

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ,
ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ

**ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ, ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΤΟΥ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ
ΔΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ**

ΦΑΣΗ Β' – ΣΤΑΔΙΟ Β1

ΤΕΥΧΟΣ ΙΙΙ

Μελέτη Τοπίου στο επίπεδο του ΠΠΧΣΑΑ της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας

Φεβρουάριος 2014

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
Ευρωπαϊκό Ταμείο
Περιφερειακής Ανάπτυξης

Μελετητικό Δυναμικό

Πανταζής Αλέξανδρος	Χωροτάκτης-Πολεοδόμος (Ph.D), Αρχιτέκτων Μηχ., Γενικός συντονιστής ομάδας μελέτης
Κυριοπούλου Αύρα	Φυσιογνώστρια – Γεωγράφος (ΕΚΠΑ) – Πολεοδόμος – Χωροτάκτης (ΜΔΕ) Σύμβουλος – Ειδική συντονίστρια μελέτης
Παπαγεωργίου Αντώνιος	Πολεοδόμος, Αρχιτέκτων Μηχανικός
Ιατρού Αλέξανδρος	Περιβαλλοντολόγος, MSc Διαχείριση Περιβάλλοντος
Κακλίδης Αργύρης	Μηχανικός Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Msc Γεωπληροφορικής
Μπίλιου Μαρία	Τεχνολόγος Πολιτικός Μηχανικός

ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΓΕΝΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

i

ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΖΩΝΕΣ ΤΟΠΙΩΝ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Τύποι τοπίων που απαρτίζουν την Ζώνη -Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά – Τοπία, αξιολόγηση, Διαδρομές και μονοπάτια, σημαντικά σημεία αξιολόγησης θέας, απειλές, Πολιτικές και Διαχειριστικά μέτρα - κατευθύνσεις για ΓΠΣ

ΑΑ1. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ – ΖΩΝΗ Οινιάδων, λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου	1
ΑΑ2. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ – ΖΩΝΗ Δήμου Ξηρομέρου και παράκτιων περιοχών Ιονίου	9
ΑΑ3. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Λιμνών	12
Z1. Ζώνη Τοπίου Ορέων του Βάλτου	12
Z2. Ζώνη Τοπίου Λιμνών	16
ΑΑ4. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Ναυπακτίας	26
Z1. Ζώνη Τοπίου Ορεινή Ναυπακτία	26
Z2. Ζώνη Τοπίου Παράκτια Ναυπακτία	30
ΑΑ5. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ – ΖΩΝΗ Αμβρακικού	36
Α1. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: Ευρύτερης περιοχής Πάτρας – Παναχαϊκού	42
Z1. Ζώνη Τοπίου Παναχαϊκού	42
Z2. Ζώνη Τοπίου παράκτιων περιοχών πατραϊκού κόλπου	48
Α2. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: Χελμού – Βουραϊκού – Αιγιαλείας	52
Z1. Ζώνη Τοπίου: Χελμού – Βουραϊκού	52
Z2. Ζώνη Τοπίου: Αυχένα Χελμού και Αφροδίσιου όρους	59
Z3. Ζώνη Τοπίου: περιοχών Κορινθιακού κόλπου και ορεινής Αιγιαλείας	63
Η1. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: Αρχαιοτήτων Ήλιδας, Ολυμπίας, ναού Επικούρειου Απόλλωνα και ποταμών Αλφειού, Νέδα και Πηνειού	68
Z1. Ζώνη Τοπίου: Αρχαιοτήτων Ολυμπίας, Ήλιδας και ποταμών Πηνειού και Αλφειού	68
Z2. Ζώνη Τοπίου: Αρχαιοτήτων Επικούρειου Απόλλωνα και ποταμού Νέδα	74
Z3. Ζώνη Τοπίου: Λάμπεια, Ερύμανθος, οροπέδιο Φολόης	77
Η2. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: Παράκτια ενότητα τοπίου Ηλείας	83
Z1. Ζώνη Τοπίου: Κυπαρισσιακού κόλπου	83
Z2. Ζώνη Τοπίου: Κόλπου Χελωνίτη	88
Z3. Ζώνη Τοπίου: Χερσονήσου της Κυλλήνης	90
Z4. Ζώνη Τοπίου: Κυλλήνιου κόλπου	94

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακες αξιολόγησης

Φωτογραφίες

ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΓΕΝΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

Στην Α΄ Φάση της μελέτης Τοπίου στο επίπεδο της ΠΔΕ περιγράφηκαν και μελετήθηκαν σύμφωνα και με τις προδιαγραφές της μελέτης: α) η μεθοδολογία, β) οι γενικές πολιτικές για την ανάδειξη, προστασία και αιφορική διαχείριση του τοπίου (συνολικά) της Περιφέρειας, γ) γενικά χαρακτηριστικά των ζωνών τοπίου – τοπία και δ) οι ζώνες τοπίου με την ενδεικτική οριοθέτησή τους.

Σ' αυτή τη φάση προσδιορίζονται και περιγράφονται τα ακόλουθα:

α) Οι γενικοί στόχοι και κατευθύνσεις οι οποίοι είναι:

1. Γενικός Στόχος: η προστασία, η διαχείριση και η ανάδειξη των τοπίων ως αναπόσπαστο τμήμα της διαδικασίας αιφόρου ανάπτυξης της Π.Δ.Ε. με γενικές κατευθύνσεις:

1. Ισορροπημένη και αρμονική συσχέτιση μεταξύ των κοινωνικών αναγκών, των οικονομικών δραστηριοτήτων και του Τοπίου
2. Ενσωμάτωση της προστασίας, της αιφόρου διαχείρισης, και της ανάδειξης το τοπίου στη συστημική προσέγγιση όλων των τομεακών και αναπτυξιακών πολιτικών και σε όλα τα επίπεδα του χωρικού σχεδιασμού
3. Ένταξη της εγγενούς αξίας και των «υπηρεσιών» του τοπίου στο αξιακό σύστημα της κοινωνίας, και η συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων ως βασικοί μοχλοί της προστασίας και της αιφόρου διαχείρισής του.
4. Κάθε επέμβαση στο τοπίο πρέπει να συμβάλλει ενεργά στο βαθμιαίο σχηματισμό «ολότητας» και δεν πρέπει να είναι αποσπασματική
5. Υιοθέτηση της δημιουργίας «πράσινων υποδομών»

2. Γενικός Στόχος: η διατήρηση της ποιότητας και της ποικιλότητας του τοπίου με γενικές κατευθύνσεις:

1. Διατήρηση ορθολογική διαχείριση και ανάδειξη των τύπων τοπίων στη Π.Δ.Ε
2. Ανάδειξη των θετικών χαρακτηριστικών γνωρισμάτων και στοιχείων των Τοπίων που αναγνωρίστηκαν κατά την ανάγνωση των τοπιακών ζωνών της Περιφέρειας και κατά το δυνατό δημιουργία δικτύου διαδρομών τοπίου.
3. Ανάδειξη της «υλικής (αβιοτικής, βιολογικής, κοινωνικής υλικότητας) και άυλης» διάστασης των τοπίων
4. Διατήρηση και ενίσχυση της βιοποικιλότητας
5. Διατήρηση του τοπογραφικού ανάγλυφου του τοπίου το οποίο κύρια διαμορφώνει την οπτική του εικόνα, και μείωση του βαθμού τρωτότητας ακόμη και απέναντι στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής.

β) Η αναγνώριση και ανάγνωση των Τύπων Τοπίων και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών - Τοπίων

Η αναγνώριση και ανάγνωση των τύπων τοπίων και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών - τοπίων βασίσθηκε σε σημαντικό βαθμό όπως αναφέρθηκε και στη μεθοδολογία της Α΄ Φάσης στη προσέγγιση του Τοπίου από τον Yves Luginbuhl η οποία συνίσταται στην διαδοχική εξέταση των διαστάσεων του Τοπίου υλική και άυλη διάσταση.

Η υλική διάσταση του τοπίου διακρίνεται στην αδρανή υλικότητα του τοπίου, στην βιολογική και ζώσα υλικότητα στην κοινωνική υλικότητα

Η άυλη διάσταση¹ του τοπίου διακρίνεται σε σχέσεις συναισθηματικής φύσης αισθησιακής φύσης, συμβολικής φύσης.

Στο πλαίσιο αυτό η ανάγνωση των τύπων τοπίων και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών - τοπίων ανά ζώνη τοπίου διατυπώθηκε ως εξής:

Ζώνη Τοπίου

Τύποι τοπίων / Τοπία / Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά - περιγραφή

A) Η υλική διάσταση του Τοπίου

A.1) Η αβιοτική και βιολογική υλικότητα του Τοπίου

¹ Στην άυλη διάσταση εκτιμήθηκε ως χρήσιμη η προσθήκη της «νέας» προσέγγισης του τοπίου της «ιστορικής προσέγγισης» και τούτο διότι η γνώση της ιστορίας, η σχέση του χώρου με τον ανθρώπινο πολιτισμό και την ανθρώπινη δραστηριότητα εκείνων που δημιούργησαν και βίωσαν τον κάθε τόπο, αποτελεί μεγάλη πηγή πληροφοριών για τις δραστηριότητες των ανθρώπων διαφορετικών πιθανά εποχών και για το συσχετισμό των «υπολειμμάτων» τους με την σύγχρονη, καθημερινή ζωή καθώς και για την εξελικτική πορεία της γεωμορφής και της βιοποικιλότητας του.

A.2) Η κοινωνική υλικότητα του Τοπίου

Ανθρωπογενή στοιχεία (Τα οικιστικά Τοπία, Αρχαιολογικά Τοπία)

B) Στοιχεία της άυλης διάστασης του Τοπίου: α) Ασχολίες, β) Συλλογικότητες, πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες, έθιμα, γ) Αρχαιότητα και μυθολογία, ιστορία και ιστορικότητα

γ) Η αξιολόγηση Τοπίων - Μεθοδολογία και παραδοχές

Παρά το ότι κάθε τοπίο θεωρείται μοναδικό αποτελώντας την χωρική έκφραση των υφιστάμενων κάθε φορά κοινωνικοοικονομικών σχέσεων και οικολογικών παραμέτρων, την έκφραση των παλιότερων και σύγχρονων συνθηκών ζωής η προσέγγιση της αξιολόγησης του μέσα από την ανάγνωση των χαρακτηριστικών του, στη σημερινή κατάσταση προσδιορίζει σε κάποιο βαθμό την συμβατική πορεία της εξέλιξης του αλλά και τις δυνατότητες εξέλιξης του, μπορεί δε να συμβάλλει στην ορθολογικότερη διαχείριση του και κατά το δυνατό στην ανάδειξη του.

Η μεθοδολογία βασίστηκε στην αναγνώριση και περιγραφή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των τοπίων στο πλαίσιο της αναγνώρισης των τύπων τοπίων και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους γνωρισμάτων και στοιχείων, που απαρτίζουν την κάθε μια ζώνη τοπίου.

Η μεθοδολογία ακολούθησε τα κριτήρια για την ενιαία αξιολόγηση που προσδιόρισαν οι προδιαγραφές προσθέτοντας το κριτήριο της «αρχαιότητας – ιστορικότητας» για τους λόγους που αναφέρθηκαν.

Στη συνέχεια τέθηκαν οι παρακάτω παραδοχές βάσει των οποίων συντάχτηκαν σχετικοί πίνακες οι οποίοι περιλαμβάνονται στο Παράρτημα.

γ.1) Η βαθμολόγηση των κριτηρίων αξιολόγησης του κάθε ενός τοπίου (βλ. Παράρτημα)

Τα κριτήρια αξιολόγησης βαθμολογήθηκαν ενδεικτικά με προφανή σχετικότητα και υποκειμενικότητα με ένα «δείκτη»

Το κάθε ένα κριτήριο βαθμολογήθηκε ως εξής:

- Ο «δείκτης» με τιμή 1 χαρακτηρίζει την χαμηλή αξία
- Ο «δείκτης» με τιμή 2 χαρακτηρίζει τη μέτρια αξία
- Ο «δείκτης» με τιμή 3 χαρακτηρίζει την υψηλή αξία

γ.2) Η συνολική αξιολόγηση του κάθε ενός τοπίου (βλ. Παράρτημα)

- Στο πλαίσιο της συνολικής αξιολόγησης αθροίζονται οι τιμές των «δεικτών» του κάθε ενός τοπίου. Το άθροισμα κατατάσσει το κάθε ένα Τοπίο στο αντίστοιχο επίπεδο ως εξής με τις παρακάτω παραδοχές:
- Το άθροισμα των «δεικτών» από 12 έως 14 αντιστοιχεί στο Τοπικό Επίπεδο
- Το άθροισμα των «δεικτών» από 15 έως 17 αντιστοιχεί στο Περιφερειακό Επίπεδο
- Το άθροισμα των «δεικτών» από 18 έως 20 αντιστοιχεί στο Εθνικό επίπεδο
- Το άθροισμα των «δεικτών» από 21 έως 24 αντιστοιχεί στο Διεθνές επίπεδο

ΑΑ1. ΕΝΟΤΗΤΑ - ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΟΙΝΙΑΔΩΝ - ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑΣ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Μεγάλο τμήμα της ζώνης έχει χαρακτηριστεί ως Εθνικό Πάρκο αποτελώντας έναν από τους πλουσιότερους υγρότοπους της Ευρώπης, τόσο σε ποικιλότητα ειδών, όσο και σε πληθυσμό με την ονομασία “Εθνικό Πάρκο Λιμνοθαλασσών Μεσολογγίου – Αιτωλικού, κάτω ρου και εκβολών ποταμών Αχελώου και Ευήνου και νήσων Εχινάδων”.

Το πάρκο περιλαμβάνει:

Το εκτεταμένο σύμπλεγμα υγροτόπων λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου - Αιτωλικού και των εκβολικών συστημάτων των ποταμών Ευήνου και Αχελώου από τις φερτές ύλες των οποίων διαμορφώθηκε, αποτελώντας έναν από τους σημαντικότερους RAMSAR της χώρας μας.

Στο σύμπλεγμα αυτό διακρίνονται ποτάμιες και παραποτάμιες περιοχές, λιμνοθάλασσες, γλυκόβαλτοι, αλμυρόβαλτοι, λασποτόπια, υδροχαρή δάση αμμοθίνες λουρονησίδες και το νησιώτικο σύμπλεγμα των Εχινάδων της ΠΕ Κεφαλληνίας. Το χερσαίο τμήμα του Εθνικού Πάρκου περιλαμβάνει επίσης τους λόφους που διακρίνονται διάσπαρτοι στον υγρότοπο, το δάσος του Φράξου, καλλιεργούμενες εκτάσεις και το φαράγγι της Κλεισούρας.

Η ποικιλότητα και πυκνότητα των τοπίων της ζώνης αυτής είναι χαρακτηριστική. Τα τοπία της σχεδόν όλα είναι προστατευόμενα λόγω της μεγάλης οικολογικής τους αξίας με τα περισσότερα σε Διεθνές επίπεδο. Άλλα είναι κηρυγμένοι αρχαιολογικοί χώροι, υψηλής αξίας, όμως πολύ συχνά είναι χαμηλής ποιότητας, πράγμα που αποτελεί σημαντικό παράγοντα της μη αναγνωρισιμότητάς τους, όπως η μεγάλη λίμνη της Τριχωνίδας και οι μικρότερες της Λυσιμαχείας και του Οζερού, το δάσος Φράξου, ο ποταμός Αχελώος, οι ορεινοί όγκοι του Αράκυνθου και του Παναιτωλικού, το φαράγγι της Κλεισούρας, πολλοί σημαντικοί αρχαιολογικοί χώροι περιλαμβανόμενων και των Βυζαντινών Μνημείων, όπως το θέατρο της Στράτου, η Ακρόπολη των Θεοσιών κ.α. αλλά και άλλοι λιγότερο σημαντικοί που συνθέτουν πολύ αξιόλογα τοπία σε μεγαλύτερη κλίμακα, άγνωστα όμως στο ευρύ κοινό. Η πλειοψηφία τους έχει πολλές δυνατότητες αναβάθμισης και ανάδειξης σε βαθμό που θα είναι δυνατό να αποκτήσουν διεθνή αξία.

1. Τύποι τοπίων / Τοπία / Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά - περιγραφή

A) Η υλική διάσταση του Τοπίου

A.1) Η αβιοτική και βιολογική υλικότητα του Τοπίου

Ορεινά Τοπία

- **Το Τοπίο του όρους Αράκυνθος** (Νοτιοδυτική πλευρά)

Το κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα του τοπίου του όπως αναφέρεται και στην ζώνη «Λιμνών» είναι ότι δημιουργεί στις πλευρές του δυο έντονα διαφορετικά τοπία άλλο στην βόρεια πλευρά που πλησιάζει την λ. Τριχωνίδα και άλλο στην νοτιοδυτική λόγω των διαφορετικών οικολογικών του χαρακτηριστικών.

Στην νοτιοδυτική πλευρά πλησιάζει τους κάμπους της περιοχής Μεσολογγίου. Το γεωλογικό του χαρακτηριστικό είναι οι τραχείς ασβεστόλιθοι που καταλήγουν απότομα σε μεγάλο τείχος βράχων και κάθετων γκρεμών, ενώ η βλάστηση αποτελείται από τα τυπικά φυτά της μεσογειακής μακίας, όπως πουρνάρια, φιλικία, σχίνα, αριές κ.ά.

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα του τοπίου της πλευράς αυτής είναι τέσσερα βαθιά φαράγγια. Μεγαλύτερο όλων είναι της Κλεισούρας, από το οποίο διέρχεται η υφιστάμενη Εθνική οδός Αντιρρίου – Ιωαννίνων. Επίσης, πιο ανατολικά συναντούμε τα φαράγγια του Αϊ-Νικόλα Κρεμαστού, του Παληαρόλακκα και του Κάκαβου με ενδιαφέρουσα άγρια πανίδα.

- **Τα Λοφώδη Τοπία της Παραχελωίτιδας**

Ο λόφος Κοτσιλάρης βρίσκεται στο νοτιοδυτικό άκρο της ζώνης αλλά και ολόκληρης της Αιτωλοακαρνανίας με υψόμετρο 434μ. Προσφέρει εξαίρετη θέα του δέλτα του Αχελώου.

Ο λόφος Σκοπός βρίσκεται στο δυτικό μέρος του Νιχωρίτικου κάμπου με υψόμετρο 135 μ. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα του τα δυο ξωκλήσια στους πρόποδες του, ένα Ανατολικά και ένα δυτικά της Αγίας Παρασκευής και του Αγίου Νικολάου αντίστοιχα. Σύμφωνα με ιστορικά στοιχεία γύρω στον 4ο αιώνα π.Χ. πάνω στον Σκοπά υπήρχε αρχαία πόλη με το όνομα Αθήνα.

Φυσικοί σχηματισμοί

- **Η Κλεισούρα της Αιτωλοακαρνανίας**

Το φαράγγι της Κλεισούρας αποτελεί το εντυπωσιακό χαρακτηριστικό γνώρισμα του όρους Αράκυνθος και αναγνωρίσιμο τοπίο της περιοχής. Ανάμεσα περνάει ο εθνικός δρόμος Αντιρρίου Αγρινίου. Τοίχοι ασβεστόλιθων περισσότερο από 150μ. οι υψηλοί, γκρίζοι και πορτοκαλιοί υψώνονται και στις δύο πλευρές του δρόμου. Πολλοί από αυτούς φαίνονται κακής ποιότητας βράχοι, άλλοι καταδεικνύουν τους τεράστιους σταλακτίτες ψηλά επάνω στο φαράγγι.

Μέσα στο φαράγγι η βλάστηση αλλά και η χλωρίδα είναι πλούσια και αποτελείται από γέρικα πλατάνια, κυπαρίσσια, κουτσουπιές, χαρουπιές, αγριοσικουδιές, σχίνα, παλιούρια, ασφάκες, ρείκια, αγριελιές, βελανιδιές, πουρνάρια και σπάρτα. Η περιοχή καλύπτεται επίσης από μεσογειακή μακία, φρύγανα, βελανιδιές και πουρνάρια.

Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στοιχεία της βλάστησης αποτελούν τα πολλά άνθη που φυτρώνουν ανάλογα με τις εποχές, όπως τα κυκλάμινα, οι ορχιδέες, οι ανεμώνες, οι παπαρούνες, οι ίριδες, οι αγριοτριανταφυλλίες που εντυπωσιάζουν με τα χρώματά τους και τις μυρωδιές τους μέσα στο φαράγγι, καθώς και η πολύ πυκνή ύπαρξη δένδρων κουτσουπιάς με άνθη στις αποχρώσεις του ροζ την άνοιξη.

Το οικοσύστημα είναι ισορροπημένο και αυτό υποδηλώνεται από τη παρουσία σπάνιων πουλιών και ειδικά αρπακτικών στην περιοχή. Το όρος Αράκυνθος και τα Στενά της Κλεισούρας έχουν χαρακτηριστεί ως ΤΙΦΚ στην κατηγορία Βιότοποι.

Φυσικά Υγροτοπικά Τοπία

Υγρότοποι

Το Τοπίο των Λιμνοθαλασσών

• Λιμνοθάλασσες Μεσολογίου - Αιτωλικού

Το χαρακτηριστικό γνώρισμα του τοπίου των Λιμνοθαλασσών Μεσολογίου - Αιτωλικού είναι ότι συντίθεται από ένα μωσαϊκό υγροτόπων και εν τέλει ότι αποτελεί ένα υγροτοπικό σύμπλεγμα.

Μετά τις ανθρωπογενείς επεμβάσεις (αλικοποιήσεις, αποξηράνσεις κλπ.), στο διάστημα 1960 - 1995 έχει διαμορφωθεί ένα σύμπλεγμα 6 λιμνοθαλασσών που είναι σχετικά απομονωμένες μεταξύ τους και παρουσιάζουν διαφορετικά φυσικοχημικά χαρακτηριστικά. Οι λιμνοθάλασσες του Μεσολογίου και του Αιτωλικού συνδέονται μεταξύ τους με μια στενή διώρυγα.

Οι λιμνοθάλασσες είναι γενικώς ρηχές. Το μεγαλύτερο βάθος τους είναι περίπου δύο μέτρα, αλλά η μεγαλύτερη έκταση έχει βάθος περίπου ένα μέτρο. Για να φθάνουν τα πλοία στο Μεσολόγγι έχει κατασκευαστεί διάυλος με εκβάθυνση. Μόνο η λιμνοθάλασσα του Αιτωλικού έχει μέγιστο βάθος 28 μ.

Στην περιοχή κυριαρχεί η λιμνοθάλασσα Μεσολογίου, που βρίσκεται στο κεντρικό τμήμα του συστήματος των υγροτόπων και καταλαμβάνει έκταση 11.200 εκτάρια. Στο μέτωπο της υπάρχουν τα ιχθυοτροφεία: Τουρλίδα, Βασιλάδι, Σχοινιάς και Προκοπάνιστος. Οι άλλες πέντε μικρότερες είναι:

1. Λιμνοθάλασσα Βορείου Διαύλου Κλείσοβας
2. Λιμνοθάλασσα Κλείσοβας
3. Λιμνοθάλασσα Θολής
4. Λιμνοθάλασσα Παλαιοποτάμου
5. Λιμνοθάλασσα Αιτωλικού (Κανάλι Αιτωλικού). Στο βόρειο άκρο της η κεντρική λιμνοθάλασσα στενεύει και μετά διευρύνεται σχηματίζοντας την λιμνοθάλασσα του Αιτωλικού.

Χαρακτηριστικά στοιχεία του τοπίου των Λιμνοθαλασσών αποτελούν επίσης οι φυσικοί κυματοθραύστες που διαχωρίζουν τις λιμνοθάλασσες της περιοχής στο μεγαλύτερο τμήμα τους από τη θάλασσα, οι οποίοι είναι τα νησάκια Σκρόφες, Προκοπάνιστος, Σχοινιάς, Τουρλίδα και πιο μέσα το Βασιλάδι, το Αναποδοϊβάρο, η Κλείσοβα, καθώς και οι λουρονησίδες ή αμμοθίνες.

Οι λιμνοθάλασσες εναλλάσσονται με τα εκτεταμένα λασποτόπια, τους αλμυρόβαλτους, τα σάλτινα, τους καλαμιώνες, τα ψαθοτόπια, τις λουρονησίδες, τη μεσογειακή μακία και τα φυλλοβόλα δάση από ιτιές, λεύκες και Φράξους.

Χαρακτηριστικό στοιχείο της περιοχής στο Μεσολόγγι, στο Αιτωλικό, στο Νιοχώρι, στην Κατοχή, στο Λεσίνι, είναι οι φωλιές των λευκοπελαργών στη Λιμνοθάλασσα της Κλείσοβας και στα υγρά λιβάδια του Δέλτα. Η Λιμνοθάλασσα του Μεσολογίου είναι μία από τις πιο σημαντικές περιοχές για το ξεχειμώνιασμα των υδροβίων πουλιών της Ευρώπης στην Ελλάδα και το νοτιότερο σημείο εξάπλωσης του Λευκοπελαργού (*Ciconia ciconia*) στην Ευρώπη.

Μεγάλο οικολογικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η αμμόφιλη βλάστηση, που αναπτύσσεται κυρίως στις νησίδες των λιμνοθαλασσών. Η πανίδα της περιοχής εμφανίζει επίσης μεγάλη ποικιλότητα.

Το σύστημα των λιμνοθαλασσών σχηματίστηκε κατά την περίοδο του Ολόκαινου. Από γεωλογική άποψη η περιοχή ανήκει στις ζώνες Ιονίου και Γαβρόβου και συνίσταται κυρίως από ιζηματογενή πετρώματα.

Οι λιμνοθάλασσες Μεσολογίου βρίσκονται πίσω από μια διακεκομμένη αμμώδη παραλιακή λωρίδα, που βρίσκεται μεταξύ των εκβολών του ποταμού Εύηνου και του λόφου Κουτσιλάρη και συνδέονται με τον Πατραϊκό κόλπο με ένα μεγάλο άνοιγμα.

• Οι αλυκές

Οι αλυκές, η βιομηχανική μετεξέλιξη μιας τοπικής παραδοσιακής δραστηριότητας εξακολουθούν να λειτουργούν και να αποτελούν χαρακτηριστικό στοιχείο του τοπίου.

Στις λιμνοθάλασσες Μεσολογίου – Αιτωλικού και Κλείσοβας βρίσκονται οι μεγαλύτερες αλυκές στην Ελλάδα, όπου παράγεται το μεγαλύτερο ποσοστό ποσοτήτων αλατιού στην χώρα.

Ποτάμια και Δελταϊκά Τοπία

• Το Δελταϊκό Τοπίο του Αχελώου

Ο Αχελώος ποταμός εκβάλλει εκεί που ο Πατραϊκός κόλπος συναντά το Ιόνιο πέλαγος. Κατά μήκος του ποταμού εκτείνονται παραποτάμια δάση τα οποία περιλαμβάνουν ποικιλία βλάστησης, όπως πλατάνια, λεύκες, ιτιές, φράξι, караγάτσια κ.ά.

Στο δυτικότερο τμήμα της περιοχής υπάρχει το δέλτα του Αχελώου. Οι αποθέσεις του Αχελώου περιβάλλουν κάποιους βράχους και λόφους, από τους οποίους υψηλότερος είναι ο Κουτσιλάρης (433 μ.). Στην ίδια περιοχή διακρίνονται προηγούμενες κοίτες του Αχελώου. Το δελταϊκό τοπίο του Αχελώου σχηματίζεται κατά τα τελευταία 10.000 χρόνια από τις προσχώσεις του ποταμού.

Είναι ένα πολύπλοκο οικοσύστημα και αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς υγροτόπους της χώρας, αλλά και της Μεσογείου που προστατεύεται από τη διεθνή σύμβαση RAMSAR.

Αποτελείται από ένα μωσαϊκό διάφορων τύπων υγροτόπων αλλά και χερσαίων τοποθεσιών .

Παρά την έντονη ανθρωπογενή διαμόρφωση της γης, υπάρχουν ακόμη εκτεταμένες περιοχές με αλμυρά έλη, καλαμιώνες, βάλτοι με πλούσια βλάστηση, υγρολίβαδα, αμμοθίνες, σπάνιες πλέον στο Μεσογειακό περιβάλλον, που συνθέτουν ένα δελταϊκό τοπίο, εξαιρετικής οικολογικής αξίας και ειδικότερα με τεράστιο ορνιθολογικό ενδιαφέρον, αποτελώντας σημαντικό μεταναστευτικό σταθμό.

Η ιδιαιτερότητα του να μην παγώνει τον χειμώνα το καθιστά καταφύγιο για να διαχειμάζουν είδη που θα εξολοθρευόνταν στα ψυχρά κλίματα της βόρειας Βαλκανικής. Η αειφόρος συνέχεια του επιτυγχάνεται μέσω των γλυκών νερών και υλών του Αχελώου.

Σημαντικό χαρακτηριστικό γνώρισμα της πεδινής περιοχής της δυτικής Παραχελωπίδας, που περιλαμβάνει τις παρόχθιες και τις προσχωσιγενείς ζώνες του Αχελώου, αποτελεί το μοναδικό στην Ελλάδα αμιγές δάσος φράξου (*Fraxinus angustifolia*) τμήμα του παλιού πλούσιου παραποτάμιου δάσους του Αχελώου στην περιοχή του Λεσινίου.

- **Το Τοπίο της Παραλίας Λούρου ή της λουρονησίδας του Αχελώου και της λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου**

Ο «Λούρος» αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του δυτικότερου τμήματος της περιοχής του Εθνικού Πάρκου και της ζώνης αυτής. Ο «Λούρος» ή «λουρονησίδα του Αχελώου και της λιμνοθάλασσας του Μεσολογγίου» είναι μια στενή παραλιακή λωρίδα που βρίσκεται μεταξύ της λιμνοθάλασσας του Μεσολογγίου και των Πατραϊκού κόλπου και Ιόνιου πελάγους. Τα γεωμορφολογικά του χαρακτηριστικά γνωρίσματα είναι το ότι αποτελεί αμμοθίνη και το μεγάλο μήκος του. Η αξία του τόπου ως βιότοπου στο πλαίσιο της οικολογίας του Τοπίου είναι μοναδική και πιστοποιείται με την προστασία της από τη σύμβαση RAMSAR.

Η βλάστηση της περιοχής αποτελείται από δάφνες, κέδρους, κρίνα της άμμου και αρμυρίκια. Είναι από τα λίγα μέρη στην Ελλάδα με αμμοθίνες. Επίσης η πανίδα του βιότοπου περιλαμβάνει πλήθος πουλιών, όπως πελεκάνων, πελαργών, αγριόχηνων, καρδερίνων, κοτσυφιών, αηδονιών, καθώς και άγρια άλογα που ζουν στον υγρότοπο της ευρύτερης περιοχής του Λούρου.

- **Το Δελταϊκό Τοπίο του ποταμού Εύηνου**

Ο Εύηνος ή Φίδαρης αφού διατρέξει την ορεινή Ναυπακτία εκβάλλει στον Πατραϊκό κόλπο, απέναντι από την Πάτρα και δυτικά της Βαράσοβας, διαμορφώνοντας ένα χαρακτηριστικό τοπίο της Αιτωλίας, πλούσιο σε βλάστηση. Στις ανατολικές όχθες του Εύηνου υπάρχουν υπολείμματα αμιγούς δάσους φράξου. Το δέλτα του Εύηνου σχηματίζεται στο ανατολικό τμήμα της πεδιάδας του Μεσολογγίου.

Ο ποταμός είναι γνωστός από την Μυθολογία για το τέρασμα του Ηρακλή και πήρε το όνομα του από τον βασιλιά Εύηνο που πνίγηκε στα νερά του .

Το δέλτα του Εύηνου έχει έκταση 92 τετρ. χλμ. και βρίσκεται στον Πατραϊκό κόλπο. Στις εκβολές του σχηματίζονται εποχικά έλη, τα λεγόμενα λασποτόπια. Ο ποταμός σε όλη του τη διαδρομή στη δελταϊκή πεδιάδα έχει διακλαδιζόμενη μορφή. Χαρακτηριστικό γνώρισμα του τοπίου του είναι πλέον ότι έχει ευθυγραμμιστεί και οριοθετηθεί με τεχνητά αναχώματα από το 1959.

Πριν την παρέμβαση αυτή η κοίτη είχε μαιανδρική μορφή για μικρό μήκος πριν τις εκβολές που βρίσκονταν ανατολικά των σημερινών. Χαρακτηριστικά στοιχεία του τοπίου της δελταϊκής πεδιάδας είναι οι πολλές εγκαταλελειμμένες κοίτες οι οποίες αναγνωρίστηκαν και χαρτογραφήθηκαν παρά το ότι είναι δυσδιάκριτες, ενώ διαβρώνονται από τις θαλάσσιες διεργασίες. Η μόνη περιοχή όπου διαπιστώθηκε προέλαση του δέλτα είναι οι σημερινές εκβολές.

Καλλιεργημένο αγροτικό τοπίο εντοπίζεται στην εύφορη αλλουβιακή πεδιάδα του Ευήνου και στις πλούσιες εκτάσεις του δέλτα.

Σήμερα μέσα στην κοίτη του ποταμού λειτουργούν μόνιμες εγκαταστάσεις πέντε αποληπτών αδρανών υλικών, καθώς και σιλό για παραγωγή σκυροδέματος με συνέπεια την μετατροπή του φυσικού τοπίου σε βιομηχανικό τοπίο.

Αγροτικά Τοπία

- **Αγροτικό καλλιεργημένο Τοπίο Ευήνου**

Αγροτικό καλλιεργημένο τοπίο εντοπίζεται στην εύφορη αλλουβιακή πεδιάδα του Ευήνου στις μεγάλες εκτάσεις του δέλτα του, καθώς και στη Παραχελωπίδα, με χαρακτηριστικό γνώρισμα την γεωμετρικότητα των αποστραγγίσεων στα καλλιεργούμενα εδάφη.

Η δομή του αγροτικού καλλιεργημένου τοπίου του Ευήνου στο πλαίσιο της οικολογίας του τοπίου του εμφανίζει οριζόντια χωρική ετερογένεια, διαθέτοντας τη σημαντική χωροψηφίδα που δημιουργεί ο ποταμός Εύηνος. Χαρακτηριστικά στοιχεία της μη γραμμικής χωροψηφίδας της πεδιάδας του Ευηνοχωρίου, είναι τα πολυάριθμα τεχνητά αρδευτικά κανάλια, μεγάλο μέρος των οποίων βρίσκεται σε αποξηραμένους βάλτους πλευρικά του ποταμού.

Στο αγροτικό καλλιεργημένο τοπίο στη περιοχή του Δέλτα το μεγαλύτερο μέρος το καταλαμβάνουν οι αροτραίες καλλιέργειες αραβοσίτου και βάμβακος ενώ οι μόνιμες φυτείες ελιάς και εσπεριδοειδών το μικρότερο.

- **Το αγροτικό τοπίο της Παραχελωϊτιδας**

Το αγροτικό τοπίο της Παραχελωϊτιδας περιλαμβάνει τις παρόχθιες και τις προσχωσιγενείς ζώνες του Αχελώου, τη λιμνοθάλασσα Πέταλα και τους λόφους κατά μήκος του Αχελώου. Διαθέτει ιστορικότητα και συνδέεται με τη πανάρχαιη καλλιέργεια αμπέλου και οίνου,- εξ ου και η ονομασία Οινιάδες- (κατά μια εκδοχή), η οποία εμφανίζει και πάλι σημαντική τάση ανάπτυξης. Ο εγκιβωτισμός της κοίτης του Αχελώου και τα φράγματα έχουν ανασχέσει την προσχωσιακή δράση του και διαφυλάττουν τα χωράφια. Στην ίδια περιοχή διακρίνονται προηγούμενες κοίτες του Αχελώου. Ταυτόχρονα τα εγγειοβελτιωτικά έργα οδήγησαν σε απόσπαση όλων σχεδόν των εδαφών από το βιότοπο αφήνοντας σε φυσική κατάσταση μόνο τα υγρά τμήματά του.

Στον κάμπο της Κατοχής τα τελευταία χρόνια, εμφανίζεται αυξητική τάση καλλιέργειας ροδιάς, παρόλο που λείπει η σχετική τεχνογνωσία.

Δασικά Τοπία

- **Το Τοπίο του Δάσους Φράξου, Λεσινίου**

Στη βόρεια περιοχή του Δέλτα του Αχελώου, διασώζονται μικρά παραποτάμια δάση, υπολείμματα των απέραντων δασών που υπήρχαν παλαιότερα σ' αυτά τα μέρη. Στην Ελλάδα, αλλά και στα Βαλκάνια γενικότερα, φυτοκοινωνίες του είδους, είναι πολύ σπάνιες, μετά την υπερβολική υλοτομία που έχουν υποστεί αυτά τα δάση για αιώνες ολόκληρους.

Σε μικρή απόσταση από τον οικισμό Λεσίνι βρίσκεται το παραποτάμιο Δάσος Φράξου, χαρακτηριστικός βιότοπος μεγάλης οικολογικής, αξίας μοναδικό στο είδος του (έχει ανακηρυχθεί Μνημείο της Φύσης) καθώς και μεγάλης αισθητικής αξίας. Αποτελεί τμήμα ενός μεγάλου υγρόφιλου πεδινού δάσους από τα λίγα που έχουν διασωθεί στη χώρα μας, σχηματιζόμενο κυρίως από Νερόφραξο (*Fraxinus angustifolia* subsp. *oxycarpa*) και κάποια άλλα είδη, όπως φτελίες (*Ulmus*), ιπιές (*Salix*), και δάφνες (*Laurus nobilis*) και περιλαμβάνει επίσης μια επιστημονικά σημαντική πανίδα και χλωρίδα. Τεράστια αιωνόβια δένδρα είναι πνιγμένα μέσα στα αναρριχητικά φυτά, όπως η *Hedera helix*, η *Vitis vinifera sylvestris*, ο *Smilax aspera* και ο *Tamus communis*. Γύρω από το δάσος τρέχουν ρυάκια, είναι ιδανικοί βιότοποι για τη Βίδρα (*Lutra lutra*) και οι όχθες τους καλύπτονται από *Juncus* sp., *Phragmites communis*, *Vitex agnus-castus* και *Typha angustifolia* ενώ ανάμεσα στα δένδρα υπάρχουν μικρά έλη όπου ζουν διάφορα αμφίβια, νεροφίδες κ.λ.π. Στο δάσος υπάρχει μια μεγάλη ποικιλία από έντομα, όπως αράχνες, κολεόπτερα, ορθόπτερα. Οι "βασίλισσες" όμως όλων των εντόμων είναι οι λιβελλούλες. Δασικά τοπία πλατύφυλλης βελανιδιάς και συστάδων καστανιών παρατηρούνται στις κορυφές του όρους Αράκυνθος και σε όλα τα υψώματα στο εσωτερικό του και στα βόρειά του.

A.2) Η κοινωνική υλικότητα του Τοπίου

Ανθρωπογενή στοιχεία

Οικιστικά Τοπία

Μικρή αύξηση των πυκνωμάτων των οικιστικών τοπίων παρατηρούνται στις εκβολές του Αχελώου και στις ευρύτερες περιοχές του Αιτωλικού, Νεοχωρίου και Μεσολογγίου.

- **Το Τοπίο του οικισμού Κατοχή**

Χαρακτηριστικό γνώρισμα του οικισμού αποτελεί η θέση του. Το κυριότερο μέρος του σημερινού οικισμού είναι χτισμένο πάνω σε μικρό λόφο του οποίου οι πρόποδες αγγίζουν τη δεξιά όχθη του Αχελώου. Αργότερα επεκτάθηκε και στο πεδινό τμήμα της περιοχής, που συνορεύει με τα νερά του ποταμού Αχελώου.

Στο σημείο αυτό το ποτάμι στενεύει και σχηματίζει κάποιο φυσικό πόρο που διευκολύνει τη διάβαση του.

Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της περιβάλλουσας υπαίθρου αποτελούν, ο αρχαιολογικός χώρος των Οινιάδων στην τοποθεσία Τρίκαρδος, ο βιότοπος του Δέλτα του Αχελώου, ο λόφος της Παναγίας και το εκκλησάκι του Αϊ Νικόλα λίγο έξω από τον οικισμό. Το σημερινό του όνομα το είχε κατά το Μεσαίωνα και αποτελούσε ένα από τα προπύργια της μεσαιωνικής πόλης Αχελώος (ο ποταμός τότε λεγόταν Άσπρος) ή ακόμα και του Αγγελοκάστρου, όμως δεν είναι σαφές από πού προέρχεται.

- **Το Τοπίο του οικισμού Μεσολόγγι**

Το Μεσολόγγι, έχει έντονη ιστορικότητα και χαρακτηρίστηκε επίσημα «Ιερή Πόλη» και είναι ταυτισμένο με τη λιμνοθάλασσά του.

Η ονομασία Μεσολόγγι έχει μάλλον ιταλική προέλευση (σημαίνει περιοχή ανάμεσα σε λίμνες) και πιθανόν να προήλθε από τη συνένωση των ιταλικών λέξεων «mez- zo» και «laghi», ενώ γύρω στο 1650 συνήθιζαν να αποκαλούν το Μεσολόγγι «Μικρή Βενετία», καθώς ήταν χτισμένο πάνω σε τρεις νησίδες. Οι κάτοικοί του ζούσαν από παλιά κυρίως από το ψάρεμα.

Ιστορικά αξιοθέατα της πόλης αποτελούν: Ο Κήπος των Ηρώων, τα Μουσεία Παλαμά και Τρικούπη, το Κέντρο Λόγου και Τέχνης «ΔΙΕΞΟΔΟΣ», η Πινακοθήκη Σύγχρονης Τέχνης «Χρήστου και Σοφίας Μοσχανδρέου», το Λαογραφικό Μουσείο και η Βυρώνικη Εταιρεία «Διεθνές Κέντρο Έρευνας και Μελέτης για τον Λόρδο Βύρωνα και τον Φιλελληνισμό».

Ενδιαφέρον χαρακτηριστικό στοιχείο στη πόλη του Μεσολογγίου αποτελούν οι φωλιές των λευκοπελαργών. Φωλιές των λευκοπελαργών υπάρχουν και στους οικισμούς Αιτωλικό, Νιοχώρι, Κατοχή, Λεσίνι και αλλού.

- **Το Τοπίο του οικισμού Νεοχώρι**

Χαρακτηριστικά γνώρισμα του αποτελούν η γεινίαση του με τον Αχελώο και τον οικισμό Κατοχή, αλλά και ο κοινός τους τόπος που τους χωρίζει και τους ενώνει ταυτόχρονα. Παλαιότερα τα δύο χωριά επικοινωνούσαν με την περαταριά, ένα είδος μικρής βάρκας. Το χειμώνα τα ορμητικά νερά του Αχελώου έκαναν δύσκολη την επικοινωνία. Το 1958 κατασκευάστηκε γέφυρα 200 περίπου μέτρων που έλυσε οριστικά το πρόβλημα επικοινωνίας μεταξύ των δύο χωριών.

- **Το Τοπίο του οικισμού Ευηνοχώρι ή Μποχώρι**

Το χαρακτηριστικό γνώρισμα του οικισμού είναι η θέση του ενώ το Ευηνοχώρι ως οικισμός δεν είναι αρχαίος, αλλά στην γη του, είναι φανερή η διαχρονική παρουσία του ανθρώπου με σημαντικό πολιτισμό.

Είναι πεδινός οικισμός επάνω στον οδικό άξονα Αντίρριου - Ιωαννίνων. Το όνομά του, το πήρε από τον ποταμό Εύηνο, που περνάει ανατολικά από τον οικισμό πριν καταλήξει στον Πατραϊκό κόλπο.

Τα χαρακτηριστικά γνώρισμα και στοιχεία της περιβάλλουσας υπαίθρου αποτελούν τα αξιόλογα μνημεία της Αρχαίας, Ρωμαϊκής, Βυζαντινής, Μεταβυζαντινής, και Νεώτερης εποχής (αρχαίες πόλεις, οχυρά, θέατρα, ιερά, μοναστικά κέντρα, ναοί, σπηλαιώδεις εκκλησίες, τούρκικα οχυρά, κτλ.). Στην περιοχή βρισκόταν μια από τις σημαντικότερες πόλεις της Αιτωλίας, η Καλυδώνα.

Επίσης η περιοχή του Ευηνοχώρι και ο οικισμός είναι άμεσα συνδεδεμένος με την Πολιορκία του Μεσολογγίου.

Νησιωτικά Τοπία

- **Το Τοπίο του Αιτωλικού η «νερένια πόλη»**

Το Αιτωλικό αποτελεί ιδιαίτερο χαρακτηριστικό γνώρισμα της περιοχής και συνθέτει μέσα στην λιμνοθάλασσα ένα διακριτό τοπίο.

Το Αιτωλικό είναι μια μικρή προσχωσιγενής νησίδα πολύ πυκνοκατοικημένη ανάμεσα στις δύο λιμνοθάλασσες Αιτωλικού και Μεσολογγίου, που συνδέεται με την ξηρά με δύο πέτρινες πολύτοξες γέφυρες 300μ. κατασκευασμένες το 1848, που έχουν χαρακτηριστεί διατηρητέα μνημεία. Ο διπλός παράλληλος περιμετρικός δρόμος και η "προστατευτική από το κύμα" παραλιακή λωρίδα, μείωσε την αισθητική του Τοπίου. Η υγρασία και το εύφορο έδαφος, από τις προσχώσεις του Αχελώου αποδίδει καρπούς σε κάθε καλλιέργεια.

- **Το Τοπίο της Τουρλίδας**

Η Τουρλίδα μέχρι το 1885 ήταν νησί. Εκεί άραζαν τα καράβια πριν γίνει το λιμάνι της πόλης, καθώς από κει και πέρα τα νερά γίνονται πολύ ρηχά. Ενώθηκε με την πόλη του Μεσολογγίου με δρόμο ο οποίος προχωρεί μέσα στη λιμνοθάλασσα. Η διαδρομή είναι μαγευτική. Ο οικισμός της Τουρλίδας αποτελεί ιδιαίτερο χαρακτηριστικό γνώρισμα της περιοχής με τα ξύλινα σπίτια (πελάδες), που συνθέτουν μέσα στην λιμνοθάλασσα ένα διακριτό τοπίο. Στον οικισμό παραθερίζουν πολλοί Μεσολογγίτες. Σήμερα η Τουρλίδα είναι η πλαζ του Μεσολογγίου. Ιδιαίτερα αξιόλογη η θέα το σούρουπο που η λιμνοθάλασσα βάφεται στα υπέροχα χρώματα του δειλινού.

Αρχαιολογικά Τοπία

- **Οινιάδες - αρχαίο θέατρο των Οινιάδων**

Η πόλη των αρχαίων Οινιάδων ήταν ένα από τα σπουδαιότερα αρχαία Λιμάνια, εγκαταστάσεις των οποίων σώζονται ακόμα και σήμερα(!).

Η αρχαία πόλη των Οινιάδων, βρίσκεται στον λόφο του «Τρίκαρδου», κοντά στις εκβολές του Αχελώου ποταμού και στο χωριό Κατοχή. Είναι ένας αρχαιολογικός χώρος, από τους σημαντικότερους της Αιτωλοακαρνανίας.

Τα ερείπιά της - οχυρώσεις με πύργους, λουτρά, Αγορά, κτλ. - βρίσκονται, ανάλογα με την εποχή, «μέσα» στο νερό. Το πλέον εντυπωσιακό μνημείο της είναι οι νεώσοικοι (κτίρια για τον ελλιμενισμό των πλοίων) του αρχαίου λιμανιού που με την άνοδο της στάθμης της θάλασσας έχουν βρεθεί στην ξηρά.

Ανάμεσα σε βελανιδιές και ελιές ξεχωρίζει το μεγάλο και καλοδιατηρημένο αρχαίο θέατρο των Οινιάδων. Είναι το μοναδικό από τα αρχαία θέατρα της Αιτωλοακαρνανίας που έχει χρησιμοποιηθεί, έστω και ελάχιστα παρ' ότι βρίσκεται σε κακή κατάσταση. Η θέση του παρέχει εξαιρετική θέα της πεδιάδος του Αχελώου κι ενός μεγάλου τμήματος των παραλίων του Ιονίου πελάγους.

Από το καλοκαίρι του 1986 και κάθε καλοκαίρι, διοργανώνεται με επιτυχία φεστιβάλ στον χώρο του θεάτρου, και πραγματοποιούνται διεθνή συνέδρια - συμπόσια και εκπαιδευτικές επισκέψεις διαφόρων πανεπιστημίων

- **Αρχαίο Θέατρο Πλευρώνος**

Το αρχαίο θέατρο της Πλευρώνος, το οποίο χρονολογείται στα μέσα περίπου του 3ου π.Χ. αιώνα, καταλαμβάνει την δυτική πλευρά του τετραγώνου που σχηματίζεται από τα τείχη της αρχαίας πόλης και είναι κτισμένο σε φυσική πλαγιά. Εκτός από τη διαμόρφωση του εδάφους, σημαντικό ρόλο στην επιλογή της θέσης του θεάτρου έπαιξε ασφαλώς και η μαγευτική του θέα, που φτάνει μέχρι τα νησιά Κεφαλλονιά και Ζάκυνθο. Εδώ, ενδιαφέρον στοιχείο είναι ότι το σκηνικό οικοδόμημα εφάπτεται στην εσωτερική πλευρά του τείχους της πόλης. Ο πύργος του τείχους, που βρίσκεται στο σημείο αυτό, αποτελούσε βοηθητικό χώρο της σκηνής και των παρασκηνίων, πιθανόν μάλιστα να χρησίμευε ως αποδυτήρια των ηθοποιών

Εντυπωσιακή σε μέγεθος ήταν εξάλλου η **Νέα Πλευρώνα** που δεσπόζει πάνω από το Μεσολόγγι και τη λιμνοθάλασσά του. Διαθέτει πολλά μνημεία που δεν έχουν όμως ανασκαφεί όλα.

- **Αρχαία Καλυδώνα (Κουρταγά) Το αρχαίο θέατρο**

Πρόκειται για μία από τις αρχαιότερες πόλεις της Αιτωλοακαρνανίας. Η θέση της πόλης έχει ταυτιστεί με το Κάστρο του Κουρταγά κοντά στο Ευηνοχώρι, στη δυτική όχθη του Εύηνου.

Η πρώιμη εγκατάσταση στην περιοχή υποδηλώνεται από τα αρχαιολογικά ευρήματα, τα οποία ανάγονται στην Πρώιμη Εποχή του Χαλκού. Η Καλυδώνα ερημώθηκε οριστικά στα χρόνια του Αυγούστου, όταν ο πληθυσμός της μεταφέρθηκε στη Νικόπολη.

Η πόλη των κλασικών και ελληνιστικών χρόνων ήταν οχυρωμένη με τετράπλευρο περίβολο που περιέκλειε διαδοχικούς λόφους. Στο βορειότερο τμήμα σχηματιζόταν ακρόπολη.

Σημαντικά δημόσια κτίρια έχουν ανασκαφεί στο δυτικό τμήμα της πόλης, εκτός των τειχών. Τα σημαντικότερα από αυτά είναι το Λάφριο ή Λαφριαίο και το Ηρώο. Το θέατρο της αρχαίας πόλης βρισκόταν πλησίον της σημερινής εθνικής οδού και είχε σειρές εδωλίων διατεταγμένες σε σχήμα Π. Η Αρχαία Καλυδώνα είναι συνδεδεμένη με σημαντικούς μυθολογικούς κύκλους, με κυριότερο αυτό του Καλυδώνιου Κάπρου. Από την Ιλιάδα είναι γνωστή για τη συμμετοχή της στην Τρωική Εκστρατεία.

Β) Στοιχεία της άυλης διάστασης του Τοπίου

α) Ασχολίες

Οι κάτοικοι ασχολούνται με αγροτικές εργασίες περιλαμβανόμενης και της αλιείας. Από παλιά οι κάτοικοί της περιοχής, ζούσαν κυρίως από το ψάρεμα την παραγωγή αλατιού και την καλλιέργεια αμπέλου για τη παραγωγή οίνου.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται τάση αύξησης της οινοπαραγωγής κύρια στις δημοτικές ενότητες Οινιάδων, Θέρμου, Μεσολογγίου. Ο τόπος καταγωγής της λευκής ποικιλίας μαλαγουζιάς, είναι η περιοχή των Οινιάδων και πιο συγκεκριμένα οι οικισμοί Κατοχή και Νεοχώρι.

β) Συλλογικότητες, πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες, έθιμα

- Η πόλη του Μεσολογγίου διαθέτει έντονα ανεπτυγμένη πνευματική ζωή Αναφέρεται σαν «**πόλη των ποιητών**».
- Φεστιβάλ Αρχαίου Θεάτρου Οινιάδων. Το φεστιβάλ του αρχαίου θεάτρου Οινιάδων διανύει ήδη την τρίτη του δεκαετία. Λειτουργεί κατά τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο
- Γιορτές Θυσίας και Ελευθερίας παγκόσμιας εμβέλειας. Κάθε Σαββάτο Λαζάρου και Κυριακή των Βαΐων το Μεσολόγγι γιορτάζει την επέτειο της Ηρωικής Εξόδου των Ελευθέρων Πολιορκημένων.
- Χαρακτηριστικό της περιοχής η Πεντάλοφος, είναι η μουσική της παράδοση, καθώς έχει αναδείξει ταλέντα της βυζαντινής και δημοτικής μουσικής.
- Αφιέρωμα στην Ελλάδα έκανε πρόσφατα ένα ταξιδιωτικό ντοκιμαντέρ από τηλεοπτικό κανάλι της Ασίας (Asia Travel Channel). Η παρουσιάστρια, μετά την επίσκεψη της στο Αιτωλικό στην Ελλάδα, τελειώνει το ταξίδι της με την εξής φράση: «Αν υπάρχει ένα μέρος στον κόσμο που μπορεί να ονομαστεί Παράδεισος, αυτό είναι η Ελλάδα!».
- Το Αιτωλικό διαθέτει πολλούς συλλόγους και έχει αναδείξει μεγάλες μορφές στο χώρο των γραμμάτων και των τεχνών.
- Το Μεσολόγγι είναι γνωστό για τα αλιευτικά του προϊόντα, ιδιαίτερα το φημισμένο αυγοτάραχο του κεφάλου μιας και η παρακείμενη λιμνοθάλασσα είναι ιδανικό μέρος για ιχθυοκαλλιέργειες.
- Στο Νεοχώρι έχουν την έδρα τους αρκετοί πολιτιστικοί και αθλητικοί σύλλογοι ενώ λειτουργεί και δημοτική βιβλιοθήκη. Επίσης ανά τακτά χρονικά διαστήματα διοργανώνονται εκδηλώσεις με συχνότερες τις χορευτικές
- Πολλοί περιηγητές, συγγραφείς και ποιητές έχουν αναφερθεί στην λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου.
- Ο Γ. Δροσίνη έγραψε ποιήματα που αναφέρονται στον οικισμό Κατοχή ή το ποτάμι καθώς και το ποίημα «Ο Βασιλιάς Ανήλιαγος».
- Από το μεγάλο αργυροδίτη ποταμό εμπνεύστηκαν οι μεγάλοι δημιουργοί της ελληνικής λογοτεχνίας, όπως: ο Κ. Παλαμάς, ο Ζ. Παπαντωνίου, ο Κ. Χαντζόπουλος, ο Σ. Γρανίτσας, ο Μ. Μαλακάσης, ο Δ. Σολωμός κ.α.

γ) Αρχαιότητα και μυθολογία, ιστορία και ιστορικότητα

- **Γεωιστορία**

Πριν από εκατομμύρια χρόνια μεταξύ των Αιτωλικών και Ακαρνανικών βουνών, στην Αιτωλική πεδιάδα, σχηματιζότο μια μεγάλη λίμνη μέσα στην οποία χυνόταν ο ποταμός Αχελώος για να ξαναβγεί νότια, από τα Στενά της Κλεισούρας - τα "Κύκνεια Τέμπη" των αρχαίων - κι ύστερα να χυθεί με ορμή στον κόλπο του Αιτωλικού.

Στο πέρασμα των αιώνων, έπειτα από καθιζήσεις και γεωλογικές ανακατατάξεις στην περιοχή μεταξύ του Αράκυνθου και των απέναντι Ακαρνανικών βουνών, ο Αχελώος στράφηκε προς το μέρος της καθίζησης και πήρε την τωρινή του "πορεία". Η μεγάλη αρχαία λίμνη χωρίστηκε στα τρία, στις σημερινές λίμνες Τριχωνίδα, Λυσιμαχία και Οζερό.

- **Αιτωλικό**

Στην ιστορία του Ανδρέα Δημητρίου γίνεται λόγος για συστάδα από 4 ή πέντε πάρα πολύ μικρά νησάκια στο κέντρο της λιμνοθάλασσας, καλυπτόμενα το χειμώνα από το νερό και κείμενα σε ελάχιστη απόσταση το ένα από το άλλο. Οι πρώτοι κάτοικοι – κατά πάσα πιθανότητα ψαράδες - του κεντρικού μεγαλύτερου σε έκταση νησιού, τα ένωσαν αρχικά με ξύλινα γεφυράκια. Τελικά με συνεχείς επιχωματώσεις έγινε ένα ακανόνιστου σχήματος νησάκι. Με την πάροδο του χρόνου οι συνεχείς επιχωματώσεις άλλαζαν την έκταση του νησιού όχι όμως τη μορφή, τη συγκρότηση, τη δομή και την εικόνα του. Η τελευταία επιχωμάτωση που έγινε από το δημόσιο το 1972, άλλαξε τελείως το νησάκι δίνοντάς του άλλη μορφή και εικόνα. Το βορινό μέρος επιχωματώθηκε ολοκληρωτικά δίνοντας οικοπεδική έκταση, διπλό παράλληλο περιμετρικό δρόμο και "προστατευτική από το κύμα" παραλιακή λουρίδα άσχετη προς το περιβάλλον. Το ίδιο έγινε και προς νότο, εδώ, η επιχωμάτωση τετραγωνοποίησε το νησάκι και απέδωσε ακόμα μεγαλύτερες οικοπεδικές εκτάσεις.

- **Το Μεσολόγγι**

Το Μεσολόγγι, η Ιερά πόλις όπως έχει αποκληθεί, έχει ταυτιστεί περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη ελληνική πόλη με τον Αγώνα του 1821. Η πύλη της «Εξόδου», ο χωματένιος φράχτης, ο κήπος των Ηρώων με τον τύμβο, όπου έχουν ταφεί οστά αγωνιστών, αδριάντες και προτομές αγωνιστών και φιλελλήνων, όπως του Μ. Μπότσαρη, του Κ. Μαυρομιχάλη του λόρδου Βύρωνα, αποτελούν ορισμένα μόνο από τα τεκμήρια του ρόλου που διαδραμάτισε η πόλη στον αγώνα της ανεξαρτησίας.

Από τον συνοικισμό των ψαράδων που διέμεναν εκεί σχηματίστηκε ένα μικρό ναυτικό κέντρο, το οποίο μέσα σε λίγες δεκαετίες εξελίχθηκε σε σημαντικό εμπορικό λιμάνι.

- **Ο λόφος της Κατοχής**

Κατά τα αρχαία χρόνια ο λόφος της Κατοχής πρέπει να ήταν κι αυτός Εχινάδα νήσος και αποτελούσε επίνειο και ποτάμιο προπύργιο των αρχαίων Οινιάδων. Ο Αχελώος ποταμός με τις προσχώσεις του αργότερα κατέστησε τον χώρο συνέχεια της ξηράς.

- **Ναυμαχία της Ναυπάκτου**

Η Ναυμαχία της Ναυπάκτου είναι μια από τις σημαντικότερες ναυμαχίες στην παγκόσμια ιστορία και η αμέσως μετά τη Ναυμαχία της Σαλαμίνας ιστορικότερη ναυμαχία. Αποτελεί δε ακόμη και ιστορικό σταθμό στη ναυτική τακτική καθώς και στη ναυπηγική.

Με την ονομασία Ναυμαχία της Ναυπάκτου παρέμεινε στην ιστορία η ναυμαχία που έγινε στις 7 Οκτωβρίου του 1571 μεταξύ των ενωμένων στόλων της Ισπανίας, της Βενετίας, της Γένουας, της Νεάπολης και Σικελίας και του Πάπα αφενός και του ενιαίου στόλου της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αφετέρου, παρά την είσοδο του Κορινθιακού Κόλπου κοντά στις νήσους νότιες Εχινάδες παρά το Ακρωτήριο Σκρόφα. Η δε ονομασία της προήλθε όχι από την πόλη της Ναυπάκτου αλλά από την ονομασία (θέση) του Κόλπου που έγινε η ναυμαχία, επειδή τότε ολόκληρος ο Κόλπος λεγόταν από τους Ενετούς "Κόλπος της Ναυπάκτου".

- **Αχελώος**

Ο Αχελώος ήταν πλωτός κατά την Κλασική και Ελληνιστική εποχή μέχρι και τις Οινιάδες, όπως μαρτυρά και η παραποτάμια ΝΔ πύλη της πόλης πάνω στην Εθνική οδό. Στις όχθες του αναπτύχθηκαν από την αρχαιότητα πλήθος πολιτισμοί που τα ίχνη τους, όπως φρούρια, οικισμοί, πλακόστρωτα μονοπάτια, πέτρινα τοξωτά γεφύρια, σώζονται μέχρι σήμερα. Η περιοχή που διαρρέει στον άνω ρου του αποτέλεσε εστία ενός ορεινού πολιτισμού και καταφύγιο ανυπότακτων και εξεγερμένων με μεγάλη ιστορία από την εποχή των κλεφτών και των αρματολών μέχρι και την εποχή της αντίστασης στην κατοχή και του εμφύλιου πολέμου.

- **Οινιάδες**

Στην ιστορία οι Οινιάδες εμφανίζονται κατά τον 5ο αι. π.Χ. και τα ίχνη τους χάνονται κατά την περίοδο της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Οι ανασκαφές στους Οινιάδες ξεκίνησαν στις αρχές του 20ού αιώνα. Τα τείχη έχουν μήκος περίπου 6,5 χλμ. και ανάγονται στον 5ο αι. π.Χ. Ανακαλύφθηκε το λιμάνι της πόλης, με θέσεις για αγκυροβόλιο πλοίων, ναυπηγεία, ερείπια ναού και λουτρά. Εκεί έγινε και η ναυμαχία Αθηναίων - Μακεδόνων το 323 π.χ.

2. Αξιολόγηση

Η ζώνη περιλαμβάνει ένα (1) τοπίο Διεθνούς Αξίας, ένα (1) τοπίο Εθνικής Αξίας και εννέα (9) τοπία Περιφερειακής Αξίας. (Βλ. Πίνακα στο σχετικό Παράρτημα)

3. Διαδρομές και μονοπάτια, σημαντικά σημεία αξιολογής θέας / Σύνδεση με άλλα αξιολογα τοπία

Σημεία θέασης

- Το καλύτερο σημείο θέασης στην κατάφυτη κοίτη του Αχελώου ποταμού βρίσκεται στη γέφυρα του Νεοχωρίου.
- Η θέση του θεάτρου των Οινιάδων παρέχει εξαιρετική θέα της πεδιάδας του Αχελώου κι ενός μεγάλου τμήματος των παραλίων του Ιονίου πελάγους.
- Ιδιαίτερα αξιόλογη είναι η θέα από τον οικισμό της Τουρλίδας, το σούρουπο που η λιμνοθάλασσα βάφεται στα υπέροχα χρώματα του δειλινού.
- Ο λόφος Κουτσιλάρης προσφέρει εξαιρετη θέα τού δέλτα του Αχελώου και των ελωδών εκτάσεων του.

4. Απειλές

- Μεγάλες επιπτώσεις κάθε τόσο στους οικισμούς, κοντά στο Δέλτα του Αχελώου (Κατοχή – Νεοχώρι – Λεσίνι – Πεντάλοφος) όταν η ΔΕΗ αναγκαστικά ανοίξει τους ταμιευτήρες των τριών φραγμάτων λόγω έντονων βροχοπτώσεων.
- Η κακή λειτουργία των εγκαταστάσεων βιολογικού καθαρισμού στο Μεσολόγγι και το Αιτωλικό προκαλεί σημαντική ρύπανση από τα αστικά λύματα στον υδροβιότοπο.
- Απειλή για την απώλεια των υδροτοπικών ενδιατημάτων και υποβάθμιση των βιοτόπων είναι: Η αυθαίρετη δόμηση, τα μπαζώματα η δημιουργία δρόμων μέσα στη λιμνοθάλασσα και η κυκλοφορία οχημάτων, τα φράγματα και η χημική ρύπανση από την γεωργία
- Η βιομηχανική ρύπανση της περιοχής οφείλεται κατά κύριο λόγο στη λειτουργία των ελαιουργείων, διότι η διάθεση των αποβλήτων δυστυχώς γίνεται σε χείμαρρους, ρέματα, λίμνες θάλασσες και στο έδαφος.
- Κατά μήκος των ακτών του Ιόνιου αναπτύσσονται με γρήγορο ρυθμό αυθαίρετες εγκαταστάσεις κύρια Β κατοικίας, για τους κάτοικους του τοπικού πληθυσμού, ενώ δεν παρατηρείται ένταση τουριστικής δραστηριότητας.
- Στο Δάσος Φράξου ασκείται παράνομο κυνήγι και βοσκή λόγω έλλειψης επιτήρησης
- Στην παραλία του Λούρου υπάρχει αυθαίρετος οικισμός σε προστατευόμενη περιοχή. Σε μικρή απόσταση από την ακτή, αυτό που αντικρίζει κανείς, είναι μίνι χωματερές και γουρούνια να αναζητούν τροφή.
- Στη κοίτη του Εύηνου ποταμού γίνονται άμμο-χαλικοληψίες. Λειτουργούν μόνιμες εγκαταστάσεις πέντε αποληπών αδρανών υλικών, καθώς και σιλό για παραγωγή σκυροδέματος, με αποτέλεσμα την πλήρη αλλοίωση της μορφής του Τοπίου και την αισθητική υποβάθμιση της περιοχής.

5. Πολιτικές και Διαχειριστικά μέτρα - Κατευθύνσεις για ΓΠΣ, ΜΠΕ

- Στο Σχέδιο Διαχείρισης της προστατευόμενης περιοχής ως εργαλείο σχεδιασμού στο πλαίσιο των γενικών όρων που διέπουν ένα προστατευόμενο αντικείμενο (περιοχή, είδος, οικότοπος) οι σκοποί και οι κατευθύνσεις πρέπει να αφορούν σε ένα ολοκληρωμένο σχεδιασμό που θα περιλαμβάνει όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και στοιχεία του τοπίου ως ολότητα.
- Προστασία και διατήρηση των ευαίσθητων παράκτιων τοπίων και των Δέλτα των ποταμών συμπεριλαμβανομένων, λόγω της υψηλής οικολογικής αλλά και αισθητικής τους αξίας (και την ως εκ τούτου υψηλή ελκυστικότητά τους), αλλά και του υψηλού ανταγωνισμού των χρήσεων γης, στο πλαίσιο της «Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Παράκτιου Χώρου». Στο πλαίσιο αυτό προτείνεται διερευνητική μελέτη της αναγκαιότητας συνέχισης των άμμο - χαλικοληψιών στη κοίτη του Εύηνου ποταμού.
- Δημιουργία κατάλληλων προληπτικών μηχανισμών, υποδομών και σχεδίου δράσης, για την προσαρμογή του παράκτιου Τοπίου των Λιμνοθαλασσών και των Δέλτα των ποταμών της ζώνης, στις νέες συνθήκες (ενδεχόμενη μελλοντική άνοδος της θαλάσσιας στάθμης), που διαγράφουν οι κλιματικές αλλαγές και για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων που αυτές συνεπάγονται στο τοπίο.
- Διατήρηση του μωσαϊκού της ποικιλότητας των τύπων υδροτόπων, αλλά και των χερσαίων περιοχών του τοπίου των Δέλτα των ποταμών Αχελώου και Εύηνου, καθώς και μείωση της καταπόνησής τους, με την εφαρμογή σύγχρονων προσεγγίσεων που απασκοπούν στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των αρδεύσεων.
- Προστασία, διαχείριση, και αποκατάσταση των αμμοθινικών συστημάτων με μεθόδους και τεχνικές σχεδιασμένες και προσαρμοσμένες στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής στο πλαίσιο της επιστήμης της γεωμορφολογίας. (Λούρος).
- Εξειδικευμένη επιστημονική διαχείριση του τοπίου των Λιμνοθαλασσών, διότι έστω και μικρή ανθρώπινη παρέμβαση σε αυτό, μπορεί να έχει δυσανάλογα μεγάλες συνέπειες στην ισορροπία του, ως προς την υδρολογία, την αλατότητα και τη βιωτή του.
- Διατήρηση του αγροτικού καλλιεργημένου τοπίου της Παραχελωίτιδας, ενίσχυση των δομικών στοιχείων του και διατήρηση της πανάρχαιας καλλιέργειας αμπέλου.
- Διατήρηση και Ανάδειξη του φαραγγιού της Κλεισούρας.
- Ανάδειξη, του αρχαιολογικού χώρου της πόλης των αρχαίων Οινιάδων και του αρχαίου θεάτρου και δημιουργία «Αρχαιολογικού Τοπίου» στο πλαίσιο της νέας αντίληψης, επανασυνδέοντας τον αρχαιολογικό χώρο με τις αυθεντικές ιδιότητες του τοπίου (Morin 1999), καθώς και συνέχιση των ανασκαφών στη περιοχή της Κατοχής. Επίσης, ανάδειξη των αρχαίων θεάτρων της Πλευρώνος και Καλυδώνας και δημιουργία διαδρομής σύνδεσής τους.
- Προστασία και ανάδειξη του παραποτάμιου δασικού τοπίου Φράξου, Λεσινίου, καθώς και των μικρών παραποτάμια δασών, υπολείμματα των απέραντων δασών στη βόρεια περιοχή του Δέλτα του Αχελώου.
- Αναβάθμιση των οικιστικών τοπίων των οικισμών, της Παραχελωίτιδας, του Μεσολογγίου καθώς και του οικισμού Ευηνοχώρι.
- Αναβάθμιση και ανάδειξη των νησιώτικων τοπίων του Αιτωλικού των πέτρινων γεφυριών του και της Τουρλίδας.

ΑΑ2. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ - ΖΩΝΗ ΔΗΜΟΥ ΞΗΡΟΜΕΡΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΙΟΝΙΟΥ

1. Τύποι τοπίων / Τοπία / Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά - περιγραφή

Α) Η υλική διάσταση του Τοπίου

Α.1) Η αβιοτική και βιολογική υλικότητα του Τοπίου

Ορεινά Τοπία

- **Το Τοπίο των Ακαρνανικών ορέων**

Τα Ακαρνανικά όρη εκτείνονται από βορρά προς νότο, αφήνοντας ανάμεσά τους πολλές εύφορες κοιλάδες και δεκάδες ξεροποτάμους να ξεκινούν από τις πετρώδεις πλαγιές τους. Στο μέσον τους δεσπόζουν οι κορυφές Υψηλή κορφή και Μπούμιστος και η κορυφή Περγαντί. Στα νότια καταλήγουν στην κορυφή Βελούτσα πάνω από τον Αστακό.

Το κύριο μορφολογικό αλλά και οικολογικό χαρακτηριστικό τους γνώρισμα είναι ότι δεν υπάρχει καθόλου βλάστηση προς τις κορυφές, με μοναδική εξαίρεση το δάσος της κεφαλλονίτικης ελάτης, στη βόρεια πλαγιά του Μπούμιστου, ενώ στα χαμηλότερα υπάρχουν δάση από βελανιδιές, αριές, καστανιές και πουρνάρια. Επίσης άλλο χαρακτηριστικό τους είναι ότι είναι ασβεστολιθικά και εξ' αιτίας αυτού δεν κρατούν νερό και είναι δύσβατα, εξ' ου και η ονομασία Ξηρόμερο. Παρά τις πολλές βροχοπτώσεις, το νερό χάνεται στη γη και καταλήγει υπόγεια σε λίμνες, στον Αχελώο και στον κάμπο.

Ο επιβλητικός **Μπούμιστος** είναι το "θρυλικό βουνό" των Ξηρομεριτών και βρίσκεται στο νότιο - δυτικό τμήμα των Ακαρνανικών ορέων μεταξύ του παράκτιου όρους Σέρεκα και της Ψηλής Κορφής. Χαρακτηριστικό στοιχείο του Μπούμιστου αποτελεί ο συμμετρικός σχηματισμός του όγκου του, που οφείλεται στην αλπική του ορογένεση. Διαθέτει σπάνια βιοποικιλότητα.

Φυσικοί σχηματισμοί

Στους πρόποδες του λόφου «Κάστρο», κάτω από την καστροπολιτεία του Αστακού, βρίσκεται η «Σπηλιά του Κύκλωπα», μια τεράστια σπηλιά σε απόκρημνο και απροσπέλαστο σημείο.

Στο βουνό υπάρχει μία άλλη σπηλιά που πριν πολλά χρόνια "μετατράπηκε" σε εκκλησία, την Αγία Ελεούσα. Έχει τοιχογραφίες του ΙΒ' αιώνα στο βράχο και χτιστό το θόλο του Ιερού.

Φυσικά Υδροτοπικά Τοπία

- **Πηγές**

Στην κορυφή Περγαντί με υψόμετρο (1423 μ.), βρίσκονται οι φημισμένες ιαματικές πηγές της Κορπής. Υπάρχουν και άλλες πηγές στην Αιτωλοακαρνανία λιγότερο γνωστές όπως: στα Μπάνια Μύτικα.

Αγροτικά Τοπία

Χαρακτηριστικό στοιχείο του Αγροτικού καλλιεργημένου τοπίου είναι ότι εμφανίζεται στις κοιλάδες που σχηματίζουν τα Ακαρνανικά όρη με χειμάρρους που ξεκινούν από τις πετρώδεις πλαγιές τους, όπως η κοιλάδα που φθάνει μέχρι τον Αστακό και η κοιλάδα του Μύτικα με τις χιλιάδες ελαιόδεντρα.

Οι θαλάσσιες ιχθυοκαλλιέργειες που υπάρχουν στην περιοχή Αστακού δημιουργούν ένα εντελώς χαρακτηριστικό «παραγωγικό» Τοπίο.

Δασικά Τοπία

Πυκνά δασικά τοπία από βελανιδιές, αριές, καστανιές και πουρνάρια εμφανίζονται στα χαμηλά υψόμετρα των Ακαρνανικών ορέων τα οποία σε ορισμένα σημεία πλησιάζουν τις ακτές.

Ενδιαφέρον δασικό τοπίο κεφαλλονίτικης ελάτης και απρόσμενο για τα Ακαρνανικά βουνά βρίσκεται στη βόρεια πλαγιά του Μπούμιστου.

Παράκτια Τοπία

Το παράκτιο τοπίο από τις εκβολές του Αχελώου μέχρι τον Αμβρακικό είναι βραχώδες.

Το παράκτιο τοπίο μεταξύ του όρμου Παλαίρου και του ακρωτηρίου Καμηλαύκα, χαρακτηρίζεται από μια ομαλή ακτή αρκετού μήκους. Από τον Μύτικα μέχρι τον Αστακό, που αποτελούν και τις πλέον καθαρές και προσφιλείς παραλίες, οι ακτές είναι απότομες και μόνο ορισμένοι απότομοι κολπίσκοι έχουν αμμώδεις παραλίες κατάλληλες για μπάνιο π.χ. παραλία Βελά και Σκάλα .

Τα τοπία των λιμανιών εμφανίζουν διαφορετικό χαρακτήρα κύρια λόγω των διαφορετικών χρήσεων.

Το λιμάνι του Αστακού είναι επιβατικό, εμπορικό, αλιευτικό και τουριστικό, το λιμάνι του Πλατυγαλιού Αστακού είναι εμπορικό - διαμετακομιστικό λιμάνι, ενώ του Μύτικα και της Παλαίρου είναι αλιευτικά λιμάνια.

A.2) Η κοινωνική υλικότητα του Τοπίου

Ανθρωπογενή στοιχεία

Οικιστικά Τοπία

Το οικιστικό τοπίο δεν είναι ανεπτυγμένο. Υπάρχουν λίγοι και διάσπαρτοι μικροί οικισμοί στην ενδοχώρα. Στην παράκτια περιοχή εμφανίζονται τρία σχετικά μεγάλα οικιστικά πυκνώματα μεταξύ των οποίων οι οικισμοί Αστακός και Μύτικας.

Τα Παράκτια Οικιστικά Τοπία

- **Το Τοπίο της πόλης του Αστακού**

Ο Αστακός είναι σημαντικός οικισμός, στο μυχό του ομώνυμου κόλπου, και στους πρόποδες του όρους Βελούτσα που είναι η απόληξη των Ακαρνανικών Ορέων αποτελώντας το συνδυαστικό κρίκο της ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας με τα Επτάνησα. Πήρε το όνομά του από τον αρχαίο βασιλιά Αστακό.

Το αστικό Τοπίο του έχει ιδιαίτερη φυσιογνωμία με ιστορικότητα, αλλά και ζωντάνια.

Ο σύγχρονος Αστακός χρονολογείται στις αρχές του 1700 από κατοίκους των Ιονίων νήσων, της Ηπείρου και της Ευρυτανίας. Η αρχική θέση του ήταν στη Σκάλα (λιμάνι) Δραγαμέστου.

Κατά το τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα μάλιστα, διακοσμήθηκε με όμορφες νεοκλασικές οικίες από τις οποίες σήμερα κάποιες έχουν κριθεί διατηρητέες. Οι νεοκλασικού τύπου οικίες όμως είναι περισσότερες. Πολλές από αυτές έχουν όμορφες τοιχογραφίες στο εσωτερικό τους, περίτεχνα διακοσμημένες οροφές και αξιοπρόσεκτες διακοσμητικές λεπτομέρειες. Είναι διώροφες ή τριώροφες με κυρίαρχο χρώμα την ώχρα στα πρότυπα της β' περιόδου της ελληνικής νεοκλασικής αρχιτεκτονικής.

Τα τελευταία χρόνια οι ιδιοκτήτες καταβάλλουν φιλότιμες προσπάθειες για τη συντήρηση και την ανάδειξη των σπιτιών.

Το περαστικό τοπίο συνδυάζει βουνό, θάλασσα και πεδιάδα με εναλλασσόμενα οικοσυστήματα και σημαντική βιοποικιλότητα παρέχοντας τη δυνατότητα πολλών εναλλακτικών μορφών δραστηριοτήτων.

- **Το Τοπίο του οικισμού Μύτικα**

Χαρακτηριστικό στοιχείο του Τοπίου του οικισμού είναι γεωγραφική του θέση πάνω σε ένα εξαιρετικά μικρό ακρωτήριο, όπου εκτείνεται σε ολόκληρη την έκτασή του με συνέπεια να βρέχεται ανατολικά και δυτικά από την θάλασσα. Η παραλία του Μύτικα που έχει μήκος 4 χλμ. προσφέρεται για ήρεμο περίπατο με το ηλιοβασιλέμα.

Ο Μύτικας ουσιαστικά χωρίζεται σε δύο χωριά τον παλιό οικισμό με την παραδοσιακή αγορά και το νέο οικισμό που δημιουργήθηκε με τη μετοίκηση της κοινότητας της Παναγούλας. Η πρώτη οργανωμένη οίκηση του τοποθετείται στις αρχές του 19ου αιώνα, ενώ οι πρώτοι κάτοικοι προέρχονται από τις γύρω περιοχές και χωριά. Σε όλη του την ιστορία αποτέλεσε αγκυροβόλιο και λιμάνι. Αποτελεί σημείο σύνδεσης με τα νησιά Κάλαμος και Καστός που βρίσκονται σε πολύ κοντινή απόσταση. Ο ρόλος του αυτός του προσέδωσε εμπορικό και διαμετακομιστικό χαρακτήρα και από νωρίς εφοδίαζε με προϊόντα τη γύρω περιοχή.

- **Το Τοπίο του οικισμού Αρχοντοχώρι**

Το Αρχοντοχώρι, είναι ένας περιποιημένος οικισμός, με μεγάλη πλατεία, με δυο τρία καφενεία, και ωραία σπίτια. Το χαρακτηριστικό γνώρισμα - Τοπόσημό του, είναι μια παλιά πέτρινη εκκλησία, σκεπασμένη με πλάκες, αφιερωμένη στην Ζωοδόχο Πηγή.

Αρχαιολογικά Τοπία

- **Αρχαιολογικό και Μεσαιωνικό - Βυζαντινό Τοπίο**

Το κύριο χαρακτηριστικό του είναι η συνύπαρξη ερείπια των διαφορετικών χρονικών περιόδων.

- **Το Τοπίο στην κορυφή του λόφου «Κάστρο»**

Το τοπίο στην κορυφή του λόφου «Κάστρο», συντίθεται από τα ερείπια αρχαίων οικοδομημάτων και τα κυκλώπεια τείχη της αρχαίας πόλης του Αστακού που έφερε το ίδιο όνομα, το ναό του Καραού Διός στα δυτικά της πύλης οχύρωσης στην πλαγιά του λόφου, το μικρό ναό της Αγίας Κυριακής στο κέντρο του νότιου τμήματος της αρχαίας πόλης και τα ερείπια της βυζαντινής περιόδου με την ονομασία *Δραγαμέστο* με τον περίβολο των τειχών του βυζαντινού (βόρειου) τομέα, όπου σώζονται τα ερείπια τριών παλαιοχριστιανικών ναών και θεμέλια κτιρίων, ο σκοπός των οποίων μας είναι άγνωστος.

Τα ερείπια των τριών ναών είναι η βασιλική της Αγίας Αικατερίνης ή της Θεοτόκου, ένας σταυρεπίστεγος ναός του 10ου αιώνα και μια μονόχωρη βασιλική.

Ένα τμήμα των κυκλώπειων τειχών χρησιμοποιήθηκε ως βάση για την οικοδόμηση του μεσαιωνικού τείχους. Σήμερα, το κάστρο είναι κακοδιατηρημένο και η πρόσβαση σε αυτό γίνεται μέσω ενός χωμάτινου αγροτικού δρόμου. Η ύπαρξη του κάστρου σε συνδυασμό με τα παλαιοχριστιανικά ευρήματα στα όρια του σύγχρονου Αστακού καταδεικνύει την αδιάλειπτη συνέχεια στην κατοίκηση της περιοχής.

- **Εναλίεσ Αρχαιότητες**

Στον όρμο Πλατυγιάλι κατά τις εργασίες κατασκευής του λιμανιού τη δεκαετία του '80 βρέθηκε υποθαλάσσιος οικισμός της 3ης π.Χ. χιλιετίας, ο οποίος όμως για χάρη του έργου ξαναθάφτηκε.

B) ΑΥΛΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο Μπούμιστος για τους κατοίκους του Κεντρικού Ξηρομέρου είναι το βουνό της ζωής τους. Είναι ένα βουνό – σύμβολο - για τους Ξηρομερίτες.

α) Ασχολίες

Οι κύριες ασχολίες των κατοίκων ήταν και είναι η αλιεία, η γεωργία και η κτηνοτροφία. Στις ασχολίες αυτές σήμερα έρχεται να προστεθεί και ο τουρισμός ακόμη και με τη σύγχρονη μορφή του αγροτουρισμού, διότι οι δυτικές ακτές της ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας δεν είναι ανεπτυγμένες τουριστικά παρά το ότι υπάρχουν ξενοδοχεία, camping, ενοικιαζόμενα δωμάτια και διαμερίσματα, εστιατόρια και ψαροταβέρνες, και προσβάσιμες παραλίες. Ο Μύτικας είναι κατάλληλος τόπος για χρήστες σκαφών αναψυχής λόγω της ηρεμίας της θάλασσας.

Τα τελευταία χρόνια ο Αστακός ελπίζει σε οικονομική ανάπτυξη με την αξιοποίηση και λειτουργία του νέου μεγάλου λιμανιού στο Πλατυγιάλι.

β) Αρχαιότητα και μυθολογία, ιστορικότητα

- Αδιάλειπτη συνέχεια στην κατοίκηση της περιοχής
- Παλιότερα ο Αστακός ήταν σημαντικό κέντρο εξαγωγής βελανιδιού από το γειτονικό βελανιδόδασος Ξηρομέρου
- Κάτω από την κατροπολιτεία του Αστακού, βρίσκεται η «Σπηλιά του Κύκλωπα», μια τεράστια σπηλιά όπου λέγεται ότι κατοικούσε με το κοπάδι του ο ξακουστός Κύκλωπας Πολύφημος τον οποίο και τύφλωσε ο Οδυσσέας με τους συντρόφους του.

2. Αξιολόγηση

Η ζώνη περιλαμβάνει τέσσερα (4) τοπία Περιφερειακής Αξίας. (Βλ. Πίνακα στο σχετικό Παράρτημα)

3. Διαδρομές και μονοπάτια, σημαντικά σημεία αξιολογής θέας/ Σύνδεση με άλλα αξιόλογα τοπία

Μέχρι πρότινος τα Ακαρνανικά βουνά δεν ήταν δημοφιλής προορισμός για τους ορειβάτες, αλλά πρόσφατα τα πράγματα άλλαξαν. Πολλοί ορειβατικοί σύλλογοι επισκέπτονται την περιοχή

Όρος Μπούμιστος: Η θέα από την κορφή προς τα Ιόνια νησιά, Λευκάδα, Ιθάκη, Κεφαλλονιά και τα νησάκια που βρίσκονται ανάμεσα Λευκάδας και ηπειρωτικής χώρας, είναι εκπληκτική.

Επίσης στο βουνό από την σπηλιά, που όπως αναφέρθηκε πριν πολλά χρόνια "μετατράπηκε" σε εκκλησία, την Αγία Ελεούσα, η θέα του Μύτικα, της πεδιάδας με τα ελαιόδεντρα και του Καλάμου απέναντι είναι πράγματι υπέροχη.

4. Απειλές

Το σημαντικότερο πρόβλημα των παράκτιων περιοχών, που έχει με ένταση αναδειχθεί και κατά το παρελθόν, είναι αυτό των αυθαιρέτων στα δυτικά παράλια του νομού, της καταπάτησης δημόσιας γης και των παραγκουπόλεων που έχουν στηθεί εκεί, καθιστώντας μη εφικτή την πρόσβαση των πολιτών στις παραλίες.

Ακόμα και στις πλέον οργανωμένες περιπτώσεις η αισθητική των κατασκευών και γενικά η κατάσταση των χερσαίων εγκαταστάσεων και του περιβάλλοντος χώρου τους, είναι τελείως απαράδεκτη αλλοιώνοντας και υποβαθμίζοντας το τοπίο.

Άλλα σημαντικά προβλήματα της παράκτιας περιοχής είναι η αμμοληψία – καταστροφική για το φυσικό περιβάλλον - καθώς και η ρύπανση των παραλιών με σωρεία σκουπιδιών.

5. Πολιτικές και Διαχειριστικά μέτρα - Κατευθύνσεις για ΓΠΣ, ΜΠΕ

- Προστασία διαχείριση και ανάδειξη των παράκτιων τοπίων, από τον ανταγωνισμό των χρήσεων γης στο πλαίσιο της «Ολοκληρωμένης Διαχείρισης του Παράκτιου Χώρου» για την υλοποίηση μιας ισορροπημένης και αρμονικής σχέσης μεταξύ των κοινωνικών αναγκών, των οικονομικών δραστηριοτήτων και του τοπίου.
- Ανάδειξη του αστικού τοπίου, του οικισμού του Αστακού (νεοκλασικού τύπου οικίες κλπ.) και της περιβάλλουσας υπαίθρου του, καθώς και της μεταξύ τους σχέσης, με διατήρηση και ανάδειξη των αξιολογών χαρακτηριστικών γνωρισμάτων και στοιχείων τους.
- Ανάδειξη «Αρχαιολογικού και Μεσαιωνικού - Βυζαντινού τοπίου» στην κορυφή του λόφου «Κάστρο».
- Η ανάδειξη, του χαρακτηριστικού γνωρίσματος του τοπίου του οικισμού Μύτικα, το οποίο είναι η γεωγραφική του θέση πάνω σε ένα εξαιρετικά μικρό ακρωτήριο.
- Ανάδειξη της «Σπηλιάς του Κύκλωπα».
- Ανάδειξη των σημείων αξιολογής θέας.
- Προστασία του οικοσυστήματος των πηγών του οποίου η δημιουργία και η διατήρηση οφείλεται σε αυτό το αναβλύζον και πηγαίο νερό, καθώς είναι ένα από τα σπανιότερα οικοσυστήματα στην Ελλάδα.
- Ειδική μελέτη για την κατά το δυνατό αύξηση της γαιοικανότητας διατήρησης των δασών των Ακαρνανικών ορέων για λόγους προστασίας του τοπίου και της άμυνας στη κλιματική αλλαγή
- Προστασία του δασικού τοπίου της κεφαλλονίτικης ελάτης, στη βόρεια πλαγιά του Μπούμιστου, καθώς και των δασών από βελανιδιές, αριές, καστανιές και πουρνάρια στα χαμηλότερα υψόμετρα υπάρχουν δάση από βελανιδιές, αριές, καστανιές και πουρνάρια.

**ΑΑ3. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΛΙΜΝΩΝ
Ζ1.ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΤΩΝ ΟΡΕΩΝ ΤΟΥ ΒΑΛΤΟΥ
Ζ2. ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΛΙΜΝΩΝ**

Ζ1. ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΤΩΝ ΟΡΕΩΝ ΤΟΥ ΒΑΛΤΟΥ

1. Τύποι τοπίων / Τοπία / Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά - περιγραφή

Α) Η υλική διάσταση του Τοπίου

Α.1) Η αβιοτική και βιολογική υλικότητα του Τοπίου

Ορεινά Τοπία

• Το Τοπίο των Ορέων του Βάλτου και του Μακρυνόρους

Το τοπίο των Ορέων του Βάλτου αποτελεί το κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα - τοπίο αυτής της ζώνης. Τα Όρη του Βάλτου (1.782) αποτελούν διακλαδώσεις των απολήξεων της νότιας Πίνδου. Καταλαμβάνουν το βόρειο τμήμα της Αιτωλοακαρνανίας και περιβάλλονται ανατολικά από το ποταμό Αχελώο, τη σημαντικότερη γραμμική χωροσηφίδα (διάδρομο) του συνολικού τοπίου της Π.Ε. Αιτωλοακαρνανίας και σε μεγάλο τμήμα τους από τις όχθες των τεχνητών λιμνών του Κρεμαστών και Καστρακίου που σχηματίστηκαν από τα αντίστοιχα φράγματα στον ποταμό. Οι μη γραμμικές χωροσηφίδες εκτάσεις με χαμηλή ή ψηλή θαμνώδη βλάστηση από μακκία και αραιά δάση βελανιδιάς (*Quercus cerris*), αποτελούν χαρακτηριστικό στοιχείο των Τοπίων των Ορέων του Βάλτου με κύρια χρήση βοσκοτόπων.

Στα μεγαλύτερα υψόμετρα η βλάστηση αποτελείται από δάση ελάτης (*Abies borisii-regis*)

Η περιοχή αποτελεί βιότοπο της βίδρας, του αγριόγατου του Μοριά (*Felis silvestris morea*) και του γύπα (*Gyps fulvus*).

Χαρακτηριστικό γνώρισμα του τοπίου των ορέων του Βάλτου, στα οποία και ανήκει είναι η Κανάλα ή «απορρώξ», (στην περιοχή είναι γνωστή και ως Καλάνα), που αναπτύσσεται δυτικά του ποταμού Αχελώου κοντά στο Χαλκιοπούλο. Πρόκειται για ένα εντυπωσιακό βραχώδες τοπίο με κύρια μορφολογικά χαρακτηριστικά το πυραμιδοειδές σχήμα του, την εκτεταμένη κορυφογραμμή, (ύψος 1520μ.) και τις σχεδόν κάθετες πλαγιές του που καταλήγουν στα νερά της λίμνης των Κρεμαστών.

Οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις στην περιοχή είναι ελάχιστες και δεν ξεπερνούν το 10%. Οι απόκρημνες βραχώδεις εκτάσεις καλύπτουν το 8% της Κανάλας, οι δασικές εκτάσεις ανέρχονται στο 52%, όπου υπάρχουν πλατύφυλλα φυλλοβόλα αείφυλλα και κωνοφόρα δένδρα, και οι θαμνώδεις καταλαμβάνουν το 40%, κυρίως σκληρόφυλλοι θάμνοι.

Το Μακρυνόρος (950 μ) αρχίζει απ' τα Αθαμανικά όρη, τα οποία είναι από τα σημαντικότερα βουνά που αποτελούν την οροσειρά της Πίνδου και καταλήγει στο βουνό Θύαμος. Χαρακτηριστικό γνώρισμα του μια στενή δίοδος, η οποία είναι το μοναδικό πέρασμα απ' τη Στερεά στην Ήπειρο. Χαρακτηριστικό στοιχείο του η ιστορικότητά του, διότι η δίοδος αυτή βοήθησε σημαντικά τους Έλληνες κατά τη διάρκεια της Επανάστασης ενάντια στους Τούρκους και επίσης επί της οροσειράς του καθορίστηκε μέρος της οριογραμμής του νέου Ελληνικού κράτους με το πρωτόκολλο του Λονδίνου (1829).

Φυσικοί σχηματισμοί

Στην ανατολική πλευρά του όρους Κανάλα κοντά στο χωριό Χαλκιοπούλο υπάρχει σπηλαίο με εκκλησάκι όπου ασκήτεψε τον 13ο αιώνα ο Όσιος Ανδρέας ο Ερημίτης

Φυσικά Υγροτοπικά Τοπία

Τα ποτάμια Τοπία

• Το Τοπίο του Ίναχου

Ο Ίναχος είναι το ποτάμι του ορεινού Βάλτου με τα πολλά ονόματα και την πλούσια μυθολογία. Συναντάται και με τα ονόματα Συντεκνιώτης και Κρικελιώτης ενώ οι κάτοικοι της περιοχής τον ονομάζουν και «Μπιζιάκα». Πηγάζει από το Πατιόπουλο - Σύντεκνο στις κορυφές του Μακρυνόρους και Γαβρόβου, διέρχεται δυτικά του όρους της Κανάλας και αποτελώντας παραπόταμο του Αχελώου τροφοδοτεί την τεχνητή λίμνη του Καστρακίου, ενώ είναι ξηρός το καλοκαίρι.

Το τοπίο του ποταμού Ίναχου αποτελεί σημαντική γραμμική χωροσηφίδα μεταξύ των Ορέων του Βάλτου και του Μακρυνόρους, η οποία στο πλαίσιο της οικολογίας του συνολικού Τοπίου της περιοχής, ενισχύει τις φυσικές διεργασίες δημιουργώντας πράσινη κοιλάδα με χαρακτηριστικά στοιχεία την παραποτάμια βλάστηση από πανύψηλα πλατάνια καθ' όλη τη διαδρομή της αριστερά και δεξιά και αρδεύοντας αρκετά στρέμματα γεωργικής γης. Επίσης διαθέτει αρκετή ιχθυοπανίδα.

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα του τοπίου αποτελούν οι πλαγιές των Ορέων που υψώνονται στις παρυφές της πράσινης κοιλάδας, οι οποίες όμως εμφανίζουν διαφορετικά χαρακτηριστικά στοιχεία μεταξύ τους. Οι δυτικές πλαγιές είναι χαμηλές και κατάφυτες, ενώ οι ανατολικές αποτελούνται από δυο κύριους ορεινούς όγκους το Μισέλι προς τα βόρεια και την Καλάνα νότια, που χωρίζονται μεταξύ τους με μια βαθιά χαράδρα που φθάνει σχεδόν ως την βάση της κοιλάδας.

Άλλα ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του τοπίου του Ίναχου αποτελούν οι νερόμυλοι που χρησιμοποιούν ακόμη και σήμερα τα νερά του καθώς και οι οικισμοί που βρίσκονται σε μικρή απόσταση από

τη κοίτη του.

- **Το Τοπίο του Αχελώου ή Ασπροπόταμου**

Το τοπίο του Αχελώου αποτελεί τη σημαντικότερη γραμμική χωροψηφίδα (διάδρομο) του συνολικού τοπίου της Π.Ε. Αιτωλοακαρνανίας στο πλαίσιο της οικολογίας του Τοπίου της. Ο Αχελώος θεωρείται ο γηγενής ποταμός της Ελλάδας με το υψηλότερο υδατικό δυναμικό και το μεγάλο μήκος του. Είναι ο δεύτερος σε μήκος ποταμός της. Πηγάζει στην Ήπειρο, στις νότιες πλαγιές του όρους Περιστέρι (νότια της Πίνδου). Κατά τη διαδρομή του αποτελεί τον κοινό τόπο μεταξύ των Π.Ε Αιτωλοακαρνανίας και Ευρυτανίας είτε ως ρεων ποταμός, είτε με τη μορφή ταμειυτήρα και δέχεται τα νερά των παραποτάμων του Αγραφιώτη, Ταυρωπού, Τρικεριώτη και Ινάχου. Τα μορφολογικά χαρακτηριστικά του Τοπίου στο τμήμα του που διέρχεται τη συγκεκριμένη Ζώνη είναι κύρια ορεινά. Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του Τοπίου του Αχελώου είναι οι πολύ σημαντικές ανθρωπογενείς αλλοιώσεις του για τη δημιουργία του Υδροηλεκτρικού φράγματος και από αυτό τη δημιουργία του ταμειυτήρα - τεχνητής Λ. Κρεμαστών, η οποία ανήκει κατά το μεγαλύτερο τμήμα της στη Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας, για την παραγωγή ενέργειας αλλά και την άρδευση άλλων περιοχών. Την ονομασία του σε Ασπροπόταμο την οφείλει στη λευκή λάσπη (άργιλο)που μεταφέρει από τη ζώνη του φλύσχη έως τις εκβολές του.

Τεχνητά Λιμναία τοπία

- **Το Τοπίο της τεχνητής Λίμνης Κρεμαστών**

Το τοπίο της τεχνητής λίμνης Κρεμαστών δημιουργήθηκε μετά την κατασκευή του φράγματος των Κρεμαστών το 1965, του μεγαλύτερου γαιοφράγματος της Ευρώπης, όγκου 7.800.000 κ.μ., ύψους 155 μ., μήκους 465 μ. και πλάτους 700 μ. στη βάση, από τη συσσώρευση υδάτινων όγκων των ποταμών Αχελώου, Αγραφιώτη, Ταυρωπού και Τρικεριώτη και αποτελεί τον κοινό τόπο μεταξύ των Π.Ε. Αιτωλοακαρνανίας και Ευρυτανίας.

Το κύριο χαρακτηριστικό της γνώρισμα είναι ότι αποτελεί τη μεγαλύτερη τεχνητή λίμνη της Ελλάδος με συνολική έκταση 88.000 στρεμμάτων, όπου όπως αναφέρθηκε και στην Α΄ φάση της μελέτης πολλά σπουδαία μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς, διαγράφηκαν από το Τοπίο όταν τα νερά κάλυψαν την προκαθορισμένη περιοχή.

Η στάθμη της λίμνης έχει πέσει περίπου σαράντα μέτρα. Όταν υπό το βάρος της ανομβρίας η στάθμη υποχωρεί αποκαλύπτονται κορμοί δέντρων, σκεπές σπιτιών, σκαλοπάτια που κάποτε οδηγούσαν στο εσωτερικό αρχοντικών, ακόμη και τζάκια. Το 2008 ερασιτέχνες αυτοδύτες εντόπισαν σχεδόν ανέπαφο σε βάθος 60 μέτρων το βυζαντινό ναό «Παναγία της Επισκοπής».

Λόγω της καθαρότητας των νερών της, θεωρείται από τις λίμνες με τον καλύτερο ιχθυοπληθυσμό στην Ελλάδα. Στην ιχθυοπανίδα της περιλαμβάνει το σπάνιο είδος «λαγόψαρο» και βίδρες.

Από τις αρχές του 2012, 50 χρόνια από τη δημιουργία της λίμνης, ο χώρος της και η ευρύτερη περιοχή του παραδίδονται για χρήση τουριστικών δραστηριοτήτων και η Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού έδωσε τη συγκατάθεσή της για την αξιοποίησή της περιοχής από τουριστικές και άλλες επενδύσεις, κάτι που απαγορευόταν στα χρόνια που πέρασαν. Η περιοχή είναι ενταγμένη στο πρόγραμμα «Natura 2000» και στα νερά της πραγματοποιούνται διάφορες αθλητικές δραστηριότητες.

Τα Τοπία των πηγών

- **Ιαματικά Λουτρά Κρεμαστών**

Στην θέση Κρεμαστά (πήδημα Κατσαντώνη), που κατασκευάστηκε το φράγμα, υπήρχαν θερμές θειούχες ιαματικές πηγές, φημισμένες στην περιοχή για τις θεραπευτικές τους ιδιότητες για κάθε είδους Ρευματικές, Αρθρικές και Δερματικές παθήσεις αλλά και Ισχυαλγίες. Μετά την κατασκευή του φράγματος το ιαματικό νερό ανάβλυσε στη θέση Γρια (Μαριά), στην ονομαζόμενη σήμερα πηγή "Μπαλκώνα", στη βόρεια πλευρά της κοίτης του ποταμού Αχελώου, σε απόσταση τριών περίπου Km κατάντι του φράγματος Κρεμαστών, όπου υπάρχουν λουτήρες και ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις. Η Πηγή έχει απογραφεί από το ΙΓΜΕ το 1976 και θεωρείται μια από τις καλύτερες θερμομεταλλικές πηγές της χώρας.

Υπάρχουν και άλλες πηγές λιγότερο γνωστές όπως στον Αγραπιδόκαμπο, στο Χαλκιάπουλο Ινάχου κ.α.

Δασικά Τοπία

Στα όρη Μητσέλι και Γραμματικού, ανάμεσα στους οικισμούς Περδικάκι και Πατιόπουλο, βρίσκεται το ελατοδάσος η έκταση του οποίου ξεπερνά τις 225 χιλιάδες τετραγωνικά μέτρα. Χαρακτηριστικά στοιχεία η πυκνή βλάστηση και τα πανύψηλα έλατα, που κάποιες φορές ξεπερνούν τα 35 μέτρα ύψος.

Άλλο χαρακτηριστικό γνώρισμα της περιοχής Περδικάκι είναι η μονάδα με τα προστατευόμενα άγρια άλογα.

A.2) Η κοινωνική υλικότητα του Τοπίου

Ανθρωπογενή στοιχεία

Οικιστικά Τοπία

Υπάρχουν στη ζώνη διάσπαρτοι μικροί οικισμοί καθώς και διάσπαρτα στο χώρο κτίρια, με χαρακτηριστικά στοιχεία την πέτρα, την κεραμοσκεπή και έναν η δυο εξώστες.

Οι περισσότεροι οικισμοί βρίσκονται πάνω ή σε ελάχιστη απόσταση από τον κεντρικό δρόμο που ενώνει το

Αγρίνιο με την Άρτα, όπως το Μπαμπαλιό η Ποδογορά, οι Γιαννόπουλοι, οι Αμοργιανοί και η Μαλεσιάδα.

- **Το Τοπίο του οικισμού Χαλκιόπουλο**

Ένας ημιορεινός οικισμός. Στο Χαλκιόπουλο, συνυπάρχουν αρμονικά ο κάμπος, τα βουνά και τα οροπέδια, δημιουργώντας ένα πολυποίκιλο ενδιαφέρον τοπίο. Ο Ίναχος ποταμός που διασχίζει την περιοχή ρέει έχοντας καθ' όλη τη διαδρομή του αριστερά και δεξιά συστοιχίες από πανύψηλα πλατάνια. Η επιβλητική Καλάνα (υψόμετρο 1520μ.) στην βορειοανατολική πλευρά του χωριού δίνει απεριόριστη θέα προς τον απέραντο κατάφυτο κάμπο, που απλώνεται μπροστά της.

- **Το Τοπίο του οικισμού Εμπεσός**

Οικισμός του Ορεινού Βάλτου. Βρίσκεται στην κοιλάδα του ποταμού Ινάχου, ανάμεσα στα όρη του Βάλτου Καλάνα, Μησελί και Ζυγό, πάνω στο δρόμο που συνδέει την Αιτ/νία με την Ευρυτανία και την Ήπειρο (Άρτα).

Ο οικισμός στη θέση που είναι σήμερα, κτίστηκε το **1982** με συγκέντρωση όλων των συνοικισμών του, λόγω των σεισμών που προκλήθηκαν από την τεχνητή **λίμνη των Κρεμαστών**.

Ο Εμπεσός, είναι όμορφος και σύγχρονος οικισμός

Αρχαιολογικά Τοπία, Τοπόσημα

- **Το Τοπίο Εμπεσός- Κάστρο του Εμπεσού**

Κάστρο του Εμπεσού λέγεται ο κατάφυτος από πουρνάρια και γάβρα κωνοειδής λόφος που βρίσκεται νότια του χωριού Εμπεσός και έχει ύψος γύρω στα 300 μ. Είναι δηλαδή ένα τοπωνύμιο, το Κάστρο. Στην κορυφή όμως του λόφου υπάρχει και πραγματικό κάστρο – φρούριο με τείχη, με πολεμίστρες και με ότι χαρακτηρίζει την έννοια του κάστρου. Ενώ στην Αρχαία εποχή αποτελούσε την Ακρόπολη του μυθικού βασιλιά Ιδομενέα.

Έξω από τα τείχη του, εκτείνεται ένα αρκετά μεγάλο πλάτωμα στο οποίο διακρίνονται τα ίχνη διαφόρων κτισμάτων. Από εκεί, είναι εύκολο να ελέγχονται τα στενά Καλάνας – Μησελίου, στενά που είναι πέρασμα από Ευρυτανία προς Αιτωλοακαρνανία, και όλη η κοιλάδα του Ινάχου από Πατιόπουλο ως Χαλκιόπουλο.

Τα σωζόμενα ερείπιά του δείχνουν και μεσαιωνική εποχή, μεσαιωνικό κάστρο αλλά και αρχαία εποχή.

Τέλος στην ευρύτερη περιοχή υπάρχει και ένα άλλο Κάστρο στους Γιαννόπουλους, με άγνωστο στην κοινή γνώμη ιστορικό παρελθόν.

- **Το γεφύρι της Τέμπλας**

Το γεφύρι της Τέμπλας στα Βρουβιανά αποτελεί σημαντικό τοπόσημο υψηλής τεχνικής, αισθητικής και ιστορικής αξίας, το οποίο συνδέει την Αιτωλοακαρνανία με την Ευρυτανία και την Καρδίτσα. Μαστόροι της πέτρας από την Ήπειρο, χρειάστηκαν τρία χρόνια, από 1908 έως το 1911, για να το κτίσουν. Έχει μήκος 75μ., πλάτος 4.10μ., ενώ το ύψος του στο μεσαίο και ψηλότερο τόξο είναι 17,5μ. Δεξιά και αριστερά του υπάρχουν μικρότερες καμάρες.

Η λέξη "τέμπλα", σύμφωνα με το τοπικό ιδίωμα, σημαίνει μεγάλο ξύλινο μαδέρι, όπως λένε οι κάτοικοι.

B) Στοιχεία της άυλης διάστασης του Τοπίου

Τα τελευταία είκοσι χρόνια πολλοί νέοι έχουν εγκατασταθεί στα μεγάλα αστικά κέντρα. Ο μικρός κλήρος, οι χαμηλές τιμές των γεωργικών προϊόντων σε συνδυασμό με την αναζήτηση ενός σύγχρονου τρόπου διαβίωσης και εκπαίδευσης είναι οι κύριες αιτίες που οι νέοι εγκαταλείπουν τους ορεινούς οικισμούς

α) Ασχολίες

Οι κάτοικοι της περιοχής ασχολούνται κατά κύριο λόγο με την κτηνοτροφία και τη γεωργία. Εκτρέφουν κυρίως αιγοπρόβατα και καλλιεργούν καλαμπόκι, τριφύλλι και κηπευτικά.

β) Συλλογικότητες, πολιτιστικές εκδηλώσεις, έθιμα

Ο δήμος Ινάχου με το σύνθημα «Αποδράστε...» πρόβαλε τις ομορφιές του δήμου καθώς και όλες τις δυνατότητες που έχει ο δήμος ώστε να πραγματοποιηθούν αθλητικές δραστηριότητες όπως αλεξίπτωτο πλαγιάς, rafting, ορειβασία, ποδηλασία βουνού και κανόε καγιάκ και οργάνωσε Κατασκήνωση στα βουνά του Βάλτου! Η πίστα αιωροπτεριστών της Καλάνας – είναι μια από τις καλύτερες της Ελλάδας – και την χρησιμοποιούν συχνά οι αιωροπτεριστές της Αερολέσχης Αγρινίου και κατά περιόδους γίνονται πανελλήνιοι αγώνες.

Ο Εμπεσός έχει έναν πολύ καλό σύλλογο, τον «Πολιτιστικό Σύλλογο Εμπεσού» με πλούσια και αξιόλογη πολιτιστική δράση με κυριότερη τις κινηματογραφικές βραδιές, τη λειτουργία πολύ καλής μικτής χορωδίας ανδρών και γυναικών και τη διοργάνωση 5/νθημερων πολιτιστικών εκδηλώσεων «ΤΑ ΙΔΟΜΕΝΕΙΑ» τον Αύγουστο, σε συνεργασία με το Σύλλογο των Εμπεσιωτών στην Αθήνα «Ο ΑΓΙΟΣ ΘΩΜΑΣ». Έχει επίσης ποδοσφαιρική ομάδα, τον «Ιδομενέα», που συμμετέχει σε αγώνες Β' ερασιτεχνικής κατηγορίας της ΕΠΣ Αιτωλ/νίας καθώς και πολύ καλά οργανωμένο Αγροκτηνοτροφικό Σύλλογο.

Άλλα ανάλογα στοιχεία της περιοχής του Εμπεσού είναι τα παραδοσιακά του θρησκευτικά πανηγύρια του Αγίου Θωμά και του Σωτήρος, οι γιορτές και οι γάμοι με τα περισσότερα από τα παλιά έθιμα, καφενεία παραδοσιακά και ταβέρνες με γνήσια ντόπια προϊόντα (ψητά αρνιά και κατσίκια οικολογικά, το μοναδικό φριγαδέλι, κ.α.) και κόσμο πρόσχαρο, φιλότιμο και φιλόξενο.

Θα πρέπει τέλος να σημειωθεί και το ενδιαφέρον ντοκιμαντέρ του Δημήτρη Καρτέρη με θέμα τη

«Αρχιτεκτονική των βοσκών στα βουνά του Βάλτου Αιτωλοακαρνανίας». Το ντοκιμαντέρ κέρδισε το 3ο βραβείο στον 1ο διαγωνισμό ντοκιμαντέρ του Μετσόβειου Πολυτεχνείου.

γ) Αρχαιότητα και μυθολογία, ιστορικότητα

Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας τα Όρη του Βάλτου υπήρξαν ορμητήριο Κλεφτών και Αρματολών. Ονομαστές οικογένειες αρματολών από την περιοχή ήταν οι Σταθιαίοι (μέλος της οποίας ήταν ο Γεροδήμος Σταθιάς) οι Ισκαίοι (μέλος της οικογένειας ήταν ο Γεώργιος Καραϊσκάκης), οι Βαλτινοί, οι Ραγγαίοι κ.α.

Κατά την διάρκεια της κατοχής έδρασε στην περιοχή το ένοπλο τμήμα του ΕΔΕΣ.

Κατά τη διάρκεια της Επανάστασης η περιοχή του Βάλτου ήταν από τις πρώτες που κήρυξαν την έναρξη του αγώνα για την ελευθερία.

2. Αξιολόγηση

Η Ζώνη περιλαμβάνει τέσσερα (4) τοπία Εθνικής Αξίας και τέσσερα (4) τοπία Περιφερειακής Αξίας. (Βλ. Πίνακα στο σχετικό Παράρτημα)

3. Διαδρομές και μονοπάτια, σημαντικά σημεία αξιολογής θέας / Σύνδεση με άλλα αξιόλογα τοπία

- Στα Βρουβιανά δίπλα ακριβώς από την γέφυρα της Τέμπλας ξεκινάει μια υπέροχη υδάτινη διαδρομή για τους λάτρεις του canoe– kayak
- Στον Εμπεσό, δεν υπάρχουν ειδικά μονοπάτια για πεζοπορίες. Εκτός από την περιοχή του Κάστρου που είναι ιδανική για πεζοπορία, με υπέροχη θέα σε όλη τη γύρω περιοχή. Υπάρχουν ωστόσο δρόμοι για ειδικούς περιπάτους προς Κάμινα, Πατιόπουλο, Σταθά, Άγιο Θωμά, Περδικάκι και προς τον πλατανιά στο ποτάμι. Για τους επισκέπτες με αυτοκίνητο, προσφέρονται για επίσκεψη και διαδρομές ο Άγιος Ανδρέας Χαλκιοπούλων σε υψόμετρο 1400 μ., πάνω από τη Λίμνη των Κρεμαστών μες στα έλατα, τα «ελβετικά» τοπία του Περδικακίου και Πατιοπούλου με τα απέραντα ελατοδάση και δρυοδάση από Σταθά προς Δρομίστα και Ρέθα.
- Ιδιαίτερο κάλλος έχει η διαδρομή από Αγρίνιο προς Εμπεσό, που γίνεται μες στα πλατάνια και πλάι στη λίμνη Καστρακίου, παράλληλα στον Ίναχο,
- Η έξοδος του οικισμού Περδικάκι, αποτελεί σημείο θέας. Φαίνονται τα κανάλια της τεχνητής λίμνης των Κρεμαστών, ενώ στο βάθος διακρίνεται η γέφυρα της Τατάρνας, στον Αχελώο.

4. Απειλές

Η περιοχή των Όρων του Βάλτου απειλείται από την εντατικοποίηση της γεωργίας, την βόσκηση που εμποδίζει την αναγέννηση του δάσους και την σχεδιαζόμενη κατασκευή νέου φράγματος στον ποταμό Αχελώο, η οποία μετά την πρόσφατη απόφαση του Σ.Τ.Ε δεν θα προχωρήσει.

5. Πολιτικές και Διαχειριστικά μέτρα - Κατευθύνσεις για ΓΠΣ, ΜΠΕ

- Προστασία του Τοπίου του ποταμού Ίναχου, διατήρηση και οικολογική διαχείριση των παραποτάμιων δασών ως ιδιαίτερα παραγωγικών.
- Ανάδειξη των οικιστικών τοπίων των ορεινών οικισμών στο πλαίσιο της συγκράτησης για την προσαρμογή της διαχείρισης των δασών και διατήρηση της ποικιλότητας του τοπίου για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής όπως Χαλκιδόπουλο, Εμπεσός κ.α.
- Προστασία του οικοσυστήματος των πηγών καθώς είναι ένα από τα σπανιότερα οικοσυστήματα στην Ελλάδα και αναβάθμιση των εγκαταστάσεων των Ιαματικών Λουτρών Κρεμαστών.
- Ορθολογική διαχείριση των λιβαδιών, για την ελαχιστοποίηση της πίεσης βόσκησης, ώστε να μην οδηγούνται στην υποβάθμιση.
- Ανάδειξη του τοπίου της Κανάλας ή «απορρώξ», (στην περιοχή είναι γνωστή και ως Καλάνα), των ορέων του Βάλτου και συνέχιση των αξιόλογων δραστηριοτήτων του Δήμου.
- Ανάδειξη του τοπίου του χαρακτηριστικού γνωρίσματος του Μακρυνόρους δηλ. της στενής διόδου, που είναι το «μοναδικό πέρασμα απ' τη Στερεά στην Ήπειρο». Χαρακτηριστικό στοιχείο του η ιστορικότητά του.
- Προώθηση της βιολογικής γεωργίας στα καλλιεργημένα αγροτικά τοπία και της κτηνοτροφίας που εναρμονίζονται πλήρως με το τοπίο, ως μοχλού διατήρησης των απομονωμένων οικισμών (και αναβάθμισης του ίδιου του τοπίου), καθώς και του οικονομικού οφέλους των κατοίκων τους, με την αύξηση της ζήτησης των βιολογικών προϊόντων αλλά και της ελκυστικότητας τους και την εξ αυτών των λόγων, αύξηση του ορεινού τουρισμού σε πολλές του εκφάνσεις.
- Προστασία και ανάδειξη του δασικού τοπίου και ειδικότερα του δασικού τοπίου με τα πανύψηλα έλατα, που βρίσκεται ανάμεσα στους οικισμούς Περδικάκι και Πατιόπουλο και διατήρηση της μονάδας με τα προστατευόμενα άγρια άλογα.
- Ανάδειξη των Διαδρομών και μονοπατιών και των σημείων αξιολογής θέας.
- Ανάδειξη Κάστρου του Εμπεσού και του γεφυριού της Τέμπλας.

Z2. ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΛΙΜΝΩΝ

Τα κύρια χαρακτηριστικά γνωρίσματα και τοπία της ζώνης αυτής είναι οι μεγάλες φυσικές και τεχνητές λίμνες και ο ποταμός Αχελώος. Ορισμένα από αυτά με μεγάλη οικολογική αξία έχουν μάλιστα χαρακτηριστεί προστατευόμενα. Υπάρχουν όμως και τοπία χαμηλής ποιότητας στην οποία οφείλεται και η μη αναγνωρισιμότητά τους.

Χαρακτηριστικά τοπία είναι η μεγάλη λίμνη της Τριχωνίδας και οι μικρότερες της Λυσιμάχειας και του Οζερού, ο ποταμός Αχελώος, αλλά και πολλά άλλα όπως, το δάσος Φράξου, οι ορεινοί όγκοι του Αρακύνθου και του Παναιτωλικού, το φαράγγι της Κλεισούρας, πολλοί σημαντικοί αρχαιολογικοί χώροι, (περιλαμβανομένων και των Βυζαντινών Μνημείων), όπως το θέατρο της Στράτου, η Ακρόπολη των Θεστιέων κ.α. αλλά και άλλοι λιγότερο σημαντικοί που συνθέτουν πολύ αξιόλογα Τοπία σε μεγαλύτερη κλίμακα, άγνωστα όμως στο ευρύ κοινό. Η πλειοψηφία τους έχει πολλές δυνατότητες αναβάθμισης και ανάδειξης σε βαθμό που θα είναι δυνατό να αποκτήσουν Διεθνή αξία.

A) Η υλική διάσταση του Τοπίου

A.1) Η αβιοτική και βιολογική υλικότητα του Τοπίου

Ορεινά Τοπία

• Το Τοπίο του όρους Παναιτωλικό (Κυρά – Βγένα)

Η «Κυραβγένα», όπως όλοι οι Αγρινιώτες ονομάζουν το όρος Παναιτωλικό, αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα της Ζώνης. Βρίσκεται στα σύνορα με την Ευρυτανία και αποτελεί συνέχεια της οροσειράς του Βάλτου. Είναι το τελευταίο βουνό της Ρούμελης, βορειοανατολικά πριν τον κάμπο του Αγρινίου. Βόρεια φτάνει στον Κρικελιώτη και Τρικεριώτη, τα μικρά ποτάμια στη γη της Ευρυτανίας.

Μέχρι το μέσο ύψος του η δασικά βλάστηση είναι πυκνή από δάση ελάτων με επικρατούν το είδος *Abies cephalonica*. Μέχρι τα 1700 μ. καλύπτεται με αραιά δάση ελάτων.

Σε χαμηλότερα υψόμετρα απαντώνται πλατύφυλλα, αείφυλλα με κύρια τα *Quercus coccifera*, *Juniperus oxycedrus*, με σημαντική υποβάθμιση εξαιτίας των ανθρωπίνων επιδράσεων. Η διάπλαση των φυλλοβόλων με αντιπροσωπευτικά είδη των *Q. rubescens*, *Q. frainetto*, απαντάται υπό μορφή μικρών νησίδων ή μεμονωμένων ατόμων μέσα στην διάπλαση αειφύλλων πλατύφυλλων. Στα νότια φθάνει μέχρι την λίμνη Τριχωνίδα και τον ποταμό Εύηνο με πλατύφυλλα, αείφυλλα και κωνοφόρα δέντρα, πουρνάρια, κουμαριές και ελιές. Στα δυτικά οι πλαγιές του φθάνουν, μέχρι τον κάμπο του Αγρινίου και τον Αχελώο.

Το κύριο μορφολογικό χαρακτηριστικό του γνώρισμα είναι ότι πρόκειται για ένα απέραντο πολυσχιδές ορεινό συγκρότημα με πολλές αιχμηρές κορυφές και με χαρακτηριστικά στοιχεία τις πολύ απότομες πλαγιές.

Χαρακτηριστικά στοιχεία του ορεινού συγκροτήματος είναι οι ρεματιές με τα πολλά νερά που καταλήγουν όμως στην ανατολική του πλευρά στον Κρικελοπόταμο και στο εντυπωσιακό φαράγγι «Πάντα Βρέχει». Παρά το δύσβατο ανάγλυφο υπάρχουν αρκετοί μικροί οικισμοί. Το Παναιτωλικό προσεγγίζεται από τα χωριά Αγ. Παρασκευή, Κυρά-Βγενά, Λαμπίρι, Σπαρτια. Η πιο συνηθισμένη ανάβαση είναι αυτή που ξεκινά από το καταφύγιο πάνω από το χωριό Περιστέρι.

Ανάμεσα στα Ναυπάκτια όρη και το Παναιτωλικό όρος και χωρίς να διακόπτεται ο ορεινός όγκος βρίσκονται τα όρη Λιδωρικίου.

• Το Τοπίο του όρους Αράκυνθος

Το κύριο μορφολογικό χαρακτηριστικό του γνώρισμα είναι ότι πρόκειται για ιδιαίτερα εκτεταμένο βουνό, το οποίο βρίσκεται μεταξύ του Ευήνου και του Αχελώου. Βόρεια πλησιάζει την λίμνη Τριχωνίδα και νότια τους κάμπους της περιοχής Μεσολογίου. Το κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα του Τοπίου του είναι ότι δημιουργεί δυο έντονα διαφορετικά Τοπία, άλλο στην Βόρεια πλευρά που πλησιάζει την Λ. Τριχωνίδα και άλλο στην Νοτιοδυτική, λόγω των διαφορετικών οικολογικών του χαρακτηριστικών.

Στην βόρεια πλευρά του το γεωλογικό του χαρακτηριστικό είναι ο φλύσχη που δημιουργεί τις ομαλές ράχες του βουνού, ενώ η βλάστηση στις κορυφές του βουνού, σε όλα τα υψώματα στο εσωτερικό και στις ομαλές ράχες, αποτελείται από μεγάλα δάση πλατύφυλλης βελανιδιάς και συστάδες καστανιών με ενδιαφέρουσα άγρια πανίδα.

Λοφώδη – ημιορεινά Τοπία

Τα λοφώδη – ημιορεινά τοπία που βρίσκονται βόρεια και βορειοανατολικά της πόλης του Αγρινίου εμφανίζουν ενδιαφέροντα χαρακτήρα και καλή ποιότητα. Έχουν βαθμό ανθρώπινης επίδρασης, από ασθενή μέχρι έντονο.

Τα μορφολογικά τους χαρακτηριστικά είναι το επιμήκες σχήμα τους, οι αποστρογγυλωμένες κορυφές οι κλίσεις τους που ποικίλλουν από ελαφρές έως μέτριες. Τα χαρακτηριστικά τους στοιχεία είναι τα ρέματα (χείμαρρος Ερμίσα και ποταμός Ζέρβας), οι ανοικτές κοιλάδες με καλλιεργημένες εκτάσεις εκατέρωθεν των ρεμάτων, οι καλλιεργημένες αναβαθμίδες και η βλάστηση που ανήκει στον τύπο αειφύλλων – πλατυφύλλων δημιουργώντας κατά τόπους ποικιλία Τοπίων με ενδιαφέρον. Η ημιορεινή - λοφώδης αυτή περιοχή δομείται από πετρώματα μικτού φλύσχη, και στα κάτω μέρη κλιτύων, με εδάφη βαθιά, αλλά και αβαθή κατά τύπους, μέτριου βαθμού διάβρωσης.

Φυσικά Υδροτοπικά Τοπία

Αποτελούν τα κύρια χαρακτηριστικά γνωρίσματα του τοπίου της ζώνης με ιδιαίτερα σημαντική οικολογική αξία δημιουργώντας ταυτόχρονα τα δικά τους τοπία με σημαντική αξία σε μεγαλύτερη κλίμακα το καθένα ξεχωριστά, δυστυχώς όμως χωρίς ιδιαίτερη αναγνωρισιμότητα.

Τα Ποτάμια Τοπία

• Το Τοπίο του ποταμού Αχελώου

Ο Αχελώος πηγάζει στην Ήπειρο, στις νότιες πλαγιές του όρους Περιστέρι (νότια της Πίνδου), Χαρακτηριστικό μορφολογικό του γνώρισμα το μεγάλο μήκος του. Διανύει μία διαδρομή 200 χλμ. και είναι ο δεύτερος σε μήκος ποταμός της Ελλάδας. Τροφοδοτείται από τα νερά πολλών ρεμάτων και ποταμών. Από τα νερά του ποταμού αρδεύονται περί τα 370.000 στρέμματα γεωργικής γης. Στην ζώνη αυτή διασχίζει και αρδεύει τον κάμπο του Αγρινίου δεχόμενος τα πλεονάζοντα νερά των λιμνών Τριχωνίδας και Λυσιμαχίας μέσω της διώρυγας Διμήκου. Στη συνολική πορεία του δημιουργεί μεγάλη ποικιλότητα αξιόλογων Τοπίων.

• Τα Τοπία των Ρεμάτων

Τα ρέματα με την χαρακτηριστική ανάπτυξη τους σε δενδρική μορφή, αποτελούν χαρακτηριστικά στοιχεία της Ζώνης στο βόρειο ορεινό - ημιορεινό τμήμα της, το οποίο ανήκει στις απολήξεις της οροσειράς της Πίνδου με τις απότομες κλίσεις όπου τα υψόμετρα φθάνουν τα 1700μ., καθώς και στη λοφώδη- ημιορεινή περιοχή. Παρατηρούνται πολλά ρέματα, όπως το Δαφνόρρεμα, το Μπρικόρρεμα, το Καλοστέφανο δυτικά του οικισμού Διαμανταΐκα, το ρέμα Συκιά, το ρέμα Ερμίσα, το Σκοτεινόρρεμα, το ρέμα Ρεμπελιάς ή Τσίτα που εκβάλλει στη Λυσιμαχία, το ρέμα Πουρναράς και το Πετεινόρρεμα, τα οποία κατά τόπους δημιουργούν ενδιαφέροντα Τοπία. Επίσης υπάρχει και το ρέμα Κατρουλής, του οποίου η λεκάνη απορροής περιλαμβάνει σημαντικό τμήμα των λοφωδών εκτάσεων που βρίσκονται στα βόρεια της πόλης Αγρινίου. Η κύρια μισγάγγεια του χειμάρρου σχηματίζεται από την κορυφή των Αγίων Θεοδώρων και αφού διέλθει από την οικιστική περιοχή και στην συνέχεια από τον κάμπο του Αγρινίου, εκβάλλει στην Λυσιμαχία. Στο ρέμα αυτό συμβάλλουν πέντε παραχειμάρροι. Οι λεκάνες απορροής τους έχουν έντονο ανάγλυφο και αποτελούνται κυρίως από θαμνώδεις δασικές εκτάσεις και από καλλιεργήσιμες εκτάσεις που σε σημαντικό βαθμό καλύπτονται από ελαιόδέντρα. Μεταξύ των ρεμάτων κυριαρχεί ο χειμάρρος Ερμίσας, ο οποίος έχει τη λεκάνη απορροής του στο όρος Παναιτωλικό με σημαντικές παροχές, η δε κοίτη ροής του διασχίζει εγκάρσια την πεδιάδα Αγρινίου και εκβάλλει στις Β.ΒΑ ακτές της λίμνης Λυσιμαχίας, όπου σχηματίζει δέλτα τύπου πέλματος πτηνού. Χαρακτηριστικά του στοιχεία οι μικροί αλλά εντυπωσιακοί καταρράκτες και η πλούσια παραποτάμια βλάστηση κυρίως από πλατάνια που δημιουργούν αρκετά ενδιαφέροντα τοπία. Είναι πολύ πιθανό ο Ερμίσας να προκάλεσε την πρόσχωση του κεντρικού τμήματος της άλλοτε ενιαίας λίμνης Αγρινίου στο χώρο των αλλουβιακών αποθέσεων μεταξύ Τριχωνίδας και Λυσιμαχίας και να την διαχώρισε στις δύο γειτονικές λίμνες.

Πολλά από τα ρέματα σε μεγάλο μέρος μέσα στον αστικό ιστό ιδιαίτερα του Αγρινίου, έχουν διευθετηθεί και έχουν καλυφθεί με πλακοσκεπείς οχετούς από σπλισμένο σκυρόδεμα.

Τα Τοπία των Ιαματικών Πηγών

• Πηγές Μουρτσιάννου

Οι πηγές βρίσκονται δίπλα στη λίμνη Λυσιμαχία και ήταν γνωστές από την αρχαιότητα. Βρίσκονταν κοντά στην αρχαία πόλη της Αιτωλίας με το όνομα Υρία, η οποία μετονομάστηκε στις αρχές του 3ου π.χ. αιώνα προς τιμήν του βασιλιά Λυσιμάχου σε Λυσιμάχεια. Ανήκαν στο βασιλιά Λυσίμαχο, ενώ φιλοξένησαν τον βασιλιά της Μακεδονίας Φίλιππο καθώς και την κόρη του Πτολεμαίου βασιλιά της Αιγύπτου και μετέπειτα βασίλισσα της Αιγύπτου Αρσινόη.

• Λουτρά Μυρτιάς

Βρίσκονται στη βορειανατολική παραλία της λίμνης Τριχωνίδας, γνωστά με το όνομα «Κόκκινο Στεφάνι», από το χρώμα του βράχου που σε κάθε ηλιοβασίλεμα γίνεται κόκκινος και στεφανώνει τα λουτρά. Η πηγή είναι από τις πρώτες στον Ελληνικό χώρο που ανακηρύχθηκε επισήμως ως ιαματική και αναφέρεται ως πηγή θειούχου ψυχρή, με θερμοκρασία 20° C.

Τα Φυσικά Λιμναία και Παραλίμνια Τοπία

• Το Τοπίο της Λίμνης Τριχωνίδας

Η λίμνη της Τριχωνίδας η οποία οφείλει πιθανόν την ονομασία της στην αρχαία αιτωλική πόλη Τριχόνειον, είναι λίμνη γλυκού νερού και βρίσκεται Ν.Α. της πόλης του Αγρινίου. Η λεκάνη απορροής της έχει έκταση 421 τετρ. χλμ. και περιβάλλεται από τα όρη Παναιτωλικό, Ναυπακτίας και Αράκυνθο.

Τροφοδοτείται από τα νερά των επιφανειακών απορροών της υδρολογικής της λεκάνης, καθώς και από επιφανειακές και υπόγειες πηγές. Επικοινωνεί με τάφρο μήκους 2,8 χλμ. με την λίμνη Λυσιμαχία, προς την οποία διοχετεύεται το πλεονάζον υδατικό της δυναμικό.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα του τοπίου της το μεγάλο μέγεθος και η μορφολογία του εδάφους του μεγαλύτερου μέρους των ακτών της, που έχουν ομαλή απόληξη με αποτέλεσμα σε πολλά σημεία, και σε συνδυασμό με το μεγάλο μέγεθος της λίμνης, η ακτή να θυμίζει θαλασσινά ακρογιάλια. «Το πέλαγος της Αιτωλίας» όπως ονομάζονταν την εποχή της Τουρκοκρατίας. Στα τότε συμβόλαια, οι ιδιοκτησίες που γειτόνευαν με το νερό της λίμνης ονομάζονταν «παρα το πέλαγος της Αιτωλίας». Η επιφάνειά της έχει έκταση 97 τετρ. χλμ. Πρόκειται για την μεγαλύτερη λίμνη της Ελλάδας, το μέγιστο βάθος της οποίας φθάνει τα 58 μ.

Η Τριχωνίδα έχει μεγάλη, οικολογική αξία και είναι μία από τις πιο σημαντικές λίμνες της Δυτικής Ελλάδας. Η

αξία της ως Τοπίο είναι μεγάλη, μειονεκτεί όμως ως προς την αναγνωρισιμότητα. Έχει μεγάλη ορνιθολογική αξία και ιδιαίτερα πλούσια πανίδα με μεγάλο αριθμό σπανίων ή απειλούμενων φυτικών και ζωικών ειδών. Η αλιευτική της αξία είναι επίσης μεγάλη με ψάρια ενδημικά της Ελλάδας, ενδημικά της Αιτωλοακαρνανίας αλλά και ενδημικά της Τριχωνίδας (η αθερίνα της λίμνης).

Στη περιοχή της διατηρούνται οικότοποι από τους πλέον σπάνιους και απειλούμενους της Μεσογείου με κυριότερο τους ασβεστούχους βάλτους.

Επίσης απαντούν θερμομεσογειακά παραλίμνια δάση με ιπιές (*Salix alba*), λεύκες (*Populus treula*) και καλαμιώνες στις ρηχές παράκτιες ζώνες, που λειτουργούν ως «φίλτρα» για τις κάθε είδους απορροές, σκληρόφυλλες κοινώνιες με μακκιά βλάστηση και δάση Φράξου (*Fraxus angustifolia*).

Χαρακτηριστικό στοιχείο της βλάστησης της είναι η λεύκα, δέντρο εντυπωσιακό η οποία φυτρώνει στα βαλτώδη παραλίμνια εδάφη της, ο κορμός του οποίου συνήθως καλύπτεται από τον αναρριχητικό κισσό. Στα υγρά λιβάδια που πλημμυρίζουν εποχικά, τον Απρίλη ανθίζουν οι ορχιδέες του βάλτου (*Orchis laxiflora*), οι κίτρινες ίριδες και οι γλαδιόλες. Στα γύρω λιβάδια και δάση, στα φρύγανα, στη μακία και στους ελαιώνες φυτρώνουν ο λευκός κρίνος και η φριτιλάρια καθώς και ένας μεγάλος αριθμός από αγριολούλουδα όπως οι παπαρούνες και οι μαργαρίτες. Κοντά στις όχθες απαντούν επίσης η αγριομέντα ή φλισκούνι και το κάρδαμο. Μέσα στα νερά της λίμνης επιπλέουν τα λευκά νούφαρα που σε ορισμένες περιοχές δημιουργούν ολόκληρα πλωτά λιβάδια. Την Άνοιξη, τα λευκά σαρκώδη άνθη τους διαχέουν ένα ευχάριστο άρωμα κατά τη διάρκεια της ημέρας. Ένα από τα πολύ ιδιαίτερα λουλούδια που ανθούν στην Τριχωνίδα είναι το *orchis Italica* ή σατύριον.

Μεγάλη είναι και η ποικιλία των μανιταριών που φυτρώνουν τριγύρω από τη λίμνη.

Η θέση της λίμνης αποτελεί τμήμα του τεκτονικού βυθίσματος του Αγρινίου που περιλαμβάνει και τις λίμνες Λυσιμαχία, Αμβρακία, Οζερός.

Η λίμνη δημιουργήθηκε κατά το τέλος του Πλειστόκαινου και αποτελεί τμήμα μιας μεγαλύτερης τοπικής λίμνης. Η προέλευσή της οφείλεται σε διεργασίες από τεκτονικές κινήσεις, καρστικά φαινόμενα, τη δράση των ποταμών και την ιζηματογένεση. Διατηρεί τον φυσικό και υδατικό της πλούτο και παρά τις πιέσεις που δέχεται (γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες, αστικά απόβλητα, απόβλητα ελαιοτριβείων) κατορθώνει να ανταπεξέρχεται, επειδή ανανεώνει γρήγορα τα νερά της, τα οποία είναι σημαντικά σε όγκο, έχουν μεγάλη διαφάνεια, καλή οξυγόνωση και περιορισμένες συγκεντρώσεις θρεπτικών. Η λίμνη χαρακτηρίζεται ως oligοτροφική.

Καλλιεργημένα αγροτικά τοπία συναντώνται γύρω από την λίμνη.

Με τα νερά της αρδεύονται περί τα 200.000 στρέμματα. Πάνω στα εύφορα εδάφη των προσχώσεων, καλλιεργούνται κυρίως καπνά, εσπεριδοειδή, ελαιόδενδρα, μηδική.

Αρκετοί οικισμοί βρίσκονται γύρω από την απέραντη λίμνη αλλά μακριά της με όμορφη θέα σ' αυτήν.

• Το Τοπίο της Λίμνης Λυσιμαχία ή Λίμνη του Αγγελόκαστρου (αρχαία ονομασία, Ύδρα)

Η λίμνη Λυσιμαχία σχηματίζεται μεταξύ των βουνών Παναϊτωλικού και Αράκυνθου, από τα οποία τροφοδοτούνται και τα νερά της. Βρίσκεται νότια της πόλης του Αγρινίου και δυτικά της λίμνης Τριχωνίδας. Έχει επιφάνεια 13,2 τετραγωνικά χιλιόμετρα, περίμετρο 17 περίπου χιλιόμετρα και μέγιστο βάθος μόλις 9 μέτρα. Με την λίμνη Τριχωνίδα αποτελεί ενιαίο οικοσύστημα αφού τις χωρίζει μόνο μία λωρίδα ξηράς 2 χλμ., και συνδέονται με διώρυγα προκειμένου η Λυσιμαχία να δεχθεί τα πλεονάζοντα νερά της Τριχωνίδας.

Χαρακτηριστικό της γνώρισμα της οικολογίας του Τοπίου της σε ότι αφορά στην δομή και στην λειτουργία της είναι ότι δεν είναι αυτόνομη διότι τόσο υδρογραφικά, όσο και υδρολογικά συνδέεται με τη λίμνη Τριχωνίδα ανατολικά, με τον ποταμό Αχελώο δυτικά και με τις λιμνοθάλασσες του Αιτωλικού νότια καθώς και με τον χείμαρρο της Ερμίτσας, που την τροφοδοτεί με νερό. Ο Ερμίτσας ταυτόχρονα αποτελεί τη μεγαλύτερη απειλή για τη ρηχή λίμνη της Λυσιμαχίας, διότι την προσχώνει με φερτά υλικά με ταχύτατους ρυθμούς με συνέπεια να συρρικνώνεται και να απειλείται να μετατραπεί σε έλος. Στην Λυσιμαχία σχηματίζεται ένα εξαιρετικά πυκνό πλέγμα καλαμώνων όπου τον χειμώνα βρίσκουν καταφύγιο Φαλαρίδες, Βουταλίδες και Πρασινοκέφαλες Πάπιες, ενώ φωλιάζουν & Πορφυροτσικνάδες & Νανομουγκάνες & τα γύρω δέντρα ο Νυχτοκόρακας. Γενικά έχει έντονο ορνιθολογικό ενδιαφέρον.

Καλλιεργημένα αγροτικά τοπία συναντώνται γύρω από την λίμνη.

Παλιότερα οι δύο λίμνες (Τριχωνίδα και Λυσιμαχία), ήταν εντελώς ενωμένες και αποτελούσαν έναν πλούσιο υγροβιότοπο. Όπως μαρτυρούν και αρκετοί περιηγητές του 19ου και των αρχών του 20ου αιώνα η περιοχή γύρω από τις λίμνες ήταν γεμάτη με αδιαπέραστα σχεδόν δάση.

Στα νερά της Λυσιμαχίας και της Τριχωνίδας υπάρχουν ενδημικά ψάρια και η σπάνια πια στη χώρα μας Βίδρα.

• Το Τοπίο της Λίμνης Οζερός

Ο Οζερός με μικρότερο μέγεθος από τις άλλες, που φθάνει τα 10 τετ. χλμ. βρίσκεται ΒΔ της λίμνης Λυσιμαχίας έχει μήκος 5 περίπου χλμ., πλάτος 2,5 χλμ. και σχήμα ελλειψοειδές. Είναι τεκτονικής προέλευσης και την γένεσή της, την οφείλει στην ύπαρξη της μεγάλης ρηξιγενούς ζώνης από τον Αμβρακικό ως την λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου.

Πρόκειται για φραγματογενή λίμνη που δημιουργήθηκε από τον εγκλωβισμό των υδάτων από τις προσχώσεις του Αχελώου ποταμού, στον οποίο διοχετεύονται και τα πλεονάζοντα νερά της. Χαρακτηριστικό της γνώρισμα είναι η παρουσία του λόφου Λιγκοβίτσι, δυτικά και νοτιοδυτικά με απότομες πλάγιες που δημιουργεί τις βραχώδεις πλευρές της με θαμνώδη βλάστηση ενώ το ανάγλυφο όλων των άλλων πλευρών της λίμνης είναι σχεδόν επίπεδο. Επίσης χαρακτηριστικά της γνώρισμα θεωρούνται οι καλαμιώνες και

το Μοναστήρι του Λιγοβιτσίου.

Στην ανατολική πλευρά της απαντούν έλη με βλάστηση που κυριαρχείται από τα είδη *Scirpus maritimus*, ενώ στις ακτές της, κοντά στην ροή του Αχελώου παρατηρούνται εκτεταμένα αγροτικά καλλιεργημένα τοπία.

Με τα νερά της αρδεύονται περί τα 4.000 στρέμματα.

Στις βορειοδυτικές πλευρές της υπάρχει μεγάλη έκταση ιλύος ενώ στις βόρειες και νότιες όχθες της απαντούν έλη, περιοχές με άμμο, αμμοχάλικο, κροκάλες, και αλλουβιακά εδάφη. Είναι ένας σημαντικός υδροβιότοπος με έντονο ορνιθολογικό ενδιαφέρον, αποτελώντας σημαντικό πέρασμα για διάφορα αποδημητικά πουλιά και τόπο αναπαραγωγής λίγων υδρόβιων. Είναι διαυγής ολιγοτροφική λίμνη και αποτελεί τόπο ψαρέματος για πολλούς ψαράδες της περιοχής, ενώ εμπλουτίζεται με γόνιο ψαριών κάθε χρόνο. Η κατάσταση της χαρακτηρίζεται υποβαθμισμένη. Παραλίμνια, υπάρχει δρόμος και μονοπάτια όπου ο επισκέπτης μπορεί να απολαύσει μια βόλτα με πολλές εναλλαγές τοπίου.

- **Το Τοπίο της Λίμνης Αμβρακίας**

Αμβρακία ή Ρίβιο ή Λιμναία στην αρχαιότητα.

Λιμναίο τοπίο στο δυτικό άκρο της ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας στο βύθισμα Αμβρακικού - Αιτωλικού, μεταξύ των Ακαρνανικών ορέων περίπου 5 χλμ. από την Αμφιλοχία. Είναι η δεύτερη μεγαλύτερη λίμνη της ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας. Το σχήμα της που αποτελεί και μορφολογικό χαρακτηριστικό της στοιχείο είναι κατά βάση επίμηκες, με απότομες ακτές στα δυτικά. Όμως προς τα Βόρεια δημιουργεί μία στενή λωρίδα που πλησιάζει την Αμφιλοχία. Η επιφάνειά της είναι περίπου 14 τετρ. χλμ., με μήκος περίπου 12 χλμ. Κοντά στις όχθες της οι χρήσεις είναι αγροτικές αλλά έχουν από χρόνια κτισθεί και αρκετοί οικισμοί.

Τα μορφολογικά χαρακτηριστικά του τοπίου της λίμνης της Αμβρακίας έχουν αλλάξει σημαντικά κατά τα τελευταία χρόνια, λόγω της αποξήρανσης του βορείου ρηχού τμήματος (Στανιάτικο), εξαιτίας της ανομβρίας και της άρδευσης της γύρω περιοχής.

Είναι ολιγοτροφική, μονομεικτική λίμνη με πλούσια πανίδα και χλωρίδα.

Λόγω της γεωγραφικής της θέσης προσφέρει ασφαλές καταφύγιο σε πολλά είδη πουλιών. Η παρουσία μεγαλόσωμων αρπακτικών πουλιών είναι σημαντική, επίσης μεγάλη οικολογική αξία από ορνιθολογικής άποψης έχει η αναπαραγωγή ερωδιών.

Επίσης αποτελεί βιότοπο όπου φύονται πολλά και σπάνια φυτά. Η μικροχλωριδική σύσταση της λίμνης φαίνεται ότι είναι μοναδική. Πρόσφατα αναφέρθηκε η ύπαρξη 56 ειδών φυκών που δεν ήταν γνωστά στον Ελληνικό χώρο. Βρέθηκαν φύκη από τη βόρεια και κεντρική Ευρώπη, την Αμερική καθώς επίσης και από τις τροπικές περιοχές.

Η παρουσία του γένους *Viola* στην περιοχή αποτελεί ένδειξη υγιούς και καθαρού οικοσυστήματος. Η κύρια απειλή είναι η αποξήρανση και η υπερβολική άντληση επιφανειακών υδάτων.

Τεχνητά Λιμναία τοπία

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της Τοπιακής Ενότητας και ειδικότερα αυτής της ζώνης τοπίου, αποτελούν οι τεχνητές λίμνες - ταμιευτήρες που δημιουργήθηκαν από τις έντονες ανθρωπογενείς παρεμβάσεις για την κατασκευή των φραγμάτων παραγωγής ενέργειας.

- **Το Τοπίο της τεχνητής Λίμνης Κρεμαστών**

Το Τοπίο της τεχνητής λίμνης Κρεμαστών αποτελεί κοινό τόπο με την ζώνη «των ορέων του Βάλτου» καθώς και με την Π.Ε. Ευρυτανίας. Τα χαρακτηριστικά της γνωρίσματα και στοιχεία αναφέρθηκαν ήδη στην ζώνη «των ορέων του Βάλτου»

- **Το Τοπίο της τεχνητής Λίμνης Καστρακίου**

Νοτιότερα της τεχνητής Λίμνης Κρεμαστών έχει δημιουργηθεί η δεύτερη τεχνητή λίμνη του Καστρακίου κοντά στα χωριά Καστράκι και Μπαμπαλιό, με φράγμα πάνω στην κοίτη του ποταμού Αχελώου στην περιοχή συμβολής του με τον παραπόταμο Ίναχο. Ανάμεσα στις δυο αυτές τεχνητές λίμνες έχει διαπλατυνθεί η κοίτη του Αχελώου και έχει καταλάβει το μεγαλύτερο μέρος της κοιλάδας του.

Η τεχνητή λίμνη του Καστρακίου καταλήγει βορειοδυτικά στο χωριό Μπαμπαλιό δημιουργώντας ένα πολύ ενδιαφέρον τοπίο στο πλαίσιο της οπτικής αντίληψης. Χαρακτηριστικά στοιχεία της τεχνητής λίμνης, αποτελούν τα νησάκια της. Η τεχνητή λίμνη μετέτρεψε την άγονη περιοχή σε γόνιμη, ποτίζοντας 120.000 στρέμματα γης. Σχεδόν ενώνεται με τη λίμνη Στράτου. Η έκταση της επιφάνειας της είναι 26.800 στρέμματα και περιέχει 1.000.000 κυβικά μέτρα νερό, που σκέπασαν σχεδόν όλο τον τόπο. Απ' τα χωριά Μαλατέικα και Μπαμπαλιό, όλοι οι κάτοικοι υποχρεώθηκαν σε αναγκαστική μετανάστευση, μικρό όμως τμήμα απ' αυτούς ανασυγκρότησε οικισμούς σε παραλίμνιες περιοχές.

- **Το Τοπίο της τεχνητής Λίμνης Στράτου**

Στο πλαίσιο της οικολογίας του τοπίου της, γίνεται φανερό ότι αποκτά μορφή υδροβιότοπου παρά το ότι το φράγμα είναι σχετικά νέο όχι μόνο με την τυπική έννοια του όρου αλλά με την αξία που αποκτά ως οικοσύστημα. Η υδρόβια βλάστηση- με καλάμια, τύφες και άλλα παρόμοια φυτά λιμνών, η σημαντική ιχθυοπανίδα στη λίμνη, η παραλίμνια βλάστηση με φυλλοβόλα δέντρα, όπως τα πλατάνια, που φιλοξενούν μεγάλους αριθμούς ορνιθοπανίδας, η λειτουργία του ως μεταναστευτικός σταθμός, αποτελούν στοιχεία που το επιβεβαιώνουν.

Ο ταμιευτήρας του μικρού αρδευτικού φράγματος, κάτω από το φράγμα Στράτου, έχει παραχωρηθεί στην Ελληνική Ομοσπονδία Θαλάσσιου Σκι και λειτουργούν σήμερα εγκαταστάσεις του Εθνικού Κέντρου Θαλασσιού Σκι.

Αγροτικά Τοπία

Αγροτικά αμιγώς καλλιεργημένα και εκτεταμένα τοπία παρατηρούνται κύρια στη ανοικτή πεδιάδα του Αγρινίου μεταξύ του Αχελώου και του όρους Παναιτωλικού, με ιδιαίτερα εύφορα προσχωσιγενή εδάφη που αρδεύονται από τους παραπόταμους του Αχελώου. Έχουν μορφή σύγχρονου αγροτικού τοπίου, όμως με μικρά κανονικά γεωμετρικά σχήματα και στην πλειοψηφία τους δίχως τα απαραίτητα δομικά στοιχεία των αγροτικών τοπίων. Πλησιάζοντας στην πόλη του Αγρινίου και στους κύριους οδικούς άξονες το αγροτικό τοπίο εμφανίζει χαρακτηριστικά στοιχεία μωσαϊκού καλλιεργημένων εκτάσεων και ανθρώπινων κατασκευών.

Αγροτικά καλλιεργημένα τοπία με πολλούς όμως αγροτικούς δρόμους παρατηρούνται στις παραλίμνιες ζώνες της Τριχωνίδας εκτός από τις πλευρές όπου φθάνει το όρος Παναιτωλικό. Οι καλλιέργειες αναπτύσσονται πάνω στα εύφορα εδάφη των προσχώσεων, είναι συνήθως μικτές με εναλλαγές από ανοικτά λιβάδια και δενδρώνες και σε κάποια τμήματά τους εξελίσσονται μέχρι σήμερα με τον παραδοσιακό τρόπο. Αυτό βοηθά στην επιβίωση πολλών ειδών της άγριας ζωής. Κοντά στη λίμνη καλλιεργείται η ελιά καθώς και τα εσπεριδοειδή. Ανάλογη είναι η μορφή και του αγροτικού τοπίου γύρω από την λ. Λυσιμαχία όπου σήμερα καλλιεργείται ο καπνός στα υγρά εδάφη. Αγροτικά καλλιεργημένα τοπία βρίσκονται επίσης ανατολικά της λίμνης Οζερός. Η παρουσία των λιμνών δίνει σε αυτά τα αγροτικά τοπία μια ιδιαίτερη αισθητική αξία και σχετική αναγνωρισιμότητα. Απομακρυνόμενοι από τις παραλίμνιες καλλιεργημένες ζώνες το αγροτικό τοπίο εμφανίζει χαρακτηριστικά στοιχεία μωσαϊκού καλλιεργημένων εκτάσεων και ανθρώπινων κατασκευών.

Καλλιεργημένες εκτάσεις με καλλιέργειες ελιάς υπάρχουν κατά μήκος και εκατέρωθεν των ρεμάτων της Ερμίτσας και του Ζέρβα που διασχίζουν την ημιορεινή περιοχή.

Στα αγροτικά τοπία που αναφέρθηκαν η ποικιλότητα που εμφανίζεται αφορά μόνο στο είδος της καλλιέργειας.

Διαφορετικός τύπος αγροτικού τοπίου συναντάται σε τμήματα της ημιορεινής ζώνης, αλλά και της ορεινής με χαρακτηριστικό στοιχείο τις διαμορφωμένες αναβαθμίδες, όπως στη περιοχή βόρεια του Αγρινίου με καλλιέργειες ελιάς καθώς και νότια της λ. Τριχωνίδας.

Το είδος της γεωργίας, αν και εκσυγχρονισμένη, παραμένει οικογενειακής μορφής.

Την τελευταία κυρίως 10ετία παρουσιάζει αισθητή ανάπτυξη στην περιοχή η βιολογική καλλιέργεια.

Αγροτικά τοπία βοσκοτόπων αναπτύσσονται κύρια στις ημιορεινές λοφώδεις εκτάσεις Β και ΒΔ της πόλης του Αγρινίου, καθώς επίσης και στον κάμπο όπου υπάρχει παραγωγή τριφυλιών.

Στην ευρύτερη περιοχή του κάμπου αναπτύσσονται μικρές, οικογενειακού χαρακτήρα, παραγωγικές μονάδες όπως χοιροτροφεία, θερμοκήπια, αποθήκες καπνών κλπ.

Ενδιαφέρον αγροδοασικό τοπίο βρίσκεται στην περιοχή βόρεια της πόλης του Αγρινίου, βόρεια του Αγίου Κωνσταντίνου.

Δασικά Τοπία

Δασικά Τοπία από πλατύφυλλα, αείφυλλα και κωνοφόρα δέντρα παρατηρούνται στο όρος Παναιτωλικό ενώ στο όρος Αράκυνθος παρατηρούνται δασικά τοπία πλατύφυλλης βελανιδιάς

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το σωζόμενο δασικό τοπίο φράξου στο χωριό Τριχώνιο και μόλις 100 μέτρα από τις όχθες της λίμνης Τριχωνίδας στη θέση Λόγγος. Το δάσος φράξου διακρίνεται για την σπανιότητα του, την αισθητική την οικολογική και βιολογική αξία του, αποτελώντας σήμερα βιογενετικό απόθεμα και προσφέροντας πολλαπλές υπηρεσίες και αγαθά στους κατοίκους.

Στο Τριχώνιο η δασική έκταση οριοθετείται στα 22 στρέμματα. Η έκταση ήταν πενταπλάσια εκριζώθηκε το 1915 και η γη αποδόθηκε σε καλλιέργεια. Σήμερα η συνέχεια του εν λόγω δάσους διακόπτεται από γεωργικές καλλιέργειες. οι εκτάσεις του προστατεύονται έμμεσα, ως τμήμα περιοχής που έχουν ενταχθεί στο οικολογικό δίκτυο Natura 2000 (GR2310009).

Πάνω από τη λίμνη, Τριχωνίδα λίγο έξω από το χωριό Πετροχώρι με κατεύθυνση προς το χωριό Ανάληψη, διατηρείται ένα μεγάλο κατάλοιπο δάσους ήμερης βελανιδιάς, (*Quercus macrolepis*).

Υγρό δάσος τύπου στοάς, με πλατάνια, ιτιές και πλούσια βλάστηση στον υπόροφο αναπτύσσεται κοντά στην Παραβόλα. Πλατανοδάση υπάρχουν επίσης στα βόρεια, στις περιοχές Δογρή και Βαρεία, καθώς και στα νότια της λίμνης, στην περιοχή της Καφοράχης.

Ιστορικής αξίας δασικά τοπία παρατηρούνται στις λοφώδεις εκτάσεις της ευρύτερης περιοχής, του Αγρινίου υπολείμματα των άλλοτε εκτεταμένων δασών των χαμηλών υψομέτρων της Δυτικής Ελλάδας, παρά το ότι σήμερα δεν είναι πυκνά. Τα παλαιά δάση έχουν καταστραφεί αρχικά από την υλοτομία και στη συνέχεια από την αλόγιστη βόσκηση και τις καλλιέργειες.

Ιδιαίτερη αξία και διακριτό χαρακτήρα παρουσιάζει το δασικό τοπίο ήμερης Βελανιδιάς, το «**Δρυόδασος Ξηρομέρου**», που καλύπτει μια εκτεταμένη περιοχή στις νότιες υπώρειες των Ακαρνανικών ορέων δυτικά της Ιονίας Οδού και του ποταμού Αχελώου. Το βελανιδοδάσος Ξηρομέρου αποτελεί ένα μοναδικό στο είδος του οικοσύστημα το οποίο θεωρείται το μεγαλύτερο βελανιδοδάσος των βαλκανίων με έκταση 150.000 στρέμματα. Το συνολικό τοπίο είναι ιδιαίτερα ασυνήθιστο για τα ελληνικά δεδομένα και δάση αυτού του τύπου έχουν περιορισμένη παγκόσμια εξάπλωση.

Χαρακτηριστικά στοιχεία του δασικού τοπίου αποτελούν το είδος της δασικής βλάστησης που είναι κυρίως η ήμερη βελανιδιά ή Δρυς η αιγίλωψ (*Quercus ithaburensis* Decaisne subsp. *macrolepis* syn. *Quercus aegilops*) της οικογένειας των Φρυγιδών, η οποία συναντάται κυρίως στην Ανατολική Μεσόγειο, το ιδιαίτερο τοπογραφικό ανάγλυφο με χαμηλούς βραχώδεις λόφους και με ήπια κλίση εντός του, οι μικρές κοιλάδες με παραδοσιακές καλλιέργειες ανάμεσα τους, η συνάρθρωση των δένδρων με χαρακτηριστικό τρόπο. Σε άλλα σημεία στο δάσος σχηματίζονται αιθρίες σε τύπο 'σαβάνας', που χρησιμεύουν ως λιβάδια για τη βόσκηση

ζώνων. Αλλού το δάσος είναι πιο πυκνό με υπεραιώνόβια δέντρα ενώ συναντώνται και μικροί υγρότοποι καθώς και οι δώδεκα διάσπαρτοι οικισμοί με περιορισμένη δόμηση έξω από τα όριά τους.

Αυτά τα χαρακτηριστικά στοιχεία ταυτόχρονα συνθέτουν μέσα στο δάσος σε μεγαλύτερη κλίμακα κατά τόπους ποικιλία αξιόλογων τοπίων

Ο Δασικός πυρήνας της περιοχής είναι η περιοχή Μάνινα που βρίσκεται στη λοφοσειρά Λιγοβίτσι-Μάνινα, μεταξύ της μονής Λιγοβιτίου και του ποταμού Αχελώου. Ως μεσογειακή βλάστηση το βελανιδοδάσος συντηρεί σημαντική βιοποικιλότητα με την παρουσία εκατοντάδων ειδών χλωρίδας μεταξύ των οποίων ασφόδελους, μανιτάρια, παιώνιες ναρκίσσους κ.α. καθώς και πανίδας, αλλά και σπανίων φυτών, απειλούμενων ειδών πουλιών, ερπετών και θηλαστικών.

Η βελανιδιά είναι φυτό αυτοφυές του βορείου ημισφαιρίου και ένα από τα δέκα είδη βελανιδιάς που έχουν περιγραφεί στην Ελλάδα ή ένα από τα 200 είδη διεθνώς.

Είναι χαρακτηριστικό ότι επειδή η ανάπτυξη της βελανιδιάς είναι πολύ αργή με πρώτη καρποφορία τα 60 περίπου χρόνια, εκτιμάται ότι πολλές βελανιδιές στο δάσος Ξηρομέρου φύτευαν πριν από 300 έως και 800 χρόνια. Η βελανιδιά αποτελούσε το ιερό δένδρο του Δία και το χαρακτηριστικό θρόισμα των φύλλων της μαζί με το νερό που έβγαине από την κοιλότητα του δέντρου θεωρούνταν στη Δωδώνη χρησιμοδοτικό.

Το δάσος από πανάρχαιες εποχές εκτός από άφθονη τροφή στα κοπάδια, παρείχε πολύτιμη, μοναδική δεσική και βαφική ύλη. Επίσης χρησιμοποιήθηκε στην ξυλουργική, στη ναυπηγική και για ξυλάνθρακες. Αναμφισβήτητα έπαιξε σπουδαίο ρόλο στην ζωή των Ακαρνανίας για αιώνες.

Σήμερα, η οικονομική απαξίωση των προϊόντων της βελανιδιάς υπονομεύει το μέλλον του βελανιδοδάσους το οποίο εκχερσώνεται και υλοτομείται παράνομα με αποτέλεσμα να έχουν απομείνει ελάχιστα οικοσυστήματα της βελανιδιάς στην Ελλάδα.

Παρόλα αυτά το δάσος εξακολουθεί να διατηρεί την έκταση και την φυσική του ποικιλότητα. Σήμερα ο καρπός μένει ανεκμετάλλευτος αν και χώρες όπως η Τουρκία εξαγωγή δεσικά εκχυλίσματα από το κύπελλο.

A.2) Η κοινωνική υλικότητα του Τοπίου

Ανθρωπογενή στοιχεία

Οικιστικά Τοπία

Στο οικιστικό Τοπίο της Ζώνης κυριαρχεί σχεδόν κεντροβαρικά η πόλη του Αγρινίου που αποτελεί ενιαίο πολεοδομικό συγκρότημα με τον Άγιο Κωνσταντίνο και το Δοκίμι, ενώ τείνει να πλησιάσει και άλλα περιαστικά πυκνώματα όπως τα Διαμαντέικα, τη Νεάπολη και τέλος νότια τους οικισμούς Γιανούζι, Βελούχι κ.α.

Στην ευρύτερη περιοχή είναι χαρακτηριστικό ότι το οικιστικό τοπίο της ζώνης εμφανίζει χωρικά τα μεγαλύτερα πυκνώματα του κατά μήκος των κύριων οδικών αξόνων που συνδέουν το Αγρίνιο με τα άλλα σημαντικά οικιστικά κέντρα του δήμου, ή γειτονικών δήμων. Στην πεδινή περιοχή εμφανίζονται μικρότερα πυκνώματα σε συσχέτιση με τον αντίστοιχο άξονα Αγρινίου – Αστακού, ενώ στην ημιορεινή - ορεινή περιοχή εμφανίζονται σε συσχέτιση με τον διαπεριφερειακό άξονα Αγρίνιο – Καρπενήσι. Τα μεγαλύτερα πυκνώματα εμφανίζονται σε συσχέτιση με την παλιά Εθνική Οδό Αντίρριο – Αγρίνιο – Αμφιλοχία – Ιωάννινα.

Μικρά οικιστικά πυκνώματα εμφανίζονται επίσης κατά μήκος του οδικού άξονα που είναι ο πλησιέστερος στην λ. Τριχωνίδα και συνδέει το Παναιτώλιο με το Θέρμο, καθώς και διάσπαρτα μέσα στον κάμπο. Διάσπαρτα επίσης εμφανίζονται στους γύρω λόφους και πιο αραιά στις ορεινές περιοχές.

• Το οικιστικό Τοπίο της πόλης του Αγρινίου

Το Αγρίνιο αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες πόλεις της Δυτικής Ελλάδας και είναι ο κρίκος που συνδέει την Αιτωλία και την Ακαρνανία και αποτελεί το εμπορικό και οικονομικό κέντρο της περιοχής.

Το αστικό τοπίο του δεν έχει ιδιαίτερη φυσιογνωμία. Το χαρακτηριστικό του αστικού ιστού είναι ένα αραχνοειδές πλέγμα από ακανόνιστες χαράξεις δρόμων με ένα κεντρικό πυρήνα με μεγάλη εμπορική δραστηριότητα, που αναπτύσσεται ακτινωτά περί την κεντρική πλατεία της πόλης. Ακτινωτοί σχηματισμοί δρόμων αναπτύσσονται και σε άλλα σημεία της πόλης γύρω και από δευτερεύουσες πλατείες. Στην πόλη του Αγρινίου έχουν χαρακτηριστεί 16 κτίρια ως διατηρητέα, μνημεία νεωτέρων χρόνων. Αυτά βρίσκονται διάσπαρτα κυρίως στην κεντρική περιοχή της πόλης.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα της είναι το τεχνητό δάσος του Αγ. Χριστοφόρου, το οποίο εκτείνεται στο βορειανατολικό όριο της πόλης

Το τοπίο που περιβάλλει την πόλη άμεσα προς βορρά και ανατολικά, συντίθεται από λοφώδεις ημιορεινές εκτάσεις που καλύπτονται από καλλιέργειες ελιάς και κυρίως από θάμνους πλατύφυλλων και προς νότο και δυτικά από τον κάμπο του Αγρινίου.

Το σημερινό Αγρίνιο είναι η πόλη που δημιουργήθηκε μετά την απελευθέρωση απ' τους Τούρκους και τη διάνοιξη του δρόμου Μεσολογγίου – Ιωαννίνων (1900).

• Το οικιστικό Τοπίο του οικισμού Στράτος

Η άλλοτε κραταιά πόλη σήμερα είναι ένας οικισμός 1.078 (απογραφή 2001) κατοίκων. Δίπλα στον οικισμό και στη θέση της γέφυρας του Αχελώου κατασκευάστηκε το Υδροηλεκτρικό φράγμα του Στράτου που δημιούργησε την ομώνυμη τεχνητή λίμνη.

Ο οικισμός αυτός δημιουργήθηκε μετά την αναγκαστική απαλλοτρίωση το 1962-1963, του παλαιού οικισμού ο οποίος βρισκόταν στο λόφο της αρχαίας πόλης με λιθόκτιστες διώροφες οικοδομές, για την ανέγερση των

οποίων αρκετές φορές χρησιμοποιήθηκε και υλικό από τα αρχαία οικοδομήματα. Ο παλιός οικισμός μεταφέρθηκε νοτιότερα, επί της Εθνικής οδού για να πραγματοποιηθούν οι ανασκαφές.

- **Οικιστικά Τοπία γύρω από την Λ. Τριχωνίδα**

Ο οικισμός Θέρμο, βρίσκεται σε ημιορεινή περιοχή πολύ κοντά στο Αρχαίο Θέρμο. Αποτελεί το διοικητικό και εμπορικό κέντρο της γύρω ορεινής περιοχής. Χαρακτηριστικό του γνώρισμα η κεντρική πλατεία, με τα αιωνόβια δέντρα και το μελωδικό κελάρυσμα της πηγής, από την οποία προέρχεται το πρώτο όνομα της πρώτης δημοκρατίας στον κόσμο και με χαρακτηριστικά στοιχεία του τα λιθόκτιστα κτίρια, δείγματα της νεότερης παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, οι άνετοι κοινόχρηστοι χώροι του, τα αιωνόβια πλατάνια και τα άφθονα νερά. Υπάρχουν πολλές αναφορές για το υγιεινό κλίμα του.

Άλλοι οικισμοί γύρω από την Τριχωνίδα, είναι το **Παναϊώλιο**, το **Καινούργιο**, και η **Γαβαλού**, οικισμοί αγροτικού χαρακτήρα που βρίσκονται σε εύφορη πεδινή έκταση, η **Παραβόλα**, αγροτικός οικισμός με παραδοσιακά στοιχεία, το **Λιθοβούνι (Άκραι)**, που διατηρεί και αυτός χαρακτηριστικά παραδοσιακά στοιχεία, όπως η πλατεία με τα πλατάνια, η πετρόχτιστη βρύση και το παλιό καφενείο, και ο οικισμός **Άνω Βλοχός**, που είναι χτισμένος αμφιθεατρικά

Οι παραλίμνιοι οικισμοί είναι η **Καφοράχη**, οικισμός αγροτικού χαρακτήρα, με όμορφη παραλίμνια έκταση καθώς και η **Μυρτιά** επίσης με παραλίμνια έκταση (**Παραλία Μυρτιάς**).

Αρχαιολογικά Τοπία

Κατά τη διάρκεια της αρχαιότητας στην περιοχή του Αποκόρου όπως είναι γνωστή η ευρύτερη περιοχή της Αρχαίας Αιτωλίας, αναπτύχθηκαν οι αρχαίες πόλεις Φυταίο, Τριχώνιο, Βουκάτιο, Μεταπα, Πομφια, Άκραι, Φυστίο και Θέστια, κυρίως γύρω από τη λίμνη Τριχωνίδα.

Κατά τη ρωμαϊκή περίοδο οι κύριοι οικισμοί ήταν ο Στράτος, το Θύρρειο, το Τριχώνιο. Η σημαντικότερη πόλη της παλαιότερης και νεώτερης βυζαντινής περιόδου ήταν το Αγγελόκαστρο. Περί το 1460 η Αιτωλοακαρνανία καταλαμβάνεται από τους Τούρκους. Η κύρια πόλη της περιόδου της Τουρκοκρατίας ήταν το Βραχώρι (Αγρίνιο).

- **Το αρχαίο Θέρμο**

Το αρχαίο Θέρμο αποτελεί περιοχή σύμβολο για την Ελλάδα. Υπήρξε η έδρα της πανίσχυρης Αιτωλικής Συμπολιτείας (ή Κοινό των Αιτωλών), της πρώτης δημοκρατίας στον κόσμο, η οποία εμφανίζεται τον 4ο π.Χ. αιώνα και είναι μια ομοσπονδία με ισότιμα μέλη όλες τις αιτωλικές κοινότητες. Το αρχαίο Θέρμο ήταν επίσης το θρησκευτικό κέντρο των Αιτωλών. Έχει μεγάλη συμβολική αξία για τη σύγχρονη δημοκρατική Ευρώπη, αυτό το κέντρο των αρχαίων Ηνωμένων Πολιτειών Αιτωλίας.

Τα σημαντικότερα μνημεία και αρχιτεκτονικά σύνολα της περιοχής είναι: 1) Προϊστορικά ελλειψοειδή και τετράπλευρα κτήρια και μέγαρα, 2) Ναός Θερμίου Απόλλωνος, 3) Ανατολική και δυτική στοά: ανήκουν σε τύπο που χαρακτηρίζει τη βορειοδυτική Ελλάδα, 4) "Βουλευτήριο": τετράπλευρο κτήριο με πρόσταση, στο νοτιοανατολικό τμήμα του περιβόλου, 5) Κρήνη: βρισκόταν βόρεια της δυτικής στοάς. Είχε σχήμα ορθογώνιας δεξαμενής με ημικυκλική εξέδρα στην ανατολική πλευρά.

Το αρχαίο Θέρμο ισοπεδώθηκε από τους Μακεδόνες δυο φορές -το 218 και το 206 π.Χ. Στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θέρμου εκτίθενται πάμπολλα ευρήματα των ανασκαφών, τα οποία καλύπτουν διάστημα 2500 ετών.

- **Η Αρχαία Στράτος, τα τείχη, το αρχαίο θέατρο**

Τα ερείπια της αρχαίας Ακαρνανικής πόλης Στράτου βρίσκονται στη Δ. όχθη του Αχελώου, στα Β. του σημερινού χωριού Στράτος, 10 χλμ. ΒΔ του Αγρινίου. Στη θέση όπου βρίσκεται ο σημερινός οικισμός Στράτος και το νεκροταφείο του, βρισκόταν ένα από τα νεκροταφεία της αρχαίας πόλης.

Η αρχαία πόλη, υπήρξε μια από τις μεγαλύτερες και καλύτερα οχυρωμένες πόλεις της Ακαρνανίας. Τον 5ο και 4ο αι. π.Χ. γνώρισε μεγάλη ακμή και ως εμπορικό κέντρο της περιοχής. Σε αυτή την πόλη, κατά την παράδοση, γινόταν η στρατολόγηση των Ακαρνάνων και η συγκρότησή τους σε στράτευμα. Επίσης υπήρξε πρωτεύουσα του «Κοινού των Ακαρνάνων» από τον 4ο έως και το 2ο αι. π.Χ., οπότε και τη θέση αυτή ανέλαβε το Θύρρειο. Η κυριαρχία όμως της Στράτου διακόπτεται το 338 π.Χ όταν η Ναύπακτος γίνεται το κέντρο της Αιτωλικής Συμπολιτείας με αποτέλεσμα την παρακμή της.

Το αρχαίο θέατρο της Στράτου, χρονολογημένο στο τέλος του 4ου αι. π.Χ., αποτελεί το μεγαλύτερο σε χωρητικότητα αρχαίο θέατρο της Αιτωλοακαρνανίας, (7.000 ατόμων). Είναι σκαλισμένο ολόκληρο στο φυσικό βράχο (γκριζοπράσινος ψαμμιτόλιθος). Στο ημικυκλικό κοίλο του σώζονται 28 σειρές εδωλίων και 11 κλίμακες του. Διαιρείται σε άνω και κάτω διάζωμα. Στην κυκλική ορχήστρα του σώζεται προεδρία με ερεισίνωτα και ερεισίχειρα (που προοριζόταν για τον ιερέα του Διονύσου και τους ανώτερους κρατικούς λειτουργούς) και τρεις βωμοί, ενώ στη σκηνή του διακρίνονται τρεις κατασκευαστικές φάσεις, οι οποίες ακολουθούν την εξέλιξη του αρχαίου ελληνικού θεάτρου. Στα Ν του θεάτρου υπάρχει ισχυρός αναλημματικός τοίχος και αρχαίος δρόμος που οδηγούσε σε αυτό.

- **Το αρχαίο Αγρίνιο**

Βόρεια της περιοχής Βοϊδολίβαδο βρίσκεται ο κρηυγμένος χώρος του αρχαίου Αγρινίου. Είχε αναπτυχθεί 3χλμ. βορειοδυτικά της σύγχρονης πόλης (οι ανασκαφές έχουν φέρει στο φως λείψανα της αρχαίας αγοράς). Το Αγρίνιο υπέφερε από τη διαμάχη Αιτωλών και Μακεδόνων και το 314 π.Χ. ο Φίλιππος Γ το κατέστρεψε ολοκληρωτικά. Από τότε η πόλη δεν ανέκτησε την παλαιά της αίγλη και σταδιακά εγκαταλείφθηκε, έως τον 12^ο αιώνα, οπότεν ιδρύθηκε στη θέση της ο οικισμός Μεγάλη Χώρα και αργότερα το Βραχώρι που ήκμασαν κατά τη Βυζαντινή περίοδο. Από την άλλοτε ακμάζουσα βυζαντινή Μεγάλη Χώρα (μετέπειτα Ζαπάντι) σήμερα διασώζεται ο ναός της Κοίμησης της Θεοτόκου. Μετά την απελευθέρωση από τους Τούρκους, η

πόλη πήρε ξανά το αρχαίο της όνομα. Το 1922 εγκαταστάθηκαν εδώ πολλοί πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία και έκτοτε η παραγωγή καπνού βοήθησε σημαντικά στην ανάπτυξη της πόλης.

Η παράδοση φέρει το όνομα της πόλης να προέρχεται από το μυθικό ήρωα Άγριο, πιθανότερα όμως το όνομα οφείλεται στο Αιτωλικό φύλλο των Αγραίων, που αναφέρεται από αρχαίους συγγραφείς

- **Αρχαία ακρόπολη των Θεσιέων**

Στην κορυφή του πυραμιδοειδούς λόφου, «κώνος του Βλόχου» πάνω από τη μονή της Παναγίας του Βλοχού, σώζονται λείψανα της **αρχαίας ακρόπολης των Θεσιέων**. Η ακρόπολη, που κατοικήθηκε από τους Νεολιθικούς Χρόνους, ήταν οχυρωμένη με ισχυρά κυκλώπεια τείχη.

Ο Βλόχος στα βυζαντινά χρόνια ήταν οχυρό κάστρο. Από του Τούρκους καταλήφθηκε το 1450, για να ερημωθεί στη συνέχεια.

- **Αρχαίο Τριχονείο και Ασκληπιείο**

Το Τριχόνειον ήταν μια από τις σημαντικότερες πόλεις της Αιτωλίας, σύμφωνα με τις γραπτές πηγές και τις επιγραφικές ενδείξεις.

Στη Γαβαλού υπάρχουν ερείπια του Ασκληπιείου του αρχαίου Τριχονείου.

- **Αρχαιολογικός χώρος του Λιθοβουνίου**

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο αρχαιολογικός χώρος του Λιθοβουνίου, με ίχνη ακρόπολης στο λόφο του Προφήτη Ηλία, μυκηναϊκό τάφο και κιβωτίοσχημους τάφους 5ου-3ου αι. π.Χ. με σημαντικά ευρήματα

- **Αρχαίο Βουκατίο**

Τη θέση του αρχαίου Βουκατίου, πόλης που ανήκε στην Αιτωλική Συμπολιτεία, κατέχει η Παραβόλα, οικισμός με παραδοσιακά στοιχεία. Από το αρχαίο Βουκατίο (κάστρο της Παραβόλας) σώζονται τα λείψανα της ακρόπολης (πύργος και τείχη) σε λόφο με πανοραμική θέα. Εδώ βρίσκεται και η υστεροβυζαντινή εκκλησία της Παναγίας, κοιμητηριακός ναός, αφιερωμένος στην Κοίμηση της Θεοτόκου.

- **Ο παλαιός νερόμυλος του Κωνσταντόπουλου - Η μονή Μυρτιάς**

Κοντά στο χωριό Παλαιόμυλο Μυρτιάς βρίσκονται ο παλαιός νερόμυλος του Κωνσταντόπουλου και εντυπωσιακός καταρράκτης

Η μονή Μυρτιάς, αξιόλογης αρχιτεκτονικής, είναι αφιερωμένη στα Εισόδια της Θεοτόκου, ιδρύθηκε δε το 1491, σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή. Πιο ψηλά βρίσκεται το εκκλησάκι της Αγίας Ελεούσας

B) Στοιχεία της άυλης διάστασης του Τοπίου

α) Ασχολίες

Στο Αγρίνιο ασκείται κάθε είδος οικονομικής δραστηριότητας.

Στην ευρύτερη περιοχή της Ζώνης η κύρια ασχολία των κατοίκων είναι ο πρωτογενής τομέας παραγωγής με κατά τόπους συγκεκριμένα αγροτικά προϊόντα. Μεγάλη ανάπτυξη παρουσιάζει η κτηνοτροφία στη λεκάνη απορροής της Τριχωνίδας με κύρια μορφή της την ελεύθερη βόσκηση.

Ένα σημαντικό μέρος των λίγων παραγωγικών μονάδων του δευτερογενούς τομέα είναι μικρές, οικογενειακού χαρακτήρα και συνυφασμένες με την αγροτική παραγωγή όπως: αγροτοβιοτεχνικές μονάδες, ελαιотριβεία, τυροκομεία και σφαγεία στη περιοχή της Τριχωνίδας και στην ευρύτερη περιοχή του κάμπου.

Άλλες οικονομικές δραστηριότητες υπάρχουν κατά μήκος της εθνικής οδού, εκθέσεις αυτοκινήτων, γεωργικών μηχανημάτων, συνεργεία, αγροτο-βιοτεχνίες κλπ. Οι τουριστικές δραστηριότητες είναι υποτυπώδεις.

Με κυρίαρχα παραγωγικά στοιχεία τον καπνό και την ελιά δημιουργήθηκε το κοινωνικό πλέγμα, που ανέπτυξε ουσιαστικά την σύγχρονη πόλη του Αγρινίου αλλά και την ευρύτερη περιοχή. Η αγροτική παράδοση της περιοχής, και συνολικά η βασική οικονομική δραστηριότητα από το τέλος του 19^{ου} αιώνα έως και σήμερα, είναι η καλλιέργεια, η επεξεργασία και εμπορία του καπνού

Υπάρχει έντονος προβληματισμός και έντονη διάσταση απόψεων από όλες τις πλευρές, με την κύρια πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης να διαμορφώνεται προς την μείωση των εκτάσεων των καπνοκαλλιεργειών και την ποιοτική καλλιέργεια των εκτάσεων που απέμειναν ενώ δεν υπάρχουν ολοκληρωμένες εναλλακτικές προτάσεις για τα εδάφη, όπου καλλιεργείται καπνός. Η εσωτερική μετανάστευση επιδεινώνεται λόγω της συρρίκνωσης των αγροτικών εισοδημάτων, ενώ αυξάνεται ο αριθμός των ατόμων που χρήζουν κοινωνικής προστασίας.

Ο αγροτικός πληθυσμός παρουσιάζει χαμηλό επίπεδο μόρφωσης και ταυτόχρονα παρουσιάζει γήρανση, κι έτσι οι περισσότεροι καπνοπαραγωγοί δεν θα είναι εύκολο να προσαρμοστούν σε τελείως διαφορετικές καλλιέργειες.

β) Συλλογικότητες, πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες, έθιμα

Ο δήμος Αγρινίου, οι δημοτικές ενότητες και οι συλλογικοί φορείς οργανώνουν αρκετές και πολυποικίλες εκδηλώσεις πολιτιστικές, μορφωτικές, αθλητικές, ψυχαγωγικές, κλπ με το ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Αγρινίου να αποτελεί τον κορυφαίο φορέα του πολιτισμού στην Αιτωλ/νία και ένα από τα σημαντικότερα ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. της χώρας. Ο Δήμος κάθε χρόνο πραγματοποιεί πολιτιστικές εκδηλώσεις όπως: Την Πρωτοχρονιά, Την Καθαρή Δευτέρα, μαθητικό Φεστιβάλ, Γιορτές Καλοκαιριού καθώς και θρησκευτικές γιορτές και γιορτές για την απελευθέρωση της πόλης.

Ενδιαφέρουσα είναι η ύπαρξη συλλόγων όπως: Μουσικού Συλλόγου, Φιλολογικού Ομίλου, Συλλόγου Γυναικών, Αρχαιολογική Εταιρεία Δυτικής Ελλάδος.

Πολύ ενδιαφέρον είναι το έθιμο για το “γαϊτανάκι”, που αναβιώνει δεκαετίες, στον οικισμό Ανάληψη και συγκεντρώνει κάθε χρόνο πλήθος κόσμου.

Λειτουργεί επίσης το «Κέντρο Περιβάλλοντος Τριχωνίδας» στη θέση «Αμπάρια».

γ) Αρχαιότητα και μυθολογία, ιστορία και ιστορικότητα

• Ο Αχελώος

Για τους αρχαίους Έλληνες ο Αχελώος ήταν ο πατέρας όλων των ρεόντων υδάτων. Ο ποταμός - θεός προκαλούσε δέος στους προγόνους μας, χαρίζοντας άφθονο νερό και επεκτείνοντας συνεχώς το επιβλητικό του δέλτα. Στην αρχαιότητα λατρευόταν ως θεός, ιδιαίτερα από του Αιτωλούς και τους Ακαρνάνες που κατοικούσαν στην Παραχελωϊτιδα γη. Στην αρχαία Ακαρνανία γίνονταν αγώνες προς τιμήν του ενώ οι παλιότερες σωζόμενες παραστάσεις του θεού Αχελώου φθάνουν μέχρι και τον 6^ο αι. π.Χ.. Με την μορφή ανθρωπόμορφου ταύρου παρίσταναν την ορμητικότητά του και με τη μορφή δράκου τον ελικοειδή ρου των νερών του. Κατά τη μυθολογία ο Αχελώος θεωρούνταν ο σπουδαιότερος ποτάμιος θεός, γιος του Ωκεανού και της Τηθύος, πατέρας των Νυμφών και των Σειρηνών, γεννήτορας όλων των ρεόντων υδάτων και των πηγών. Στην ομηρική Ιλιάδα, ανώτερος σε δύναμη του θεϊκού Αχελώου θεωρούνταν μόνο ο Δίας. Πολύ γνωστή στην αρχαία μυθολογία και η αναμέτρηση του ποτάμιου θεού Αχελώου με τον ημίθεο Ηρακλή για χάρη της Δηιανείρας, κόρης του βασιλιά της Ακαρνανία Οινέα.

Υπάρχουν αρκετές εκδοχές για την προέλευση της ονομασίας του Αχελώου. Η επικρατέστερη θεωρία παραπέμπει στη σανσκριτική ρίζα «αχ» που σημαίνει νερό και το συγκριτικό επίθετο «λώνων» (μεγαλύτερος). Στους μεσαιωνικούς χρόνους ο ποταμός πήρε το όνομα Ασπροπόταμος ή Άσπρος λόγω της αφρισμένης εικόνας του ποταμού κατά τους ανοιξιάτικους μήνες, όταν λιώνουν τα χιόνια ή του λευκού χρώματος των χαλικιών στις όχθες του και της άσπρης λάσπης που κατεβάζει το ρεύμα

2. Αξιολόγηση

Η Ζώνη περιλαμβάνει έξι (6) τοπία Εθνικής Αξίας και δέκα τέσσερα (14) τοπία Περιφερειακής Αξίας. (Βλ. Πίνακα στο σχετικό Παράρτημα)

3. Διαδρομές και μονοπάτια, σημαντικά σημεία αξιολογής θέας / Σύνδεση με άλλα αξιόλογα τοπία

- Ο οικισμός της Ανάληψης Τριχωνίδας σε υψόμετρο 700, με θέα προς τη λίμνη και τα γύρω κατάφυτα βουνά
- Ο οικισμός Άνω Βλοχός έχει θέα στην Τριχωνίδα.
- Αρχαία ακρόπολη των Θεστιένων. Η θέα από εδώ είναι πανοραμική. Οι ντόπιοι συμβουλεύουν ότι η θέα είναι ωραιότερη με τα χρώματα του δειλινού.
- Ο οικισμός Λιθοβούνι (Άκραι), που διατηρεί το παραδοσιακό χρώμα του, είναι ένα «μπαλκόνι» με θέα στην Τριχωνίδα
- Από τη θέση «Πουρναράκι» η θέα στην Τριχωνίδα είναι υπέροχη
- Ο οικισμός Μυρτιά και το εκκλησάκι της Αγίας Ελεούσας σε σπηλιά με θέα σε όλη την περιοχή της Μυρτίας και την Τριχωνίδα.
- Το αρχαίο Βουκάτιο (κάστρο της Παραβόλας) με πανοραμική θέα.

4. Απειλές

• Απειλές στην Τριχωνίδα και γύρω από αυτή

Η εντατική αγροτική εκμετάλλευση. Η ελεύθερη απόρριψη απορριμμάτων, τα απόβλητα μεταποιητικών βιοτεχνιών και κτηνοτροφικών δραστηριοτήτων, οι ανεξέλεγκτες αποθέσεις στερεών αποβλήτων, οι εκχερσώσεις της παραλίμνιας βλάστησης, των συστάδων δένδρων ακόμη και παραλίμνιων δασών, οι επιχωματώσεις υγροτοπικών περιοχών αλλοιώνουν την ακτογραμμή της Λίμνης. Φόρτιση από την χρήση λιπασμάτων. Μη ορθολογική χρήση του νερού της.

• Απειλές στη λίμνη Λυσιμαχία

Παράνομη εναπόθεση στερεών αποβλήτων και λοιπών υλικών, ακόμη και χημικών ουσιών, στις όχθες της λίμνης Λυσιμαχίας μερικά χιλιόμετρα νότια του Αγρινίου, με αποτέλεσμα μεγάλο μέρος ενός από τους πλέον αξιόλογους φυσικούς οικοτόπους της χώρας να έχει μετατραπεί σε χωματερή για κάθε είδους επικίνδυνα απόβλητα.

Σύμφωνα με πρόσφατα δημοσιεύματα στον τύπο - τόνοι απορριμμάτων με οικοδομικά και λοιπά αδρανή υλικά σχηματίζουν λόφους σκουπιδιών στις όχθες της λίμνης Λυσιμαχία η οποία αποτελεί ενιαίο οικοσύστημα με τη λίμνη Τριχωνίδα και μία από τις 196 Ζώνες Ειδικής Προστασίας για την ορνιθοπανίδα (Οδηγία 74/409/ΕΚ- Δίκτυο Natura 2000). Ωστόσο, όπως επισημαίνει και η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, ο πληθυσμός αυτών των σπάνιων ειδών κινδυνεύει να μειωθεί σημαντικά λόγω της ανεξέλεγκτης απόρριψης των στερεών αποβλήτων και των αδρανών υλικών στις όχθες της λίμνης Λυσιμαχίας.

5. Πολιτικές και Διαχειριστικά μέτρα - Κατευθύνσεις για ΓΠΣ, ΜΠΕ

- Σύνταξη Διαχειριστικού σχεδίου των λιμνών Τριχωνίδας, Λυσιμαχείας, Οζερού, Αμβρακίας και άμεση υλοποίηση του. Στο Σχέδιο Διαχείρισης ως εργαλείο σχεδιασμού στο πλαίσιο των γενικών όρων που διέπουν το προστατευόμενο αντικείμενο (περιοχή, είδος, οικότοπος) οι σκοποί και οι κατευθύνσεις πρέπει να αφορούν σε ένα ολοκληρωμένο σχεδιασμό που θα περιλαμβάνει όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και στοιχεία του τοπίου ως ολότητα με μέτρα διαχείρισης της προστασίας των λιμναίων και παραλίμνιων τοπίων καθώς και του βελανιδοδάσους από παράνομες δραστηριότητες που ήδη έχουν παρατηρηθεί.
- Ανάδειξη, συμπλήρωση των αρχαιολογικών χώρων και θέσεων και κατά το δυνατόν «Ενοποίηση» τους και δημιουργία «Αρχαιολογικών Τοπίων», στο πλαίσιο της νέας αντίληψης για την ανάδειξη τους, σύμφωνα με την οποία πρέπει να αναδεικνύονται και να προβάλλονται ταυτόχρονα οι αυθεντικές ιδιότητες του τοπίου (Morin 1999) επανασυνδέοντας τον αρχαιολογικό χώρο με το ευρύτερο περιβάλλον του. Ειδικότερα των αρχαιολογικών χώρων και θέσεων γύρω από τη λίμνη Τριχωνίδα. Προτείνεται η δημιουργία ενός προγράμματος για την ταυτόχρονη ανάδειξη της λίμνης Τριχωνίδας, των Αρχαιοτήτων και των νεότερων οικιστικών τοπίων γύρω από αυτή.
- Ανάδειξη του αρχαίου θεάτρου της Στράτου.
- Η βελτίωση του αστικού τοπίου της πόλης του Αγρινίου.
- Διατήρηση του αγροδασικού τοπίου που βρίσκεται στην περιοχή βόρεια της πόλης του Αγρινίου, βόρεια του Αγίου Κωνσταντίνου, στο πλαίσιο της προώθησης της αγροδασοπονίας, διότι τα αγροδασικά συστήματα έχουν μεγάλη σημασία για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας.
- Ενίσχυση των δομικών στοιχείων του αγροτικού τοπίου (φυτοφράκτες, αναβαθμίδες, θάμνοι κλπ.).
- Προστασία και ανάδειξη του δασικού τοπίου σε ολόκληρη την ζώνη και ειδικότερα του βελανιδοδάσους «Δρυοδάσος Ξηρόμερου», του δασικού τοπίου φράξου στον οικισμό Τριχώνιο, του Υγρού δάσους τύπου στοάς κοντά στην Παραβόλα, των ιστορικής αξίας δασικών τοπίων που παρατηρούνται στις λοφώδεις εκτάσεις της ευρύτερης περιοχής του Αγρινίου κλπ.
- Ανάδειξη των οικιστικών τοπίων των ορεινών οικισμών στο πλαίσιο της συγκράτησης για την προσαρμογή της διαχείρισης των δασών και διατήρηση της ποικιλότητας του τοπίου για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής όπως Θέρμο, Σκουτερά, Άνω Βλάσιος κ.α.
- Ορθολογική διαχείριση των λιβαδιών, τα οποία πολύ συχνά δημιουργούν τοπία ιδιαίτερης αισθητικής και περιβαλλοντικής αξίας, για την ελαχιστοποίηση της πίεσης βόσκησης, ώστε να μην οδηγούνται στην υποβάθμιση.
- Άμεση ανάπτυξη της άμυνας (οικολογικής και ανθρωπογενούς) κατά των δασικών πυρκαγιών, λόγω της αύξησης της έντασης και της συχνότητας του φαινομένου υπό την επίδραση του ανθρωπίνου παράγοντα, αλλά και των έκτακτων καιρικών φαινομένων λόγω της κλιματικής αλλαγής.
- Ολοκληρωμένη διαχείριση των υδατικών πόρων και συνδυασμένη προσέγγιση για τον έλεγχο της ρύπανσης σε επίπεδο λεκάνης απορροής, σύμφωνα με τις βασικές αρχές και κατευθύνσεις της οδηγίας 2000/60/ΕΚ, στο πλαίσιο της εφαρμογής των «Σχεδίων διαχείρισης των λεκανών απορροής ποταμών» και ταυτόχρονης μελέτης της εξελικτικής πορείας των λιμνών.
- Ανάδειξη των τοπίων των ιαματικών πηγών Μουρτσιάννου και Μυρτιάς και των οικοσυστημάτων τους.

ΑΑ4. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΝΑΥΠΑΚΤΙΑΣ
Z1.ΤΟΠΙΟΥ ΟΡΕΙΝΗ ΝΑΥΠΑΚΤΙΑ
Z2. ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΝΑΥΠΑΚΤΙΑ

Z1.ΤΟΠΙΟΥ ΟΡΕΙΝΗ ΝΑΥΠΑΚΤΙΑ

1.Τύποι τοπίων / Τοπία / Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά - περιγραφή

A) Η υλική διάσταση του Τοπίου

A.1) Η αβιοτική και βιολογική υλικότητα του Τοπίου

Ορεινά Τοπία

• **Το Τοπίο των Ορέων της Ναυπακτίας**

Τα Όρη Ναυπακτίας είναι μικρή οροσειρά που ανήκει στην μεγάλη οροσειρά της Πίνδου η οποία κατά τμήματα λαμβάνει διάφορα τοπικά προσωνύμια. Έχουν μέγιστο υψόμετρο 1.472 μέτρα, με ψηλότερη κορυφή την κορυφή Ρίγανη.

Το χαρακτηριστικό γνώρισμα των Ορέων της Ναυπακτίας είναι ο ποταμός Εύηνος.

Χαρακτηριστικά στοιχεία τους είναι το δύσβατο και το ποικίλο μορφολογικά του εδάφους τους, με τις βαθιές χαράδρες, τα φαράγγια, τις εκατοντάδες πεζούλες από ξερολιθιές, τα πέτρινα γεφύρια, οι παραπόταμοι οι καταρράκτες, τα παλιά μονοπάτια, οι διάσπαρτοι οικισμοί, οι νερόμυλοι και οι πολλές βρύσες και νεροτριβές. Ακόμη και η μικρή τεχνητή λίμνη στον ποταμό Εύηνο, η πυκνή βλάστηση, κύρια από δάση βελανιδιάς, ελάτων, οξιάς, πλατανιών και καστανιών και η άφθονη πανίδα.

Το ξεχωριστό του χαρακτήρα του τοπίου τους είναι ο αρμονικός συνδυασμός του συνόλου των ορεινών χωριών με την ορεινή φύση, παρά το δύσβατο και ποικίλο μορφολογικά του εδάφους τους.

Φυσικοί σχηματισμοί

Οι σημαντικότεροι Φυσικοί σχηματισμοί που συμβάλλουν στο ορεινό τοπίο είναι τα φαράγγια του Κακάββου (Κότσαλου), με το μικρό ποταμό Κότσαλο και την μικρή κοιλάδα του, του Σκά και του Μόρνου και το σπήλαιο της Δρακότρυπας κοντά στην κοίτη του Φονιορέματος, κάτω από τα χωριά Αναβρυτή και Καταφύγιο.

Φυσικά Υγροτοπικά Τοπία

Τα Ποτάμια Τοπία

• **Το Τοπίο του ποταμού Εύηνου**

Ο ποταμός Εύηνος ή Φίδαρης είναι από τα σημαντικότερα ποτάμια της Αιτωλοακαρνανίας. Πηγάζει από τα Βαρδούσια όρη της Ευρυτανίας, διατρέχει την ορεινή Ναυπακτία με διεύθυνση ΒΒΑ-ΝΝΔ, και εκβάλλει στον Πατραϊκό κόλπο, απέναντι από την Πάτρα και δυτικά της Βαράσοβας. Το όνομα Φίδαρης οφείλεται στην οφιοειδή πορεία του μέχρι τις εκβολές του.

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στη μορφή του ποταμού ποικίλουν, από το ανώτερο τμήμα με την ορμητική ροή, μέχρι τους μαιάνδρους, τα ελατοδάση και τα φαράγγια. Η παραποτάμια βλάστηση αποτελείται από έλατα, καστανιές, κέδρους, πουρνάρια, ιτιές και πλατάνια.

Ο ποταμός έχει άφθονη πανίδα από ψάρια του γλυκού νερού, πέστροφες, χέλια, μπριάνια, δρομίτσες, αλλά και βατράχια και νερόφιδα. Πολλά χαρακτηριστικά Τοπία-σημεία συντίθενται στα πέτρινα γεφύρια του που βρίσκονται στα πιο αξιόλογα σημεία της κοίτης του.

• **Το Τοπίο του ποταμού Μόρνου**

Ο ποταμός Μόρνος, πηγάζει από τις νότιες πλαγιές της Οίτης και αποτελεί το ανατολικό όριο της Αιτωλοακαρνανίας και ταυτόχρονα τον κοινό Τόπο με την Φωκίδα.

Αποχετεύει τη λεκάνη που βρίσκεται μεταξύ Βαρδουσίων, Οίτης, Γκιώνας και Λιδορικού και εκβάλλει στα όρια Κορινθιακού και Πατραϊκού κόλπου, 2 χιλιόμετρα ανατολικά της Ναυπάκτου.

Στα χαρακτηριστικά του στοιχεία περιλαμβάνονται τα πέτρινα γεφύρια σε διάφορα σημεία του Μόρνου και των παραποτάμων του, τα οποία αποτελούν σημαντικό ιστορικό και πολιτιστικό στοιχείο και των δυο Περιφερειακών Ενοτήτων αλλά και σημεία σύνδεσής τους δημιουργώντας αξιόλογες μονάδες Τοπίων.

Στην αρχαιότητα λεγόταν Δαφνούς ή Υλαίαθος.

Τα Λιμναία Τοπία

• **Το Τοπίο της τεχνητής λίμνης Ευήνου**

Στην τεχνητή λίμνη του Ευήνου διαμορφώθηκε αξιόλογο οικοσύστημα από τον ποταμό Εύηνο, το οποίο συγκαταλέγεται στα σημαντικότερα συγκριτικά πλεονεκτήματα του δήμου Ναυπακτίας.

• **Το Τοπίο των Πηγών**

Ιαματικές πηγές υπάρχουν στα Λουτρά Στάχτης και Αγραπιδοκάμπτου.

Η περιοχή έχει αιωνόβια πλατάνια και μεγάλη φυσική ομορφιά.

Οι ιαματικές πηγές στα Λουτρά Στάχτης, στην δημοτική ενότητα Πυλήνης είναι γνωστές από την αρχαιότητα ονομάζονται δε και λουτρά Καλλιρρόης. Πολλοί μύθοι αναφέρονται σε αυτό το ξεχωριστό τοπίο με τα πλατάνια και την υφή του χώματος που γίνεται «σαν στάχτη», προφανώς από την ιδιοσυστασία του νερού.

Η πηγή ανακηρύχθηκε ιαματική το 1920 και το νερό της χρησιμοποιείται για ποσιθεραπεία και λουτροθεραπεία.

Αγροτικά Τοπία

Χαρακτηριστικό στοιχείο του ορεινού αγροτικού τοπίου της Ναυπακτίας είναι οι πολλές πεζούλες από ξερολιθιές, και οι μεγάλες εκτάσεις βοσκοτόπων. Τα αγροτικά τοπία προσομοιάζουν με τα παραδοσιακά αγροτικά τοπία όπου κυριαρχεί η παραδοσιακής μορφής μικρή οικογενειακή εκμετάλλευση.

Καλλιεργήσιμα αγροτικά τοπία βρίσκονται στις περιοχές της Αποδοτίας και του Πλάτανου, τα οποία όμως περιορίζονται λόγω της πληθυσμιακής μείωσης της περιοχής. Από αυτά που δεν καλλιεργούνται πλέον τα περισσότερα έχουν δασωθεί.

Στα αγροτικά τοπία υπάρχουν οικιστικά πυκνώματα καθώς και πολλά ανθρωπογενή στοιχεία όπως μύλοι, νεροτριβές, γεφύρια κλπ. Οι μεγάλες εκτάσεις βοσκοτόπων ευνοούν την κτηνοτροφία, ενώ η γεωργία λειτουργεί κυρίως συμπληρωματικά της κτηνοτροφίας και συχνά οι αγροτικές εκτάσεις είναι μικτές (γεωργικές και κτηνοτροφικές).

Την τελευταία 10ετία παρατηρείται σύγκρουση χρήσεων τουρισμού με παραθεριστική κατοικία και γεωργία.

Δασικά Τοπία

Το δασικό τοπίο της περιοχής χαρακτηρίζεται κύρια από δυο τύπους: το αξιόλογο σε Ευρωπαϊκό επίπεδο δάσος Οξιάς, το οποίο αποτελεί το χαμηλότερο τμήμα του δάσους οξιάς της οροσειράς της Πίνδου και το δάσος ελάτης στην ίδια περιοχή. Αρκετά μεγάλες επίσης είναι οι εκτάσεις που καλύπτονται από αείφυλλα και θάμνους. Υπάρχουν όμως και εκτάσεις με αραιή ή καθόλου βλάστηση.

A.2) Η κοινωνική υλικότητα του Τοπίου

Ανθρωπογενή στοιχεία

Οικιστικά Τοπία

Το οικιστικό τοπίο της ορεινής Ναυπακτίας αποτελείται από 45 και πλέον διάσπαρτα ορεινά χωριά, ενταγμένα μέσα σε ένα σχεδόν αναλλοίωτο φυσικό τοπίο αποτελώντας μαζί του μια αξιόλογη ολότητα, ένα αξιόλογο τοπίο.

Τα παλιά σπίτια των χωριών χτισμένα από σχιστόλιθο στην πλειονότητά τους, παρουσιάζουν σημαντικό αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον αντιπροσωπεύοντας ένα ευρύ φάσμα της παράδοσης, με πολλές επιρροές απ' την αρχιτεκτονική της Ηπείρου.

Τα πιο γνωστά χωριά είναι η Άνω και Κάτω Χώρα (Μεγάλη και Μικρή Λομποτινά), η Αμπελακιώτισσα (Κοζίτσα), ο Πλάτανος, η Γραμμένη Οξυά (Σιτίστα) η Ελατού (Ελετσού) και η Τερψιθέα (Βετόλιστα)

- **Το Τοπίο του οικισμού Άνω Χώρα**

Αποτελεί το κεντρικό χωριό της ορεινής Ναυπακτίας. Χαρακτηριστικό στοιχείο του τοπίου του οικισμού είναι η πλατεία του χωριού με τα παραδοσιακά καφενεία, ο ναός της Αγίας Παρασκευής με τα δύο καμπαναριά, ενώ ακριβώς δίπλα βρίσκεται ο «καρνάβαλος» (το λεωφορείο που έκανε τα δρομολόγια από τη Ναύπακτο έως το 1983) και μία μικρή έκθεση φωτογραφίας παλαιών λεωφορείων. Η Άνω Χώρα περιβάλλεται από έλατα και καστανιές.

- **Το Τοπίο του οικισμού Αμπελακιώτισσα**

Η Αμπελακιώτισσα αποκαλείται και «ιερά κιβωτός της Ναυπακτίας» λόγω των πλούσιων και σπάνιων εκκλησιαστικών της θησαυρών. Είναι χτισμένη σε υψόμετρο 1.000 μέτρων. Το χαρακτηριστικό στοιχείο της είναι η περιβάλλουσα πλούσια και πυκνή βλάστηση κύρια από έλατα, καστανιές καθώς και πλήθος βοτάνων

- **Το Τοπίο του οικισμού Πλάτανος**

Ο Πλάτανος είναι αξιόλογο και ιστορικό χωριό με χαρακτηριστικά στοιχεία τα παραδοσιακά χρωματιστά κτίρια που βρίσκονται γύρω από την πλατεία, - στη μέση της οποίας βρίσκεται ο πλάτανος - και τα πετρόκτιστα σοκάκια του. Διαθέτει Λαογραφικό Μουσείο και Μουσείο της Εθνικής Αντίστασης. Η εκκλησία του Αγίου Νικολάου είναι ένα ενδιαφέρον έργο από πέτρα.

- **Το Τοπίο του οικισμού Ελατού**

Η Ελατού το ορεινό Ρουμελιώτικο χωριό είναι χτισμένο σε υψόμετρο ~1300 μέτρα. Χαρακτηριστικά του στοιχεία είναι τα πλινθόκτιστα σπίτια με τις αλπικές τους στέγες, τα έλατα μέσα στις αυλές των σπιτιών, τα πέτρινα σοκάκια, οι βρύσες, η παραδοσιακή πλατεία με τον αγέρωχο πλάτανο και η κεντρική πέτρινη εκκλησία του Αϊ-Γιώμε.

- **Το Τοπίο του οικισμού Καταφύγιο**

Το Καταφύγιο λεγόμενο και **παράδεισος της ορεινής Ναυπακτίας** είναι ένα από τα μεγαλύτερα κεφαλοχώρια της Επαρχίας Ναυπακτίας και απέχει από την Ναύπακτο 33 χιλιόμετρα. Βρίσκεται στους ανατολικούς πρόποδες του όρους Μακρύορου ενώ η πλατεία του χωριού βρίσκεται σε υψόμετρο 620 μέτρων. Στην πλατεία που είναι και το κέντρο του χωριού δεσπόζει ο Ιερός Ναός της Κοιμήσεως της Θεοτόκου και κυριαρχεί ένας αιωνόβιος πλάτανος. Η παλιά ονομασία του χωριού ήταν Αμόρανη και μετονομάστηκε σε Καταφύγιο το 1928.

Αρχαιολογικά Τοπία

Πολυάριθμες θέσεις νεκροταφείων διαπιστώνονται .Οι θέσεις τους σκιαγραφούν την πορεία ορεινών δρόμων και δείχνουν μια εντυπωσιακή πυκνότητα κατάλοιπων που δηλώνει ότι παρά τις δυσκολίες η ζωή εδώ ήταν εξίσου ανεπτυγμένη. Μάλιστα αν πρόκειται για ορεσίβιους οικισμούς τίποτε δεν τεκμηριώνει την πολιτιστική υστέρηση τους. Αντίθετα τα κατάλοιπα των τάφων οι επιτύμβιες στήλες δείχνουν να συμβαδίζουν με τις εξελίξεις στα παράλια. Συναντώνται και μνημεία Μακεδονικού τύπου, με παράδειγμα καμαροσκεπή θάλαμο στην Γραμμένη Οξιά στα σύνορα με την Φωκίδα.

Θρησκευτικά μνημεία

• Μοναστήρια

Η Ναυπακτία διαθέτει ορισμένα από τα σημαντικότερα και γνωστότερα μοναστήρια της χώρας, όπως: η Ι. Μονή Αμπελακιώτισσας στην Αμπελακιώτισσα της Δ.Ε. Αποδοτίας, η Ι. Μονή Κοίμησης της Θεοτόκου στη Χόμορη της Δ.Ε. Πλατάνου, που έχουν κηρυχθεί ως αρχαιολογικοί χώροι και η Ι. Μονή Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στην τοπική κοινότητα Σκάλας.

Παραδοσιακά στοιχεία

• Οι πεζούλες

Οι πεζούλες από ξερολιθιές αποτελούν χαρακτηριστικό στοιχείο του ορεινού αγροτικού τοπίου της Ναυπακτίας, οι οποίες καλλιεργούμενες παλαιότερα παρήγαγαν αρκετά προϊόντα, αλλά σήμερα οι περισσότερες έχουν εγκαταλειφθεί.

• Τα πέτρινα γεφύρια

Τα πέτρινα γεφύρια χαρακτηριστικά στοιχεία της ορεινής Ναυπακτίας δείχνουν τους παλιούς δρόμους, τα περάσματα και τις μετακινήσεις των ανθρώπων και παλαιότερων εποχών και αποτελούν σημαντική πολιτιστική κληρονομιά.

Το Κεφαλογιόφυρο είναι ιστορικό γεφύρι και εξαιρετο μνημείο γεφυροποιίας στις κλεισούρας του Μόρνου κάτω από τον οικισμό Καταφύγιο.

Το γεφύρι της Αρτοτίβας που βρίσκεται στο στενότερο σημείο του ποταμού Εύηνου. Συνέδεε τη Δυτική Αιτωλία με την ορεινή Ναυπακτία και Ευρυτανία.

Το γεφύρι της Αμπελακιώτισσας στον Κάκαβο συνέδεε την Αμπελακιώτισσα με την Άνω Χώρα.

Το γεφύρι των Στενών του Εύηνου. Στα στενά της Κλεπάς υπάρχει ξεχασμένο ένα σπουδαίο πέτρινο γεφύρι που βρίσκεται σε άριστη κατάσταση και αποτελούσε την πύλη της Ευρυτανίας προς την Αιτωλία.

Το γεφύρι της Γριάς στον Γρανιτσιώτη, συνδέει το δρόμο Ναυπάκτου – Χάνι Λόη – Κεφαλογιόφυρο προς Τρίκορφο.

Το γεφύρι της Δορβισιάς συνδέει τη Δορβισιά με τον Πλάτανο κατασκευάσθηκε στα χρόνια της Τουρκοκρατίας

• Νερόμυλοι

Χαρακτηριστικά επίσης στοιχεία της περιοχής εκτός από τα γεφύρια είναι και οι πέντε παραδοσιακοί νερόμυλοι στο Δ.Δ. Παλαιοπύργου της Δ.Ε. Πυλήνης.

B) Στοιχεία της άυλης διάστασης του Τοπίου

Τα τελευταία χρόνια ο πληθυσμός της περιοχής συρρικνώθηκε σημαντικά, ενώ στον αγροτικό τομέα απασχολείται σημαντικός αριθμός ατόμων άνω των πενήντα ετών, γεγονός που δυσχεραίνει τις όποιες καινοτομίες. Αν δεν υπήρχε το σχετικά πρόσφατο έντονο τουριστικό ενδιαφέρον λόγω του ότι η Ορεινή Ναυπακτία έχοντας αποφύγει την άναρχη τουριστική «ανάπτυξη» της δεκαετίας του '80, διατηρεί σε μεγάλο βαθμό τα ελκυστικά χαρακτηριστικά της, σίγουρα η περιοχή θα είχε ερημωθεί. Μαζί με το τουριστικό ενδιαφέρον επέστρεψαν και αρκετοί κάτοικοι, αποκαθιστώντας τα σπίτια τους και ανοίγοντας καφενεία ταβέρνες και ξενώνες.

α) Ασχολίες

Η κύρια ασχολία των κατοίκων της περιοχής είναι ο πρωτογενής τομέας παραγωγής αλλά χαρακτηρίζεται από χαμηλή ανταγωνιστικότητα, λόγω υψηλού κόστους παραγωγής και των αδυναμιών που υπάρχουν στον τομέα διακίνησης και εμπορίας, λόγω της πληθυσμιακής μείωσης της περιοχής.

Άλλη παραγωγική δραστηριότητα είναι η παραγωγή δασικών προϊόντων που αφορούν στην παραγωγή στρογγυλής ξυλείας, καυσόξυλων και ξυλανθράκων. Το παραγόμενο ξύλο είναι κυρίως ελάτη και οξυά.

Ασχολούνται επίσης με υπηρεσίες του τριτογενή τομέα όπως ο οικοτουρισμός, αγροτουρισμός σε υπηρεσίες των ιαματικών πηγών καθώς και σε υπηρεσίες σύγχρονων δραστηριοτήτων αναψυχής, όπως είναι οι αθλητικές δραστηριότητες, ράφτινγκ και κανόε-καγιάκ, ορειβασία, ποδηλασία βουνού κλπ., όπου έμπειροι οδηγοί-εκπαιδευτές θα αναλάβουν την εκπαίδευση των επισκεπτών και θα παρέχουν τον απαραίτητο εξοπλισμό.

β) Συλλογικότητες, πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες, έθιμα

Αξιοσημείωτη είναι η αναφορά στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του δήμου ότι ο τρόπος και οι ρυθμοί ζωής των της ορεινής Ναυπακτίας αποτελούν στοιχείο ενδιαφέροντος για τους κατοίκους των αστικών κέντρων.

• Γιορτές

Θρησκευτικά πανηγύρια, εκδηλώσεις προβολής των τοπικών προϊόντων όπως η «Γιορτή του κάστανου και του τσίπουρου», Πυληνίων Ποιμενικός Βίος, γιορτή τσιγαρίθρας στην Άνω Χώρα. Επίσης στο Νεόκαστρο Ναυπακτίας κάθε χρόνο της Αναλήψεως γιορτάζεται η «Γιορτή των Βλάχων»,

• Συλλογικοί φορείς

Πολύ σημαντικό για την κοινωνική συνοχή της περιοχής είναι η δραστηριοποίηση αρκετών φορέων, όπως πολιτιστικοί σύλλογοι, αθλητικοί σύλλογοι, σωματεία, μη κυβερνητικές οργανώσεις, η κοινωφελής επιχείρηση του Δήμου κ.α.

• Άλλες εκδηλώσεις

Ο Εύηνος είναι ιδανικός για αθλητικές δραστηριότητες όπως το Rafting, Kayak, Mountain Bike, Rappel, Αναρρίχηση, Ιππασία, Πεζοπορία, Εναέριο Πέρασμα, Τοξοβολία αλλά και για περιβαλλοντική εκπαίδευση.

γ) Αρχαιότητα και μυθολογία, ιστορία και ιστορικότητα

Από τα «θρυλικά» ποτάμια της Αιτωλοακαρνανίας είναι ο Εύηνος ποταμός. Είναι γνωστός από την Μυθολογία, το πέρασμα του Ηρακλή και τον Κένταυρο Νέσσο και πήρε το όνομα του από τον βασιλιά Εύηνο που πνίγηκε στα νερά του.

Στην εκτεταμένη περιοχή του Ευήνου ποταμού κατοικούσαν διάφορα φύλα, όπως οι Αιτωλοί, οι Αποδωτοί, οι Ευρυτάνες και οι Οφιονείς.

Λίγα τα αρχαιολογικά ευρήματα αλλά πολλές οι θέσεις που βρέθηκαν.

Πανάρχαια μονοπάτια συνέδεαν τους οικισμούς τόσο μεταξύ τους όσο και με άλλες ελληνικές περιοχές.

2. Αξιολόγηση

Η ζώνη περιλαμβάνει δύο (2) τοπία Εθνικής Αξίας και επτά (7) τοπία Περιφερειακής Αξίας. (Βλ. Πίνακα στο σχετικό Παράρτημα)

3. Διαδρομές και μονοπάτια, σημαντικά σημεία αξιολογής θέας / Σύνδεση με άλλα αξιόλογα τοπία

Πολλοί δασικοί δρόμοι προσφέρουν ενδιαφέρουσες διαδρομές.

Υπάρχουν πολλά μονοπάτια, που υποστηρίζουν την τουριστική δραστηριότητα των ορεινών χωριών της Ναυπακτίας, καθώς και πλήθος σημείων ενδιαφέροντος.

Ενδιαφέροντα μονοπάτια

Λάλικα – Κλεπτά

Ρίζα – Αγ. Κυριακή

Λάλικα – Λεύκα και Ε4

Κοιλιάδα φονιορέματος

Πόρος - Χάνι Μπανιά

Φαμίλα – Πόρος

Γεφύρι Αρτοτίβας – Κλεπτά

Γραμμένη Οξυά – Αρτοτίνα

Καταφύγιο Οξυάς – Κοκκάλια

Μονοπάτι Ρέματος Σκά

Σημεία θέας

- Από το χωριό Ανάληψη η λίμνη Τριχωνίδα φαντάζει απέραντη.
- Στην αρχή της διαδρομής Πλάτανος Θέρμο έχει κανείς απέραντη θέα σε γύρω βουνά, πράσινες πλαγιές και προς το Θέρμο.
- Στην παλιά σιδηρογέφυρα του Εύηνου με θέα τα καταπράσινα νερά του ποταμού που δημιουργούν μια λιλιπούτεια λίμνη.
- Στη υπέροχη διαδρομή από την πόλη της Ναυπάκτου μέχρι το χωριό Κεντρική.

4. Απειλές

- Φαινόμενα ακαταλληλότητας του πόσιμου νερού διαπιστώθηκαν στις δημοτικές ενότητες Αποδοτίας, Πλατάνου και Πυλλήνης.
- Στην περιοχή της τεχνητής λίμνης του Ευήνου δεν έχουν οριστεί προστατευόμενες περιοχές, απλά καταγράφεται ο οικότοπος της κοιλάδας του Ευήνου που ενώνεται με τα άνω όρια του Εθνικού πάρκου Λιμνοθάλασσας Μεσολογίου-Αιτωλικού
- Οι εγκαταστάσεις των λουτρών Στάχτης έχουν υποβαθμιστεί και απαιτούνται επενδύσεις προκειμένου να καταστούν ελκυστικές για επισκέπτες και ασθενείς.

- Το οδικό δίκτυο είναι παλαιού σχεδιασμού και η σύνδεση μεταξύ δήμων και τοπικών κοινοτήτων είναι ιδιαίτερα χρονοβόρα. Πολλοί δασικοί δρόμοι στην περιοχή συνεισφέρουν στην σύνδεση των δήμων και των τοπικών κοινοτήτων
- Μεγάλο δίκτυο επίσης ανοργάνωτων και πολυδιασπασμένων αγροτικών χωματόδρομων έχει κατασκευασθεί σε όλη την περιοχή.
- Ένταση στις χρήσεις τουρισμού αναψυχής και σύγκρουση αυτών των χρήσεων με παραθεριστική κατοικία και γεωργία, παρατηρείται την τελευταία 10ετία σε ορισμένες περιοχές με κυριότερη την ορεινή Ναυπακτία.

5. Πολιτικές και Διαχειριστικά μέτρα - Κατευθύνσεις για ΓΠΣ, ΜΠΕ

- Προστασία και διατήρηση του αξιόλογου σε ευρωπαϊκό επίπεδο δασικού τοπίου της Οξιάς καθώς και του δασικού τοπίου ελάτης στην ίδια περιοχή καθώς και των εκτάσεων που καλύπτονται από αείφυλλα και θάμνους.
- Διατήρηση των παραδοσιακών καλλιεργημένων αγροτικών τοπίων στις αναβαθμίδες.
- Εξάπλωση της βιολογικής γεωργίας στο ορεινό τοπίο η οποία εναρμονίζεται πλήρως με αυτό, ως μοχλό διατήρησης των ορεινών οικισμών (και αναβάθμισης του ίδιου του τοπίου), καθώς και του οικονομικού οφέλους των κατοίκων τους, με την αναμενόμενη αύξηση της ζήτησης των βιολογικών προϊόντων αλλά και της ελκυστικότητάς τους και την εξ αυτών των λόγων αύξηση του ορεινού τουρισμού σε πολλές του εκφάνσεις.
- Ορθολογική διαχείριση των λιβαδιών, για την ελαχιστοποίηση της πίεσης βόσκησης, ώστε να μην οδηγούνται στην υποβάθμιση.
- Δημιουργία οικοπολιτιστικών διαδρομών στα πανάρχαια μονοπάτια και στις αρχαιολογικές θέσεις και διαδρομών σημείων ωραίας θέας.
- Ανάδειξη των παραδοσιακών στοιχείων, π.χ των πέτρινων γεφυριών, και των αναβαθμιδών ως αναπόσπαστο στοιχείο του μεσογειακού τοπίου, των νερόμυλων, των νεροτριβών, των παλαιών μονοπατιών κλπ.
- Ανάδειξη των οικιστικών τοπίων των ορεινών οικισμών στο πλαίσιο της συγκράτησης για την προσαρμογή της διαχείρισης των δασών και διατήρηση της ποικιλότητας του τοπίου για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής όπως Πλάτανος, Άνω Χώρα, Ριγάνι, Καταφύγιο κ.α.
- Ίδρυση «δικτύου ορεινών οικισμών», με σκοπό την οριζόντια συνεργασία και τις πολιτιστικές ανταλλαγές μεταξύ τους.
- Ανάγκη μελέτης της εξελικτικής πορείας του τοπίου της τεχνητής λίμνης Ευήνου και των δυνατοτήτων αξιοποίησής της.
- Τοπιακή μελέτη του ποταμού Ευήνου για τον ακριβή εντοπισμό και την ανάδειξη των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων και στοιχείων του, στο πλαίσιο της οικολογίας του τοπίου, καθώς και για το προσδιορισμό των δραστηριοτήτων αναψυχής που μπορούν να αναπτυχθούν σε αυτόν
- Διατήρηση και οικολογική διαχείριση των παραποτάμιων δασών ως ιδιαίτερα παραγωγικών και μεγάλης δυνατότητας απορρόφησης και συγκράτησης του ατμοσφαιρικού διοξειδίου του άνθρακα.
- Αναβάθμιση των εγκαταστάσεων των λουτρών Στάχτης.
- Αναβάθμιση του ορεινού οδικού δικτύου με σεβασμό στο τοπίο.
- Άμεση ανάπτυξη της άμυνας (οικολογικής και ανθρωπογενούς) κατά των δασικών πυρκαγιών, λόγω της αύξησης της έντασης και της συχνότητας του φαινομένου, υπό την επίδραση του ανθρώπινου παράγοντα αλλά και των έκτακτων καιρικών φαινομένων λόγω της κλιματικής αλλαγής.

22. ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΝΑΥΠΑΚΤΙΑ

1. Τύποι τοπίων / Τοπία / Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά - περιγραφή

A) Η υλική διάσταση του Τοπίου

A.1) Η αβιοτική και βιολογική υλικότητα του Τοπίου

Ορεινά Τοπία

Ορεινά τοπία και χαρακτηριστικά γνωρίσματα του τοπίου της ζώνης είναι τα όρη Βαράσοβα και Κλόκοβα, που βρίσκονται ανάμεσα στο Αντίρριο και τις εκβολές του Ευήνου και τα οποία από μεγάλη απόσταση φαίνονται ως εντυπωσιακής μορφής τοπία.

• Το Τοπίο του όρους Βαράσοβα

Από τους δυο αυτούς ορεινούς όγκους, η Βαράσοβα που υψώνεται πλάι στον πατραϊκό κόλπο, ανατολικά των εκβολών του Ευήνου, είναι εκείνη που συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Τα κύρια χαρακτηριστικά στοιχεία του ορεινού όγκου είναι οι απότομες κλίσεις που δημιουργούν τις απόκρημνες πλαγιές της, τις ονομαστές ορθοπλαγιές, στις οποίες οφείλει το όνομά του, διότι δυσκόλευε από παλιά τη διέλευση από τα δυτικά του νομού προς τη Ναυπακτία, καθώς και οι Φυσικοί σχηματισμοί των σπηλαίων με το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της ύπαρξης μικρών μονών και σπηλιών μέσα σε αυτά, με μεγαλύτερο το

βραχοσκεπές σπήλαιο του Αγ. Νικολάου. Τα σπήλαια με τις μόνες και τα ασκηταριά έχουν προσδώσει στο όρος Βαρασόβα «Θρησκευτικό» χαρακτήρα και για αυτό αποκαλείται και «Το Άγιο Όρος της Αιτωλίας». Στο όρος Βαράσοβα ψηλά στην δυτική πλαγιά οι παλαιοανθρωπολόγοι εντόπισαν κατοίκηση ανθρώπων από την εποχή του λίθου.

Άλλοι φυσικοί σχηματισμοί και χαρακτηριστικά στοιχεία είναι τα βάραθρα όπου φωλιάζουν αρπακτικά πουλιά. Το όρος Βαράσοβα εντάσσεται στο δίκτυο Natura.

- **Το Τοπίο του όρους Κλόκοβα**

Το όρος Κλόκοβα ή Παλιοβούνα και *Ταφιασσός* στην αρχαιότητα, βρίσκεται την περιοχή του Αντιρρίου (ύψος 1038 μ.). Χαρακτηριστικό του γνώρισμα είναι το σχεδόν κωνοειδές σχήμα του, έντονα διακριτό από μακριά που οφείλεται στις τεκτονικές δυνάμεις και στη διάβρωση από τη δράση του νερού. Χαρακτηριστικό στοιχείο του είναι οι αυλακώσεις που παρατηρούνται πάνω του, ως αποτέλεσμα της διαβρωτικής ικανότητας του νερού στο ιζηματογενές πέτρωμα ασβεστόλιθου από το οποίο κυρίως αποτελείται και το όρος της Ανάλιψης.

Τοπία Φυσικών σχηματισμών

- **Το φαράγγι του Σκα Ναυπακτίας**

Ο χείμαρρος Σκα πηγάζει στην περιοχή των οικισμών Νιόκαστρο και Άνω Μαμου-λάδα και διασχίζει τα βουνά της Κάτω Ναυπακτίας. Στις ορεινές ρεματιές, η ροή του είναι μόνιμη, όμως χαμηλότερα η κοίτη του μέσα στο φαράγγι είναι ξερή και γεμάτη κροκάλες. Στις έντονες βροχοπτώσεις κατεβάζει μεγάλους όγκους νερού και γίνεται ορμητικός κι αρκετές φορές επικίνδυνος. Στη πορεία της ροής του συναντάμε διαδοχικούς εντυπωσιακούς καταρράκτες.

Στις δυτικές πλαγιές του φαραγγιού βρίσκεται η ιστορική μονή του Αγίου Ιωάννη Προδρόμου, με πρόσβαση από τον οικισμό Βομβοκού. Στις ανατολικές πλαγιές βρίσκεται ο αρχαιολογικός χώρος «Ασκλητρείον εν Κρούνοις», με πρόσβαση μόνο με τα πόδια από την περιοχή του οικισμού Σκάλα ή μέσω του μονοπατιού στο φαράγγι.

Φυσικά Υγροτοπικά Τοπία

- **Ο ποταμός Μόρνος**

Στο μέρος που εκβάλλει σχηματίζει πεδινή περιοχή με τις συνεχείς προσχώσεις του.

Ένα «νέο» τοπίο δημιουργήθηκε από την διευθέτηση της κοίτης του για τον έλεγχο των πλημμυρικών παροχών σε όλο το μήκος της πεδινής ροής του Μόρνου, καθώς και από την φύτευση ευκαλύπτων που δημιουργούν στενόμακρο άλσος, μεταξύ των δύο παράλληλων αναχωμάτων που οριοθετούν την «νέα» κοίτη, άδαιο όμως από άγρια ζωή. Ανατολικά των ευκαλύπτων απλώνεται ο κάμπος του δέλτα που δημιούργησε ο Μόρνος, και οι αποξηράνσεις για την επέκταση των καλλιεργειών συνολικής έκτασης περίπου 22.000 στρεμμάτων.

Η μεγαλύτερη έκταση του κάμπου έχει προσχωθεί από το ποτάμι, αρκετά όμως τμήματά της και κύρια τα νεότερα εδάφη στην παράλια ζώνη, σχηματίζουν παράλληλα με την ακτή υγρότοπο που κρίνεται ως σημαντικότερος και μεγαλύτερος υγρότοπος του Κορινθιακού κόλπου. Το οικοσύστημα συνθέτουν οι οικότοποι, ρηχή, θαλάσσια έκταση πλούσια σε ζωοβένθος και σε ψάρια, οι παράκτιοι λασπότοποι και οι αμμοθίνες. Τον υγρότοπο του Μόρνου χρησιμοποιούν τα μεταναστευτικά πουλιά ως άξονα μετακίνησης μεταξύ Ιονίου και Αιγαίου.

Το χειμώνα τα πουλιά είναι λίγα λόγω της όχλησης από το κυνήγι. Ωστόσο κατά το χειμώνα διαχειμάζουν πολλοί κύκνοι. Άλλοτε απαντούν αρκετές πάπιες που δεν μένουν για πολύ κι αυτές λόγω του κυνηγιού.

Δυτικά του στομίου εκβολής υπάρχει ο βιολογικός καθαρισμός υγρών λυμάτων της Ναυπάκτου, με ικανοποιητική λειτουργία. Σε μικρή χερσόνησο νότια της πόλης της Ναυπάκτου υπάρχει όμως χωματερή ΧΑΔΑ.

- **Το Τοπίο των Πηγών**

Η ιαματική πηγή, στον Αγραπιδόκαμπο, βρίσκεται λίγα χλμ. βόρεια του Αντιρρίου, σε ορεινή δασωμένη περιοχή, δίπλα στη μεγάλη ρεματιά της Χαλούλακας.

- **Γεωθερμικό πεδίο**

Η περιοχή της Ρίζας χαρακτηρίζεται ως «βεβαιωμένο γεωθερμικό πεδίο χαμηλής θερμοκρασίας». Σύμφωνα με μελέτες του Ι.Γ.Μ.Ε. Το νερό, ανέρχεται στην επιφάνεια μέσω ρηγμάτων και είναι πλούσιο σε υδρόθειο.

Αγροτικά Τοπία

Το Αγροτικό καλλιεργημένο τοπίο εμφανίζεται στην εύφορη πεδιάδα Καστελόκαμπος βόρεια του Αντιρρίου και στις εύφορες προσχωσιγενείς πεδιάδες γύρω από τις εκβολές του Μόρνου. Το δυτικά του Μόρνου τμήμα τους ανήκει διοικητικά στην ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας και στο βόρειο τμήμα του υπάρχει ο οικισμός του Ξηροπηγάδου. Το αγροτικό τοπίο που δημιουργείται στις πεδιάδες εμφανίζει τα γεωμετρικά σχήματα που δημιουργούνται από τον σύγχρονο τρόπο παραγωγής, τη συχνή έλλειψη δομικών στοιχείων φυτοφρακτών και ακαλλιέργητων λωρίδων. Εμφανίζει κάποια ποικιλότητα λόγω των διαφορετικών καλλιεργειών και είναι σχεδόν αμιγώς γεωργικό. Στο Καστελόκαμπο σε ορισμένες εκτάσεις δημιουργούνται μωσαϊκά από γεωργικές εκμεταλλεύσεις, ημιφυσικές εκτάσεις και φυσικά οικοσυστήματα. Το είδος της γεωργίας, αν και εκσυγχρονισμένη, παραμένει οικογενειακής μορφής. Την τελευταία κυρίως 10ετία παρουσιάζει αισθητή ανάπτυξη στην περιοχή η βιολογική καλλιέργεια.

Θαλάσσιες ιχθυοκαλλιέργειες υπάρχουν στη Κάτω Βασιλική.

Παράκτια Τοπία

Το παράκτιο τοπίο της ζώνης έχει εξαιρετικά αξιόλογα χαρακτηριστικά γνωρίσματα, τα οποία είναι το Ενετικό Λιμάνι της Ναυπάκτου, το Ακρωτήριο του Αντίρριου, με το κάστρο και το φάρο, οι συμπαγείς και επιβλητικοί όγκοι της Κλόκοβας και της Βαράσοβας οι οποίοι δημιουργούν χαρακτηριστικής και εντυπωσιακής μορφής Τοπία από μεγάλη απόσταση.

Χαρακτηριστικά στοιχεία του παρακτίου τοπίου οι λίγοι και μικροί όρμοι με μεγαλύτερο τον όρμο της Ναυπάκτου, οι μικρές παραλίες, στις περισσότερες από τις οποίες τα δένδρα φθάνουν μέχρι την ακτή και εμφανίζουν ιδιαίτερο τουριστικό ενδιαφέρον όπως οι παραλίες: Κρουονέρι, Κάτω Βασιλική, πλαζ Αντιρρίου, Πλατανίτης, πλαζ Ναυπάκτου, Ψανή, Γρίμποβο. Έχει όμως και απόκρημνες παραλίες όπως στον όρμο της Βαράσοβας. Οι ακτές της Ναυπακτίας που χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη τουριστική ανάπτυξη, εμφανίζουν σύγκρουση χρήσεων τουρισμού με παραθεριστική κατοικία και γεωργία.

Το λιμάνι της Ναυπάκτου χρησιμοποιείται ως αλιευτικό και τουριστικό. Το ακρωτήριο Αντίρριο με χαρακτηριστικό γνώρισμα το Κάστρο και τον φάρο του όπου βρίσκεται και ο οικισμός Αντίρριο χρησιμοποιείται ως λιμάνι όλες τις εποχές λόγω της στρατηγικής του θέσης.

A.2) Η κοινωνική υλικότητα του Τοπίου

Ανθρωπογενή στοιχεία

Οικιστικά Τοπία

Το οικιστικό τοπίο εμφανίζει τα μεγαλύτερα πυκνώματά του κατά μήκος του κύριου οδικού άξονα που συνδέει τους οικισμούς Αντίρριο Γαβρολίμνη, Ριζά, Μακύνεια, Πλατανίτης, Κάτω Μαμουλαδα, Λυγιάς, Ξηροπηγαδο. Μικρότερα πυκνώματα συναντώνται κατά μήκος του ίδιου σχεδόν άξονα αλλά στην ενδοχώρα στους οικισμούς, Δάφνη, Κάτω Δάφνη, Σκάλα, Βέλβινα, Μολύκρειο ενώ υπάρχουν και αλλά μικρότερα διάσπαρτα.

Χαρακτηριστικό του γνώρισμα η πόλη Ναύπακτος.

• Το Τοπίο της Ναυπάκτου

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα του τοπίου της Ναυπάκτου είναι το κάστρο της πάνω σε ένα κατάφυτο λόφο, εντός των τειχών του οποίου είναι κτισμένη η παλαιά πόλη και το Ενετικό λιμανάκι της, σημαντικό πολιτιστικό μνημείο. Η νέα πόλη είναι κτισμένη αμφιθεατρικά δεξιά και αριστερά από τον οχυρωμένο λόφο.

Χαρακτηριστικά στοιχεία του αστικού τοπίου της είναι η ιστορικότητα με καταγεγραμμένα – συμπεριλαμβανομένου του λιμανιού και του κάστρου - 185 μνημεία και κτίρια, η χαμηλή κλίμακα των κτιρίων και οι αυλές τους καθώς και τα πλακόστρωτα μικρά δρομάκια στο τμήμα μέσα και γύρω από το κάστρο, αλλά και η ζωντάνια της. Το Ενετικό λιμανάκι και το Κάστρο με το ρολόι του αποτελούν χαρακτηριστικά Τοπόσημα της πόλης, με κυρίαρχο το πρώτο ως το αναγνωρίσιμο χαρακτηριστικό στοιχείο της πόλης.

Η Ναύπακτος είναι μία από τις αρχαιότερες πόλεις της Ελλάδας. Έχει αποδειχθεί ότι η ανθρώπινη ζωή στη Ναύπακτο αρχίζει περί το 3.000 π.Χ. Είχε πάντα πρωτεύοντα ρόλο στην ιστορία της περιοχής ιδιαίτερα κατά τους χριστιανικούς χρόνους και έχει χαρακτηριστεί παραδοσιακός οικισμός, ιστορικός τόπος καθώς και τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλους.

• Το Τοπίο του οικισμού Αντίρριο

Ο χαρακτήρας του οικισμού Αντίρριο είναι πάντοτε συνυφασμένος με την χρήση του ως πέρασμα από την Αιτωλοακαρνανία στην Αχαΐα. Το Αντίρριο αρχίζει από το άκρο του πορθμού και απλώνεται βόρεια στην πεδιάδα Καστελόκαμπος, με γεωργικές εκτάσεις σε υψόμετρο 4 μέτρων. Στα βορειοδυτικά περιβάλλεται από δάση

Το χαρακτηριστικό γνώρισμα του τοπίου του είναι το Κάστρο και ο φάρος του κάστρου, έργο του 19ου αιώνα. Το σημερινό Αντίρριο άρχισε να αναπτύσσεται μετά την απελευθέρωση λειτουργώντας στην αρχή ως φυλάκιο του στρατού.

Οι οικισμοί της **Κάτω Βασιλικής και του Κρουονερίου**, χτισμένοι στις ακτές δίπλα στο ορεινό όγκο της Βαράσοβας αναπτύσσονται τουριστικά

Αρχαιολογικά Τοπία - Μνημεία

Υπάρχει πλήθος μη κηρυγμένων και επισκέψιμων αρχαιολογικών χώρων στην περιοχή, οι οποίοι χρονολογούνται από τα προϊστορικά έως και τα ύστερα ρωμαϊκά χρόνια. Στην πλειοψηφία τους, όμως, δεν έχουν ερευνηθεί ανασκαφικά και έχουν γίνει γνωστοί με τυχαίες αφορμές ή από επιφανειακές ενδείξεις.

• Η αρχαία πόλη Μακύνεια

Η αρχαία πόλη Μακύνεια βρισκόταν ένα χιλιόμετρο βόρεια του ομώνυμου σημερινού χωριού στην κορυφή του λόφου, που ονομάζεται “Παλαιόκαστρο” σε υψόμετρο 200 μ. όπου βρίσκονται τα ερείπια της, με ακρόπολη, θέατρο και ναό που χρονολογούνται από την Ελληνιστική περίοδο. Δεν είναι απόλυτα γνωστό πότε χτίστηκε, ίσως να πρόκειται για αρχαία ομηρική πόλη. Τεράστιες πελεκητές πέτρες υποδηλώνουν την ύπαρξη τείχους. Στη ΝΑ πλαγιά της ακρόπολης σώζεται το θέατρο της πόλης, που είχε 14 σειρές καθισμάτων και ίσως χρησιμοποιείτο και ως βουλευτήριο .

- **Αρχαίο Θέατρο Μακύνειας**

Το θέατρο βρίσκεται έξω από τον οχυρωματικό περίβολο, δηλαδή τα τείχη και την ακρόπολη και γεινιάζει μ' ένα μικρό αταύτιστο ναό. Παρουσιάζει αρκετό ενδιαφέρον, κυρίως λόγω της εξαιρετικής θέσης του, από την οποία ο επισκέπτης μπορεί να έχει μια μοναδική άποψη ολόκληρης της περιοχής του Αντιρρίου, καθώς και των βορειοδυτικών παραλιών της Πελοποννήσου. Είναι μονόσφηνο. Έχει τοξοειδή ορχήστρα, χωρίς οχετό. Το κοίλο είναι στενό και πεταλόσχημο, χωρίς διάζωμα με 14 συνολικά σειρές εδωλίων από ντόπιο ψαμμίτολιθο. Για ένα τόσο μικρό θέατρο δεν προνοήθηκαν βέβαια κλίμακες ανόδου στο κοίλο.

- **Αρχαία Χαλκίδα**

Η αρχαία Χαλκίδα, (Χαλκία, Χάλκεια, ή Υποχαλκίδα) αποτελεί μία από τις αρχαιότερες πόλεις της ευρύτερης περιοχής. Η πόλη ήταν ομώνυμη του όρους Χαλκίδα, που ταυτίζεται με το όρος Βαράσοβα.

Η θέση της αρχαίας πόλης εντοπίζεται στον παραθαλάσσιο λόφο της Αγίας Τριάδας, βορειοανατολικά του χωριού Κάτω Βασιλική. (1) Τα αρχαιολογικά ευρήματα επιβεβαιώνουν την κατοίκηση του χώρου από το τέλος ήδη της 4ης χιλιετίας και σε όλη την Εποχή του Χαλκού, ενώ αξιόλογος οικισμός φαίνεται ότι υπήρχε και κατά τα γεωμετρικά - αρχαϊκά χρόνια. Από την κλασική εποχή ο λόφος οχυρώθηκε και κατοικήθηκε συστηματικά, μέσα, αλλά και γύρω από την οχύρωση. Η μικρή οχύρωση της αρχαίας πόλης, η οποία περιβάλλει το λοφίσκο, φαίνεται ότι αποτελείται από τρεις αρχαίους περιβόλους, σε διαφορετικά επίπεδα. Στα μεσοβυζαντινά τέλους χρόνια (10ος αι.) η κορυφή του λόφου χρησιμοποιήθηκε ως νεκροταφείο και κτίστηκε εκεί ναός του Αγ. Νικολάου.

- **Οικισμός του οροπεδίου της Πάγκαλης**

Στη νότια περιοχή του οροπεδίου της Παγκάλης, ανακαλύφθηκε ένας ύστερονεολιθικός (4η χιλιετία π.Χ. οικισμός με πλούσια ευρήματα κεραμικής, εργαλείων από πυριτόλιθο και οψιανό, οστών ζώων και θαλάσσιων οστράκων. Μια περιορισμένη δοκιμαστική ανασκαφή το 1996 επιβεβαίωσε την πρώτη εντύπωση για μια πολλά υποσχόμενη αρχαιολογική θέση.

- **Το Κάστρο της Ναυπάκτου**

Το Κάστρο της Ναυπάκτου βρίσκεται στην κορυφή του λόφου που αποτελεί προβολή του όρους Ορίγανον (Ριγάνι) και δεσπόζει στην πόλη σε υψόμετρο περίπου 200 μέτρων. Αποτελείται από πέντε διαζώματα, χαρακτηριστικό μοναδικό σε όλη την Ευρώπη και καταλήγει στο λιμάνι, το οποίο και περικλείει με τείχη. Είναι ένα από τα πλέον καλοδιατηρημένα παραδείγματα φρουριακής αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα. Είναι χτισμένο σε πολλά σημεία πάνω σε παλαιότερα τείχη της πελασγικής και της αρχαιο-ελληνικής εποχής.

Επιδιορθώθηκε και αναπτύχθηκε από τους Ενετούς, που κατέλαβαν την πόλη το 1407. Χρησιμοποιήθηκε κατά την διάρκεια της ιστορικής περιόδου από πολλούς λαούς σαν ορμητήριο.

- **Το Κάστρο Αντιρρίου**

Το Κάστρο στο ακρωτήριο του Αντιρρίου υπήρξε από την αρχαιότητα. Το σημερινό Κάστρο κατασκευάστηκε στα θεμέλια αυτού από τον Οθωμανό κατακτητή Σουλτάνο Βαγιαζήτ Β. το 1499. Ταυτόχρονα κατασκευάστηκε και το αντικρινό του κάστρο του Ρίου ώστε και τα δυο μαζί να εξασφαλίζουν την είσοδο του Κορινθιακού κόλπου. Χρονολογείται από την εποχή της εκστρατείας του Φ. Μοροζίνι, Αρχιστράτηγου της Ενετικής Δημοκρατίας στην Ελλάδα το 1686. Αποτελεί ιδιαίτερο χαρακτηριστικό γνώρισμα της περιοχής του πορθμείου του Αντιρρίου. Πρόσφατα συντηρήθηκε, είναι επισκέψιμο και φιλοξενεί πολιτιστικές εκδηλώσεις. Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο φάρος του κάστρου του Αντιρρίου, έργο του 19ου αιώνα

- **Θρησκευτικά μνημεία**

Ο Βυζαντινός Ναός της Παναγίας Παναξιώτισσας που χρονολογείται από το τέλος του 10ου αιώνα στην Γαβρολίμνη της Δ.Ε. Χάλκειας.

Στο όρος Βαράσοβα σώζονται σήμερα στα σπήλαια ολόκληροι μικροί ναοί με αγιογραφίες, μνημεία της βυζαντινής εποχής κατά τη οποία αναπτύχθηκε έντονα στα σπήλαια ο μοναχισμός.

- **Ιστορικά και παραδοσιακά κτίρια**

Ιστορικά διατηρητέα κτίρια, χαρακτηρισμένα από την Υπηρεσία Νεότερων Μνημείων συναντάμε σε πολλούς οικισμούς της περιοχής.

- **Εναλίες Αρχαιότητες**

- **Το αρχαίο λιμάνι Αντίρριο**

Το αρχαίο λιμάνι που συνδέεται με τους δωρικούς μύθους και το πέρασμα των Δωριέων στην Πελοπόννησο εντοπίστηκε βυθισμένο στη θάλασσα δυτικά του Αντιρρίου. Το Αντίρριο ήταν γνωστό ως Μολυκρικόν Ρίον ή Μολύκριον Ρίον, γιατί βρισκόταν στην περιφέρεια της αρχαίας πόλης Μολύκρειας.

Νέο Τοπίο

- **Γέφυρα Ρίου – Αντιρρίου**

Η Γέφυρα Ρίου Αντιρρίου αποτελεί τον νέο κοινό τόπο της Πελοποννήσου και της Αιτωλοακαρνανίας.

Η μόνιμη σύνδεση της Πελοποννήσου με τη Δυτική Ελλάδα, μέσω της γεφύρωσης του Ρίου - Αντιρρίου, που οραματίστηκε ο μεγάλος Αιτωλοακαρνανός πολιτικός Χαρίλαος Τρικούπης αποτελούσε προσδοκία των τελευταίων 100 ετών.

Το μειονέκτημα της απουσίας εδαφικής συνέχειας της Πελοποννήσου με την Αιτωλοακαρνανία και την Ήπειρο και των δύο δυτικών λιμενικών πυλών της χώρας (λιμάνια Πατρών και Ηγουμενίτσας) αλλά και η δυσκολία επικοινωνίας με τα Ιόνια Νησιά και με τις υπόλοιπες χώρες στην Ευρώπη αντιμετωπίζεται πλέον με την απρόσκοπτη συνέχεια του δυτικού οδικού άξονα βορρά – νότου με το αναπτυξιακού χαρακτήρα έργο

της γέφυρας Ρίου Αντιρρίου με δυνατότητες καθορισμού νέων συνθηκών οικονομικών, κοινωνικών αλλά και δημογραφικών

Από κατασκευαστική άποψη το έργο διαθέτει μια μοναδικότητα σε διεθνές επίπεδο, λόγω του αναγκαία μεγάλου βάθους θεμελίωσης, της δύσκολης φύσης του εδάφους θεμελίωσης και της υψηλής σεισμικότητας της περιοχής καθώς και της συχνής ισχυρής ταχύτητας του ανέμου λόγω της μορφολογίας των γύρω ορεινών όγκων. Αλλά μοναδικά χαρακτηριστικά του έργου αυτού είναι το μεγαλύτερο μήκος καλωδιωτού φορέα, το δεύτερο μεγαλύτερο σε μήκος καλωδιωτό άνοιγμα, η τρίτη μεγαλύτερη γέφυρα σε ύψος πυλώνων καθώς και το συνεχές καλωδιωτό κατάστρωμα, το οποίο εκτός του ότι είναι το μακρύτερο στον κόσμο, είναι και πλήρως αναρτημένο.

Από αισθητική άποψη χαρακτηρίζεται ως έργο ύψιστης αισθητικής αξίας. Ήδη θεωρείται τουριστικό αξιοθέατο και οι τιμές πώλησης και ενοικίασης κτισμάτων και οικοπέδων με θέα την γέφυρα, έχουν ανέβει και στις δυο περιφερειακές ενότητες .

B) Στοιχεία της άυλης διάστασης του Τοπίου

α) Ασχολίες

Οι ασχολίες των κατοίκων της περιοχής είναι ο πρωτογενής τομέας παραγωγής κύρια στον γεωργικό αλλά και στον αλιευτικό κλάδο. Στην περιοχή έχει αναπτυχθεί η βιολογική καλλιέργεια παρά το γεγονός ότι στον αγροτικό τομέα απασχολείται αρκετός αριθμός ατόμων άνω των πενήντα ετών, γεγονός που δυσχεραίνει τις αλλαγές στην παραγωγή. Ασχολούνται επίσης με υπηρεσίες του τριτογενή τομέα, όπως τουριστικές υπηρεσίες λόγω της τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής σε διάφορες κατηγορίες τουρισμού, πολιτιστικού θρησκευτικού παραθεριστικού τουρισμού, οικότουρισμού και αθλητικού τουρισμού, σε υπηρεσίες σύγχρονων δραστηριοτήτων αναψυχής όπως είναι οι αθλητικές δραστηριότητες, ορειβασία, ποδηλασία βουνού κλπ. όπου έμπειροι οδηγοί-εκπαιδευτές θα αναλάβουν την εκπαίδευση των επισκεπτών και θα παρέχουν τον απαραίτητο εξοπλισμό, καθώς και σε υπηρεσίες του δημόσιου τομέα και του δήμου. Η δραστηριότητα όμως στον δευτερογενή τομέα είναι μικρή.

β) Συλλογικότητες, πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες, έθιμα

Αρκετές και αξιόλογες πολιτιστικές εκδηλώσεις διεξάγονται οι οποίες προσελκύουν επισκέπτες από διάφορα σημεία της χώρας, αλλά κυρίως από τα αστικά κέντρα της Πάτρας και της Αθήνας, όπως οι εκδηλώσεις για την Ναυμαχία της Ναυπάκτου, η γιορτή της τσιπούρας, η γιορτή της τράτας στην Κάτω Βασιλική. Στην παραλία της Ρίζας, τον Ιούλιο, διοργανώνεται η γιορτή της Τσιπούρας όπου ψήνονται τσιπούρες και ακολουθεί γλέντι. Άλλες εκδηλώσεις είναι το Πολιτιστικό Φεστιβάλ στην Ναύπακτο που περιλαμβάνει πλήθος θεατρικών παραστάσεων συναυλιών κ.α. με ντόπιους καλλιτέχνες, το Διεθνές Χορωδιακό Φεστιβάλ Μίκης Θεοδωράκης, το καρναβάλι της Ναυπάκτου κ.α.

Πολύ σημαντικό για την κοινωνική συνοχή της περιοχής είναι η δραστηριοποίηση αρκετών Συλλογικών φορέων, όπως πολιτιστικοί σύλλογοι, αθλητικοί σύλλογοι, σωματεία, μη κυβερνητικές οργανώσεις, η κοινωφελής επιχείρηση του Δήμου κ.α.

Κάθε χρόνο ο Ορειβατικός Σύλλογος Ναυπάκτου σε συνεργασία με τον Εκπολιτιστικό-Εξωραϊστικό Σύλλογο Νεοκάστρου πραγματοποιεί «Πέρασμα του φαραγγιού του Σκα» το μήνα Ιούνιο, με μεγάλη συμμετοχή φυσιολατρών

γ) Αρχαιότητα και μυθολογία, ιστορία και ιστορικότητα

Η σημαντικότερη Ιστορική χρονική περίοδος

Η ιστορική πορεία της περιοχής η οποία αποτελεί τμήμα της «αρχαίας Αιτωλίας», είναι σημαντική και συνεχής από την αρχαιότητα ως τη νεότερη εποχή με σημαντικότερη χρονική περίοδο όλων, την περίοδο της δημιουργίας του «Κοινού των Αιτωλών» που έφθασε να καθιερώσει ένα νέο τρόπο διακυβέρνησης των λαών της αρχαίας Ελλάδας.

2. Αξιολόγηση

Η ζώνη περιλαμβάνει ένα (1) τοπίο Διεθνούς Αξίας, ένα (1) τοπίο Εθνικής Αξίας και εννέα (9) τοπία Περιφερειακής Αξίας. (Βλ. Πίνακα στο σχετικό Παράρτημα)

3. Διαδρομές και μονοπάτια, σημαντικά σημεία αξιολόγησης θέας / Σύνδεση με άλλα αξιόλογα τοπία

Πλήθος διαδρομών στο όρος Βαράσοβα, σημαδεμένων και διανοιγμένων από παλαιότερα χρόνια, προσελκύουν πολλές αναρριχητικές ομάδες από την Ελλάδα και το εξωτερικό.

Από τα παλαιότερα χρόνια το φαράγγι του χειμάρρου Σκά αποτελούσε πέρασμα από τη Ναύπακτο προς τα ορεινά του Βενέτικου και τα Κράβαρα. Το μονοπάτι αυτό είναι βατό σήμερα και ιδανικό για ορειβατικές πορείες.

Σημεία θέας

Από το Κάστρο της Ναυπάκτου η θέα προς τη πόλη και το Κορινθιακό κόλπο είναι Πανοραμική.

4. Απειλές

- Σημαντικό μειονέκτημα της πόλης της Ναυπάκτου αλλά και των περισσότερων οικισμών της περιοχής αποτελεί η έλλειψη κοινόχρηστων χώρων, πλατειών, πάρκων, χώρων αθλοπαιδιών κλπ.
- Στην περιοχή δεν υπάρχουν θεσμοθετημένες χρήσεις. Στην παρούσα φάση είναι υπό έγκριση το Γ.Π.Σ. του πρώην δήμου Ναυπάκτου και το ΣΧΟΟΑΠ του πρώην δήμου Αντιρρίου. Στις παράκτιες περιοχές του Δήμου Ναυπακτίας υπάρχουν οικιστικές πιέσεις από τη ζήτηση Β' κατοικίας.
- Οι οικισμοί του Δήμου Αντιρρίου αντιμετωπίζουν οξύ πρόβλημα λειψυδρίας με τάσεις επέκτασης. Το νερό σε γενικές γραμμές είναι υποβαθμισμένο ποιοτικά, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις χαρακτηρίζεται ως ακατάλληλο για οικιακή χρήση.
- Σε μικρή χερσόνησο νότια της πόλης της Ναυπάκτου υπάρχει χωματερή (ΧΑΔΑ) της οποίας τα στραγγίσματα είναι τοξικότατα και διασπείρονται και στο θαλάσσιο οικοσύστημα. Κοντά στην χωματερή βόσκουν πρόβατα, αγελάδες και αλιεύονται μεγάλες ποσότητες ψαριών. Ελπίζεται ότι με την δημιουργία του ΧΥΤΑ στην περιοχή της Βλαχομάνδρας η κατάσταση θα βελτιωθεί. Δεν έχει ολοκληρωθεί το θέμα του ΧΥΤΑ (νυν ΧΑΔΑ) που βρίσκεται δίπλα στον βιότοπο, στα όρια Φωκίδας και Αιτωλοακαρνανίας. Οι εργασίες προχωρούν με αρκετές διακοπές λόγω δικαστικών αποφάσεων. Η εκδίκαση της υπόθεσης εκκρεμεί.
- Ένα σοβαρό πρόβλημα που έχει διαπιστωθεί το τελευταίο διάστημα είναι ότι ο Κορινθιακός κόλπος βρίσκεται στα όρια της μόλυνσης από λύματα εργοστασίων και εργοταξίων, (παραγωγής αλουμίνας και αλουμινίου το οποίο βρίσκεται στα Άσπρα Σπίτια Βοιωτίας), στην βόρεια ακτή του Κορινθιακού. Η κόκκινη λάσπη χαρακτηρίζεται από υψηλές συγκεντρώσεις βαρέων μετάλλων που είναι τοξικά στα ζώα, τα φυτά και τους ανθρώπους και είναι επίσης εμπλουτισμένη με τα φυσικά ραδιενεργά στοιχεία. Ένα άλλο σοβαρό πρόβλημα είναι ότι απορρίπτονται ακόμη, χωρίς να υποβληθούν προηγουμένως σε επεξεργασία, αστικά λύματα ικανού αριθμού παράκτιων οικισμών. Στα παραπάνω προβλήματα προστίθεται και η υπεραλίευση που γίνεται με τις ανεμότρατες και τις τράτες
- (Πηγές από το ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΗΜΟΥ ΝΑΥΠΑΚΤΙΑΣ (Α' ΦΑΣΗ) ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2011 (κρίσιμα ζητήματα)
- Τα λουτρά στην ιαματική πηγή, στον Αγραπιδόκαμπο, τα τελευταία χρόνια έχουν εγκαταλειφθεί πλήρως. Σήμερα, αντικρίζουμε εκεί το παλαιό πέτρινο κτίριο με τις λουτρικές εγκαταστάσεις, καθώς και μερικά πρόχειρα παραπήγματα.
- Στην πεδιάδα του Μόρνου προβλέπονται έργα εγγείων βελτιώσεων και άλλες σημαντικές παρεμβάσεις, όπως αναδάσμος. Υπάρχουν πάντως πολλές αντιδράσεις για όλα αυτά, κυρίως από ντόπιους κτηματίες αλλά και από την τοπική κοινωνία της Φωκίδας. Ταυτόχρονα εμφανίζονται σημεία με σύγκρουση χρήσεων τουρισμού με παραθεριστική κατοικία και γεωργία. Στο δέλτα η διάβρωση του αιγιαλού, είναι ένα σημαντικό πρόβλημα. Τα νερά του βιοτόπου έχουν μειωθεί σημαντικά, με αποτέλεσμα την υποβάθμιση των πληθυσμών της γαρίδας, σε συνδυασμό με την αύξηση του φαινομένου του ευτροφισμού λόγω της εκτεταμένης χρήσης αζωτούχων λιπασμάτων.

5. Πολιτικές και Διαχειριστικά μέτρα - Κατευθύνσεις για ΓΠΣ, ΜΠΕ

- Προστασία, διαχείριση και ανάδειξη των ορεινών τοπίων της ζώνης (Βαράσοβα, Κλόκοβα).
- Ανάδειξη και κήρυξη νέων αρχαιολογικών χώρων και θέσεων. Κατά το δυνατόν «Ενοποίησή» τους και δημιουργία «Αρχαιολογικών Τοπίων στο πλαίσιο της νέας αντίληψης για την ανάδειξη τους, σύμφωνα με την οποία πρέπει να αναδεικνύονται και να προβάλλονται ταυτόχρονα οι αυθεντικές ιδιότητες του τοπίου (Morin 1999). Π.χ. τοπίο αρχαίας Χαλκίδας, Αρχαίο Θέατρο Μακύνειας και η αρχαία πόλη Μακύνεια, το Κάστρο της Ναυπάκτου και το Κάστρο στο ακρωτήριο του Αντιρρίου (Ασκληπείον εν Κρούνοισ).
- Βελτίωση του αστικού τοπίου και του κυκλοφοριακού προβλήματος της πόλης της Ναυπάκτου.
- Δημιουργία των «δομικών στοιχείων του Αγροτικού καλλιεργημένου Τοπίου» (μετά από οικολογική μελέτη της αγροτικής περιοχής), όπως φυτοφράκτες (δένδρα ή / και θάμνοι), ακαλλιέργητες λωρίδες στα άκρα των αγρών, κ.α. Και τούτο διότι αποτελούν ζωτικής σημασίας χώρους για τη διατήρηση της αγρίας ζωής μέσα στις γεωργικές εκτάσεις. (Marshal and Moonen, 2002). Παράλληλα ενίσχυση της βιολογικής γεωργίας.
- Προστασία και ανάδειξη του οικοσυστήματος των Ιαματικών πηγών στον Αγραπιδόκαμπο, αναβάθμιση και ανάδειξη των εγκαταστάσεων τους και δημιουργία «διαδρομών υγείας στις Ιαματικές πηγές».
- Προστασία και ανάδειξη του παράκτιου τοπίου και των πολλών χαρακτηριστικών γνωρισμάτων του, σε συντονισμό με ταυτόχρονη σύνταξη ολοκληρωμένου σχεδίου «απορρύπανσης προστασίας και οικολογικής διαχείρισης» του Κορινθιακού κόλπου, που βρίσκεται στα όρια της μόλυνσης, πάντα στο πλαίσιο της «Ολοκληρωμένης Διαχείριση Παράκτιου Χώρου».

AA5. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ – ΖΩΝΗ ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΥ

1. Τύποι τοπίων / Τοπία / Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά - περιγραφή

A) Η υλική διάσταση του Τοπίου

A.1) Η αβιοτική και βιολογική υλικότητα του Τοπίου

Φυσικά Υγροτοπικά Τοπία

Υγρότοποι

- **Το ιδιαίτερο Τοπίο του Αμβρακικού κόλπου**

Ο Αμβρακικός κόλπος είναι ένας από τους μεγαλύτερους κλειστούς κόλπους της Ελλάδας και το "μεγαλύτερο υγροτοπικό σύστημά" της καταλαμβάνοντας έκταση περίπου 400 τ. χλμ. αποτελούμενο στο πλαίσιο της οικολογίας του Τοπίου του, από ένα "μωσαϊκό υγροτοπικών συστημάτων" ευρωπαϊκής και διεθνούς σημασίας, ενώ είναι ένας από τους πλέον ανέπαφους υγροτόπους της Ευρώπης, όπου εναλλάσσονται συνεχώς το ένα με το άλλο: θαλάσσια και ποτάμια συστήματα, παρόχθια δάση, αλμυρόβαλτοι, καλαμιώνες, ασβεστολιθικοί λόφοι, λιμνοθάλασσες κλπ. Οι 3 μεγαλύτερες λιμνοθάλασσες είναι: η Λογαρού, η Τσουκαλιό και η Ροδιά. Οι λιμνοθάλασσες έχουν ζωτική σημασία για την περιοχή καθώς αποτελούν φυσικά ιχθυοτροφεία. Πέραν όμως των λιμνοθαλασσών και η ευρύτερη περιοχή παρουσιάζει μια μοναδική χλωρίδα και πανίδα.

Τα χαρακτηριστικά αυτά συντελούν ώστε να εμφανίζει μια σημαντική ποικιλότητα τοπίων, που αποτελούνται από τα τοπία των υφάλμυρων λιμνοθαλασσών με τις αμμόδεις λουρονησίδες, - που αποτελούν και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στοιχεία του-, των τριών βραχωδών λόφων ανάμεσα σε αυτές, τα τοπία των μικρών δέλτα που σχηματίζονται στα σημεία που εκβάλουν τα ποτάμια Λούρος και Άραχθος, το ιδιαίτερο τοπίο της λουρονησίδας του Τσουκαλιού, που αποτελείται από σπασμένα κελύφη και λείψανα και είναι ένα από τα πιο εντυπωσιακά χαρακτηριστικά γνωρίσματα της περιοχής, καθώς και από τα τοπία των λόφων που τον περιβάλλουν στα βόρεια και ανατολικά. Όλα αυτά συνθέτουν το συνολικό τοπίο του Αμβρακικού και συντελούν ώστε να είναι τόπος φωλιάσματος ενός μεγάλου αριθμού ειδών πουλιών, ιδιαίτερα υδρόβιων και παρυδάτιων, καθώς και ορισμένων πολύ σπάνιων και απειλούμενων με εξαφάνιση ειδών, αλλά και ιδιαίτερα σημαντικός για την αναπαραγωγή ενός σπάνιου πουλιού, του Αργυροπελεκάνου, του μεγαλύτερου υδρόβιου πουλιού του κόσμου.

Στον κόλπο και ιδιαίτερα στον λιμένα της Αμφιλοχίας παρουσιάζεται κατά τους θερινούς μήνες (ιδιαίτερα τον Αύγουστο) το φαινόμενο φωσφορισμού της θάλασσας, το οποίο οφείλεται σε συσσώρευση μικροοργανισμών (πλαγκτού).

Στην είσοδο του κόλπου στο στενό πέρασμα μεταξύ του Ακτίου και της Πρέβεζας δημιουργείται ένα ιδιαίτερο τοπίο σύνδεσης δυο αντιφατικών επί μέρους τοπίων, του συμπαγούς οικιστικού τοπίου της Πρέβεζας από τη μια πλευρά και του επιπέδου τοπίου του Ακτίου από την άλλη, με τις δυο παράκτιες λίμνες τη λ. Κοκάλα και τη λ. Σαλίτη νοτιότερα. Το Άκτιο μπορεί να αποτελέσει και την δυτική αεροπορική πύλη εισόδου στην χώρα.

Λιμναία Τοπία

Τα λιμναία τοπία αποτελούν χαρακτηριστικά στοιχεία του συνολικού τοπίου της ζώνης αυτής.

- **Το Τοπίο της Λίμνης Βουλκαρία**

Βουλκαρία ή Μυρτούντιον. Λιμναίο τοπίο ιδιαίτερης αισθητικής αξίας. Βρίσκεται στο ΒΔ άκρο της ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας. Έχει ευμεγέθη επιφάνεια περίπου 9 τετ. χλμ. αλλά είναι αβαθής με μέγιστο βάθος 2,5 μ. Έχει σχήμα ακανόνιστο και ακτές ασαφείς.

Σχηματίζεται σε τεκτονική τάφρο στο μέσον της χερσονήσου της Στέρνας και θεωρείται ως αποτέλεσμα τεκτονικής δράσης, καρστικοποίησης και εναπόθεσης υλικών (χαλίκια, άμμος, άργιλος). Μεταγενέστερα εναποτέθηκαν στην περιοχή νεογενή ιζήματα λιμναίας ή παράκτιας προέλευσης, που καλύφθηκαν από αλλουβιακές εναποθέσεις.

Η Βουλκαρία έχει ελώδεις ακτές μεγάλου εύρους και συνδέεται με τη θάλασσα με ένα τεχνητό κανάλι μήκους 1.400 μ. Περιβάλλεται από πεδιάδα με εκτεταμένες καλλιέργειες. Στο μεγαλύτερο τμήμα της πεδιάδας απαντούν ρέματα και μικρότερα ρυάκια που μεταφέρουν ποικίλα εναποθέματα.

Σημαντικός βιότοπος σε πολύ καλή οικολογική κατάσταση που προστατεύεται από την συνθήκη RAMSAR. Βρίσκεται σε δίαυλο μετανάστευσης πουλιών.

Οι κάτοικοι ονομάζουν το τεχνητό κανάλι που διοχετεύει τα πλεονάζοντα νερά της στο Ιόνιο πέλαγος, "αύλακα της Κλεοπάτρας".

Παράκτια Λιμναία Τοπία

- **Οι παράκτιες λίμνες της χερσονήσου Στέρνας**

Στο βόρειο τμήμα της χερσονήσου Στέρνας, υπάρχουν όπως προαναφέρθηκε, δυο παράκτιες λίμνες η λ. Κοκάλα κοντά στο Άκτιο και η ιδιωματική λ. Σαλίτη νοτιότερα. Στο επίπεδο γεωμορφολογικά τοπίο της περιοχής με τις εκτεταμένες καλλιέργειες και τα χορτολίβαδα, οι λίμνες αυτές αποτελούν το ιδιαίτερο φυσικό χαρακτηριστικό γνώρισμα του συνολικού τοπίου της περιοχής.

Τεχνητά κανάλια συνδέουν τις λίμνες με το Ιόνιο πέλαγος. Μέσω αυτών των καναλιών εισέρχονται ψάρια από τη θάλασσα στις υφάλμυρες πλέον λίμνες οι οποίες χρησιμοποιούνται κυρίως για αλιεία.

Η περιοχή του Ακτίου με τα βαλτοτόπια, τις λίμνες και τα κανάλια αποτελεί βίοτοπο ιδιαίτερα μεγάλης σημασίας και καταφύγιο πολλών ειδών ιδιαίτερα πουλιών. Στη γύρω περιοχή παρατηρούνται εκτεταμένοι ελαιώνες και χορτολιβάδα όπου εκτρέφονται βοοειδή και αμνοερίφια.

Σε αρκετά μέρη αναπτύσσεται χαρακτηριστική βλάστηση με *Juncus*. Στην νότια περιοχή της χερσονήσου του Ακτίου, στα ανατολικά και νοτιοανατολικά της λίμνης απαντούν ελαιώνες, θερμοκήπια, αλλά και χορτολιβάδα.

• **Νεοεμφανιζόμενα Λιμναία Τοπία**

Νότια και δυτικά της πόλης Βόνιτσας, υπάρχουν τρεις πολύ μικρές λίμνες με κοινό μορφολογικό χαρακτηριστικό τα αρκετά ψηλά τοιχώματα, που είναι πάνω από την στάθμη του νερού. Οι λίμνες «Λιμνοβρόχι», «Μικρό Λιμνοβρόχι» και «Μεγάλο Λιμνοβρόχι» παραφθορά της λέξης «λινοβρόχι». Η ονομασία προέρχεται από την χρήση των νερών της λίμνης για την επεξεργασία λιναριού.

Στους Ενετικούς χάρτες και στα Νοτάρια (συμβόλαια) της Ενετικής περιόδου δεν υπάρχει καμιά ένδειξη για ύπαρξη λίμνης, παρότι μέχρι και τους πρόποδες της Ορνίτσας εκτεινόταν ο συνοικισμός-χωριό Cochini. Η πρώτη αναφορά σε λίμνη και μάλιστα με το όνομα λιμνοβρόχι υπάρχει σε συμβόλαια του τέλους 18ου αιώνα.

Η μορφή των λιμνών, το σχήμα τους, τα «φρύδια» γύρω από αυτές, το βάθος τους, η ποιότητα των νερών, οδηγούν άμεσα στο συμπέρασμα ότι η προέλευσή τους οφείλεται στην πτώση πέτρινων θόλων που υπήρχαν πάνω από αυτές. Στην περιοχή, υπάρχουν και άλλες υπόγειες λίμνες. Όλη η περιοχή γύρω αλλά και κάτω από την Ορνίτσα (ονομασία του βουνού στα νότια-δυτικά της Βόνιτσας) αποτελείται από ασβεστολιθικά πετρώματα, που συγκρατούν τους υδάτινους όγκους, σχηματίζοντας μεγάλες υπόγειες λίμνες και μεγάλες διαδρομές μέσα στο όρος Ορνίτσα.

Οι δύο πρώτες λίμνες έχουν υφάλμυρο νερό, λόγω επικοινωνίας με την θάλασσα, ενώ η τρίτη λίμνη στα Λειβαδάκια έχει κανονικό πόσιμο νερό.

Κοντά στις λίμνες, βρίσκονται οι γόνιμες πεδιάδες της Βόνιτσας, η πεδιάδα Λειβαδάκια αλλά και η πεδιάδα της Βουλκαριάς.

Λιμνοθάλασσες

• **Λιμνοθάλασσα Λιμένι**

Η Λιμνοθάλασσα Λιμένι βρίσκεται δυτικά της πόλης της Βόνιτσας. Έχει επίμηκες σχήμα.

• **Λιμνοθάλασσα του Κατάφουρκου**

Η Λιμνοθάλασσα του Κατάφουρκου βρίσκεται στο ανατολικό τμήμα του Αμβρακικού κόλπου με κύριο χαρακτηριστικό ότι είναι πολύ κλειστή. Έχει σχηματιστεί από τις προσχώσεις του ποταμού Κρικελιώτη, περιβάλλεται από υδρόβια, ελοφυτική βλάστηση και θαμνώνες με αρμυρίκια. Εδώ, αναζητούν την τροφή τους μικροτσικνιάδες, ενώ κουνιάζουν οι περισσότεροι ασημόγλαροι της ευρύτερης περιοχής.

• **Λιμνοθάλασσα Μπούκα**

Λιμνοθάλασσα Μπούκα όπου κυρίως την άνοιξη συγκεντρώνονται γλαρόνια και διάφορα παρυδάτια (χαραδριόμορφα, σκαλίδρες).

Πηγές

• **Πηγή Τρύφου**

Η τοποθεσία όπου βρίσκεται η πηγή Τρύφου «Άγιος Βάρβαρος», είναι καταπληκτική μέσα σε ένα καταπράσινο περιβάλλον σε υψόμετρο 220 μέτρων. Από την πηγή αναβλύζει μεταλλικό νερό με χαρακτηριστική οσμή υδρογονανθράκων. Η πρόσβαση γίνεται από τον κεντρικό δρόμο Αμφιλοχίας - Βόνιτσας.

Ορεινά Τοπία

• **Το Τοπίο του όρους Μακρυνόρος**

Το Μακρυνόρος με μέγιστο υψόμετρο 950 μέτρα υψώνεται στην ανατολική παραλία του Αμβρακικού κόλπου και αποτελεί κοινό τόπο με την Τοπιακή Ενότητα Όρεων του Βάλτου. Μετά το Κατάφουρκο και μέχρι το Μενίδι, η ακτή είναι βραχώδης λόγω του Μακρυνόρους. Το Μακρυνόρος καλυπτόταν με πυκνό δάσος από πεύκο, αριές, κουμαριές και ρείκια, αλλά το αποτέφρωσε μεγάλη πυρκαγιά πριν από λίγα χρόνια. Ευτυχώς το βουνό δεν είναι βραχώδες και οι βροχές που έπεσαν στην περιοχή βοήθησαν τα φυτά και τα δένδρα να ξαναφυτρώσουν σύντομα και να πρασινίσει πάλι το τοπίο.

Παράκτια Τοπία

Στις ακτές της ζώνης τοπίου του Αμβρακικού, που αποτελούν το νότιο και το ανατολικό τμήμα του κόλπου, οι κλίσεις είναι σχετικά απότομες.

Στο πολυσχιδές απότομο νότιο τμήμα εξαίρεση αποτελούν οι προσχωματικής προέλευσης περιοχές της Βόνιτσας, Δρυμού - Λουτρακίου, και Ακτίου που ταυτόχρονα εμφανίζουν και τις ηπιότερες μορφολογικές κλίσεις.

Το Άκτιο είναι το ακροτελεύτιο ακρωτήριο της Ακαρνανίας, στην είσοδο του Αμβρακικού κόλπου, απέναντι από την Πρέβεζα, από την οποία απέχει μόλις 725 μέτρα. Διαθέτει μαρίνες για ελλιμενισμό τουριστικών σκαφών. Το Άκτιο σήμερα είναι γνωστό παγκοσμίως, πέραν της Ναυμαχίας του Ακτίου, από το ομώνυμο

αεροδρόμιο του NATO (σταθμεύουν εδώ τα αεροσκάφη ηλεκτρονικού πολέμου AWACS). Είναι το τρίτο κατά σειρά αεροδρόμιο σε μήκος αεροδιαδρόμου στην Ελλάδα (4200m), μετά το Ελευθέριος Βενιζέλος (5500m) και το στρατιωτικό αεροδρόμιο Λάρισας (4800m).

Μεταξύ των ακρωτηρίων Παναγιά και Γελαδα, σχηματίζεται ανοιχτού τοξοειδούς σχήματος ακτή, με ομαλή στα δυτικά μορφολογία και με μικρές απότομες εγκοιλώσεις και όρμους και ορμίσκους στα ανατολικά. Οι μεγαλύτεροι όρμοι είναι ο όρμος Βόνιτσας με το νησάκι Κουκουμίτσα, ο όρμος Λουτρακίου και ο όρμος της Αμφιλοχίας που εισχωρεί σε βάθος στη στεριά.

Υπάρχουν τα λιμάνια του Ακτίου που είναι επιβατικό, το λιμάνι της Αμφιλοχίας που είναι εμπορικό και τα λιμάνια της Βόνιτσας που είναι αλιευτικό και τουριστικό.

Οι ακτές του Αμβρακικού κόλπου δεν είναι ανεπτυγμένες τουριστικά ενώ προσφέρονται για τουριστική ανάπτυξη.

Νησιωτικό Τοπίο

• Νησάκι Κουκουμίτσα Βόνιτσας

Το νησάκι Κουκουμίτσα βρίσκεται ανατολικά του λιμανιού της Βόνιτσας και έχει έκταση 5,6 ha. Έχει ιδιαίτερη αισθητική αξία. Καλύπτεται από πεύκα και κυπαρίσσια και βρίσκεται σε καλή οικολογική κατάσταση.

Μοναδικό πολιτιστικό στοιχείο του το εκκλησάκι του Αγίου Νεκταρίου που περιβάλλεται από μεγάλους ευκαλύπτους

Τοπία Φυσικών σχηματισμών

• Το Σπήλαιο Κωνωπίνας

Το Σπήλαιο βρίσκεται στο λόφο του Αγίου Ευθυμίου, στο κέντρο του χωριού Κωνωπίνα του διευρυμένου δήμου Ακτίου - Βόνιτσας. Είναι ένα αξιόλογο σπήλαιο, ανεξερεύνητο και άγνωστο στους πολλούς. Οι σπηλαιολόγοι αναφέρουν την ύπαρξη ενός καταπληκτικού διάκοσμου από σπηλαιοσποθές σταλακτιτών και σταλαμιτών πολλών ειδών, εξαιρετικής φυσικής ομορφιάς.

Αγροτικά Τοπία

Καλλιεργημένα Αγροτικά Τοπία παρατηρούμε στις γόνιμες πεδιάδες που βρίσκονται κοντά στις λίμνες, στην πεδιάδα της Βόνιτσας - Μοναστηρακίου, στην πεδιάδα της Βουλκαριάς, στην πεδιάδα Λειβαδάκια και στην πεδιάδα της Αμβρακίας.

Όπως ήδη αναφέρθηκε στην νότια περιοχή της χερσονήσου του Ακτίου, στα ανατολικά και νοτιοανατολικά της λίμνης απαντούν ελαιώνες, θερμοκήπια, αλλά και χορτολίβαδα όπου εκτρέφονται βοοειδή και αμνοερίφια.

Καλλιεργημένα αγροτικά τοπία παρατηρούμε επίσης στη πεδιάδα της Λεπενούς στα νότια της Αμφιλοχίας στη περιοχή του Λουτρού.

Το είδος της γεωργίας, αν και εκσυγχρονισμένη, παραμένει οικογενειακής μορφής.

Η κτηνοτροφία με παραγωγή βοοειδών στις πεδινές και αιγοπροβάτων στις ημιορεινές περιοχές των ορειών Μακρυνορος και Θυαμο, ασκείται συμπληρωματικά με την γεωργία. Κυριαρχεί η παραδοσιακής μορφής μικρή οικογενειακή εκμετάλλευση.

Βοσκότοπος με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα αλλά και την ίδια χρήση από την αρχαιότητα βρίσκεται στην πεδιάδα του Παλαιου στην Χερσόνησο της Πλαγιάς. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του τοπίου της είναι ότι βρίσκεται σε υψομετρική διαφορά κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας, και συντίθεται από έδαφος αμμουδερό, (όπου υπήρχε θάλασσα με την οποία ήταν αποκομμένη η χερσόνησος), βοσκοτόπια και πληθώρα Αρχαιολογικών ερειπίων καθώς και ενετικό κάστρο.

Στο αγροτικό τοπίο συμπεριλαμβάνονται και οι εκτεταμένες υδατικές εκτάσεις: λιμνοθάλασσες, λίμνες και προστατευμένοι κόλποι που ευνοούν την ανάπτυξη όλων των μορφών υδατοκαλλιέργειας – από τις παραδοσιακές εκτατικές, μέχρι τις πλέον σύγχρονες εντατικές. Σημαντικές ιχθυοκαλλιέργειες εντοπίζονται στις λιμνοθάλασσες Μπούκας, Συκιάς, Βουλκαριάς. Θαλάσσιες ιχθυοκαλλιέργειες υπάρχουν, στις δυτικές ακτές του Αμβρακικού.

A.2) Η κοινωνική υλικότητα του Τοπίου

Ανθρωπογενή στοιχεία

Οικιστικά Τοπία

Το οικιστικό τοπίο εμφανίζει τα μεγαλύτερα πυκνώματά του κατά μήκος του κύριου οδικού άξονα που συνδέει την Αμφιλοχία με το Άκτιο, κύρια στις παράκτιες πόλεις Βόνιτσα και Αμφιλοχία. Μικρότερα πυκνώματα κατά μήκος του ίδιου άξονα αλλά στην ενδοχώρα στους οικισμούς Σπαρτο, Δρυμος και Παλιαμπελλα με μεγαλύτερο στον τελευταίο. Νότια του άξονα αυτού στην ενδοχώρα υπάρχουν διάσπαρτοι μικροί και μεγαλύτεροι οικισμοί χωρίς να αποτελούν οι ίδιοι ενδιαφέροντα οικιστικά τοπία.

Κατά μήκος του κύριου οδικού άξονα που συνδέει την Αμφιλοχία με τη Άρτα.

το οικιστικό τοπίο εμφανίζει μικρότερα πυκνώματα στους οικισμούς Κρικελος, Ανοιξιάτικο και τους μικρούς παράκτιους οικισμούς Καραφουρκο και Μενίδι. Υπάρχουν και σε αυτή τη περιοχή διάσπαρτοι μικροί και μεγαλύτεροι οικισμοί χωρίς να αποτελούν και αυτοί ενδιαφέροντα οικιστικά τοπία. Εμφανίζονται επίσης

μικρές γραμμικές αναπτύξεις Β' κατοικίας με πυκνώματα στην περιοχή Αμφιλοχίας – Ανοιξιάτικου - Μενιδίου και μικρότερες στη Βόνιτσα.

Τα Παράκτια Οικιστικά Τοπία

• Το Τοπίο του οικισμού Πάλαιρος

Πρόκειται για έναν οικισμό, με ιδιαίτερο τουριστικό ενδιαφέρον, καθώς διαθέτει τη μεγαλύτερη σε μήκος αξιοποιήσιμη παραλία της Αιτωλοακαρνανίας, με ψιλό βότσαλο και άμμο. Η Πάλαιρος προσελκύει κυρίως δυτικοευρωπαίους τουρίστες, ενώ και ο εσωτερικός τουρισμός παρουσιάζει αυξητική τάση.

• Το Τοπίο της πόλης Βόνιτσα

Η Βόνιτσα είναι παραλιακή πόλη χτισμένη στη νότια πλευρά του Αμβρακικού κόλπου με πληθυσμό 4.081 κατοίκων σύμφωνα με την απογραφή του 2001. Είναι χτισμένη πολύ κοντά στο αρχαίο Ανακτόριο, σημαντική πόλη της Ακαρνανίας που ιδρύθηκε από τους Κορίνθιους το 630 π.Χ. Χαρακτηριστικά και πολύ αξιολογικά στοιχεία του τοπίου της πόλης είναι το βενετσιάνικο κάστρο της, το οποίο είναι από τα πιο καλοδιατηρημένα της Ελλάδας καθώς και κατάφυτο νησάκι στον κόλπο μπροστά από την πόλη (Κουκουμίτσα Βόνιτσας) που ενώνεται με γέφυρα και προσφέρεται για περιπάτους.

Στο σημείο όπου βρίσκεται σήμερα άκμασε στα Βυζαντινά χρόνια. Κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας η πόλη Βόνιτσα πέρασε για ένα μεγάλο διάστημα υπό τον έλεγχο των Βενετών. Το 1832 αποτέλεσε τμήμα του νέου Ελληνικού κράτους.

• Το Τοπίο της πόλης Αμφιλοχία

Η Αμφιλοχία είναι παράλια πόλη. Τα χαρακτηριστικά στοιχεία του τοπίου της είναι η αμφιθεατρική ανάπτυξη της πάνω σε δυο λόφους που στο νότιο μέρος συγκλίνουν μεταξύ τους και σχηματίζουν ορθή γωνία, καθώς και η θέση της στο πιο εσωτερικό σημείο του όρμου του Αμβρακικού κόλπου. Ο συνδυασμός του ορεινού όγκου με τη θάλασσα αποτελούν ένα φυσικό καταφύγιο προστασίας των τουριστικών σκαφών απ' τους ανέμους. Η γεωγραφική θέση της πόλης οδήγησε στο να αποκαλείται σήμερα η Αμφιλοχία «η νύφη του Αμβρακικού». Η Αμφιλοχία είναι χτισμένη δίπλα ακριβώς από τα ερείπια και τα τείχη της αρχαίας ακαρνανικής πόλης Λιμναίας ενώ την περίοδο του Αλή πασά ονομαζόταν Καρβασαράς.

• Το Τοπίο του οικισμού Μενίδι

Ο οικισμός Μενίδι βρίσκεται στη βορειοανατολική πλευρά του Αμβρακικού κόλπου. Η τουριστική κίνηση έχει αυξηθεί πολύ τα τελευταία χρόνια.

• Το Τοπίο του οικισμού Μπούκα

Ο οικισμός Μπούκα βρίσκεται στη βορειοανατολική πλευρά του Αμβρακικού κόλπου είναι χτισμένος στη θέση, που στην αρχαιότητα ήταν οι Ολπες. Η παραλία είναι ιδανική για μπάνιο και η άμμος της θεωρείται θεραπευτική. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και το παλιό τοξωτό γεφύρι του οικισμού που σώζεται ακέραιο. Δυστυχώς όμως εμφανίζει εικόνες εγκατάλειψης ακόμη και τους καλοκαιρινούς μήνες.

Αρχαιολογικά Τοπία

• Το Αρχαιολογικό Τοπίο της Χερσονήσου του Ακτίου

Η χερσόνησος του Ακτίου είναι διάσπαρτη από πολλά μνημεία, κυρίως Αρχαιοελληνικά (ναός Απόλλωνα στο Άκτιο, ο αρχαίος Εχίνος, η αρχαία Ηράκλεια, το αρχαίο Θύρρειο, το αρχαίο Ανακτόριο κ.α.)

Στο ακρωτήριο Άκτιο υπήρχε από τον 5ο π.Χ. αιώνα ο περίφημος ναός του Ακτίου Απόλλωνος, που έκτισαν οι κάτοικοι της αρχαίας πόλης Ανακτόριον (βρισκόταν κοντά στη Βόνιτσα). Ο ναός αυτός έχει γκρεμιστεί από σεισμό αλλά και από καθίζηση στη θάλασσα. Περί τους 100 λαξευμένους ογκόλιθους του Ναού του Ακτίου Απόλλωνα, έχουν μεταφερθεί στην Πρέβεζα και σήμερα βρίσκονται εγκαταλειμμένοι και «παραταγμένοι» στην παραλία της Κυανής Ακτής, ακριβώς απέναντι από το καφενείο του Δήμου. Από την πρώτη εποχή της ίδρυσης του Ιερού στο Άκτιο (δηλαδή τον 6ο αι. π.Χ.) προέρχονται δύο κούροι, δηλαδή κορμοί αρχαϊκών αγαλμάτων που βρίσκονται σήμερα στο Μουσείο του Λούβρου. Στο Θύρρειο ο επισκέπτης μπορεί να θαυμάσει μια πλούσια αρχαιολογική συλλογή ευρημάτων.

Το 2009 είχαν βρεθεί στον ίδιο χώρο τα δύο θεϊκά κεφάλια αγαλμάτων του Απόλλωνα και της Άρτεμης. Το 2010 η πανεπιστημιακή ανασκαφή έφερε στο φως νέα σπουδαία ευρήματα από το ναό του Ακτίου Απόλλωνα ένα ναόσχημο οικοδόμημα. (Καθηγήτρια Αρχαιολογίας Ισμήνη Τριάντη).

• Το Αρχαιολογικό και Ενετικό Τοπίο της Χερσονήσου της Πλαγιάς

Το κύριο χαρακτηριστικό του είναι η συνύπαρξη ερειπίων διαφορετικών χρονικών περιόδων.

Η δομή του Αρχαιολογικού και Ενετικού Τοπίου της Χερσονήσου της Πλαγιάς συντίθεται από τον κάμπο της Πάλαιρου και τα βοσκοτόπια τους που υπήρχαν και στην αρχαιότητα, τα τείχη της Αρχαίας Πόλης της Πάλαιρου, η οποία βρισκόταν στον οικισμό Κεχροπούλα (δεν υπάρχει σήμερα) στα Νοτιοανατολικά της Χερσονήσου, τα εκτεταμένα Νεκροταφεία της, τα πολλά ιερά που βρίσκονται εκτός των τειχών της, τα ερείπια των λιμενικών εγκαταστάσεων στο λιμάνι της Αρχαίας Πάλαιρου που βρισκόταν στη θέση της σημερινής Πογωνιάς, το Ενετικό Κάστρο της Πλαγιάς με την ονομασία Άγιος Γεώργιος που χτίστηκε στα τέλη του 17ου αιώνα και έχει κηρυχθεί διατηρητέο από το 1998, καθώς και τα Καστέλια της Πλαγιάς, που μάλλον αποτελούσαν τμήμα του οχυρωματικού συγκροτήματος της Στέρνας.

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά δηλ. της πεδιάδας της Πάλαιρου είναι ότι βρίσκεται σε υψομετρική διαφορά κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας, έχει έδαφος αμμουδερό, (όπου υπήρχε θάλασσα με την οποία ήταν αποκομμένη η χερσόνησος) και ότι εμφανίζει πληθώρα Αρχαιολογικών ερειπίων καθώς και το Ενετικό κάστρο.

Εντυπωσιακή είναι η διατήρηση των τειχών της Αρχαίας Πόλης της Πάλαιρου με Πύλες και Πύργους των οποίων η κατασκευή εναλλάσσεται ανάμεσα σε Τραπεζιόσχημο και Πολυγωνικό σύστημα και το σύνολό τους ανήκει σε διαφορετικές χρονικές περιόδους. Έχει εντοπισθεί η αρχαία Αγορά με στοά και βάθρα.

Υπάρχει ο ισχυρισμός ότι στην 2η χιλιετηρίδα π.Χ. η χερσόνησος της σημερινής Πλαγιάς ήταν αυτόνομο νησί.

- **Αρχαίο Θύρρειο Ακαρνανίας**

Τα ερείπια της αρχαίας Ακαρνανικής πόλης Θύρρειο βρίσκονται στις βόρειες υπώρειες της κορυφής Περγαντή, 12 περίπου χιλιόμετρα νοτιοανατολικά της Βόνιτσας.

Το Θύρρειο ήταν η μεγαλύτερη ή τουλάχιστον μια από τις μεγαλύτερες πόλεις της αρχαίας Ακαρνανίας. Κρίνοντας από την περίμετρο των τειχών του που πλησιάζει τα 10 χιλιόμετρα (9.914 μέτρα) πολλοί ερευνητές το θεώρησαν μεγαλύτερο και από την Αθήνα του 5ου π.Χ. αιώνα.

- **Άλλοι Αρχαιολογικοί χώροι**

Αρχαιολογικός χώρος "Μαγούλα" (αρχαίο τείχος και ναός)

Αρχαιολογικός χώρος στη θέση "Παλαιοχώριο ή Λέκκα" (αρχαία πόλη Ηράκλεια ή ο αρχαίος Εχίνος)

Αρχαιολογικός χώρος αρχαίας πόλης Ηράκλειας

Αρχαιολογικός χώρος αρχαίου Ανακτορίου στη Νέα Καμαρίνα

Αρχαιολογικός χώρος στη θέση "Μόσχοβη" Κατούνας (ερείπια αρχαίου οικισμού)

Αρχαιολογικός χώρος λόφου Παλιοχαλιά στη θέση "Άγιος Γεώργιος" Πλαγιάς

Αρχαίο τείχος Αμφιλοχίας

Αρχαιολογικός χώρος στην Αμφιλοχία (αρχαία πόλη Λιμναία

Αρχαιολογικός χώρος στη θέση "Στρογγυλό" Αμοργιανών (αγροτικό ιερό)

- **Ενάλιες Αρχαιότητες**

Υπάρχει αρχαιολογικό ενδιαφέρον στην θαλάσσια περιοχή από το Άκτιο μέχρι και την Βόνιτσα καθώς εκεί υπάρχουν πολλά αρχαία μνημεία. Η αντιστοιχισή των αρχαίων πόλεων της Ακαρνανίας με τις σημερινές πόλεις και χωριά δεν είναι ακριβής. Για αρκετές από αυτές γίνεται με βεβαιότητα, ενώ για άλλες πιθανολογείται.

- **Μνημεία**

Η περιοχή είναι επίσης διάσπαρτη από πολλά μνημεία, Βυζαντινά-Μεταβυζαντινά (Παντοκράτορας Μοναστηρακίου, Παναγία η Αλιχνιώτισσα Βόνιτσας, Γενέθλιο της Θεοτόκου Βόνιτσας), αλλά απαντώνται και Προϊστορικά (Σπήλαιο στην Τσουγκριά Παλιαμπέλων), Ρωμαϊκά – Παλαιοχριστιανικά (λουτρικές εγκαταστάσεις στο Άκτιο, Βασιλικές στη Βόνιτσα), Κάστρα (Ακτίου και Βόνιτσας), Ιταλικές οχυρώσεις στη Σκεπαρνιά.

- **Κάστρο Βόνιτσας**

Το Ενετικό κάστρο Βόνιτσας βρίσκεται σε λόφο που δεσπόζει του Αμβρακικού και προσφέρει εκπληκτική θέα. Ανήκε σε ένα ευρύτερο δίκτυο φρουρίων της περιοχής που ήλεγχε την θαλάσσια διάβαση προς τον Αμβρακικό. Το κάστρο αποτελείται από ένα εξωτερικό περίβολο, τον μεγάλο προμαχώνα και τον κυρίως περίβολο. Εντυπωσιακή είναι η διατήρηση των τειχών του σε όλο τους το μήκος.

Β) Στοιχεία της άυλης διάστασης του Τοπίου

α) Ασχολίες

Οι ασχολίες των κατοίκων είναι κύρια αγροτικές συμπεριλαμβανόμενων και των ασχολούμενων με τις ιχθυοκαλλιέργειες.

β) Συλλογικότητες, πολιτιστικές εκδηλώσεις, έθιμα

Η Βόνιτσα διαθέτει Πολιτιστικό Κέντρο με ποικίλες δραστηριότητες στο οποίο στεγάζεται και η Σύγχρονη Δημοτική Βιβλιοθήκη με έναν αρκετά μεγάλο αριθμό βιβλίων.

Τέλος, στα Παλιάμπελα βρίσκεται η Ακαδημία Μελετών Κοινωνικών Προβλημάτων ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ, πολιτιστικό ίδρυμα γνωστό για την έντονη δραστηριότητα του σε ιδιαίτερα σημαντικά κοινωνικά θέματα.

γ) Αρχαιότητα και μυθολογία, ιστορία και ιστορικότητα

- Στη θαλάσσια περιοχή του Ακτίου και της σημερινής Πρέβεζας, έγινε το 31 π.Χ. η ομώνυμη ναυμαχία που έκρινε την τύχη της ανώτατης ηγεσίας του ρωμαϊκού Κράτους όπου ο Οκτάβιος καταναυμάχησε το στόλο του Αντωνίου και της Κλεοπάτρας. Επίσης καθιέρωσε τους αγώνες των Ακτίων ανά πενταετία, με προσθήκη νέων αγωνισμάτων (μουσικούς, ποιητικούς και ναυτικούς διαγωνισμούς). Στη θέση του ιερού πολύ αργότερα κατασκευάζει ο Αλή Πασάς ένα χωμάτινο φρούριο
- Κάθε δύο χρόνια στο Άκτιο γίνονταν τα «Άκτια», αγώνες ιππικοί και γυμνικοί και γιορτές για να τιμήσουν οι Ακαρνανικές πόλεις τον θεό Απόλλωνα (θεό της μουσικής και των τεχνών). Στους πανελλήνιους αγώνες, την 5η θέση κατείχαν τα Άκτια: Ολύμπια, Πύθια, Ίσθμια, Νεμέα, Άκτια.
- Κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας η πόλη Βόνιτσα πέρασε για ένα μεγάλο διάστημα υπό τον έλεγχο των Βενετών. Το 1832 αποτέλεσε τμήμα του νέου Ελληνικού κράτους.

2. Αξιολόγηση

Η Ζώνη περιλαμβάνει τρία (3) τοπία Εθνικής Αξίας και έντεκα (11) τοπία Περιφερειακής Αξίας. (Βλ. Πίνακα στο σχετικό Παράρτημα)

3. Διαδρομές και μονοπάτια, σημαντικά σημεία αξιολογής θέας / Σύνδεση με άλλα αξιολογικά τοπία

- Το Ενετικό κάστρο Βόνιτσας βρίσκεται σε λόφο που δεσπόζει του Αμβρακικού και προσφέρει εκπληκτική θέα τόσο προς την σύγχρονη πόλη και την ευρύτερη πεδινή περιοχή όσο και προς τον ίδιο τον Αμβρακικό.
- Εντυπωσιακή είναι η θέση της Αρχαίας Πόλης της Παλαίρου με θέα σε όλη την γύρω περιοχή.

4. Απειλές

- Οι σημαντικότερες απειλές που επηρεάζουν την ισορροπία του οικοσυστήματος του Αμβρακικού είναι οι ακόλουθες:
 1. Η ρύπανση που προέρχεται από: αστικά λύματα & απορρίμματα, εντατική χρήση λιπασμάτων & φυτοφαρμάκων, ρύπανση από τις δεξαμενές καυσίμων ρυπογόνες δραστηριότητες από κτηνοτροφικές & μεταποιητικές μονάδες.
 2. Η επιβάρυνση του υδρολογικού ισοζυγίου στους ποταμούς & τον Κόλπο από την κατασκευή φραγμάτων της ΔΕΗ στον Λούρο και Άραχθο, από τη μείωση του ρυθμού ανανέωσης των νερών από το Ιόνιο, από την κατασκευή αναχωμάτων κατά μήκος των ποταμών.
 3. Πιέσεις λόγω παράνομων δραστηριοτήτων στους υγροτόπους και τα προστατευμένα είδη, όπως επιχωμάτωση υγροτόπων, δημιουργία παράνομων χωματερών, κατασκευή νέων δρόμων, άναρχη χωροθέτηση νέων δραστηριοτήτων και αύξηση της δόμησης εκτός οικισμών που κατακερματίζουν τους υγροτόπους και αλλοιώνουν το τοπίο.
- Η περιοχή γύρω από τις λίμνες λ. Κοκάλα και λ. Σαλτίνη αντιμετωπίζει ιδιαίτερα προβλήματα από την υπερβόσκηση, την οικοπεδοποίηση, τη λαθροθηρία και την υποβάθμιση του περιβάλλοντος εξαιτίας των έργων που έγιναν για τη κατασκευή της υποθαλάσσιας σήραγγας Ακτίου Πρέβεζας.
- Πολλές τοπικές κοινότητες αντιμετωπίζουν πρόβλημα ύδρευσης.

5. Πολιτικές και Διαχειριστικά μέτρα - Κατευθύνσεις για ΓΠΣ, ΜΠΕ

- Αντιμετώπιση των απειλών που επηρεάζουν την ισορροπία του οικοσυστήματος και την ποικιλότητα των τοπίων, του Αμβρακικού.
- Στο Σχέδιο Διαχείρισης της προστατευόμενης περιοχής ως εργαλείο σχεδιασμού στο πλαίσιο των γενικών όρων που διέπουν ένα προστατευόμενο αντικείμενο (περιοχή, είδος, οικότοπος) οι σκοποί και οι κατευθύνσεις πρέπει να αφορούν σε ένα ολοκληρωμένο σχεδιασμό που θα περιλαμβάνει όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και στοιχεία του τοπίου ως ολότητα
- Διατήρηση και αναβάθμιση των παράκτιων τοπίων, του Αμβρακικού καθώς και της ποικιλότητας των τοπίων του ίδιου του Αμβρακικού στο πλαίσιο της «Ολοκληρωμένης Διαχείρισης του Παράκτιου Χώρου»
- Ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων των Χερσονήσων του Ακτίου και της Πλαγιάς και δημιουργία «Αρχαιολογικού τοπίου - πάρκου» διαφορετικών χρονολογικών περιόδων, ως μια διαδρομή στην Ιστορία του τόπου, με διατήρηση της ίδιας χρήσης από την αρχαιότητα, του βοσκοτόπου.
- Δημιουργία δικτύου οικοπολιτιστικών διαδρομών, συνδέοντας τα πολλά διάσπαρτα μνημεία, Βυζαντινά-Μεταβυζαντινά Προϊστορικά, Ρωμαϊκά – Παλαιοχριστιανικά, Κάστρα, Ιταλικές οχυρώσεις στη Σκεπαρνιά. Η περιοχή είναι επίσης διάσπαρτη και από άλλα μνημεία, όπως τα ερείπια της αρχαίας Ακαρνανικής πόλης Θύρρειο, αλλά και από τα καλλιεργημένα αγροτικά τοπία στις γόνιμες πεδιάδες που βρίσκονται κοντά στις λίμνες, στην πεδιάδα της Βόνιτσας - Μοναστηρακίου, στην πεδιάδα της Βουλκαριάς και στην πεδιάδα Λειβαδάκια της Αμβρακίας.
- Ανάδειξη των οικιστικών τοπίων των ορεινών οικισμών στο πλαίσιο της συγκράτησης για την προσαρμογή της διαχείρισης των δασών και διατήρηση της ποικιλότητας του τοπίου για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής όπως Σαλτίνη, Βουλκάρια, Κοκάλα, Λιμνοβρόχι, Μικρό Λιμνοβρόχι, Μεγάλο Λιμνοβρόχι.
- Αναβάθμιση των οικιστικών τοπίων Πάλαιρος, Βόνιτσα, Αμφιλοχία, Μενίδι, Μπούκα
- Διατήρηση του αγροτικού τοπίου τόσο ποιοτικά όσο και εκτατικά. Διατήρηση ή και δημιουργία των «δομικών στοιχείων του αγροτικού καλλιεργημένου τοπίου», (μετά από οικολογική μελέτη της αγροτικής περιοχής), όπως φυτοφράκτες (δένδρα ή / και θάμνοι), ακαλλιεργητες λωρίδες στα άκρα των αγρών, βλάστηση στα αρδευτικά κανάλια, καθώς και στα ασυγκόμιστα περιθώρια των καλλιεργειών, καθώς και κατά το δυνατό ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας.
- Το Σπήλαιο της Κονοπίνας πρέπει να προστατευτεί όχι μόνο για την εξαιρετική του ομορφιά, αλλά και για την επιστημονική του αξία διότι μπορούν να εξαχθούν συμπεράσματα για τις τεκτονικές και σεισμικές κινήσεις της περιοχής.

A1. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΕΥΡΥΤΕΡΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΠΑΤΡΑΣ ΠΑΝΑΧΑΪΚΟΥ

Z1. ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΠΑΝΑΧΑΪΚΟΥ

Z2. ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΠΑΤΡΑΪΚΟΥ ΚΟΛΠΟΥ

Z1. ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΠΑΝΑΧΑΪΚΟΥ

1. Τύποι τοπίων / Τοπία / Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά -περιγραφή

A) Η υλική διάσταση των Τύπων Τοπίου που απαρτίζουν την Ζώνη

A.1) Η αβιοτική και βιολογική υλικότητα των Τύπων Τοπίου της Ζώνης και περιγραφή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των Τοπίων της

Ορεινά Τοπία

• Το Τοπίο του όρους Παναχαϊκό

Χαρακτηριστικά στοιχεία του αποτελούν τα πολλά φαράγγια του, στα οποία ρέουν ορμητικοί χείμαρροι. Το φαράγγι όμως του ποταμού Βελβιτσάνου (Χαράδρου) αποτελεί χαρακτηριστικό του γνώρισμα, διότι χωρίζει τον κύριο ορεινό όγκο σε νότιο τμήμα όπου βρίσκεται η ψηλότερη κορυφή, (Παλαβού Πύργος) και σε βόρειο τμήμα (Μεγάλη Λάκα).

Οι ποταμοί Γλαύκος και Σελινούντας αποτελούν γραμμικές χωροψηφίδες (διαδρόμους) στους πρόποδες των δύο πλευρών του όρους. Στο Σελινούντα σχηματίζονται ενδιαφέροντες βιότοποι για άγρια ζώα.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα στο πλαίσιο της οικολογίας του τοπίου του η εναλλαγή των δύο βασικών τύπων βιότοπων, θαμνοτόπια - ορεινά λιβάδια στις μη γραμμικές χωροψηφίδες. Στις πλαγιές του όπου υπάρχει βλάστηση αποτελείται από θάμνους, ενώ στα ψηλότερα μέρη του από δάση ελάτων. Ένα μεγάλο μέρος του όρους αποτελείται από άγονα εδάφη με ποώδη βλάστηση η οποία καλύπτει και ένα μεγάλο τμήμα του νότιου μέρους. Το κεντρικό μέρος του βουνού είναι άγονο έδαφος. Τα καλλιεργήσιμα εδάφη καλύπτουν κυρίως το δυτικό και ανατολικό μέρος.

Η υπερβόσκηση και η ανεξέλεγκτη υλοτομία, η ανεξέλεγκτη διάνοιξη ορεινών δρόμων και η άναρχη εξάπλωση των οικισμών στα χαμηλότερα υψόμετρα κατέστρεψαν το μεγαλύτερο μέρος της πολυπληθούς βλάστησης με συνέπεια να επέλθει διάβρωση και να ακολουθήσουν κατολισθήσεις στα ασταθή εδάφη του.

Ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά γνωρίσματα- Τοπία αποτελούν το οροπέδιο Ρακίτα, οι λίμνες Ρακίτα και η Βεργούρι καθώς και το ρέμα Τσίκιζα που διατρέχει το οροπέδιο, το οροπέδιο στη θέση Πρασούδι και ο οικισμός Μικρόνι. Οι κυριότεροι οικισμοί βρίσκονται στους πρόποδες του όρους και γίνονται σπανιότεροι με την άνοδο του υψόμετρου.

Σε ότι αφορά στις υποδομές το Παναχαϊκό διαθέτει στο βόρειο τμήμα του, στα σύνορα Πάτρας και Ρίου, το μεγαλύτερο αιολικό πάρκο της Ελλάδας.

Το Παναχαϊκό προσφέρεται για πεζοπορία και ορειβασία ενώ διαθέτει δύο ορειβατικά καταφύγια του Ε.Ο.Σ. Πατρών, στο *Ψάρθι* (1.500 μ.) που λειτουργεί από το 1934 και στο *Πρασούδι*. Από τις 3 Δεκεμβρίου 2011 λειτουργεί και το Κέντρο Περιβαλλοντικής Πληροφόρησης Παναχαϊκού Όρους στο Πουρναρόκαστρο.

• Το Τοπίο του όρους Ερύμανθος(Ωλονός)

Τα κύρια γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά αποτελούν η επιμήκης μορφή του, η οποία χωρίζεται σε τρεις βασικούς ορεινούς όγκους, τον Προφήτη Ηλία, τον Μουγγίλα και τον Ωλονό που εκτείνονται σαν οροσειρά στα όρια Αχαΐας και Ηλείας. Το διάσελο του Ωλονού είναι ο τόπος συνάντησης των τριών αυτών ορεινών όγκων. Χαρακτηριστικά στοιχεία του οι πολλές απρόσιτες ασβεστολιθικές βραχοπλαγιές, κοκκινοπράσινοι σχιστόλιθοι καθώς και οι πηγές πολλών ποταμών όπως Πηνειός, Σελινούς, Ερύμανθος, Πείρος και Παραπεύρος.

Χαρακτηριστικό στοιχείο του οι εκτεταμένες χωροψηφίδες με πυκνή βλάστηση από δάση Κεφαλληνιακής ελάτης ενώ χαμηλότερα από δάση πεύκων και μικρότερα δρυός. Σε ακόμη χαμηλότερο υψόμετρο συναντάται η μακία βλάστηση. Στις πλαγιές του υπάρχουν περίπου 970 είδη φυτών, από τα οποία τα 90 είναι ελληνικά ενδημικά. Χαρακτηριστικό στοιχείο των ειδών της βλάστησης του είναι ο αμανίτης ο μυγοκτόνος, το μανιτάρι με το κόκκινο καπέλο και τις άσπρες βούλες το οποίο κατατάσσεται στα δηλητηριώδη.

Η πολυπληθής πανίδα του περιλαμβάνει ασβούς, λαγούς, αλεπούδες ενώ εικάζεται ότι υπάρχουν και βίδρες. Τα σημαντικότερα πτηνά είναι ο χρυσαετός, η καλιακούδα, οι καρβουνιάρηδες, οι χιονοψάλτες κ.α. Το πιο θορυβώδες πτηνό είναι ο δρυοκολάπτης που κατοικεί στο δάσος. Συναντάται επίσης η σπάνια πεταλούδα *Parhassio Apollo*. Συμπεριλαμβάνεται στα αλπικά βουνά της Ελλάδας και ανήκει στις προστατευόμενες περιοχές Natura 2000. Σήμερα ο Ερύμανθος, παρ' όλες τις έντονες ανθρωπογενείς πιέσεις, παράνομο κυνήγι κλπ. διατηρεί σε μεγάλο βαθμό την φυσική ισορροπία του .

Τα Λοφώδη – ημιορεινά Τοπία

• Το ημιορεινό Τοπίο Σκολίς ή Σαντομέρι

Γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά του αποτελούν το μικρό του μέγεθος το χαμηλό ύψος (960 μ.) και οι απότομες πλαγιές του με γυμνούς και απόκρημνους βράχους. Λόγω των απόκρημνων πλαγιών του, είναι κατάλληλο για αναρριχητές αλλά και ανεμοπτεριστές.

Από εδώ πηγάζει ο μικρός ποταμός Λάρισος (ή Μάνα) που αποτελεί το όριο και ταυτόχρονα κοινό τόπο μεταξύ Αχαΐας και Ηλείας.

Βρίσκεται δυτικά του Ερύμανθου και η ψηλότερη κορυφή του είναι ο Προφήτης Ηλίας. Το βουνό, λέγεται και Σαντομέρι, στο τμήμα που βρίσκεται πάνω από το ομώνυμο χωριό αλλά και Πορτέικο, στο τμήμα που βρίσκεται πάνω από το χωριό Πόρτες.

Χαρακτηριστικό του γνώρισμα αποτελεί στις πλαγιές του όρους ο αρχαιολογικός χώρος του Κεφαλόβρυσου Πορτών, που συγκαταλέγεται μεταξύ των σημαντικότερων αρχαίων εγκαταστάσεων της Δυτικής Ελλάδας.

- **Το Λοφώδες Τοπίο Μόβρη**

Αποτελεί προέκταση του όρους Σκόλις στα Δυτικά με χαρακτηριστικό γνώρισμα το χαμηλό του ύψος (692 μ). Παλαιότερα ονομαζόταν Μαυρονέρι επειδή οι κάτοικοι της Αχαΐας, «ενοχοποιούσαν» το βουνό για τα μαύρα σύννεφα που έρχονταν από αυτό και έφερναν βροχή.

Από το Μαυρονέρι πήραν το όνομά τους και τα Μαύρα Βουνά του Αράξου. Οι Φράγκοι παρέλαβαν την ονομασία και κατά την εκφορά της Μαυνε την έκαναν Μόβρη.

Φυσικά Υδροτοπικά Τοπία

Το Τοπίο των Πηγών

- **Το Τοπίο των Πηγών του ποταμού Ερύμανθου**

Χαρακτηριστικά στοιχεία του τοπίου των πηγών του ποταμού Ερύμανθου αποτελούν ο μεγάλος αριθμός των πηγών και η μεγάλη ποσότητα του νερού που αναβλύζει από αυτές. Σε όλο το ανάγλυφο της νότιας πλευράς, υπάρχουν διάσπαρτες μικρότερες και μεγαλύτερες πηγές άρρηκτα δεμένες με ολόκληρο υδροτοπικό οικοσύστημα, του οποίου αποτελούν και τις ενδείξεις της ύπαρξης βάσει της οικολογίας των υδροτόπων.

Στους περισσότερους οικισμούς οι πηγές αυτές αναδεικνύονται χάρη σε εξαιρετικές λιθόκτιστες κατασκευές που συγκαταλέγονται στα αρχιτεκτονικά - πολιτιστικά μνημεία της περιοχής.

Τα Ποτάμια Τοπία

- **Το Τοπίο του ποταμού Πείρος**

Χαρακτηριστικό του γνώρισμα αποτελεί το μεγάλο του μήκος. Ο Πείρος είναι ο μεγαλύτερος ποταμός της Αχαΐας και η λεκάνη απορροής του είναι η μεγαλύτερη στη Δυτική Αχαΐα. Πηγάζει από τα ανατολικά του Ερύμανθου και διασχίζοντας την πεδιάδα Φαρρών - Χαλανδρίτσας εκβάλλει στον Πατραϊκό κόλπο. Κατά καιρούς είχε αλλάξει διάφορα ονόματα όπως Καμενίτσα, Μέλλας, Πίερος, Νεζερίτικο, Πρέβεδος και Αχελώος. Χαρακτηριστικά στοιχεία του αποτελούν οι χείμαρροι που δέχεται στη διαδρομή του όπως ο Παραπαίρος ή Τυθείς, το Πουρνολάγκαδο, το Τρανολάγκαδο και το Μεσολάγκαδο. Στο δήμο Τριταίας και στους οικισμούς Χαυκάλι και Τόσκες κατασκευάζεται το Φράγμα Πείρου-Περαπαίρου, με σκοπό την ύδρευση της Πάτρας και της Βιομηχανική περιοχής Πατρών. Το χωριό Τόσκες θα καλυφθεί από τα νερά της τεχνητής λίμνης.

Ο Πείρος εκβάλλει στον δήμο Δύμης κοντά στην αρχαία πόλη Ωλενο. Στις όχθες του υπήρχε και άλλη αρχαία πόλη η Φαρραία.

- **Το Τοπίο του ποταμού Γλαύκος**

Ο ποταμός Γλαύκος πηγάζει από το όρος Παναχαϊκό. Χαρακτηριστικά στοιχεία του οι πολλές μικρές πηγές (Σουλίου, Κεφαλόβρυσου, Ζουμπάτας κλπ) από τις οποίες τροφοδοτείται και διαρρέει την πεδιάδα των Πατρών. Έχει υποστεί πολλές ανθρώπινες παρεμβάσεις που έχουν αλλοιώσει το τοπίο του. Χρησιμοποιείται κυρίως για αρδεύσεις, παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος (Υ.Η.Σ Γλαύκου), ύδρευση της πόλης των Πατρών (χειμερινούς μήνες) και στις νεροτριβές (για καθαρισμό χαλιών κλπ). Κατά το παρελθόν έχει προκαλέσει πολλές πλημμύρες. Το 1927 στο χωριό Γλαύκος κατασκευάστηκε το υδροηλεκτρικό εργοστάσιο του Γλαύκου για τον φωτισμό της Πάτρας καθώς και φράγμα και τεχνητή λίμνη.

- **Το Τοπίο του ποταμού Βολιναίος ή Δρεπανέικο**

Ο Βολιναίος ή Δρεπανέικο πηγάζει από τις δυτικές παρυφές του Παναχαϊκού και εκβάλλει κοντά στο Δρέπανο. Την ονομασία την οφείλει στην αρχαία πόλη Βολίνη.

- **Το Τοπίο του ποταμού Σελινούντας**

Ο Σελινούντας ποταμός αποτελεί κοινό τόπο μεταξύ των τοπιακών ενότητων «Χελμού – Βουραϊκού - Αιγιαλείας» και «Πάτρας - Παναχαϊκού».

Μαζί με τον Γλαύκο θεωρούνται τα σύνορα του Ερύμανθου.

Ο ποταμός Σελινούντας πηγάζει από τον Ερύμανθο στην περιοχή της Βλασιάς και εκβάλλει στον Κορινθιακό κοντά στα Βαλιμίτικα. Τα χαρακτηριστικά του γνώρισμα και στοιχεία αναφέρθηκαν ήδη στην Τοπιακή Ενότητα του «Χελμού - Βουραϊκού - Αιγιαλείας».

- **Το Τοπίο του ποταμού Πλατανέικο**

Ο ποταμός Πλατανέικο πηγάζει στις παρυφές του Παναχαϊκού κοντά στο Καστρίτσι. Στην διαδρομή του περνά από το χωριό Πλατάνι από το οποίο έχει πάρει και την ονομασία του. Εκβάλλει στον Κορινθιακό κόλπο.

- **Το Τοπίο του ποταμού Σέλεμνος**

Ποτάμι της Αχαΐας που πηγάζει και αυτό στο Παναχαϊκό και στην πορεία του περνά από το Καστρίτσι στα προάστια της Πάτρας. Εκβάλλει στον Κορινθιακό κόλπο.

Στις όχθες του Σέλεμνου βρισκόταν η αρχαία πόλη Αργυρά.

- **Το Τοπίο του χειμάρρου Διακονιάρης**

Είναι χείμαρρος της Αχαΐας στην νότια πλευρά της Πάτρας. Η ονομασία του σύμφωνα με τον Πουκεβίλ οφείλεται στο ότι δεν έχει πηγές αλλά μαζεύει τα νερά του από την βροχή, δηλαδή διακονεύει. Το καλοκαίρι δεν έχει καθόλου νερό αλλά τον χειμώνα πλημμυρίζει και δημιουργεί πολλές καταστροφές. Ξεκινά πολύ κοντά στην Πάτρα από το χωριό Ελεκύστρα και περνά μέσα από την πόλη.

Τα Λιμναία Τοπία

- **Το Τοπίο της Λίμνης της Ρακίτας**

Το χαρακτηριστικό γνώρισμα της λίμνης είναι η θέση της στο οροπέδιο της Ρακίτας κοντά στο όρος Μπάρμπας, σε υψόμετρο περίπου 1.130 μέτρων και χαρακτηριστικό στοιχείο της το πολύ μικρό μέγεθος της. Οι όχθες της έχουν συνολική περίμετρο λιγότερη από 900 μέτρα. Βρίσκεται πολύ κοντά στον οικισμό της Ρακίτας. Η λίμνη αποτελεί σημαντικό υδροβιότοπο. Παλαιότερα, αλλά ακόμα και σήμερα σε κάποιον βαθμό, χρησίμευε ως τόπος για την καλοκαιρινή βοσκή των αιγοπροβάτων από την περιοχή του Μαζαρακίου Πατρών. Στην περιοχή υπάρχει άλλη μια μικρή λίμνη η λ. Βεργούρι (οι όχθες της έχουν συνολική περίμετρο λιγότερη από 150 μέτρα), καθώς και το ρέμα Τσίκιζα που διατρέχει το οροπέδιο. Γύρω από τη λίμνη δεν υπάρχουν καθόλου καλλιέργειες. Η περιοχή παρουσιάζει έντονο περιηγητικό ενδιαφέρον.

Αγροτικά Τοπία

- **Αγροτικά μη αμιγώς καλλιεργημένα Τοπία**

Αγροτικά καλλιεργημένα τοπία παράγονται και διαμορφώνονται από τις κύριες παραγωγικές δραστηριότητες, δημιουργώντας μωσαϊκά γεωργικών εκμεταλλεύσεων, ημι-φυσικών εκτάσεων στο βορειοδυτικό τμήμα της ζώνης. Στην περιοχή από το Εθνικό Πάρκο Υγροτόπων Κοτυχίου – Στροφυλιά μέχρι το βουνό της Μόβρης, εκτείνεται μια μεγάλη πεδινή έκταση η «πεδιάδα της Μοβρης» στην περιοχή της Κάτω Αχαΐας και στην εύφορη «πεδιάδα των Πατρών». Μέσα στα τοπία αυτά υπάρχουν αρκετά «γραμμικά» ημιφυσικά περιβάλλοντα που οριοθετούν τα άκρα των καλλιεργειών και τα οποία αποτελούνται κυρίως από φυτοφράκτες (δένδρα ή/και θάμνους ακαλλιεργητες λωρίδες στα άκρα των αγρών). Το αγροτικό τοπίο που δημιουργούν εμφανίζει ποικιλότητα κύρια λόγω των διαφορετικών καλλιεργειών με αμπελώνες ελαιώνες, σπυροκομηπυτικά και δημητριακά. Σε ορισμένες μόνο πεδιάδες όπως στην πεδιάδα της Αχαΐας εμφανίζεται ποικιλότητα και λόγω της γεωμορφολογίας με λοφίσκους. Όμως το έργο του Φράγματος στον ποταμό Πείρο θα αλλάξει τα δεδομένα της περιοχής. Αγροτικά καλλιεργημένα τοπία έχουν δημιουργηθεί και στις μικρές πεδιάδες και κοιλάδες που σχηματίζονται κατά μήκος του ρου των ποταμών.

Δασικά Τοπία

Δασικά τοπία βρίσκονται στο όρος Ερύμανθος (Καλέντζι - Αλεποχώρι), στην περιοχή μεταξύ Παναχαϊκού - Χαλανδρίτσας και ευρύτερης περιοχής Πατρών. Επικρατούνται είδη βλάστησης το χαλέπιο πεύκο, το έλατο, η δρυς, η καστανιά. Επίσης πάνω από την πανεπιστημιούπολη της Πάτρας υπάρχει δασικό τοπίο χαρακτηρισμένο «Αισθητικό Δάσος» έκτασης 1850 Ha, των λεκανών απορροής των χειμάρρων Σελέμνου και Χαράδρου. Έχει ιδιαίτερη αξία ως χώρος αναψυχής κυρίως για τους κατοίκους της Πάτρας.

A.2) Η κοινωνική υλικότητα του Τοπίου

Ανθρωπογενή στοιχεία

Οικιστικά Τοπία

Στο όρος Ερύμανθος οι οικισμοί είναι διάσπαρτοι με σημαντικότερους τους οικισμούς Μίχας και Τσαπουρνιά, τον οικισμό Λακκώματα που θεωρείται ένας από τους πιο αξιόλογους του Ερυμάνθου, ο Άγιος Δημήτριος, το Βελιμάχι, το Αλεποχώρι, η Σπαρτιά και ο οικισμός Καλέντζι σε θέση με εξαιρετική θέα.

- **Το Τοπίο της πόλης Χαλανδρίτσα**

Η Χαλανδρίτσα (18 χλμ. από την Πάτρα), είναι πρωτεύουσα του σημερινού Καλλικρατικού δήμου Ερυμάνθου. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα του μεγάλου οικισμού αποτελούν το ιστορικό κέντρο της πόλης, οι βυζαντινοί ναοί της Κοιμήσεως Θεοτόκου, του Αγ. Αθανασίου και του Αγ. Ιωάννη, το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης και Τοπικής Ιστορίας, καθώς και ο μυκηναϊκός οικισμός και το μυκηναϊκό νεκροταφείο που έχουν ανασκαφεί μέσα στον οικισμό, στον δρόμο προς Μίραλι. Επίσης χαρακτηριστικά στοιχεία –Τοπόσημα αποτελούν οι πετρόκτιστες βρύσες του Ντεφάνη και του Μαργούτσα, η Τρανή βρύση και οι παλαιοί νερόμυλοι (Μαζαρακιώτη, Χαλκιά).

- **Το Τοπίο του οικισμού Αλεποχώρι**

Το Αλεποχώρι είναι ένα μικρό χωριό της Αχαΐας σε υψόμετρο 700 μέτρων στους δυτικούς πρόποδες του όρους Ερύμανθος. Στο ευρύτερο περιβάλλον του οικισμού Αλεποχώρι υπάρχουν πολλές ενδιαφέρουσες διαδρομές ορειβατικού αλλά και αναρριχτικού χαρακτήρα. Τα πιο δημοφιλή στην περιοχή θεωρούνται τα γεμάτα σταλακτικές πεδία της δυτικής πλευράς όπου υπάρχει και αναρριχτικό πεδίο για όλα τα επίπεδα αναρριχτών.

- **Το Τοπίο του οικισμού Ρακίτα**

Η Ρακίτα είναι ένας γνωστός παραθεριστικός οικισμός χτισμένος ανάμεσα στα έλατα, στο οροπέδιο και ταυτίζεται πλέον με το παλιό ερειπωμένο χωριό Άνω Μαζαράκι. Το Άνω Μαζαράκι και η Ρακίτα δεν

κατοικούνται μόνιμα. Η τοποθεσία Ρακίτα παλαιότερα, αλλά ακόμα και σήμερα σε κάποιο βαθμό, χρησίμευε ως τόπος για την καλοκαιρινή βοσκή των αιγοπροβάτων. Τα τελευταία χρόνια με την βελτίωση των υποδομών έχει παρατηρηθεί αύξηση του αριθμού των παραθεριστών από πολλές περιοχές της Π.Ε.

- **Το Τοπίο του οικισμού Φάρές ή Φαραί (παλαιά ονομασία Λαλεκώστα)**

Είναι μεγάλος οικισμός, με έκταση 11.230 στρέμματα. Χαρακτηριστικό του γνώρισμα είναι ότι αποτελείται από δυο οικισμούς. Ο ένας οικισμός φέρει το ίδιο όνομα και ο άλλος οικισμός ονομάζεται Πρέβεδος. Επίσης χαρακτηριστικό γνώρισμα αποτελεί η πλατεία του χωριού με τον πέτρινο Ναό καθώς και χαρακτηριστικά στοιχεία του τα παραδοσιακά σπίτια αλλά και τα πηγάδια. Κοντά στο οικισμό Φάρες υπάρχουν τα λείψανα του Αρχαίου Οικισμού και το Υπέργειο Ρωμαϊκό κτίριο.

Αρχαιολογικά Τοπία

- **Πόρτες (Κεφαλόβρυσος)**

Κοντά στον οικισμό Πόρτες στις πλαγιές του όρους Σκόλις βρίσκεται ο αρχαιολογικός χώρος του Κεφαλόβρυσου Πορτών, που συγκαταλέγεται μεταξύ των σημαντικότερων αρχαίων εγκαταστάσεων της Δυτικής Ελλάδας, αφού εδώ ήρθαν στο φως σημαντικά και μοναδικά κατάλοιπα της μυκηναϊκής εποχής (17ος-11ος αι. π.Χ.).

Στον σημαντικό αυτό αρχαιολογικό χώρο έχει ερευνηθεί και αναδειχθεί το νεκροταφείο, που αποτελείται από σειρά τύμβων με κτιστούς θαλαμοειδείς και κιβωτιόσχημους τάφους εντός αυτών.

Αν συσχετίσει κανείς τις γραπτές πηγές με τις νεώτερες έρευνες, η θέση του Κεφαλόβρυσου Πορτών θα μπορούσε να ταυτιστεί με την Ηλειακή Πύλο.

Η γεωμορφολογία της περιοχής, τα μεγάλα βαραθρώδη σπήλαια με τα μικρά στόμιά τους, αλλά και το σύγχρονο τοπωνύμιο Πόρτες, ταιριάζουν με όσα αναφέρει ο Πausανίας για τις Πύλες του Άδη και τη λατρεία του θεού των νεκρών στην Ηλειακή Πύλο.

Για τον προϊστορικό οικισμό δεν υπάρχουν ακόμα περισσότερα στοιχεία, πλην της θέσης του, αφού δεν έχει ερευνηθεί ακόμη.

- **Κάστρο Σαντομερίου**

Στο όρος Σκόλις, πάνω από τον οικισμό Σαντομέρι που είναι ένας από τα τους ενδιαφέροντες οικισμούς της Δυτικής Αχαΐας, συναντώνται ερείπια Κάστρου της Φραγκοκρατίας. Το Κάστρο λεγόταν Σαιντ Ομέρ και το έχτισαν Φράγκοι Φλαμανδοί άρχοντες της Θήβας στα 1273 κατά μια εκδοχή ή στα 1311 κατά μια δεύτερη. Έχει συνδεθεί με σπουδαίες φυσιογνωμίες. Η παράδοση λέει ότι εδώ πέθανε η γυναίκα του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου.

Σήμερα σώζονται ερείπια από τα τείχη, τον πύργο, εκκλησίες και άλλα κτίσματα, αλλά και ερείπια μεταβυζαντινού ναού με την ονομασία «της Παναγίας ο λάκκος».

- **Γυφτόκαστρο**

Βρίσκεται έξω από τον οικισμό Άρλα του π. Δήμου Ωλενίας. Λέγεται και κάστρο της Άρλας. Σήμερα αποτελεί το καλύτερα διατηρούμενο φραγκικό κάστρο στην Αχαΐα.

Το σχήμα του είναι πολυγωνικό και στο κέντρο του υπάρχει δεξαμενή.

- **Αρχαία Τριτεία ή Τρίταια**

Πλησίον του οικισμού Μαρίνα του Δήμου Τριταίας υπάρχουν τα ίχνη (τμήματα τοίχων και οικοδομήματα) της αρχαίας αχαϊκής πόλης Τρίτειας, την οποία είχε επισκεφθεί ο περιηγητής Πausανίας.

- **Σγάρτσικο ή Κάστρο Δοξαπατρή**

Το Σγάρτσικο, είναι αρχαία ακρόπολη που χρησιμοποιήθηκε αργότερα από τους Βυζαντινούς και τους Φράγκους, η οποία βρίσκεται κοντά στον οικισμό Σκιαδά, στη δεξιά όχθη του ποταμού Πείρου και στην κορφή ενός λόφου, που έχει υψόμετρο 54 μέτρα. Τα τείχη και τα ερείπια από τα οικοδομήματα σώζονται σε ικανοποιητικό βαθμό. Λέγεται και Κάστρο Δοξαπατρή, γιατί προφανώς είχε περιέλθει στην κατοχή του βυζαντινού αυτού στρατηγού, ο οποίος αγωνίστηκε κατά των Φράγκων το 1204.

- **Αχαϊκό Λεόντιο**

Στην ομώνυμη Κοινότητα, έχει βρεθεί οικισμός και ιερό της Αρτέμιδος, που χρονολογούνται από τον 8ο π.Χ. αιώνα, ενώ σε διάφορες τοποθεσίες της περιοχής, όπως π.χ. στη θέση Άγιος Ιωάννης, έχουν βρεθεί θαλαμοειδείς τάφοι της υστερομυκηναϊκής εποχής. Επίσης, στη θέση Παλαιά Κτίρια, μεταξύ άλλων, έχει ανασκαφεί και ένας υδραγωγός, ενώ στη θέση Λουτρά έχει αποκαλυφθεί ρωμαϊκό λουτρό.

- **Αρχαιολογικός χώρος Πετρωτού-Κρήνης**

Πρόκειται για αρχαιολογικό χώρο του οποίου τα ευρήματα αναφέρονται στη Μυκηναϊκή εποχή. Στο Πετρωτό μάλιστα υπήρχε και Μυκηναϊκό νεκροταφείο.

- **Φαραί Αχαΐας**

Αι Φαραί ήταν αρχαία πόλη της Αχαΐας.

Σήμερα η θέση της πόλης έχει οριοθετηθεί ανάμεσα στους σημερινούς οικισμούς Φαραί, Πρέβεδος και Ίσωμα, όπου έχουν ανασκαφεί ρωμαϊκό λουτρό, επιγραφές σε αρχαίο νεκροταφείο και μυκηναϊκοί τάφοι.

Αποτέλεσε μέλος του Κοινού των Αχαιών ως συνιδρύτρια πόλη της «Β' Αχαϊκής Συμπολιτείας», το 281 π.Χ. και της Αχαϊκής Συμπολιτείας.

Ο Πausανίας αναφέρει ότι στην εποχή του υπήρχαν ο περίβολος της Αγοράς της πόλης και το μαρμάρινο άγαλμα του Αγοραίου Ερμή. Εκεί υπήρχε και η πηγή με το *ιερό ύδωρ του Ερμή*.

Παραδοσιακά στοιχεία

• Λιθόκτιστα Γεφύρια τον ποταμό Ερύμανθο

Αναπόσπαστα συνδεδεμένα με τον ποταμό Ερύμανθο και αρμονικά ενταγμένα στο φυσικό περιβάλλον της περιοχής, είναι μία σειρά από λιθόκτιστα γεφύρια. Τα περισσότερα από αυτά είναι κατασκευασμένα στον 19ο αιώνα και αποτελούν δείγματα της λαϊκής αρχιτεκτονικής εκείνης της περιόδου και σημαντικά στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς.

B) Στοιχεία της άυλης διάστασης του Τοπίου

α) Ασχολίες

Παρά την μείωση της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα οι κύριες ασχολίες των κατοίκων είναι αγροτικές. Ενδιαφέρον είναι ότι κάθε χρόνο η διαδικασία του τρύγου παραμένει αναλλοίωτη και γίνεται με άσβεστο πάθος και μεράκι από τους ντόπιους τρυγητές και παραγωγούς αλλά και από τους οικονομικούς μετανάστες.

β) Συλλογικότητες, πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες, έθιμα, τουρισμός

- Αγροτική Έκθεση Χαλανδρίτσας. Η μοναδική στο είδος της στο Νομό Αχαΐας Έκθεση Αγροτικών Μηχανημάτων & Προϊόντων Αχαϊκής Γης, πραγματοποιείται στις αρχές Σεπτεμβρη, αδιάλειπτα από το 1996. Στον ίδιο χώρο επίσης παρουσιάζονται παραδοσιακά, αγροτικά εργαλεία που αναδεικνύουν την πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής, ενώ μικροί και μεγάλοι απολαμβάνουν βόλτες με άλογα της ιππικής σχολής, χορευτικές παραστάσεις και δράσεις που συνδέουν το παρελθόν με το σήμερα, καθώς και διάφορες άλλες πολιτιστικές εκδηλώσεις.
- Στη Ρακίτα στο Νουκολικό μουσικό Φεστιβάλ εμφανίζονται πολλές μπάντες και καλλιτέχνες, ανάμεσα τους οποίους το γκρουπ Bandamadara και οι Πατρινοί Monostyle
- Ο ανεμοπτερισμός στο Παναχαϊκό είναι κοινός στις περιοχές κάτω από 1.100 μ.
- Σήμερα ο Ερύμανθος αποτελεί πόλο έλξης εναλλακτικού τουρισμού, πεζοπόρων και ορειβατών στα αρκετά δημοφιλή μονοπάτια του. Σε ορισμένα σημεία του όπως στο χωριό Καλέντζι θεωρείται αναρριχητικός παράδεισος αλλά και αγαπημένο σημείο απογείωσης αιωροπτεριστών.
- Ο χαρακτήρας του συνολικού τοπίου του ποταμού Σελινούντα είναι ιδανικός για ράφτινγκ.
- Στον οικισμό Φαρές κάθε χρόνο στις αρχές του Σεπτεμβρη, πραγματοποιείται η καθιερωμένη «Γιορτή Κρασιού», η οποία συγκεντρώνει πλήθος κόσμου απ' όλη την περιοχή.

γ) Αρχαιότητα και μυθολογία, ιστορία και ιστορικότητα

• Ερύμανθος

Εξαιρετικά σημαντικό χαρακτηριστικό γνώρισμα του Ερύμανθου είναι η ιστορικότητά του. Αποτελέσε πάντα το κρησφύγετο των κατατρεγμένων και ορμητήριο επαναστατών, τόσο στην περίοδο της Τουρκοκρατίας όσο και στη Γερμανοϊταλική κατοχή. Η μυθολογία τον συνοδεύει όπως σχεδόν όλα τα όρη τους ποταμούς και τις λίμνες. Ο Ερύμανθος στην αρχαιότητα θεωρούνταν τόπος διαμονής της Αρτέμιδος και του Πάνα και εδώ ζούσε ο φοβερός και τρομερός κάπρος που εξολόθρευσε ο Ηρακλής.

• Η Χαλανδρίτσα

Στην Χαλανδρίτσα έχουν έρθει στο φως έπειτα από ανασκαφές στην περιοχή «Τρουμπές» ευρήματα μυκηναϊκών χρόνων. Επίσης η Χαλανδρίτσα εμφανίζεται με αστική μορφή επί Φραγκοκρατίας και στην αρχή ήταν τμήμα της βαρονίας Πατρών. Αργότερα δημιουργήθηκε η «βαρονία της Χαλανδρίτσας» την οποία διαφέντευε ο οίκος των Tremouille, ενώ τον 13ο αιώνα περιήλθε στην οικογένεια Ζαχαρία ως προίκα. Μάλιστα το 1364 ο βαρόνος Ζαχαρίας εκλέχθηκε επίτροπος της ηγεμονίας. Ακόμη και σήμερα διακρίνονται τμήματα του μεσαιωνικού πύργου των Tremouille (1216), γνωστό στους ντόπιους ως Παλιόπυργος. Μετά την απελευθέρωση από τους Τούρκους η Χαλανδρίτσα οργανώνεται και ο ρόλος της αναβαθμίζεται. Αποκτά Συμβολαιογραφείο και γίνεται η πρωτεύουσα του Δήμου Φαρρών.

• Ρακίτα

Κοντά στον ορεινό οικισμό Ρακίτα γίνονται ανασκαφές για την ανάδειξη ναού της γεωμετρικής περιόδου αφιερωμένος στη Θεά Αρτέμιδα.

2. Αξιολόγηση

Η ζώνη περιλαμβάνει επτά (7) τοπία Εθνικής Αξίας και δέκα (10) τοπία Περιφερειακής Αξίας. (Βλ. Πίνακα στο σχετικό Παράρτημα)

3. Διαδρομές και μονοπάτια, σημαντικά σημεία αξιολογής θέας / Σύνδεση με άλλα αξιόλογα τοπία

- Στο ευρύτερο περιβάλλον του οικισμού Αλεποχώρι υπάρχουν πολλές ενδιαφέρουσες διαδρομές ορειβατικού αλλά και αναρριχητικού χαρακτήρα. Τα πιο δημοφιλή στην περιοχή θεωρούνται τα γεμάτα σταλακτικές πεδιά της δυτικής πλευράς όπου υπάρχει και αναρριχητικό πεδίο για όλα τα επίπεδα αναρριχητών
- Διαδρομή: Χαλανδρίτσα - Μίραλι - Βετέικα - Ρακίτα.

- Κατά μήκος του Πείρου υπάρχει μονοπάτι, το οποίο ξεκινάει από τη Βαλμαντούρα και καταλήγει στα Λακκώματα. Η διαδρομή διασχίζει ένα κατάφυτο τοπίο, ενώ τα παραδοσιακά πέτρινα γεφύρια την κάνουν ιδιαίτερα ελκυστική για τους πεζοπόρους.
- Το Παναχαϊκό αποτελεί πόλο έλξης εναλλακτικού τουρισμού, πεζοπόρων και ορειβατών στα αρκετά δημοφιλή μονοπάτια του. Σε ορισμένα σημεία του όπως στο χωριό Καλέντζι θεωρείται αναρριχητικός παράδεισος αλλά και αγαπημένο σημείο απογείωσης αιωροπτεριστών.

Προτεινόμενες Διαδρομές στο Παναχαϊκό (1.926μ.): (<http://www.wondergreece.gr/v1/el/>)

- Πουρναρόκαστρο - Καταφύγιο Ψάρθι - Βουνό του Γιώργη - Άνω Καστρίσι: 8 ώρες πορείας, επίπεδο δυσκολίας μέτριο.
- Πουρναρόκαστρο - Καταφύγιο Ψάρθι - Κορυφή: 5 ώρες πορείας, επίπεδο δυσκολίας μέτριο.
- Άνω Καστρίσις - Πηγή Πασχανιάνων – Δρίτσελο - Πρασούδι: 4 ώρες πορείας, επίπεδο δυσκολίας μέτριο
- Πουρναρόκαστρο - Καταφύγιο Ψάρθι – Βοδιάς - Καταφύγιο Πρασουδίου - Παλαβού Πύργος: 6 ώρες πορείας, επίπεδο δυσκολίας μέτριο.

Οι περισσότερες κορυφές του Παναχαϊκού προσφέρουν θέα προς την πόλη της Πάτρας, τον Πατραϊκό κόλπο, τα βουνά της Πελοποννήσου και της Στερεάς Ελλάδας.

Ιδιαίτερα εξαιρετική θέα προσφέρει η θέση που βρίσκεται ο οικισμός Καλέντζι σε υψόμετρο 920μ. Η ανακαινισμένη πλατεία του χωριού προσφέρει μια υπέροχη πανοραμική θέα της περιοχής της Τριταίας, μέχρι τον ποταμό Πηνειό και το φράγμα του.

Ο οικισμός Καλέντζι θεωρείται αναρριχητικός παράδεισος αλλά και αγαπημένο σημείο απογείωσης αιωροπτεριστών.

4. Απειλές

- Η λίμνη της Ρακίτας βρίσκεται όρια της καταστροφής από την αλόγιστη χρήση λιπασμάτων παρά το ότι αποτελεί σημαντικό υδροβιότοπο.
- Βαρέα μέταλλα και βιομηχανικά απόβλητα εντοπίστηκαν στα απορρίμματα που βγήκαν στην επιφάνεια στις εκβολές του Σελινούντα ποταμού, στην Αιγιάλεια.
- Παλαιότερα το όρος Παναχαϊκό είχε πλούσια βλάστηση και δάση όμως το μεγαλύτερο μέρος τους καταστράφηκε από την ανεξέλεγκτη υλοτομία και υπερβόσκηση με επακόλουθο τη διάβρωση και τις κατολισθήσεις στα ασταθή εδάφη του. Στην υποβάθμιση της βλάστησης και της πανίδας του βουνού έχουν συμβάλει τα μέγιστα η υπερβόσκηση, η λαθροθηρία, οι συνεχείς δασικές πυρκαγιές, η ανεξέλεγκτη διάνοιξη ορεινών δρόμων και η άναρχη εξάπλωση των οικισμών στα χαμηλότερα υψόμετρα.
- Το αιολικό πάρκο του Παναχαϊκού, εγκαταστάθηκε σε ευαίσθητη και ευάλωτη περιβαλλοντικά ζώνη του Παναχαϊκού. Οι εγκαταστάσεις ήταν μεγάλης κλίμακας με αποτέλεσμα οι όποιες περιβαλλοντικές επιπτώσεις και η υποβάθμιση που προκαλούν να είναι δύσκολο να αφομοιωθεί από το όλο οικοσύστημα.
- Σημαντική ρύπανση παρατηρείται και στον ποταμό Πείρο με απόβλητα ελαιολιπιδίων όπως καταγγέλλουν οι κάτοικοι της περιοχής Κάτω Αλισσού Αχαΐας.

5. Πολιτικές και Διαχειριστικά μέτρα - Κατευθύνσεις για ΓΠΣ, ΜΠΕ

- Συνετή χρήση, αποδοτική και υπεύθυνη διαχείριση του εδαφικού πόρου, προκειμένου να μειωθεί η απώλεια του και η μετατροπή του τοπίου ώστε να διαφυλαχθούν οι πολυάριθμες ζωικές υπηρεσίες του και να μη χάνονται μέσω μιας αλόγιστης επέκτασης αστικών περιοχών και ανάπτυξης υποδομών (παρόλο που η ανάπτυξη υποδομών πρέπει να στηρίζεται ώστε να τροφοδοτεί την οικονομική μεγέθυνση) (Επίτροπος Janez Potočnik, αρμόδιος για το περιβάλλον).
- Ενημέρωση των πολιτών για την αξία του τοπίου και τις υπηρεσίες που τους προσφέρει.
- Ανάδειξη των οικιστικών τοπίων των ορεινών οικισμών στο πλαίσιο της συγκράτησης για την προσαρμογή της διαχείρισης των δασών και διατήρηση της ποικιλότητας του τοπίου για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής όπως Αλεποχώρι, Καλέντζι κλπ.
- Ολοκλήρωση της σύνταξης διαχειριστικών σχεδίων των προστατευόμενων περιοχών και άμεση υλοποίησή τους, όπως του Παναχαϊκού και του Ερύμανθου και προσδιορισμός της φέρουσας ικανότητας εγκατάστασης αιολικών πάρκων διότι ήδη υπάρχει το μεγάλο αιολικό πάρκο του Παναχαϊκού.
- Ορθολογική διαχείριση των λιβαδιών τα οποία πολύ συχνά δημιουργούν τοπία ιδιαίτερης αισθητικής και περιβαλλοντικής αξίας, για την ελαχιστοποίηση της πίεσης βόσκησης, ώστε να μην οδηγούνται στην υποβάθμιση.
- Άμεση ανάπτυξη της άμυνας (οικολογικής και ανθρωπογενούς) κατά των δασικών πυρκαγιών, λόγω της αύξησης της έντασης και της συχνότητας του φαινομένου, υπό την επίδραση του ανθρώπινου παράγοντα αλλά και των έκτακτων καιρικών φαινομένων, λόγω της κλιματικής αλλαγής.
- Προστασία του τοπίου των πηγών των ποταμών Πηνειού, Σελινούντος Ερυμάνθου, Πείρου και Παραπείρου στο Όρος Ερύμανθος, οι οποίες είναι άρρηκτα δεμένες με ολόκληρο υδροτοπικό οικοσύστημα.

- Ανάδειξη χαρακτηριστικών γνωρισμάτων – τοπόσημων όπως το οροπέδιο Ρακίτα, οι λίμνες Ρακίτα και η Βεργούρι καθώς και το ρέμα Τσίκιζα.
- Διατήρηση του αγροτικού τοπίου τόσο ποιοτικά όσο και εκτατικά με ενίσχυση των «δομικών στοιχείων του Αγροτικού καλλιεργημένου Τοπίου», (μετά από οικολογική μελέτη της αγροτικής περιοχής), όπως φυτοφράκτες ακαλλιεργητες λωρίδες στα άκρα των αγρών, κ.α. για τη διατήρηση της αγρίας ζωής μέσα στις γεωργικές εκτάσεις, στις πεδιάδες της Μόβρης και των Πατρών, προώθηση της βιολογικής γεωργίας και της Αγροδοσοπονίας και στα καλλιεργημένα ορεινά αγροτικά τοπία, που έχουν μεγάλη αξία για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και του αγροτικού τοπίου αλλά και οικονομική αξία.
- Η ανάδειξη, των αρχαιολογικών χώρων και θέσεων του συνόλου της τοπιακής ενότητας με δημιουργία «Αρχαιολογικών Τοπίων» στο πλαίσιο της νέας αντίληψης για την ανάδειξή τους, σύμφωνα με την οποία πρέπει να αναδεικνύονται και να προβάλλονται ταυτόχρονα οι αυθεντικές ιδιότητες του τοπίου (Morin 1999). Ταυτόχρονα δημιουργία δικτύου διαδρομών πεζοδρόμων, ποδηλατοδρόμων διάμεσου του αγροτικού τοπίου, αγροτικών οικισμών με αγορές τοπικών προϊόντων, συνδυασμένων με τις διαδρομές και τα μονοπάτια που έχουν εντοπιστεί, καθώς και τα σημεία αξιολογής θέας, επανασυνδέοντας τον αρχαιολογικό χώρο με το ευρύτερο περιβάλλον του, στο πλαίσιο ενός ενιαίου Προγράμματος. (Πόρτες, Κάστρο Σαντομερίου, Γυφτόκαστρο Αρχαία Τριετία, Σγάρτσικο, Αχαϊκό Λεόντιο, Πετρωτού-Κρήνης, Φαράι Αχαΐας)
- Ανάδειξη των παραδοσιακών στοιχείων π.χ τα πέτρινα γεφύρια, στον Ερύμανθο, τις αναβαθμίδες ως αναπόσπαστο στοιχείο του μεσογειακού τοπίου, τις νεροτριβές, τα παλαιά μονοπάτια κλπ.

22. ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΠΑΤΡΑΪΚΟΥ ΚΟΛΠΟΥ

1. Τύποι τοπίων / Τοπία / Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά - περιγραφή

A) Η υλική διάσταση των Τύπων Τοπίου

A.1) Η αβιοτική και βιολογική υλικότητα του Τοπίου

Φυσικά Υδροτοπικά Τοπία

Τα Τοπία των Ρεμάτων

- **Το Τοπίο του Ρέματος Χάραδρος**

Πηγάζει από τις βορειοδυτικές υπώρειες του Παναχαϊκού όρους και εκβάλλει στο ανατολικό τμήμα του Πατραϊκού κόλπου στο ύψος του Καστελόκαμπου. Χαρακτηριστικό του στοιχείο είναι ότι δεν έχει ομαλή ροή. Στο πέρασμά του δημιουργεί βαθιά χαράδρα και εικάζεται ότι το όνομά του προέρχεται από το γεγονός αυτό.

- **Το Τοπίο του Ρέματος Σαραβαλέικο**

Πηγάζει από τον Ομπλό και εκβάλλει στον Πατραϊκό κόλπο. Το καλοκαίρι είναι ξερό ενώ το χειμώνα κατεβάζει πολύ νερό. Περνά από τα χωριά Κρήνη και Οβρυά. Στο μεγαλύτερο μέρος του περνά από τον οικισμό Σαραβάλι. Για τον λόγο αυτό και το όνομα του.

Τα Ποτάμια Τοπία

- **Το Τοπίο των ποταμών Γλαύκου, Βολιναίου**

Ο Γλαύκος συνεχίζει στην ζώνη αυτή Νότια της πόλης των Πατρών έχοντας υποστεί πολλές ανθρώπινες παρεμβάσεις όπως αναφέρθηκε που έχουν αλλοιώσει το τοπίο του. Στον Γλαύκο γίνονται έργα ρύθμισης της κοίτης του, με κατασκευή τοιχωμάτων από μπετόν αρμέ και ανακατασκευή του παραποτάμιου δρόμου που τον διασχίζει. Ο δρόμος αυτός συνδέει την περιμετρική οδό με το νέο λιμάνι της πόλης και στις εκβολές του θα κατασκευαστεί γέφυρα.

Εκτός από τον δρόμο στις παραποτάμιες εκτάσεις (οι οποίες είναι παλιά κοίτη του ποταμού) υπάρχουν αθλητικές εγκαταστάσεις της Θύελλας Πατρών, το ενωσιακό γήπεδο της Ε.Π.Σ. Αχαΐας, το δημοτικό γήπεδο Πετρωτού του Δήμου Μεσσήτιδος και οι εγκαταστάσεις του Καρναβαλικού εργαστηρίου του Δήμου Πάτρας. Επίσης συνεχίζει και ο ποταμός Βολιναίος ή Δρεπανέικο.

Τα Λιμναία Τοπία

- **Το Τοπίο του έλους της Αγυιάς**

Το Έλος της Αγυιάς είναι ένα μικρό και παράκτιο υδατικό οικοσύστημα, μόλις 30 εκταρίων που βρίσκεται βόρεια του κέντρου της πόλης. Μεγάλης σημασίας για τη βιοποικιλότητα της περιοχής και για τη διαφύλαξη του κλίματος της, έχει το έλος της Αγυιάς. Κύρια χαρακτηριστικά του υγρότοπου αποτελούν το μικρό μέγεθος του και ταυτόχρονα το υψηλό, επίπεδο της βιοποικιλότητας του με πάνω από 90 είδη πουλιών να έχουν παρατηρηθεί στην περιοχή ως τις αρχές της δεκαετίας του 1990, σύμφωνα με μια μελέτη του γραφείου Πάτρας της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρίας καθώς και η μεγάλη σημασία του για τη βιοποικιλότητα της περιοχής και για τη διαφύλαξη του κλίματος της.

Παράκτια Τοπία

Μεταξύ των ακρωτηρίων του Άραξου και του Ρίου σχηματίζεται ο Πατραϊκός κόλπος με το λιμάνι της Πάτρας.

Οι ακτές της ζώνης αυτής παρά τον μικρό διαμελισμό τους δημιουργούν ευπρόσιτες και δημοφιλείς παραλίες με κυρίαρχους δυο τύπους γεωμορφολογικών χαρακτηριστικών στοιχείων τοπίου.

Από το Ρίον έως τα Καμίνια κυριαρχούν οι παραλίες με γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά στοιχεία από αμμοβότσαλο και τα νερά είναι δροσερά.

Αρκετές παραλίες είναι πλάτους 3 - 5 μέτρων, με δένδρα.

Από την Κάτω Αχαΐα και έως την Καλογριά, κυριαρχούν οι αμμώδεις παραλίες με νερά πιο ζεστά και θάλασσα πιο ρηχή.

Πολυσύχναστες, μεγάλοι πλάτους και οργανωμένες παραλίες είναι της Λακκόπετρας, των Νιφοραϊκών, του Καλαμακίου. Γαλάζιες σημαίες απονεμήθηκαν στις παραλίες Καλογριάς, Λακκόπετρας, Ροδοδάφνης (Αβύθου), Σελιανιτικών, Λόγγου.

Αγροτικά Τοπία

Αγροτικά μη αμιγώς καλλιεργημένα Τοπία

Μωσαϊκά γεωργικών εκμεταλλεύσεων ημι-φυσικών εκτάσεων στα παράλια του Πατραϊκού κόλπου στο μεγαλύτερο τμήμα του μήκους του στη ζώνη αυτή. Στη Λακόπετρα - Νιφοραϊκά στην περιοχή της Κάτω Αχαΐας, στην εύφορη «πεδιάδα των Πατρών» και στην περιφέρεια της Πάτρας μέχρι τον Ψαθόπυργο, δημιουργούνται αγροτικά αλλά μη αμιγώς καλλιεργημένα τοπία με αμπελώνες ελαιώνες, οπωροκηπευτικά και δημητριακά.

A.2) Η κοινωνική υλικότητα του Τοπίου

Ανθρωπογενή στοιχεία

Οικιστικά Τοπία

Στη παράκτια αυτή ζώνη το χαρακτηριστικό στοιχείο των οικιστικών τοπίων αποτελεί η γραμμική τους διάταξη κύρια κατά μήκος των ακτών λόγω της ανάπτυξης της Β΄ κατοικίας, αλλά και της σιδηροδρομικής γραμμής και της εθνικής οδού παλιάς και νέας, με κατά τόπους πυκνώματα από το Κάστρο του Ρίου μέχρι τη Κάτω Αχαΐα όπου και η ΒΙΠΕ Πατρών. Τα μεγαλύτερα πυκνώματα φυσικά εμφανίζονται γύρω από την Πάτρα.

• Το Τοπίο της πόλης Πάτρα

Στο οικιστικό τοπίο της ζώνης κυριαρχεί το πολεοδομικό συγκρότημα της Πάτρας που είναι το τρίτο μεγαλύτερο σε πληθυσμό στην Ελλάδα. Χαρακτηριστικό γνώρισμα της δομής του αστικού τοπίου της αποτελεί η διαίρεσή της στην Άνω και Κάτω πόλη, που συνδέονται μεταξύ τους με σκάλες. Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της Κάτω πόλης, αποτελούν ο αστικός πυρήνας του 19ου αιώνα και το λιμάνι, ενώ τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της Άνω πόλης αποτελούν οι παλαιότεροι οικισμοί, γύρω από το φρούριο. Στο πλαίσιο της οικολογίας του τοπίου της και σε ότι αφορά στα φυσικά και γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά των δυο τμημάτων της, αυτά διαφέρουν. Της Κάτω πόλης αποτελούν η γεινίαση με την θάλασσα και η θέση της μεταξύ των εκβολών των ποταμών Γλαύκου και Χαράδρου, χτισμένη πάνω σε ένα αρχικά ποταμογενές και ελώδες έδαφος, και της Άνω πόλης η θέση της πάνω στις δυτικότερες υπώρειες του Παναχαϊκού όρους πριν τον Πατραϊκό Κόλπο.

Η Πάτρα είναι το μεγαλύτερο οικονομικό, εμπορικό και πολιτιστικό κέντρο της Πελοποννήσου και της Δυτικής Ελλάδας.

• Το Τοπίο του οικισμού Ρίο

Το Ρίο ή Άγιος Γεώργιος είναι παράκτιος οικισμός και βρίσκεται 8 χλμ. βορειο-ανατολικά της Πάτρας. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα του αποτελούν το Πανεπιστήμιο Πατρών, το Πανεπιστημιακό Γενικό Νοσοκομείο Πατρών, η γέφυρα Ρίου - Αντίρριου, το Πορθμείο Ρίου - Αντίρριου, το Κάστρο του Ρίου. Σημαντικό πολιτιστικό χαρακτηριστικό αποτελεί το ότι έχει δημοτικό σχολείο από το 1866.

• Το Τοπίο του οικισμού Κάτω Αχαΐα

Η Κάτω Αχαΐα, γνωστή και σαν Αχαγιά, είναι κωμόπολη, 24 χλμ από την Πάτρα. Η Κάτω Αχαΐα στην τελευταία απογραφή του 2011 είχε 9.618 κατοίκους, ενώ ήταν και παραμένει το εμπορικό και πνευματικό κέντρο του δυτικού τμήματος της πρώην Επαρχίας Πατρών.

Χαρακτηριστικό της περιοχής ο αρμονικός συνδυασμός βουνού και θάλασσας.

Σε απόσταση 22 χλμ βρίσκεται το πανέμορφο δάσος Στροφυλιάς (Καλογριά), με τις τεράστιες παραλίες και τα καταγάλανα νερά του.

Αρχαιολογικά Τοπία

Η Πάτρα, η αρχαία πόλη του μυθικού Πατρέα, αποτελεί τη δυτική πύλη της Ελλάδας στην Ευρώπη προσφέροντας εύκολη πρόσβαση στους σημαντικότερους αρχαιολογικούς τόπους της χώρας: Αρχαία Ολυμπία, Δελφούς, Επίδαυρο, Ναό Επικούρειου Απόλλωνα, Μυκήνες, Αθήνα.

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΤΡΑΣ

-Βυζαντινό - Φραγκικό Κάστρο: Χτισμένο στη θέση της αρχαίας ακρόπολης την εποχή του Ιουστινιανού, επιδιορθώθηκε και έλαβε τη σημερινή του μορφή από τους Φράγκους της Δ' Σταυροφορίας, στις αρχές του 13ου μ. Χ. αιώνα. Από την αρχαιότητα μέχρι το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, το κάστρο χρησιμοποιήθηκε

αδιάκοπα για την άμυνα της περιοχής, αλλά και ως φυλακή, με συνέπεια τις πολλές προσθήκες, που είναι εμφανείς.

- **Ρωμαϊκή Γέφυρα:** Τμήμα της «Via Militariam», που ένωνε την Πάτρα με το Αίγιο. Βρίσκεται στη βόρεια είσοδο της πόλης, στη συμβολή των οδών Αρέθα και Νέας Εθνικής Οδού. Πρόκειται για μια σπάνιας ομορφιάς δίτοξη γέφυρα και είναι ένα από τα λιγοστά τεχνικά έργα της μορφής αυτής, που διασώθηκαν στην Ελλάδα.

- **Ρωμαϊκό Υδραγωγείο:** Μεγάλο τεχνικό έργο των ρωμαϊκών χρόνων. Ξεκινάει από τις πηγές «Νερομάννα» του Ρωμανού και καταλήγει, μετά από διαδρομή 6 χλμ. στην Αρόη κάτω από το βυζαντινό κάστρο, όπου διατηρείται το καλύτερο τμήμα του.

- **Μυκηναϊκό Νεκροταφείο:** Σε απόσταση 7 χλμ. και ΒΑ της πόλης, στη θέση «Αμυγδαλιά» ή «Αγραπιδιά» του συνοικισμού Βούντενη, εντοπίστηκε μυκηναϊκό νεκροταφείο (1500 - 1100 π.Χ.), που καταλαμβάνει έκταση περίπου 80 στρεμ.

-**Ρωμαϊκό Αμφιθέατρο ή Στάδιο:** Σπουδαίο κτίσμα του 1ου μ.Χ. αιώνα, ανασκαμμένο. Ένα τμήμα του, είναι ορατό και βρίσκεται στην οδό Ηφαίστου, κάτω από την πλατεία Αγ. Γεωργίου και κοντά στο Ωδείο.

-**Ρωμαϊκό Ωδείο:** Στα δυτικά της Ακρόπολης, κοντά στην πλατεία Αγίου Γεωργίου και πλαισιωμένο από τις οδούς Γερμανού, Σωτηριάδου και Παντοκράτορος, βρίσκεται το Αρχαίο Ωδείο της Πάτρας, το οποίο ανεγέρθη στα μέσα του 2ου μ.Χ. αιώνα και ενωρίτερα από το «Ηρώδειο» της Αθήνας. Διαθέτει όλα τα βασικά μέρη του θεάτρου, κοίλο, ορχήστρα, προσκήνιο, σκηνή και παρασκήνια. Είναι μικρότερο του Ηρώδειου και η χωρητικότητά του ανέρχεται σε περίπου 2.500 θεατές.

• Το Τοπίο του Ρίο - Κάστρο Ρίου

Στο Ρίο αναφέρεται κατοίκηση από την αρχαιότητα, εκεί που βρίσκεται σήμερα το κάστρο ήταν ο ναός του Ποσειδώνα και διοργανώνονταν οι αγώνες Ρίεια. Η εγκατάσταση πιστεύεται ότι είναι μόνιμη έως σήμερα σε μικρούς οικισμούς ή αγροικίες. Το 1499 ο Σουλτάνος Βαγιαζήτ Β' έκτισε στη θέση του αρχαίου ναού το Κάστρο, απέναντι από το κάστρο του Αντιρρίου, ώστε έτσι να ελέγχεται το θαλάσσιο πέρασμα, από το Ιόνιο Πέλαγος στον Κορινθιακό Κόλπο, που λεγόταν «Κιουτσούκ Τσανάκ Καλέ», δηλαδή «Μικρά Δαρδανέλλια». Το 1923 έγινε εγκατάσταση προσφύγων από την Μικρά Ασία.

• Η Ώλενος Αχαΐας

Η Ώλενος ήταν αρχαία πόλη της Αχαΐας.

Είχε ιδρυθεί από Ηλείους Επειούς και ήταν χτισμένη ανάμεσα στην Πάτρα και τη Δύμη δίπλα στον ποταμό Πείρο. Το όνομα της το οφείλει στον Ώλενο, γιο του Ποσειδώνα. Στην πόλη λατρευόταν η Αφροδίτη Λαφαία. Η Ώλενος ήταν μέλος του Κοινού των Αχαιών και αργότερα κατακτήθηκε και ενσωματώθηκε στην Δύμη. Σύμφωνα με τον Πολύβιο η Ώλενος στην εποχή του είχε καταποντιστεί στη θάλασσα, πιθανός από σεισμό.

Η αρχαία πόλη σήμερα βρίσκεται δίπλα στο χωριό Άνω Αλισσός.

• Το Παυλόκαστρο

Απομεινάρια από θεμέλια τειχών και υπόγειες στοές κοντά στο χωριό Τσαπλαναίικα στο δρόμο Πατρών - Χαλανδρίτσας μαρτυρούν την ύπαρξη κάστρου, το οποίο αναφέρεται για πρώτη φορά σε ιστορική πηγή το 1408 ως ένα από τα κάστρα του αρχιεπισκόπου Πατρών.

• «Δυμαία Χώρα» Το Τείχος Δυμαίων

Το Τείχος Δυμαίων, η σπουδαιότερη Μυκηναϊκή Ακρόπολη της Δυτικής Ελλάδας, η οποία βρίσκεται στον Δήμο Λαρισού κοντά στον Άραξο.

Θρυλείται ότι το Τείχος έχτισε ο Ηρακλής για να προστατεύσει τη «Δυμαία Χώρα» από τις ληστρικές επιθέσεις των Ηλείων.

Στη Κάτω Αχαΐα, η αρχαιολογική σκαπάνη έφερε στο φως, τμήμα τείχους και νεκροταφείο με επτά κεραμοσπτεπείς τάφους. Εκεί η ιστορία τοποθετεί την Αρχαία Δύμη.

B) Στοιχεία της άυλης διάστασης του Τοπίου

α) Ασχολίες

Στη πόλη της Πάτρας είναι ανεπτυγμένος ο τριτογενής Τομέας

Η πόλη και η ευρύτερη περιοχή διαθέτει δύο πανεπιστήμια (Το Πανεπιστήμιο Πατρών και το Ανοιχτό Πανεπιστήμιο) και ένα Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα και συνδεδεμένα με αυτά ερευνητικά ινστιτούτα, που την καθιστούν επιστημονικό κέντρο με σημαντικές επιδόσεις στην τεχνική εκπαίδευση. Στην ευρύτερη περιοχή οι ασχολίες των κατοίκων αφορούν στο τομέα του Τουρισμού και του πρωτογενούς τομέα παραγωγής.

β) Συλλογικότητες, πολιτιστικές, αθλητικές δραστηριότητες, έθιμα

Είναι εξαιρετικά σημαντικό χαρακτηριστικό γνώρισμα της πόλης της Πάτρας καθώς και ολόκληρης Π.Ε. Αχαΐας το ότι διαθέτει δύο πανεπιστήμια. Επίσης η πλούσια ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά της Πάτρας, καθώς και ο γεμάτος ζωντάνια σύγχρονος ρυθμός ζωής της, της δίνουν έναν ξεχωριστό χαρακτήρα. Το Πατρινό Καρναβάλι, το Διεθνές Φεστιβάλ που κάθε καλοκαίρι φιλοξενεί αξιόλογα δείγματα καλλιτεχνικής έκφρασης και το Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο της πόλης, με τη δραστήρια παρουσία του, εκφράζουν τις βαθιές καλλιτεχνικές παραδόσεις των πατρινών. Η τοπική πολιτιστική σκηνή ξεχωρίζει στις θεατρικές και τις πλαστικές τέχνες και τη σύγχρονη αστική λογοτεχνία. Η πόλη της Πάτρας ήταν η Πολιτιστική Πρωτεύουσα

της Ευρώπης του 2006. Αποκαλείται *Πύλη της Ελλάδας προς τη Δύση*, καθώς είναι διεθνές εμπορικό κέντρο, μεγάλο λιμάνι και κομβικό σημείο για το εμπόριο και την επικοινωνία με την Ιταλία και την Ευρωπαϊκή Δύση. Η Πάτρα ήταν από τις πρώτες πόλεις που έγιναν ποδοσφαιρικοί αγώνες. Κατά την διάρκεια των ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας το 2004 η Πάτρα ήταν Ολυμπιακή Πόλη και φιλοξένησε τους αγώνες ποδοσφαίρου.

γ) Αρχαιότητα και μυθολογία, ιστορία και ιστορικότητα

• Το Ρίο

Στο Ρίο αναφέρεται κατοίκηση από την αρχαιότητα. Εκεί που βρίσκεται σήμερα το κάστρο ήταν ο ναός του Ποσειδώνα και διοργανώνονταν οι αγώνες Ρίεια. Το 1499 οι Οθωμανοί έκτισαν στη θέση του αρχαίου ναού το Κάστρο για να ελέγχουν το θαλάσσιο πέρασμα. Το 1923 έγινε εγκατάσταση προσφύγων από την Μικρά Ασία.

• Η μαρμάρινη επιγραφή των Δυμαίων

Στην Κάτω Αχαΐα βρέθηκε το 1797 μαρμάρινη επιγραφή που αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα ιστορικά γεγονότα, πανελληνίας εμβέλειας και σημασίας, που αναφέρεται στην επανάσταση των Δυμαίων κατά των Ρωμαίων στα πρώτα χρόνια της ρωμαϊκής κατοχής της Ελλάδας, γεγονός στο οποίο έχουν αναφερθεί διεξοδικά τόσο οι μεγάλοι ιστορικοί της Αρχαιότητας, όσο και πλειάδα νεότερων ερευνητών. Το δημοτικό συμβούλιο του δήμου Δυτικής Αχαΐας με την υπ' αριθ. 74/2012 ομόφωνη απόφασή του ενέκρινε τη διεκδίκησή της με κάθε νόμιμο τρόπο από το Fitzwilliam Museum του Καίμπριτζ όπου και βρίσκεται σήμερα.

2. Αξιολόγηση

Η Ζώνη περιλαμβάνει δύο (2) τοπία Εθνικής Αξίας και τέσσερα (4) τοπία Περιφερειακής Αξίας. (Βλ. Πίνακα στο σχετικό Παράρτημα)

3. Διαδρομές και μονοπάτια, σημαντικά σημεία αξιολογής θέας / Σύνδεση με άλλα αξιολογία τοπία

- Η Γέφυρα Ρίου-Αντίρριου, συνδέει την Πελοπόννησο με τη δυτική ηπειρωτική Ελλάδα και προφανώς διευκολύνει την σύνδεση όλων των αξιολογών Τοπίων τους αλλά και προς τα πάνω με το υπόλοιπο της Ευρώπης.
- Η κωμόπολη της Κάτω Αχαΐας, χτισμένη σε λόφο δίνει μια υπέροχη εικόνα θέας προς την Πάτρα, τις γύρω περιοχές αλλά και την Αιτωλοακαρνανία.

4. Απειλές

- Σημαντικά προβλήματα στην πόλη των Πατρών που εμποδίζουν την αναβάθμιση της περιφέρειας ως κόμβου συνδυασμένων μεταφορών:
- Αδυναμία διαχείρισης της άναρχης αστικής διάχυσης, δημιουργεί πολλά προβλήματα και υποβαθμίζει το Τοπίο
- Ο Γλαύκος έχει υποστεί πολλές ανθρώπινες παρεμβάσεις που έχουν αλλοιώσει το τοπίο του.
- Ομοίως πολλές καταστροφές έχει δημιουργήσει στην περιοχή και ο χείμαρρος Διακονιάρης.

5. Πολιτικές και Διαχειριστικά μέτρα - Κατευθύνσεις για ΓΠΣ, ΜΠΕ

- Οι κατευθύνσεις για την ανάδειξη των αρχαιολογικών χώρων περιλαμβάνονται στο ενιαίο πρόγραμμα που αναφέρεται στη τοπιακή ζώνη «Παναχαϊκού».
- Οι κατευθύνσεις για τα αγροτικά μη αμιγώς καλλιεργημένα τοπία στα παράλια του Πατραϊκού κόλπου στο μεγαλύτερο τμήμα του μήκους του αναφέρονται στη τοπιακή ζώνη «Παναχαϊκού».
- Η προστασία και η διαχείριση των ευαίσθητων παράκτιων τοπίων, λόγω της υψηλής οικολογικής αλλά και αισθητικής τους αξίας και εξ αυτών των λόγων, υψηλής ελκυστικότητας, αλλά και του υψηλού ανταγωνισμού των χρήσεων γης, πρέπει να υλοποιείται στο πλαίσιο της «Ολοκληρωμένης Διαχείριση Παράκτιου Χώρου».
- Διεκδίκηση της μαρμάρινης επιγραφής των Δυμαίων από το Fitzwilliam Museum του Καίμπριτζ όπου και βρίσκεται σήμερα.

A2. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΧΕΛΜΟΥ- ΒΟΥΡΑΪΚΟΥ – ΑΙΓΙΑΛΕΙΑΣ

Z1. ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΧΕΛΜΟΥ- ΒΟΥΡΑΪΚΟΥ

Z2. ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΑΥΧΕΝΑ ΧΕΛΜΟΥ ΚΑΙ ΑΦΡΟΔΙΣΙΟΥ ΟΡΟΥΣ

Z3. ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΥ ΚΟΛΠΟΥ ΚΑΙ ΟΡΕΙΝΗΣ ΑΙΓΙΑΛΕΙΑΣ

Z1. ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΧΕΛΜΟΥ – ΒΟΥΡΑΪΚΟΥ

1. Τύποι τοπίων / Τοπία / Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά - περιγραφή

A) Η υλική διάσταση του Τοπίου

A.1) Η αβιοτική και βιολογική υλικότητα του Τοπίου

Ορεινά Τοπία

• Το Τοπίο του όρους Χελμός

Το Τοπίο του όρους Χελμός αποτελεί το κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα - τοπίο της ζώνης αυτής.

Η δομή του στο πλαίσιο της οικολογίας του τοπίου του, εμφανίζει κατακόρυφη καθώς και οριζόντια χωρική ετερογένεια, διαθέτοντας γραμμικές χωροψηφίδες (διαδρόμους) στις πλαγιές του όπου σχηματίζονται οι ποταμοί Βουραϊκός, Αροάνιος και Λάδωνας, καθώς και δεκάδες χείμαρροι και πηγές, αλλά και μη γραμμικές χωροψηφίδες σπάνιων οικοτόπων και γεωτόπων (Φαράγγι του Βουραϊκού, το Σπήλαιο των Λιμνών στα Καστριά κλπ.), καθώς και είδη βλάστησης και πανίδας, πολύ μεγάλης βιολογικής, οικολογικής, και γεωλογικής αξίας, που διαμορφώνουν τους τύπους διάρθρωσης «τοπίο μωσαϊκό» και σε ορισμένες περιοχές «τοπίο πλέγμα» υψηλής βιοποικιλότητας με υψηλό χλωριδικό ενδημισμό.

Έχουν καταγραφεί 14 τύποι οικοσυστημάτων, με σπάνια και ενδημικά φυτά 1.500 είδη φυτών, μεταξύ των οποίων 27 ενδημικά της Πελοποννήσου και 90 ενδημικά της Ελλάδας. Στις κορυφές του πετούν σπάνια πουλιά, όπως ο χρυσαετός και ο γύπας. Επίσης έχουν καταγραφεί 30 είδη πεταλούδων στα οποία συγκαταλέγονται και μερικά σπάνια ή και μοναδικά για την Ευρώπη είδη πεταλούδας. (*Agrodiaetus iphigenia* και *A. Coelestinus*). Στα χαμηλότερα σημεία του όρους συναντάμε και τις μπλε πεταλούδες.

Χαρακτηρίζεται ως σημαντικός βιότοπος διεθνούς σημασίας, αποτελεί προστατευόμενη περιοχή, χαρακτηριζόμενη ως " «Εθνικό Πάρκο Χελμού – Βουραϊκού» και έχει ενταχθεί στο δίκτυο «NATURA 2000». Η ποικιλία των γεωλογικών υποστρωμάτων και εδαφικών τύπων από την οποία χαρακτηρίζεται, το πλήθος γεώτοπων ποικίλου χαρακτήρα που συγκεντρώνονται στην ευρύτερη περιοχή, σε συνδυασμό με την πλούσια βλάστηση και πανίδα είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία του «Γεωπάρκου Χελμού – Βουραϊκού» και την ένταξη του στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Γεωπάρκων EGN καθώς και στο παγκόσμιο Δίκτυο GGN της Unesco.

Το κύριο γεωμορφολογικό χαρακτηριστικό του είναι το σχήμα του, που μοιάζει με πέταλο από ασβεστολιθικές και δολομιτικές μάζες στο κύριο όγκο του, με λεπτές στρώσεις από φλύσχη. Άλλα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά του όρους είναι οι ορθοπλαγιές του και οι κορυφές του. Οι κορυφές του είναι υψηλές, με υψηλότερες την «Ψηλή Κορφή» και την επίσης αρκετά υψηλή την κορυφή του «Προφήτη Ηλία». Άλλες κορυφές είναι η διάσημη «Νεραϊδόραχη», η «Γαϊδουρόραχη» με την ωραία θέα, η κορυφή «Αβγό» με το ωοειδές σχήμα της, καθώς και η κορυφή Γαρδίκι Ν.Α της Ψηλής Κορφής.

Οι ορθοπλαγιές του είναι δασωμένες με δάση Κεφαλληνιακής ελάτης και Μαύρης Πεύκης, ενώ στους πρόποδες αναπτύσσονται και άλλα δέντρα, όπως πλατάνια, καστανιές, βελανιδιές, ιπιές, λεύκες.

Στο κοίλο τμήμα του όρους σχηματίζεται η περικλειστη κοιλάδα των Υδάτων της Στυγός, η οποία παρουσιάζει υψηλότατη οικολογική αξία λόγω της παρουσίας πολλών και σπάνιων ειδών βλάστησης.

Μερικά από τα κύρια χαρακτηριστικά γνωρίσματα – τοπία που συνθέτουν/διατάσσονται στο συνολικό τοπίο του ορεινού συγκροτήματός του είναι οι Γεώτοποι: το Σπήλαιο Λιμνών Καστριών, το φαράγγι Βουραϊκού και η Χαράδρα της Στύγας, το Αισθητικό Δάσος Καλαβρύτων, οι πηγές του Αροαίου, οι λίμνες Τσιβλού, η Μαυρόλιμνη (εποχική αλπική λίμνη) και οι πηγές Λάδωνα καθώς και αρκετοί ενδιαφέροντες οικισμοί και αρχαιολογικά τοπία.

Η σημαντική μεταβολή που έχει εντοπιστεί από τα μέσα του 20ού αι., αφορά στην πανίδα και στην εξαφάνιση αρκετών ειδών θηλαστικών και ορνιθοπανίδας, λόγω της υπερεκμετάλλευσης της γης και της αλόγιστης θήρας.

• Το Τοπίο του όρους Κλωκός

Ανάμεσα στο Παναχαϊκό και στο Χελμό αλλά και τον Βουραϊκό και τον Σελινούντα, υψώνεται το όρος Κλωκός ή Κερύνεια (1777 μ.).

Είναι ενδιαφέρον βουνό με αρκετές κορυφές. Το κατώτερο τμήμα του βόρειου μέρους είναι αγροτική περιοχή, αποτελούμενη μόνο από ελαιώνες. Στα βόρεια του μοναστηριού Άγιοι Ταξιάρχες φύεται ένα εκτεταμένο δάσος χαλεπίου πεύκης που καλύπτει το μεγαλύτερο τμήμα του βόρειου και δυτικού τμήματος του όρους και φθάνει σε υψόμετρο 800-900 m.

Το βουνό προσεγγίζεται εύκολα μέσω Αιγίου, από το χωριό Πτέρη (υψόμετρο περίπου 1.000 μέτρα). Πάνω απ' το χωριό Πτέρη βρίσκεται ένα πυκνό ελατόδασος.

Στις ανοιχτές εκτάσεις του Κλωκού απαντάται ο κοκκινοκεφαλός ένα σχετικά σπάνιο πουλί. Η εντυπωσιακή βραχοκορυφογραμμή του Πεπελενίκου (1.405μ.) είναι ένα από τα σημεία συνάντησης, την εποχή της αναπαραγωγής, δεκάδων χιλιάδων *coccinella septempunctata* (πασχαλίτσα).

Στα βουνά αυτά πίστευαν οι αρχαίοι ότι ζούσε το χρυσοκέρατο ελάφι της Άρτεμης.

- **Το Τοπίο του όρους Μάρμπα**

Το όρος Μάρμπα (1.615μ.) μαζί με τον όμορό του Κλωκό αποτελούν την οροσειρά της Φτέρης. Χαρακτηρίζεται από ποικιλία γεωλογικών υποστρωμάτων και σπηλαίων των οποίων όμως δεν γίνεται τουριστική εκμετάλλευση. Στα χαμηλότερα υψόμετρα υπάρχουν εκτεταμένοι ελαιώνες. Στην ανατολική πλαγιά του όρους εκτείνονται δάση χαλεπίου πεύκης (*Pinus halepensis*) και σχηματισμοί μακκίας βλάστησης. Στα μεγαλύτερα υψόμετρα της πλευράς αυτής, φύονται λίγα διάσπαρτα άτομα κεφαλληνιακής ελάτης (*Abies cephalonica*), ενώ το μεγαλύτερο τμήμα του όρους χαρακτηρίζεται από γυμνούς ασβεστολιθικούς βράχους.

Το μεγαλύτερο τμήμα της βόρειας, δυτικής και νότιας πλευράς του όρους που περιλαμβάνεται στην περιοχή, καλύπτεται από πυκνό δάσος ελάτης (*Abies cephalonica*), εκτός από τους γυμνούς ασβεστολιθικούς βράχους της κορυφής.

Οι Ορεινοί όγκοι Μπάρμπα και Κλωκού, όπως και το φαράγγι του Σελινούντα, είναι προστατευόμενες περιοχές του δικτύου NATURA 2000.

- **Το Τοπίο της ορθοπλαγιάς, Μπουφούσκια Αιγίου**

Πρόκειται για αξιόλογο φυσικό τοπίο. Είναι βραχώδης απόκρημη περιοχή μεταξύ Αιγίου και Καλαβρύτων, τμήμα του αριστερού πρσανούς του χειμαρροποτάμου Κερυνίτη, ο οποίος πριν την έξοδό του στην πεδιάδα του Αιγίου σχηματίζει ανοιχτό φαράγγι στη θέση Μπουφούσκια.

Εκτεταμένη εντυπωσιακή ορθοπλαγιά με πλήθος χαραδρών, εξάρσεων και σπηλαίων.

Η βλάστηση είναι αραιή και εντοπίζεται μόνο σε μικροπλατώματα και στις σχισμές των βράχων (μεμονωμένα άτομα χαλεπίου πεύκης και μικροσυστάδες αειφύλλων πλατυφύλλων). Το δεξιό πρσανές του χειμάρρου είναι ισχυρά επικλινές αλλά καλύπτεται από βλάστηση και σποραδικούς ελαιώνες.

Το μεγάλο πλήθος των σπηλαίων που υπάρχουν, ιδίως στα ψηλότερα τμήματα της ορθοπλαγιάς, είναι καταφύγιο ορνιθοπανίδας και ιδιαίτερα αρπακτικών. Αρκετές σπηλιές στη βάση της ορθοπλαγιάς χρησιμοποιούνται ως στάνες αιγοπροβάτων.

Η περιοχή είναι πανοραμικά ορατή από τον ασφαλοστρωμένο δρόμο που ξεκινάει από το χωριό Ελαιώνας, διασχίζει την απέναντι ομαλή πλαγιά και φτάνει μέχρι τον οικισμό Μπουφούσκια.

Η κατάσταση είναι αμετάβλητη για αιώνες. Κανένα τεχνικό έργο, ούτε οι πυρκαϊές, ούτε η βοσκή δεν επηρέασαν την περιοχή. Μόνο οι πληθυσμοί των αρπακτικών μειώθηκαν λόγω των φυτοφαρμάκων στην ευρύτερη αγροτική περιοχή και της χρήσης της φόλας.

Φυσικοί σχηματισμοί

Τοπία Γεωτόπων

- **Το Τοπίο του Σπηλαίου Λιμνών Καστριών**

Το Σπήλαιο Λιμνών Καστριών αποτελεί σπάνιο δημιούργημα της φύσης και αναγνωρίσιμο τοπόσημο της περιοχής, που μαρτυρά την γεωλογική σύστασή της (ασβεστολιθικά πετρώματα), καθώς είναι τμήμα της γεωλογικής ιστορίας της.

Χαρακτηριστικά στοιχεία του Σπηλαίου είναι οι 13 υπόγειες κλιμακωτές σε τρεις ορόφους λίμνες που το καθιστούν μοναδικό στον κόσμο και τα μεγάλα σπηλαιοαποθέματα του σε ποικιλία σχηματισμών και χρωμάτων, καθώς και οι λαβυρινθώδεις διαδρόμοι που δείχνουν τη διαβρωτική διεύθυνση του νερού στα πετρώματα, στο πέρασμα των αιώνων. Αποτελεί παλαιά κοίτη υπόγειου ποταμού με εξερευνημένο μήκος 1.980 μ., εκ των οποίων έχουν αξιοποιηθεί τα 500 μ.

Έχει χαρακτηριστεί ως αρχαιολογικός χώρος αποτελώντας σπάνια διαχρονική κληρονομιά της φύσης. Είναι ένα από τα σπήλαια με τη μεγαλύτερη επισκεψιμότητα στην Ελλάδα.

- **Το Τοπίο στο φαράγγι του Βουραϊκού και ο Οδοντωτός**

Το φαράγγι του Βουραϊκού ποταμού βρίσκεται στο βόρειο τμήμα του Γεωπάρκου του Χελμού και αποτελεί αναγνωρίσιμο και επιβλητικό τοπόσημο με κυρίαρχο χαρακτηριστικό στοιχείο το νερό αλλά και άρρηκτα συνδεδεμένο με τον οδοντωτό σιδηρόδρομο που το διασχίζει.

Το φαράγγι παρουσιάζει έντονη γεωποικιλότητα με χαρακτηριστικά γνωρίσματα τα κατακόρυφα πρνή, από κροκαλοπαγή και λεπτοπλακώδη ασβεστολιθικά πετρώματα με ρήγματα, πτυχές και καταρράκτες, τα οποία προβάλλουν την γεωλογική εξέλιξή του. Το στενότερο σημείο του φαραγγιού είναι γνωστό και ως "Πόρτες".

Η βλάστηση του φαραγγιού του Βουραϊκού χαρακτηρίζεται από μεγάλη βιοποικιλότητα και χωρική ετερογένεια. Στα χαμηλά υψόμετρα του βόρειου τμήματος επικρατούν δάση χαλέπιου πεύκης. Αντίθετα, στις υψηλότερες περιοχές, κυρίως στα ανατολικά πρνή του φαραγγιού, αναπτύσσονται δάση κεφαλληνιακής ελάτης. Η παράχθια βλάστηση αποτελείται κυρίως από πλατάνια, ιτιές και λεύκες. Το τοπίο συμπληρώνουν φρύγανα και δάση αριάς. Απαντούν όμως επίσης και σπάνια φυτά όπως η καμπανούλα των βράχων *Campanula versicolor*, το τοπικό ενδημικό *Achillea unbelata* ssp *monoccephala*, η *Asperula arcadiensis*, κ.α.

Ο ομώνυμος ποταμός που ρέει εντός του φαραγγιού συνέβαλε στην παρουσία 9 ειδών αμφίβιων. Η οικογένεια των ερπετών παρουσιάζεται στην περιοχή με 24 είδη όπου περιλαμβάνονται κυρίως φίδια και χελώνες.

Χαρακτηριστική είναι η παρουσία της λίβρας και πολλών ειδών νυχτερίδων που προστατεύονται στα σπήλαια και στις βραχοσκεπές του φαράγγιού.

Θεωρείται ένα από τα ωραιότερα τοπία της χώρας μας. Η διαδρομή πεζοπορίας μέσα στο φαράγγι είναι τμήμα του ευρωπαϊκού μονοπατιού E4.

Φυσικά Υδροτοπικά Τοπία

Το Τοπίο των Πηγών

- **Το Τοπίο των Υδάτων Στυγός ή Μαυρονέρι ή Αθάνατο Νερό**

Είναι οι πηγές του ποταμού Κράθη στη βραχώδη Νεραϊδοράχη του όρους Χελμός και σε υψόμετρο 2.100μ.

Αποτελούν πολύ αξιόλογο χαρακτηριστικό γνώρισμα του όρους, το οποίο αναφέρεται συχνά ως «επιβλητικό και άγριο τοπίο».

Η κοιλάδα των Υδάτων της Στυγός καθώς κατεβαίνει προς τα πεδινά, αποκτά μεγάλη κλίση και τα νερά που κυλούν ορμητικά καταλήγουν στον καταρράκτη της Στυγός. Τα νερά του καταρράκτη πέφτουν στο απόκρημνο φαράγγι από ύψος 200μ. και ενώνονται με τον ποταμό Κράθη. Στο σημείο όπου πέφτουν τα νερά του καταρράκτη υπάρχει σπήλαιο, του οποίου η είσοδος είναι γεμάτη πολύχρωμα αγριολούλουδα, ενώ μέσα στο σπήλαιο υπάρχει πηγή.

- **Το Τοπίο των Πηγών του Αροαίου ποταμού**

Στους πρόποδες του Χελμού, σε υψόμετρο 600μ. κοντά στον οικισμό Πλανητέρο και στο πλατανόδασος με τα υπεραιώνια πλατάνια, βρίσκονται και οι πηγές του Αροαίου ποταμού με τα νερά τους να αναβλύζουν μέσα από τα βράχια.

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα των πηγών του ποταμού είναι η «λιμνοπηγή» του που βρίσκεται στη ρίζα ενός μεγάλου βράχου, από το βυθό της οποίας βγαίνει το περισσότερο νερό, καθώς και τα πολλά άλλα σημεία στα βράχια από όπου πηγάζει ο ποταμός. Η ροή των νερών του είναι εντυπωσιακή. Πρόκειται για νερά από την λεκάνη του Φενεού και το βουνό του Χελμού που φτάνουν ως εδώ μέσα από καταβόθρες.

Αν και η μεγάλη τουριστική ανάπτυξη έχει αλλοιώσει τη φυσικότητα του τοπίου, (δίπλα από τις πηγές υπάρχουν εστιατόρια και ιχθυοτροφεία,) εν τούτοις η περιοχή κρατάει ακόμα τα βασικά της χαρακτηριστικά γνωρίσματα.

- **Το Τοπίο των Πηγών του ποταμού Λάδωνα**

Οι πηγές του Λάδωνα αναβλύζουν απ' τις υπώρειες βράχου του όρους Σαΐτα στην τοποθεσία Χελωνοσπηλιά, κοντά στους οικισμούς Λυκούρια και Σπηλιά και τα ερείπια της αρχαίας Λυκουρίας.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα των πηγών αποτελεί η μικρή αλλά βαθιά λίμνη, την οποία σχηματίζουν. Η λίμνη είναι περικλειστη από βλάστηση και τα νερά της φαίνονται γαλάζια, συνθέτοντας τοπίο υψηλής αισθητικής αξίας.

Τα νερά των πηγών έρχονται από τις καταβόθρες του Φενεάτικου πεδίου, ακολουθώντας μια υπόγεια διαδρομή 12 χλμ.

Οι πηγές του Λάδωνα περιλαμβάνονται στις περιοχές ειδικών ρυθμίσεων, εντός των ορίων του Εθνικού πάρκου.

Τα Ποτάμια Τοπία

- **Το Τοπίο του Βουραϊκού ποταμού**

Ο Βουραϊκός ποταμός πηγάζει από τα βουνά των Καλαβρύτων ανάμεσα στις ανατολικές προεκτάσεις του Ερύμανθου και τις δυτικές του Χελμού κοντά στο χωριό Πριόλιθος και χύνεται κοντά στο Διακοπτό.

Στη διαδρομή εμφανίζει μεγάλη ποικιλότητα χαρακτηριστικών στοιχείων όπως σπηλιές, σήραγγες, παραποτάμια δάση (που σπάνια απαντώνται σήμερα στην Πελοπόννησο), καθώς και χαρακτηριστικά γνωρίσματα όπως το σπήλαιο στις όχθες του, -όπου κατά την μυθολογία ήταν μαντείο αφιερωμένο στον Ηρακλή- και η Ιερά Μονή του Μεγάλου Σπηλαίου χτισμένη στην είσοδο μιας φυσικής σπηλιάς, δημιουργώντας πολύ αξιόλογα τοπία.

Μετά τα Καλάβρυτα ο Βουραϊκός είναι άρρηκτα συνυφασμένος με το βαθύ και απόκρημνο φαράγγι του και συνδεδεμένος με τον οδοντωτό σιδηρόδρομο που το διασχίζει, συνθέτοντας στο σύνολο του ένα εξαιρετικά αξιόλογο Τοπίο.

- **Το Τοπίο του ποταμού Κράθη**

Το χαρακτηριστικό γνώρισμα του ποταμού αποτελούν οι πηγές του που είναι γνωστές σαν Ύδατα Στυγός και τα μαύρα βράχια όπου κυλάνε τα παγωμένα νερά της Στύγας, το Μαυρονέρι όπως λέγεται.

Έχει όμως και μια άλλη πηγή στο δάσος της Ζαρούχλας. Τα νερά των δυο πηγών ενώνονται στην πορεία. Από τις δυο πηγές που ενώνονται προέρχεται, σύμφωνα με τον Στράβωνα το όνομα του Κράθη από το Κίρνασθαι (αναμειγνύω, ενώνω).

Επίσης χαρακτηριστικό γνώρισμα του ποταμού αποτελεί η συνάντησή του με τη λίμνη του Τσιβλού, η οποία σχηματίστηκε μετά από μεγάλη κατολίσθηση που έφραξε τον ποταμό Κράθη και της οποίας δέχεται τα νερά. Στις όχθες του καθώς ο δρόμος κατεβαίνει παράλληλα στο ποτάμι, εμφανίζεται μεγάλη ποικιλότητα χαρακτηριστικών στοιχείων που δημιουργούν αξιόλογα τοπία. Εκβάλλει στον Κορινθιακό κόλπο, στην Ακράτα στην οποία κατά καιρούς πλημμυρίζει και προξενεί μεγάλες καταστροφές.

- **Το Τοπίο του Αροάνιου ποταμού.**

Το τοπίο του Αροάνιου ποταμού αποτελεί σημαντική γραμμική χωροψηφίδα (διάδρομο) του συνολικού τοπίου Χελμού αλλά και του Αυχένα Χελμού και Αφροδίσιου Όρους, στο πλαίσιο της οικολογίας του τοπίου του. Ολόκληρη η περιοχή από την οποία διέρχεται ο Αροάνιος έχει χαρακτηριστεί μνημείο της φύσης, ενώ ενισχύει τις φυσικές διεργασίες του συνολικού τοπίου διασχίζοντας με νότια κατεύθυνση την κοιλάδα της Κατσάνας, -εξ ου και το όνομα Κατσανοχώρια που έχουν οι γύρω οικισμοί-, όπου συναντάται με το χείμαρρο Κλείτορα.

Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του ποταμού είναι οι πηγές του, το μεγάλο πλατανόδασος που βρίσκεται δίπλα σε αυτές, τα σημαντικά μεγάλα σπήλαια με τα όποια γεινιάζει στη διαδρομή του, καθώς και οι νεροτριβές και οι νερόμυλοι που έχουν απομείνει. Χαρακτηριστικά στοιχεία του αποτελούν το καθαρό νερό του, η σημαντική βλάστηση σε ολόκληρη τη διαδρομή του με τα υπεραιώνια πλατάνια, το καθαρό νερό του καθώς και οι πέστροφες (*Salmo macrostigma*) και οι χαμοσούρες (*Barbus meridionalis*) που αποτελούν σημαντικό πλήθος της πανίδας του. Εδώ υπάρχουν ιχθυοτροφεία πέστροφας και σολομού. Το ποτάμι συνοδεύεται από θρύλους και λαϊκές παραδόσεις, όσον αφορά την ιχθυοπανίδα του.

- **Το Τοπίο του χείμαρρου Κριός**

Ο Κριός είναι χείμαρρος στην ευρύτερη περιοχή της Αιγείρας που πηγάζει από τον Χελμό κοντά στο χωριό Περιθώρι. Αποτελεί χαρακτηριστικό στοιχείο του όρους Χελμός. Οι κύριες πηγές του είναι το Τσέρο του Σαραντάπηχου το Άσπρο Νερό, η Ακριανή Βρύση και τα Μακρυά Βάλτα. Η πορεία του ποταμού ενισχύεται από τους παραπόταμους Σούβαλτο της Βελλάς και Γουλά των Αμπελοκήπων. Χαρακτηριστικά τοπόσημα στην πορεία του αποτελούν η αρχαία Φελλόη και οι οικισμοί Σύνεβρο, Όαση, Κασάνεβα καθώς και η Μυκηναϊκή ακρόπολη της αρχαίας Αιγείρας. Εκβάλλει στον Κορινθιακό κόλπο κοντά στην Αιγείρα.

Σύμφωνα με τον Πausανία οφείλει το όνομά του στον *Τιτάνα Κριό*.

- **Το Τοπίο του ποταμού Σελινούντα**

Ο Σελινούντας ποταμός αποτελεί κοινό τόπο μεταξύ των τοπιακών ενότητων «Χελμού – Βουραικού - Αιγιαλείας» και «Πάτρας - Παναχαϊκού».

Ο Σελινούντας ποταμός πηγάζει από τον Ερύμανθο στην περιοχή της Βλασίας και εκβάλλει στον Κορινθιακό κοντά στα Βαλιμίτικα. Είναι ορμητικός και προξενεί μεγάλες καταστροφές στον εύφορο κάμπο του Αιγίου.

Τα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα αποτελούν, το μεγάλο φαράγγι 14 χλμ. που σχηματίζει στην διαδρομή του, το πλήθος των καταρρακτών που δημιουργούν τα ορμητικά νερά του, -ένας από τους οποίους μάλιστα είναι γύρω στα εξήντα μέτρα,- η πυκνή βλάστηση σε τμήμα των οχθών του και η μικρή λίμνη την οποία σχηματίζει εκεί όπου η κοίτη του στενεύει στον οικισμό Λαπανάγοι και η οποία είναι πλούσια σε ψάρια. Το στενό αυτό σημείο σχηματίζεται από δύο μεγάλους πέτρινους όγκους που αφήνουν μεταξύ τους μια απόσταση 4-5 μέτρων. Το σημείο αυτό λέγεται *γυφτοπήδημα* καθώς και ο δυσπρόσιτος καταρράκτης του κοντά στην Άνω Βλασία, γνωστός και ως καταρράκτης του Αγίου Ταξιάρχη. Ο χαρακτήρας του συνολικού τοπίου θεωρείται ιδανικός για ράφτινγκ. Έχει μήκος 47,8 χλμ.

Ανάμεσα στον Σελινούντα και τον Κερυνίτη βρισκόταν η αρχαία Ελίκη.

Αγροτικά Τοπία

Χαρακτηριστικό στοιχείο των αγροτικών τοπίων της περιοχής, είναι οι μικρές και διάσπαρτες καλλιεργημένες χωροψηφίδες κυρίως σε παραποτάμιες περιοχές .

Οι καλλιεργημένες χωροψηφίδες εφαρμόζουν παραδοσιακές καλλιεργητικές πρακτικές σε παραδοσιακά είδη καλλιεργειών.

- **Αγροτικά Τοπία σχεδόν αμιγώς καλλιεργημένα**

Συναντώνται στην εύφορη κοιλάδα του Αροάνιου στην ανατολική πλευρά της Κλειτορίας όπου τα άφθονα νερά ευνοούν τις καλλιέργειες φρούτων και κηπευτικών.

Επίσης στις κοιλάδες του Βουραιϊκού, της Κασάνας και του ρέματος Μάννα κύρια με καλλιέργειες αμπελώνων, στο κάμπο του Λάδωνα, Δουμενά-Πλατανιώτισσα, κοιλάδα Σέλιτσας, στην εύφορη κοιλάδα του ποταμού Κριού κλπ. Κυριαρχεί η γεωργική παραγωγή ζωοτροφών.

- **Αγροτικά μη καλλιεργημένα Τοπία**

Στις μη καλλιεργημένες χωροψηφίδες ασκείται σήμερα, ανεξέλεγκτη χρήση των βοσκοτόπων.

Δασικά Τοπία

- **Τα Δασικά Τοπία στις ορθοπλαγιές του Χελμού**

Δημιουργούν μη γραμμικές ενδιαφέρουσες χωροψηφίδες με δάση Κεφαλληνιακής ελάτης και Μαύρης Πεύκης.

- **Αισθητικό Δάσος Εθνικής Ανεξαρτησίας**

Βρίσκεται στα Καλάβρυτα Αχαΐας και περιλαμβάνει το μοναστήρι Αγ. Λαύρας καθώς και τον χώρο εκτέλεσης πατριωτών από γερμανικά στρατεύματα.

- **Το Τοπία του πλατανόδασους στις πηγές του Αροάνιου ποταμού.**

Το πλατανόδασος βρίσκεται κάτω από τον οικισμό Πλανητέρο και γύρω από τις πηγές του Αροάνιου ποταμού.

Θεωρείται ένα από τα μεγαλύτερα και πιο σημαντικά πλατανόδαση της χώρας μας. Καλύπτει μια έκταση 100 στρεμμάτων.

Χαρακτηριστικό του γνώρισμα και στοιχείο αποτελούν οι υδάτινοι μαϊάνδροι ανάμεσα στους οποίους αναπτύσσονται τεράστια πλατάνια, μερικά δε από αυτά φτάνουν σε διάμετρο τα 4μ. Στα ανατολικά του, κάθετα βράχια πάνω στα οποία φυτρώνουν διάφορα ενδιαφέροντα είδη (ο εντυπωσιακός κρίνος *Lilium chalcedonicum*, ο αγριοπανσές *Viola chelmea* κλπ), συμβάλουν στην σύνθεση του συνολικού του τοπίου. Τα πλατάνια κρατάνε μεγάλους πληθυσμούς από δεντροτοσποανάκους και δεντροβάτες.

- **Δάσος Περιθωρίου –Ζαρούχλας**

Το δάσος αυτό είναι ενοποιημένο με το δάσος της Ζαρούχλας και είναι το μεγαλύτερο της Π.Ε Αχαΐας, με μαύρη πεύκη, έλατα και καστανιές. Το δάσος ξεκινά από τη Σελιάνα και εκτείνεται έως Σαραντάπηχο, Περιθώρι, Ταρό, Ζαρούχλα και Αγία Βαρβάρα.

- **Δάσος Κανίστας**

Αποτελεί το μεγαλύτερο δρυόδασος της Π.Ε Αχαΐας, με πλούσια φυσική ομορφιά το οποίο συντηρεί πληθυσμούς διάφορων ζωικών ειδών. Αγοράστηκε πρόσφατα από τη Δημοτική Επιχείρηση «Χιονοδρομικό Κέντρο Καλαβρύτων» με σκοπό την ανάπτυξη αθλητικών δραστηριοτήτων (Mountain bike, αθλημάτων βουνού) και ήπιων μορφών τουρισμού.

Μνημεία της Φύσης

- **Ο πλάτανος της Πλατανιώτισσας**

Χαρακτηριστικό του στοιχείο είναι η ανάπτυξη τριών γηραίων πλατανιών σαν ένα δέντρο και των οποίων ο ενιαίος κορμός είναι κούφιος (κουφαλερός).

- **Ο πλάτανος της μονής της Αγίας Λαύρας**

Χαρακτηριστικά του στοιχείο αφ' ενός η ιστορικότητα του, διότι συνδέεται με το γεγονός της κήρυξης της Ελληνικής Επανάστασης το 1821, και αφ' ετέρου το μεγάλο ύψος του (ύψος περισσότερο των 35μ.).

A.2) Η κοινωνική υλικότητα του Τοπίου

Ανθρωπογενή στοιχεία

Σχετικά πρόσφατα χαρακτηριστικά γνωρίσματα – Τοπόσημα στον Χελμό αποτελούν σήμερα, το ομώνυμο Αστεροσκοπείο Χελμού, το χιονοδρομικό κέντρο των Καλαβρύτων, στο οροπέδιο του Ξηροκάμπου ανατολικά των Καλαβρύτων, καθώς και σπουδαίο «πεστροφείο» στον οικισμό Πλανητέρο Καλαβρύτων.

Οικιστικά Τοπία

Καλάβρυτα. Στο οικιστικό τοπίο της ζώνης κυριαρχούν τα Καλάβρυτα.

Χαρακτηριστικό στοιχείο της ορεινής τοποθεσίας της πόλης είναι ότι βρίσκεται σε ένα τεράστιο ξέφωτο του ελατοδάσους της Ανεξαρτησίας (Αισθητικό Δάσος Καλαβρύτων). Το οικιστικό Τοπίο των Καλαβρύτων και η ευρύτερη περιοχή χαρακτηρίζεται από έντονη ιστορικότητα με ενδιαφέροντα μνημεία τα οποία αναφέρθηκαν στην Α' φάση.

Συγκαταλέγονται στους δημοφιλέστερους χειμερινούς προορισμούς της χώρας.

Μερικοί από τους ιστορικούς οικισμούς που απλώνονται στις παρυφές του Χελμού είναι: Περιστερά, Σόλο, Μεσορρούγι, Ζαρούχλα, Αγία Βαρβάρα, Χαλκιάνικα, Αγρίδι, Τσιβλός, και Πλανητέρο.

Η Ζαρούχλα. Είναι το πιο ανεπτυγμένο τουριστικά χωριό της περιοχής με χαρακτηριστικό γνώρισμα τον πέτρινο σταθμό και χαρακτηριστικά στοιχεία της τα πετρόχιστα σπίτια της που φτάνουν σχεδόν μέχρι το ποτάμι.

Το Πλανητέρο. Η ετυμολογία του ονόματος του οικισμού Πλανητέρο (πλατάνια και νερό) σχετίζεται με τα χαρακτηριστικά της φύσης που τον περιβάλλει, δηλ. το πλατανόδασος και τα άφθονα νερά που το διατρέχουν. Το Πλανητέρο είναι χτισμένο αμφιθεατρικά επάνω σε έναν βραχώδη λόφο. Οι κάτοικοι ασχολούνται με την κτηνοτροφία και τον τουρισμό.

Κλειτορία. Ο οικισμός της Κλειτορίας, αποτελεί σημαντικό εμπορικό και συγκοινωνιακό κόμβο για την ευρύτερη περιοχή, ενώ ξεκίνησε από αγροτικές καλύβες.

Από το 1830 υπήρχαν εδώ πολλοί νερόμυλοι και νεροτριβές, ενώ αργότερα το χωριό εξελίχθηκε σε σημαντικό εμπορικό και βιοτεχνικό κέντρο, όπου άνθησε ειδικά η βιοτεχνία χαλιών.

Η Ανω Κλειτορία βρίσκεται κτισμένη στα 700 μ. υψόμετρο, με παλιά πέτρινα σπίτια τα οποία έχουν αναστηλώσει ομογενείς που γύρισαν από την Αμερική.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα η πλατεία με τον τεράστιο πλάτανο και την εκκλησία.

Οι Κάτω Λουσοί είναι ένας αξιόλογος οικισμός με πετρόχιστα σπίτια και τον Πύργο των Πετιμεζαίων ή Πετμεζαίων, που έχει χαρακτηριστεί ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο, χαρακτηριστικό δείγμα οχυρωμένης κατοικίας.

Ιερά Μονή Μεγάλου Σπηλαίου. Χαρακτηριστικό ιστορικό γνώρισμα της ζώνης. Στα ανατολικά πρηνή του φαραγγιού του Βουραϊκού είναι χτισμένη η Ιερά Μονή Μέγα Σπηλαίου. Η Μονή χτίστηκε τον 4ο αιώνα μ.Χ. στην είσοδο ενός σπηλαίου δημιουργώντας ένα ιδιαίτερο τοπίο.

Αρχαιολογικά Τοπία

- **Οι Αρχαίοι Λουσοί**

Οι Αρχαίοι Λουσοί ήταν μια από τις σπουδαιότερες πόλεις της αρκαδικής Αζανίας.

Κοντά στο χωριό Λουσικό του Δήμου Καλαβρύτων, αποκαλύφθηκαν τα θεμέλια του ναού της Άρτεμης Ημερησίας, (με την ιδιόρρυθμη κάτοψη) και των κυριότερων οικοδομημάτων του ιερού: βουλευτήριο, πρόπυλο, μνημειακό κρηνικό κτίσμα, μικρότερα ιερά και αναλημματικοί τοίχοι καθώς και η αγορά της πόλης. Όλα αυτά τα ερείπια χρονολογούνται στα τέλη του 4ου αι. π.Χ και στις αρχές του 3ου αι. π.Χ. Προς τιμήν της Άρτεμης Ημερησίας γινόταν από τους Λουσιάτες μεγάλη γιορτή, τα Ημεράσια, με αγώνες όπου έπαιρναν μέρος και ξένοι.

Οι Λουσιάτες είχαν προσχωρήσει στην Αχαική Συμπολιτεία σύμφωνα με τα νομίσματα που βρέθηκαν και τα οποία έχουν την επιγραφή «αχαιών λουσιατάν».

B) Στοιχεία της άυλης διάστασης του Τοπίου

α) Ασχολίες

Παρά την μείωση της απασχόλησης στο πρωτογενή τομέα, εμφανίζεται δυναμισμός στην κατεύθυνση της παραγωγής προϊόντων ποιότητας, επώνυμων και βιολογικών.

Συγκριτικό πλεονέκτημα είναι ότι το ημιφυσικό οικοσύστημα παραγωγής που δεν είναι ιδιαίτερα επιβαρυνμένο από εντατική εκμετάλλευση διότι διατηρείται ο παραδοσιακός τρόπος παραγωγής.

Αύξηση της απασχόλησης στο τουριστικό τομέα με τη λειτουργία του Χιονοδρομικού Κέντρου Καλαβρύτων, τις παρεμβάσεις ανάδειξης του Σπηλαιού των Λιμνών στα Καστριά και της ανάπτυξης εναλλακτικών ποτάμιων δραστηριοτήτων στη Δάφνη.

β) Συλλογικότητες, πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες, έθιμα

Δραστηριοποιούνται, πολλοί σύλλογοι και φορείς κύρια στο Δήμο Καλαβρύτων.

Οι αθλητικοί σύλλογοι οργανώνουν σημαντικές αθλητικές δραστηριότητες.

γ) Αρχαιότητα και μυθολογία, ιστορία και ιστορικότητα

• Το φαράγγι του Βουραϊκού

Κατά τον μύθο ο Ηρακλής αγαπούσε την Βούδα, κόρη του Νεφεληγερέτη και της Ελίκης κι άνοιξε το πέρασμα του φαραγγιού του Βουραϊκού για να φτάσει κάτω στη θάλασσα και να τη συναντήσει. Από αυτήν πήρε και το όνομα του ο Βουραϊκός ποταμός.

Το σπήλαιο στις όχθες του Βουραϊκού κατά την μυθολογία ήταν μαντείο αφιερωμένο στον Ηρακλή όπου οι προσκυνητές έριχναν τους αστραγάλους και διάβαζαν τους χρησμούς στους Πίνακες της Γνώσης, όπως τους αποκαλούσαν.

• Η Στύγα

Από το όρος Χελμός σύμφωνα με την μυθολογία πήγαζε η Στύγα ένα από τα τρία ποτάμια που κυλούσαν στα λιβάδια του Άδη. Θεοί και θνητοί έδιναν όρκο στα νερά της και η παραβίαση του όρκου αυτού από τους Θεούς ισοδυναμούσε με ετήσιο λήθαργο όμοιο με το θάνατο. Εκεί εξέτιαν την ποινή τους οι θεοί που ήταν τιμωρημένοι. Έλεγαν επίσης ότι όποιο ζωντανό ον έπινε από το νερό της πέθαινε.

Οι αρχαίοι πίστευαν ότι στο σημείο που πέφτουν να νερά της Στύγας ήταν οι πύλες του Άδη, διότι στο σημείο αυτό υπάρχει άνοιγμα που οδηγεί σε σπηλιά.

Το ποτάμι σχημάτιζε τον ιερό καταρράκτη της Στύγας ο οποίος στην βάση του σχηματίζει μια μικρή σπηλιά που ήταν η είσοδος για τον Άδη.

Γύρω από το εντυπωσιακό τοπίο της Στύγα έχει στηθεί μια ιδιόμορφη μυθολογία.

Σύμφωνα με τον Όμηρο σ αυτά τα νερά έφερε η Θεά Θέτιδα το νεογέννητο γιο της Αχιλλέα και τον βούτηξε μέσα για να γίνει Αθάνατος, διότι οι αρχαίοι πίστευαν ότι τα νερά της Στύγας ήταν πηγή αθανασίας. Όμως η φτέρνα του απ' όπου τον κρατούσε δε βράχηκε γι' αυτό η Αχιλλείος πτέρνα ήταν το μόνο τρωτό σημείο στο οποίο πληγώθηκε από τον Πάρη και σκοτώθηκε στην Τροία.

• Το ιερό της Άρτεμης

Το ιερό της Άρτεμης που ιδρύθηκε τον 7ο αι. π.Χ. συνδέεται με τον Μελάμποδα ο οποίος εκεί μέσα γιάτρεψε από την τρέλα τις κόρες του Προίτου.

Από τότε ονόμασαν την Άρτεμη αυτή Ημέρα ή Ημερασιά. Η Άρτεμις γινόταν «ημέρα» (= καλόβουλη, ευμενής) με προσφορές και κατάλληλες ιεροπραξίες στο ιερό της.

2. Αξιολόγηση

Η ζώνη περιλαμβάνει τέσσερα (4) τοπία Διεθνούς Αξίας, δεκατρία (13) τοπία Εθνικής Αξίας και εννέα (9) τοπία Περιφερειακής Αξίας. (Βλ. Πίνακα στο σχετικό Παράρτημα)

3. Διαδρομές και μονοπάτια, σημαντικά σημεία αξιολογής θέας / Σύνδεση με άλλα αξιόλογα τοπία

Ο Χελμός θεωρείται ιδανικό βουνό για πεζοπορία και ορειβασία. Υπάρχει ορειβατικό καταφύγιο και οι εγκαταστάσεις του χιονοδρομικού κέντρου Καλαβρύτων που εκτείνεται από τον Ξερόκαμπο ως τη Νεραϊδόραχη. (7 αναβατήρες, 12 πίστες).

- **Σημεία αξιολογής θέας**

Οι υψηλότερες κορυφές του Χελμού με εξαιρετική θέα είναι: Η Ψηλή Κορφή, το Μαρμάτι, το Ξεροβούνι, το Αβγό, ο Προφήτης Ηλίας, η Γαϊδουρόραχη και η Νεραϊδόραχη, όπου εγκαταστάθηκε πρόσφατα ένα υπερσύγχρονο τηλεσκόπιο, μια και αυτή η περιοχή είναι μια από τις σκοτεινότερες της Ευρώπης τη νύχτα. Επίσης σημείο αξιολογής θέας το αρχαίο θέατρο της Αιγείρας.

- **Διαδρομές**

Γενικά, η ορθοπλαγιά της Νεραϊδόραχης, προσφέρει ορισμένες από τις ομορφότερες και σοβαρότερες χειμερινές αναρριχήσεις

Το Ευρωπαϊκό Μονοπάτι E4 περνά δίπλα ακριβώς απ' τις πηγές του Αροάνιου όπου διατηρείται ένας παλιός νερόμυλος.

- **Ύδατα της Στυγός**

Υπάρχουν δύο διαδρομές για να φτάσει κανείς στα Ύδατα της Στυγός. Η μία είναι να κατεβεί στη Στύγιο κοιλάδα από την κορυφογραμμή του Χελμού που βρίσκεται πάνω από αυτή.

Η δεύτερη να ανέβει από τη χαράδρα που διασχίζει ο ποταμός Κράθης. Από τον οικισμό Βουναριάνικα δίπλα στην Περιστεέρα υπάρχει μονοπάτι το οποίο έχει γίνει ειδικά για τα Ύδατα της Στυγός.

- **Ανάβαση στις ψηλές κορυφές του όρους Χελμός**

Ανάβαση στις ψηλές κορυφές του όρους Χελμός πραγματοποιείται είτε από τα βόρεια (χιονοδρομικό κέντρο μέσω Καλαβρύτων), είτε από τα ανατολικά (από την άγρια χαράδρα της Στύγας). Εναλλακτικά, μπορεί να ανεβεί κανείς από τη νότια κορυφογραμμή του Χελμού, γνωστή και ως *Χτένια του Χελμού*, πολύωρη και απαιτητική διαδρομή η οποία απαιτεί γνώσεις και εξοπλισμό αναρρίχησης.

- **Το φαράγγι του Βουραϊκού**

Το φαράγγι του Βουραϊκού είναι προσπελάσιμο και σηματοδοτημένο στο σύνολο της διαδρομής του και προσφέρεται για πεζοπορία, ποδηλασία και ορειβασία. Κατά μήκος της διαδρομής περιλαμβάνονται τμήματα που απαιτούν μεγάλη προσοχή καθώς το μονοπάτι συμπίπτει με τις γραμμές του τρένου. Η προσπέλαση του φαραγγιού απαιτεί κατά μέσο όρο 6 ώρες στη κατάβαση και 7 με 8 ώρες στην ανάβαση.

Το διασημότερο ελληνικό τρένο ο Οδοντωτός, μέσα από το φαράγγι του Βουραϊκού συνδέει τα ορεινά Καλάβρυτα με το παραλιακό Διακοφτό και διανύει μια από τις ωραιότερες διαδρομές της Ευρώπης. Η γραμμή του Οδοντωτού είναι τμήμα του ευρωπαϊκού μονοπατιού E4.

- **Πεζοπορικές διαδρομές**

-Χιονοδρομικό Κέντρο-Ορειβατικό Καταφύγιο-Νεραϊδόραχη-Ψηλή Κορυφή Μαυρόλιμνη- Ύδατα Στυγός
Κάτω Λουσοί-Ψηλή Κορυφή-Κάτω Κάμπρος-Κεφαλόβρυσσ-Ελατόφυτο-Πλανητέρο (E4)

-ΜΟΝΟΠΑΤΙ E4: Διακοφτό – Ζαχλωρού – Καλάβρυτα - Κάτω Λουσοί - Πλανητέρο(E4) – Αρμπουνας – Αγ. Νικόλαος – Τουρλάδα – Κρινόφυτα – Λυκούρια

-Περιστεέρα (Σόλος) - Ύδατα Στυγός

-Πηγές Λάδωνα - Παγκράτιο - Κλήμα Παισανία

4. Απειλές

- Κυριαρχεί η ανεξέλεγκτη χρήση των βοσκοτόπων
- Παράνομο κυνήγι. Η σημαντική μεταβολή που έχει εντοπιστεί από τα μέσα του 20ού αι., αφορά στην πανίδα και στην εξαφάνιση αρκετών ειδών θηλαστικών και ορνιθοπανίδας, λόγω της υπερεκμετάλλευσης της γης και της αλόγιστης θήρας.
- Ελλείψεις υποδομών πυροπροστασίας και πυρόσβεσης, γεγονός το οποίο αποτελεί και την μεγάλη απειλή για το Τοπίο.
- Μη ποιοτική τουριστική ανάπτυξη (συμπεριλαμβάνεται ο χειμερινός τουρισμός), με επέκταση του οδικού δικτύου και κατασκευή τουριστικών εγκαταστάσεων.
- Ρύπανση του νερού από αστικές, βιομηχανικές, αγροχημικές αιτίες
- Ο χειμάρρος Κρίδος πλημμυρίζει.
- Ο ποταμός Κράθης κατά καιρούς πλημμυρίζει και προξενεί μεγάλες καταστροφές κυρίως στην πόλη της Ακράτας.
- Το πλατανόδασος που βρίσκεται ακριβώς κάτω από το Πλανητέρο και γύρω από τις πηγές του Αροάνιου ποταμού, δείχνει αφημένο στην τύχη του, ενώ μεγάλοι σωλήνες βρίσκονται παντού διότι μετά τον αναδασμό το 1992 άρχισαν να παίρνουν νερό για να ποτίζονται οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις της Κλειτορίας.
- Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της αξιολόγησης των εντεταλμένων αξιολογητών του Ευρωπαϊκού και Παγκόσμιου Δικτύου Γεωπάρκων, Drs. Marco Firpo και Alexandru Andrassanu, ανακοινώθηκε στην 32η Σύνοδο του Δικτύου των Ευρωπαϊκών Γεωπάρκων ότι η περιοχή Χελμού - Βουραϊκού, παραμένει στο Ευρωπαϊκό και Παγκόσμιο Δίκτυο Γεωπάρκων. Όμως θα πρέπει να βελτιώσει ακόμα περισσότερο τις υποδομές για την ανάδειξη όλων των τοπικών πόρων, (γεωλογικών, φυσικών και πολιτιστικών), μέσω της προώθησης των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, ώστε να επαναξιολογηθεί επιτυχώς το καλοκαίρι του 2015. Για το λόγο αυτό, απαιτείται στενή συνεργασία με τους Δήμους της Προστατευόμενης Περιοχής Χελμού - Βουραϊκού και γενικότερα τους φορείς της τοπικής κοινωνίας. (Φορέας Διαχείρισης Χελμού Βουραϊκού).

5. Πολιτικές και Διαχειριστικά μέτρα - Κατευθύνσεις για ΓΠΣ, ΜΠΕ

- Σύνταξη Διαχειριστικού σχεδίου του Εθνικού Πάρκου Χελμού Βουραϊκού και άμεση υλοποίηση του. Στο Σχέδιο Διαχείρισης ως εργαλείο σχεδιασμού στο πλαίσιο των γενικών όρων που διέπουν ένα προστατευόμενο αντικείμενο (περιοχή, είδος, οικότοπος) οι σκοποί και οι κατευθύνσεις πρέπει να αφορούν σε ένα ολοκληρωμένο σχεδιασμό που θα περιλαμβάνει όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και στοιχεία του τοπίου ως ολότητα.
- Ενημέρωση των πολιτών για την εγγενή αξία και τις «υπηρεσίες» του τοπίου.
- Προστασία και διαχείριση του τοπίου με υπευθυνότητα και σύνεση, προκειμένου να μειωθεί η απώλεια του και η μετατροπή του και να διαφυλαχθούν οι πολυάριθμες ζωτικές υπηρεσίες του, ώστε να μη χάνονται μέσω της επέκτασης των αστικών περιοχών και της ανάπτυξης υποδομών. (Παρόλο που η ανάπτυξη υποδομών πρέπει να στηρίζεται ώστε να τροφοδοτεί την οικονομική μεγέθυνση) (Επίτροπος Janez Potočnik, αρμόδιος για το περιβάλλον).
- Προστασία και ανάδειξη όλων των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων - τοπίων και στοιχείων του, που συνθέτουν/διατάσσονται στο συνολικό τοπίο του ορεινού συγκροτήματός του και που είναι το Σπήλαιο Λιμνών Καστριών, το φαράγγι Βουραϊκού και η Χαράδρα της Στύγας, το Αισθητικό Δάσος Καλαβρύτων, οι πηγές του Αροάνιου, οι λίμνες Τσιβλού, η Μαυρόλιμνη (εποχική αλπική λίμνη) και οι πηγές Λάδωνα καθώς και αρκετοί ενδιαφέροντες οικισμοί και αρχαιολογικά τοπία.
- Άμεση ανάπτυξη της άμυνας (οικολογικής και ανθρωπογενούς) κατά των δασικών πυρκαγιών, λόγω της αύξησης της έντασης και της συχνότητας του φαινομένου, υπό την επίδραση του ανθρώπινου παράγοντα αλλά και των έκτακτων καιρικών φαινομένων, λόγω της κλιματικής αλλαγής.
- Διατήρηση των παραδοσιακών καλλιεργημένων αγροτικών τοπίων όπου υπάρχουν, (κύρια σε παραποτάμιες περιοχές) και οπωσδήποτε των αγροτικών τοπίων στις αναβαθμίδες. Ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας στο ορεινό τοπίο, η οποία εναρμονίζεται πλήρως σ' αυτό, ως μοχλός διατήρησης των ορεινών οικισμών και αναβάθμισης του ίδιου του Τοπίου, καθώς και του οικονομικού οφέλους των κατοίκων τους.
- Ανάδειξη των οικιστικών τοπίων των ορεινών οικισμών στο πλαίσιο της συγκράτησης για την προσαρμογή της διαχείρισης των δασών και διατήρηση της ποικιλότητας του τοπίου για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής όπως Λουσικό, Πλανητέρο, Κάτω Λουσοί κ.α.
- Ορθολογική διαχείριση των λιβαδιών τα οποία πολύ συχνά δημιουργούν τοπία ιδιαίτερης αισθητικής και περιβαλλοντικής αξίας, για την ελαχιστοποίηση της πίεσης βόσκησης, ώστε να μην οδηγούνται στην υποβάθμιση.
- Μελέτη των γεωτόπων του Γεωπάρκου Χελμού Βουραϊκού για την συλλογή στοιχείων, χρήσιμων για τη διεύρυνση της γνώσης της γεωιστορίας του τοπίου, αλλά και της εξέλιξης του.
- Προστασία του τοπίου των πηγών των ποταμών Αροάνιου και Λάδωνα.
- Τοπιακή μελέτη των ποταμών Βουραϊκού, Κράθη, Αροάνιου και Σελινούντα, για τον ακριβή εντοπισμό και την ανάδειξη των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων και στοιχείων τους, στο πλαίσιο της οικολογίας του τοπίου καθώς και το προσδιορισμό των δραστηριοτήτων αναψυχής που μπορούν να αναπτυχθούν σε αυτούς.
- Προστασία και αειφορική διαχείριση και ανάδειξη των δασικών τοπίων του Αισθητικού Δάσους Εθνικής Ανεξαρτησίας, του πλατανόδασους στις πηγές του Αροάνιου ποταμού, του Περιθωρίου – Ζαρούχλας και του δρυόδασους της Κανίστας και διερεύνηση των δυνατοτήτων ανάπτυξης δραστηριοτήτων αναψυχής.
- Η ανάδειξη, των αρχαιολογικών χώρων και θέσεων του συνόλου της τοπιακής ενότητας και κατά το δυνατόν «Ενοποίησή» τους, με δημιουργία «Αρχαιολογικών Τοπίων, με τη νέα αντίληψη για την ανάδειξη τους, σύμφωνα με την οποία πρέπει να αναδεικνύονται και να προβάλλονται ταυτόχρονα οι αυθεντικές ιδιότητες του τοπίου (Morin 1999), επανασυνδέοντας τον αρχαιολογικό χώρο με το ευρύτερο περιβάλλον του, στο πλαίσιο ενός ενιαίου Προγράμματος π.χ. οι Αρχαίοι Λουσοί, η αρχαία πόλη Κλείτωρ, το αρχαίο θέατρο της Κλειτορίας (μικρογραφία του θεάτρου της Επιδαύρου), η αρχαία Ψωφίς, ο Αρχαίος Πάος, η αρχαία Αίγεια, το αρχαίο θέατρο της Αιγείρας, η Αρχαία Κέρυνεια, η Αρχαία Φελλόη κ.α.
- Ποιοτική, αειφόρο τουριστική ανάπτυξη, συμβατική ή και εναλλακτική, ταυτόχρονα με την προστασία της διατήρησης της ποικιλότητας και της ποιοτικής ανάδειξης του τοπίου.
- Ανάδειξη διαδρομών αναψυχής, μονοπατιών, ποδηλατοδρόμων διάμεσου του τοπίου.

22. ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΑΥΧΕΝΑ ΧΕΛΜΟΥ ΚΑΙ ΑΦΡΟΔΙΣΙΟΥ ΟΡΟΥΣ

1. Τύποι τοπίων / Τοπία / Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά - περιγραφή

A) Η υλική διάσταση των Τύπων Τοπίου

A.1) Η αβιοτική και βιολογική υλικότητα του Τοπίου

Ορεινά Τοπία

• Το Τοπίο του όρους Αφροδίσιο

Στα όρια με την Αρκαδία, μεταξύ των οικισμών Τριποτάμων και Δάφνης υψώνεται το Αφροδίσιο Όρος με υψόμετρο 1.445μ.

Η δομή του στο πλαίσιο της οικολογίας του τοπίου του, εμφανίζει οριζόντια χωρική ετερογένεια, διαθέτοντας γραμμικές χωροψηφίδες (διαδρόμους) στις πλαγιές που σχηματίζονται από τους ποταμούς Λάδωνα, (με παραποτάμιο δάσος από πλατάνια και ιτιές), Αροάνειο, και Ερύμανθο και μη γραμμικές χωροψηφίδες, από τις κοιλάδες των ποταμών, συχνά με παραδοσιακές καλλιέργειες και συστάδες με άλλα δέντρα. Στις πλαγιές γύρω από τις κοιλάδες το τοπίο αλλάζει και επικρατούν ασβεστολιθικοί λόφοι με μακία βλάστηση ή βοσκότοποι διαμορφώνοντας στη περιοχή γύρω από τους παραδοσιακούς οικισμούς Τριπόταμα, Παιο, Βεσίνο, Δεχούνο και Δάφνη και μαζί με αυτούς, ένα τοπίο πλέγμα. Δημιουργείται δηλ. ένα δαιδαλώδες δίκτυο από κοιλάδες ημιορεινών ποταμών και καρστικές πηγές του συστήματος του Λάδωνα (Λάδωνας, Αροάνειος,) και του Ερυμάνθου ποταμού.

Στο Αφροδίσιο όρος, κοντά στον οικισμό Νάσια βρίσκεται το δάσος της Μπαρμπούς με τις αιωνόβιες καστανιές που είναι χαρακτηρισμένο ως μνημείο της φύσης.

Οι σημαντικότερες κορυφές του όρους είναι:

Μαύρη Βρύση: Πρόκειται για το ψηλότερο σημείο του Αφροδίσιου όρους και βρίσκεται στα όρια της Αχαΐας και της Αρκαδίας.

Οι υπόλοιπες ψηλότερες κορυφές του όρους, είναι ο Αη Λιάς, τα Λακκώματα, η Κορακοφωλιά και η Φτελιά. Χαρακτηριστικό τοπόσημο είναι το εν λειτουργία γυναικείο μοναστήρι της Ευαγγελίστριας Δάφνης.

Φυσικά Υγροτοπικά Τοπία

Τα Ποτάμια Τοπία

• Το Τοπίο του Αροάνιου ποταμού

Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και στοιχεία του Αροάνιου ποταμού αναφέρθηκαν ήδη. Στην ζώνη αυτή συμπληρώνουμε ότι στην πορεία του συμβάλλει με τον χειμάρρο Κλείτορα και στη συνέχεια αποτελεί το βασικό υδροδότη του ποταμού Λάδωνα, με τον οποίο ενώνεται μέχρι την τεχνητή λίμνη της Δάφνης. Η περιοχή ενδείκνυται για ανάπτυξη κανόε καγιάκ.

• Το Τοπίο των Πηγών του ποταμού Ερύμανθου

Χαρακτηριστικό στοιχείο του υδάτινου πλούτου της περιοχής αποτελεί η πλούσια ανάβλυση των πηγών του. Σε όλο το ανάγλυφο της νότιας πλευράς, είναι εγκατεσπαρμένες μικρότερες και μεγαλύτερες πηγές. Άρρηκτα δεμένες με το οικοσύστημα. Στα περισσότερα χωριά οι πηγές αυτές, αναδεικνύονται χάρη σε εξαιρετικές λιθόκτιστες κατασκευές που συγκαταλέγονται στα αρχιτεκτονικά - πολιτιστικά μνημεία της περιοχής.

Αναπόσπαστα συνδεδεμένα με τον ποταμό Ερύμανθο και αρμονικά ενταγμένα στο φυσικό περιβάλλον της περιοχής, είναι μία σειρά από λιθόκτιστα γεφύρια. Τα περισσότερα από αυτά είναι κατασκευασμένα στον 19ο αιώνα και αποτελούν δείγμα της λαϊκής αρχιτεκτονικής εκείνης της περιόδου και σημαντικά στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς.

• Το Τοπίο του ποταμού Λάδωνα (Το ποτάμι του Δράκοντα)

Το τοπίο του ποταμού Λάδωνα αποτελεί σημαντική γραμμική χωροψηφίδα (διάδρομο) του τοπίου του Αυχένα Χελμού και Αφροδίσιου Όρους στο πλαίσιο της οικολογίας του συνολικού τοπίου του. Το αρχικό του τμήμα βρίσκεται στην Αχαΐα και το υπόλοιπο στην Αρκαδία.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα του τοπίου του ποταμού είναι η περιοχή των πηγών του στην τοποθεσία Χελωνοσπηλιά και χαρακτηριστικά στοιχεία της μορφής της κοίτης του οι ελιγμοί της και το βάθος της χαράδρας του Αφροδίσιου όρους, στην οποία ρέει. Το τοπίο του ποταμού άλλαξε δραματικά όταν το 1951 άρχισε να χτίζεται το φράγμα για το Υδροηλεκτρικό έργο της ΔΕΗ που δημιούργησε τη τεχνητή λίμνη στο ύψος του οικισμού της Δάφνης σε μια από τις ωραιότερες τοποθεσίες του Λάδωνα με το τοπωνύμιο Πήδημα. Ένας αγωγός μεταφέρει το νερό στο εργοστάσιο παραγωγής ενέργειας που χτίστηκε στο Κάτω Σπάθαρη.

Πετρόχτιστοι οικισμοί, κρήνες και θρυλικά γεφύρια, αρχαία ιερά και ιστορικά μοναστήρια, συνθέτουν ενδιαφέροντα τοπία – Τοπόσημα στην διαδρομή του. Οι εναλλακτικές δραστηριότητες στο ποτάμι με τοπική πρωτοβουλία μπορούν να ενταχθούν στα συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιοχής.

Τα Λιμναία Τοπία

• Το Τοπίο της τεχνητής Λίμνης του Λάδωνα

Η τεχνητή λίμνη περιβάλλεται από κατάφυτα υψώματα. Όπως αποδείχθηκε πρόσφατα, η τεχνητή λίμνη τροφοδοτείται και από υπόγειο ποταμό και χαρακτηρίζεται ως λιμνοπηγή του Λάδωνα. Η λιμνοπηγή εξελίχθηκε σε έναν σπουδαίο βιότοπο που έχει ενταχθεί στο τοπίο και αποτελεί πλέον μια πολύ σημαντική μη γραμμική χωροψηφίδα του, που σήμερα ανήκει στα ισχυρά συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιοχής.

Αγροτικά Τοπία

Χαρακτηριστικό στοιχείο είναι οι μικρές και διάσπαρτες καλλιεργημένες χωροψηφίδες κυρίως σε παραποτάμιες περιοχές.

Οι καλλιεργημένες χωροψηφίδες εφαρμόζουν παραδοσιακές καλλιεργητικές πρακτικές σε παραδοσιακά είδη καλλιεργειών.

Δασικά Τοπία

- **Δάσος Μπαρμπούς**

Κοντά στο χωριό Νάσια στο Αφροδίσιο βουνό βρίσκεται το δάσος της Μπαρμπούς. Χαρακτηριστικό στοιχείο της βλάστησης οι αιωνόβιες καστανιές και βελανιδιές από την εποχή της Ενετοκρατίας και της πανίδας τα αγριογούρουνα.

A.2) Η κοινωνική υλικότητα του Τοπίου

Ανθρωπογενή στοιχεία

Οικιστικά Τοπία

- **Κλειτορία (Μαζέικα)**

Στο οικιστικό τοπίο της ζώνης κυριαρχεί ο οικισμός Κλειτορία (Μαζέικα). Χαρακτηριστικό γνώρισμα της αντιληπτικής εικόνας του συνολικού τοπίου του οικισμού, συμπεριλαμβανομένης της υπαίθρου του, είναι η ακτινωτή σύνδεση της Κλειτορίας με τα χαρακτηριστικά γνώρισματα της υπαίθρου της, όπως ποτάμια, λαγκάδια και μικροί οικισμοί, δίνοντας την εντύπωση ενός αρχιτεκτονικά δομημένου τοπίου.

Η Κλειτορία διαθέτει όλες σχεδόν τις δημόσιες υπηρεσίες, Κέντρο Υγείας, Κέντρο Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, πλούσιο Λαογραφικό Μουσείο, καθώς και πολλούς νερόμυλους και νεροτριβές στα γύρω χωριά.

- **Βεσίι**

Χαρακτηριστικά στοιχεία του οικιστικού τοπίου του είναι τα πέτρινα σπίτια με τις κεραμοσκεπές τους, τα ξύλινα μπαλκόνια και τα παράθυρα, που χτίστηκαν πριν από το 1841. Χαρακτηριστικό γνώρισμα -τοπόσημο του οικισμού η πέτρινη Εκκλησία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου. Έχει χαρακτηριστεί «Παραδοσιακός οικισμός». Δυστυχώς τα σπίτια δεν κατοικούνται το χειμώνα. Άλλοι παραδοσιακοί οικισμοί στη περιοχή είναι οι οικισμοί Σκούπι, και Δεχούνι με όμορφα πέτρινα σπίτια.

- **Δάφνη ή Στρέζοβα**

Χαρακτηριστικό γνώρισμα του οικιστικού τοπίου της είναι η αμφιθεατρική προσαρμογή του στη κατάφυτη πλαγιά του Αγίου Μάμα και η διατήρηση των παραδοσιακών αρχιτεκτονικών στοιχείων της περιοχής, όπως τα πέτρινα σπίτια με τις κεραμοσκεπές τους, τα ξύλινα μπαλκόνια, τις βαριές πόρτες και οι θολωτές λιθόκτιστες βρύσες, παρά τις αλλοιώσεις των νεώτερων χρόνων.

Η θέση του σε μικρή απόσταση από το βόρειο τμήμα της λίμνης και του ποταμού, του προσδίδει ένα επιπλέον χαρακτηριστικό γνώρισμα και συγκριτικό πλεονέκτημα.

- **Τριπόταμα**

Δημοφιλής τουριστικός προορισμός είναι ο οικισμός Τριπόταμα που περιστοιχίζεται από τα όρη Λάμπεια και Αφροδίσιο και βρίσκεται στα σύνορα των νομών Αχαΐας και Αρκαδίας. Οφείλει το όνομά του στο ότι στο σημείο που είναι κτισμένος συναντούνται τρία ποτάμια: ο Ερύμανθος, ο Αροάνιος και ο Σειραίος. Αποτελεί και το κέντρο τεσσάρων κομβικών σημείων. (Πάτρα - Τρίπολη - Καλάβρυτα - Αρχαία Ολυμπία).

- **Ο Πάος**

Βόρεια της λίμνης του Λάδωνα και πάνω στον οδικό άξονα Τρίπολης-Πάτρας- "111" - βρίσκεται ο οικισμός Νέο Πάος του νομού Αχαΐας. Ο οικισμός είναι νέος, αφού προέκυψε από μεταφορά του παλιού οικισμού Σκουπέικο που βρισκόταν σε ορεινή τοποθεσία, βορειότερα. Χαρακτηριστικό στοιχείο του οικιστικού τοπίου του αποτελεί η ύπαρξη ρυμοτομικού σχεδίου. Το Νέο Πάος είναι χτισμένο σε καταπράσινη κοιλάδα, στις παρυφές και βόρεια του όρους Αφροδίσιου. Στην περιοχή ρέει ο ποταμός Σειραίος που ενώνεται με τον Ερύμανθο δυτικά, στο ύψος του οικισμού Τριπόταμα. Η περιοχή κατοικείται από την αρχαιότητα..

Άλλοι ενδιαφέροντες ορεινοί οικισμοί στην ευρύτερη περιοχή είναι η Αροανία, τα Αγράμπελα, η Πλάκα, η Πλατανίτσα, η Κέρτεζη, το Αργίδι και το Λειβάρτζι.

Αρχαιολογικά Τοπία

- **Ο Αρχαίος Κλείτωρ**

Δυτικά του σημερινού οικισμού Κλειτορία βρίσκονται τα λείψανα της αρχαίας πόλης Κλείτωρ. Οι αρχαιολόγοι έφεραν στο φως οχυρωματικό περίβολο των ελληνιστικών χρόνων, αξιόλογο δείγμα οχυρωματικής αρχιτεκτονικής, που όπως υπολογίζεται προστάτευε την πόλη σε συνολικό μήκος 2.500 -3.000μ. Ανακαλύφθηκε επίσης και ένα θέατρο, στο νοτιοδυτικό τμήμα πόλης. Κοντά στις πύλες ανακαλύφθηκαν και οργανωμένα νεκροταφεία που καλύπτουν μια χρονική περίοδο από τους υστερογεωμετρικούς χρόνους μέχρι τους υστερορωμαϊκούς.

Δυστυχώς οι ανασκαφές διακόπηκαν το 2004. Με τα σωζόμενα μέχρι σήμερα στοιχεία και ευρήματα των ανασκαφών φαίνεται ότι ο Κλείτωρ ήταν από τις πλουσιότερες, ισχυρότερες αρκαδικές πόλεις από το 1600 π.Χ. έως το 935 μ.Χ., με κατοίκους υψηλής μορφωτικής στάθμης. Το μεγαλείο αυτό μπορεί να νιώσει ο επισκέπτης περιδιαβαίνοντας τον σπουδαίο αρχαιολογικό χώρο που ενοποιημένος με τη φύση, δημιουργούν ένα έντονα διακριτό τοπίο.

- **Το αρχαίο θέατρο της Κλειτορίας**

Το αρχαίο θέατρο της Κλειτορίας μοιάζει με μικρογραφία του θεάτρου της Επιδαύρου και βρίσκεται σε ένα λόφο που αποτελεί την φυσική υποδοχή για τις κερκίδες και τη σκηνή του.

- **Αρχαία Ψωφίς**

Η αρχαία Ψωφίς, κατά την αρχαιότητα ήταν ισχυρή πόλη. Ερείπια της βρίσκονται στα Τριπόταμα. Σήμερα είναι ορατά τα τείχη, ενώ διάσπαρτα αρχιτεκτονικά μέλη, όπως κίονες και κιονόκρανα, σώζονται εντοιχισμένα σε νεότερης κατασκευής κτίρια. Σημαντικές πληροφορίες έχουμε για τη βιομηχανία και το εμπόριο της Ψωφίδας.

Ο Θεόφραστος λέει (Θ. 15,6) ότι γύρω από τα περίχωρα της Ψωφίδας και σε πετρώδη μέρη φύτευε σε μεγάλες ποσότητες και σε άριστη ποιότητα το θεραπευτικό χόρτο "**πανάκεια**" για όλες τις ασθένειες.

Κατά τον Διοσκουρίδη το ιερό αυτό φυτό στην Ψωφίδα καλλιεργούνταν και σαν κηπευτικό λάχανο και γινόταν εξαγωγή του σε άλλες χώρες, επεξεργασμένο σε γαλακτώδη χυμό (δεν είναι γνωστό σε ποιο φυτό αναφέρεται). Από τις σχετικές αναφορές μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η πόλη διέθετε μια από τις μεγαλύτερες φαρμακοβιομηχανίες της κλασικής αρχαιότητας. Διάφορα επίσης αγγεία, πήλινες φιάλες και καλλιτεχνικά κεραμικά που έχουν βρεθεί στην περιοχή, μαρτυρούν ότι ιδιαίτερα ανεπτυγμένη ήταν και η κεραμοβιομηχανία στα προάστια της πόλης.

- **Αρχαίος Πάος**

Τα ερείπια της αρκαδικής πόλης Πάος βρίσκονται Β.Α. του νέου οικισμού Πάος. Κατά τις ανασκαφές βρέθηκαν θεμέλια αρχαίου οικοδομήματος (πιθανόν ανακτόρων), θεμέλια ναού των Διοσκούρων, ορθογώνιο πύργος και μια πύλη, τα απομεινάρια της ακρόπολης της Αρχαίας Πάου με δεξαμενή που σώζεται και στην οποία καταλήγει πήλινος αγωγός.

B) Στοιχεία της άυλης διάστασης του Τοπίου

α) Ασχολίες

Οι κάτοικοι ασχολούνται κύρια με την κτηνοτροφία αλλά και με τη γεωργία. Τα κτηνοτροφικά και γαλακτοκομικά προϊόντα που παράγονται εδώ είναι πολύ καλής ποιότητας.

Ο τουριστικός τομέας, και ειδικότερα ο οικοτουρισμός-αγροτουρισμός, ήδη αναπτύσσεται. Η περιοχή μπορεί να υποστηρίξει και ειδικές μορφές τουρισμού, χάρη στα φυσικά και πολιτιστικά της διαθέσιμα.

β) Συλλογικότητες, πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες έθιμα, επισκεψιμότητα

Στη Δάφνη είναι συγκεντρωμένες οι περισσότερες εστίες φιλοξενίας και υπηρεσίες στην περιοχή. Το χωριό είναι και η έδρα του Ναυτικού Αθλητικού Ομίλου (Ν.Α.Ο.Δ.), πρωτοπόρου στις εναλλακτικές δραστηριότητες στο ποτάμι και με πολλές αθλητικές και πολιτιστικές διοργανώσεις στο ενεργητικό του.

Στο βόρειο-ανατολικό αυτό τμήμα του Λάδωνα από τις πηγές στα Λυκούρια ως το φράγμα αξίζουν επίσκεψή τα χωριά Παγκράτι -όπου και το περίφημο κλήμα του Παισανία-, Θεόκτιστο, Κερπινή, Μυγδαλιά, Πουρναριά, Πτεριά. Στη Μουριά υπάρχει το μόνο παραλίμνιο αναψυκτήριο, η Λαδωνίδα της Κανέλλας όπου το καλοκαίρι διοργανώνεται το ομώνυμο φεστιβάλ αλλά και αθλητικοί αγώνες.

Πολλούς επισκέπτες δέχεται και ο Πάος.

γ) Αρχαιότητα και μυθολογία

Πρόκειται για μια ορεινή παραποτάμια περιοχή πλούσια σε μύθους, θρύλους και ιστορίες καθώς στην αρχαιότητα ήκμασαν οι αρκαδικές πόλεις-κράτη, Κλείτορας, Ψωφίδα, Πάος και άλλες μικρότερες με αξιόλογο πολιτισμό.

- **Λάδωνας ποταμός**

Ο Λάδωνας ποταμός, είναι ένας από τους αρχαιότερους, θεοποιημένους ποταμούς της Πελοποννήσου. Το όνομα του αναφέρεται αμέτρητες φορές στην ελληνική μυθολογία ως τόπος συνάντησης και σύγκρουσης θεών και ανθρώπων. Μύθοι και εγκώμια αρχαίων συγγραφέων, μεσαιωνικοί θρύλοι και αφηγήσεις νεότερων περιηγητών, μαρτυρούν την αίγλη και την φήμη του ποταμού, έτσι που μοιάζει αλλόκοτη η εγκατάλειψή του στον καιρό μας.

Ολόκληρη η επικράτεια και ο περιβάλλον χώρος του Λάδωνα έχει πολλές αρχαϊκές θέσεις και μνημεία.

- **Δάφνη - Στρέζοβα**

Το 1928 η Στρέζοβα μετονομάστηκε σε Δάφνη, από τον μύθο της θυγατέρας του Λάδωνα Δάφνης με τον θεό Απόλλωνα, που εκτυλίχθηκε στις όχθες του ποταμού Λάδωνα σε περιοχή που ανήκει στον οικισμό.

Οι Ψωφίδιοι λάτρευαν έναν ομώνυμο ποτάμιο θεό, τον Ερύμανθο, τον οποίο απεικόνιζαν στα νομίσματά τους στα ρωμαϊκά χρόνια.

2. Αξιολόγηση

Η ζώνη περιλαμβάνει δύο (2) τοπία Εθνικής Αξίας και οκτώ (8) τοπία Περιφερειακής Αξίας. (Βλ. Πίνακα στο σχετικό Παράρτημα)

3. Διαδρομές και μονοπάτια, σημαντικά σημεία αξιολογής θέας / Σύνδεση με άλλα αξιολογικά τοπία

Σημεία αξιολογής θέας

- Από το δάσος των Νασίων (Μπαρμπούς), μπορεί κανείς να ατενίσει από μακριά τα απομεινάρια της ακρόπολης της Αρχαίας Πάου.
- Από τον οικισμό Βεσίνι, εξαιρετική θέα στην κοιλάδα, το Νέο Πάος και τη γύρω περιοχή.

4. Απειλές

Συρρίκνωση του πληθυσμού, γόνιμα αλλά ακαλλιέργητα εδάφη και ελλείψεις υποδομών.

5. Πολιτικές και Διαχειριστικά μέτρα - Κατευθύνσεις για ΓΠΣ, ΜΠΕ

- Προστασία και ανάδειξη όλων των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων - τοπίων και στοιχείων του που συνθέτουν / διατάσσονται στο συνολικό τοπίο του Αφροδίσιου Όρους, δημιουργώντας ένα τοπίο πλέγμα με τους ποταμούς Λάδωνα, (με παραποτάμιο δάσος από πλατάνια και ιπιές), Αροάνειο, και Ερύμανθο, τις κοιλάδες τους, συχνά με παραδοσιακές καλλιέργειες και συστάδες με άλλα δέντρα (αγροδασικό τοπίο) και τους παραδοσιακούς οικισμούς Τριπόταμα, Πασ, Βεσίνι, Δεχούνι και Δάφνη. Η περιοχή θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο μελέτης τοπίου για την ολοκληρωμένη ανάδειξη της.
- Ανάδειξη του τοπίου των πηγών του ποταμού Ερύμανθου και των παραδοσιακών στοιχείων τους καθώς και των πηγών του ποταμού Λάδωνα (Χελωνοσπηλιά).
- Η ανάδειξη των αρχαιολογικών χώρων περιλαμβάνεται στο ενιαίο πρόγραμμα που αναφέρεται στη τοπιακή ζώνη «Χελμού Βουραϊκού».
- Ανάδειξη των σημείων αξιολογής θέας.

Z3. ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΥ ΚΟΛΠΟΥ ΚΑΙ ΟΡΕΙΝΗΣ ΑΙΓΙΑΛΕΙΑΣ

1. Τύποι τοπίων / Τοπία / Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά - περιγραφή

A) Η υλική διάσταση των Τύπων Τοπίου

A.1) Η αβιοτική και βιολογική υλικότητα του Τοπίου

Ορεινά / Ημιορεινά Τοπία

• Το Τοπίο της ορεινής Αιγιάλειας

Οι πλαγιές της Αιγιάλειας ορίζονται από τα όρια του ελατοδάσους στα 800μ και τα χαμηλότερα μέρη καλλιέργειας της σταφίδας στα 200-300 μ. Χαρακτηριστικά στοιχεία τους η ήπια κλίση, καθώς και οι εξάρσεις, οι κοιλάδες και τα μικρά οροπέδια. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα οι γραμμικές χωροψηφίδες (διάδρομοι) στις πλαγιές, ως συνέχεια των αντίστοιχων ποταμών, όπως Κριός, Κράθις, Βουραϊκός, Κερυνίτης, Σελινούντας, Μεγανίτης και Φοίνικας που εκβάλλουν στον Κορινθιακό Κόλπο, ενώ δημιουργούν μεταξύ τους μη γραμμικές χωροψηφίδες ομοιογενούς χρήσης καλλιέργειας αμπελου.

Φυσικά Υγροτοπικά Τοπία

• Τα Ποτάμια Τοπία

Τα τοπία των ποταμών αναφέρθηκαν στη Τοπιακή Ζώνη «Χελμού- Βουραϊκού»

Η δράση των επτά ποταμών από ανατολικά: Κριός, Κράθις, Βουραϊκός, Κερυνίτης, Σελινούντας, Μεγανίτης και Φοίνικας που εκβάλλουν στον Κορινθιακό Κόλπο δημιούργησε βαθιά φαράγγια.

Τα Λιμναία Τοπία

• Το Τοπίο της Λιμνοθάλασσας Αλυκής Αιγίου

Μικρή παράκτια λιμνοθάλασσα ανατολικά της πόλης του Αιγίου, με καλαμώνες (Phragmites), αλμυρόβαλτους και παραλία με βότσαλα. Η περιοχή είναι δημοφιλής τόπος αναψυχής. Πρόκειται δηλαδή για υγρότοπο με μεταβατικά τέλματα και πηγές, αλμυρούς βάλτους, θίνες και αμμώδεις παραλίες ή παραλίες με κροκάλες και πέτρες και παρυδάτια βλάστηση.

200 στρ. της σημαντικής περιοχής για τα πουλιά, αποτελούν Καταφύγιο Άγριας Ζωής. 320 στρ. της περιοχής καλύπτονται από τη Ζώνη Ειδικής Προστασίας ΑΛΥΚΗ ΑΙΓΙΟΥ (GR2320006).

Η περιοχή είναι σημαντική για διαχειμάζουσες πάπιες, διαβατικά παρυδάτια και άλλα μεταναστευτικά είδη.

Οι κύριες απειλές είναι η όχληση και τα μικρού βαθμού μπαζώματα.

• Το Τοπίο της Λίμνης Τσιβλού

Η λίμνη του Τσιβλού βρίσκεται στην ορεινή περιοχή της Ακράτας, στις παρυφές του Χελμού.

Δημιουργήθηκε από μια έντονη μεταβολή του αρχικού τοπίου από κατολίθωση του βουνού Γερακάρη, που κατέπεσε και έφραξε για σχεδόν ένα χρόνο το γειτονικό ποταμό Κράθη. Εμφανίζει οριζόντια ετερογένεια συνδυάζοντας τα υγροτοπικά με τα δασικά οικοσυστήματα, μεταξύ των οποίων κυριαρχούν τα κωνοφόρα (έλατα, μαυρόπευκα και χαλέπια πεύκα). Χαρακτηριστικά γνωρίσματα του τοπίου της αποτελούν, το μικρό

μέγεθος, το μεγάλο βάθος, η ορεινή τοποθεσία της (υψόμετρο 710μ.), και η πυκνή βλάστηση που την περιβάλλει. Στη λίμνη ζουν πέντε είδη ψαριών: οι κυπρίνοι, οι λίγες πέστροφες και τα κουνουπόψαρα που έχουν εισαχθεί. Ο κέφαλος του γλυκού νερού και η ντάσκα είναι ντόπια ψάρια της Πελοποννήσου.

Η λίμνη αποτελεί δημοφιλή χώρο αναψυχής. Τους καλοκαιρινούς μήνες για κολύμπι, με θέα το καταπράσινο τοπίο και τις κορυφές του Χελμού, ενώ τους χειμερινούς μήνες κάνουν περιπάτους ή βόλτες με ποδήλατο και αυτοκίνητο στους δρόμους και τα μονοπάτια γύρω της.

Πρέπει να σημειωθεί όμως ότι η λίμνη χρειάζεται προσεκτική διαχείριση για να μην υποβαθμιστεί ανεπανόρθωτα.

Αγροτικά Τοπία

• Αγροτικά καλλιεργημένα Τοπία

Το καλλιεργημένο αγροτικό τοπίο στις πλαγιές της Αιγιαλείας (υψ.200-300μ.) με τους αμπελώνες (κυρίως Κορινθιακή σταφίδα αλλά και οينوποίηση σταφύλια), αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα - τοπίο αυτής της ζώνης καθώς και ολόκληρης της τοπιακής ενότητας. Το τοπίο των Αμπελώνων παράγεται και διαμορφώνεται από τη κύρια παραγωγική δραστηριότητα.

Στις μη γραμμικές χωροψηφίδες ομοιογενούς χρήσης καλλιέργειας αμπέλου χαρακτηριστικό στοιχείο είναι η συχνή ύπαρξη ελαιόδεντρων και άλλων δέντρων (π.χ. αμυγδαλιές) στα όρια των αμπελώνων ή μερικές φορές και ανάμεσα σε αυτούς, που λειτουργούν ως φυτοφράχτες αποτελώντας ζωτικής σημασίας «γραμμικά» ημιφυσικά «δομικά στοιχεία του αγροτικού τοπίου» για τη διατήρηση της άγριας ζωής μέσα στις γεωργικές εκτάσεις.

Επίσης χαρακτηριστικά στοιχεία του τοπίου είναι οι διάσπαρτες αγροικίες καθώς και οι επίπεδες ορθογώνιες παραλληλόγραμμες γυμνές επιφάνειες (τα «αλώνια») όπου γίνεται η ξήρανση της σταφίδας.

Η μαύρη σταφίδα της περιοχής είναι επίσης αναγνωρισμένη ως προϊόν Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης Π.Ο.Π. ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΗ ΣΤΑΦΙΔΑ ΒΟΣΤΙΤΣΑ (VOSTITSA).

Οι αμπελώνες της Αιγιαλείας έχουν χαρακτηριστεί από τους ωραιότερους του κόσμου και η περιοχή έχει αποκληθεί Τοσκάνη της Ελλάδας, όπως αναφέρεται στην ιστοσελίδα του δήμου Αιγιαλείας.

Παράκτια Τοπία

Η παράκτια περιοχή παρουσιάζει δύο ακρωτήρια της Πούντας και της Ακράτας. Σχηματίζονται οι ευπρόσιτες παραλίες της Τράπεζας, του Πλατάνου και άλλες που έχουν κοινά χαρακτηριστικά. Η θάλασσα είναι καθαρή και οι παραλίες από βότσαλο και αμμοβότσαλο.

A.2) Η κοινωνική υλικότητα του Τοπίου

Ανθρωπογενή στοιχεία

Οικιστικά Τοπία

• Το Τοπίο της πόλης Αίγιο

Το Αίγιο κυριαρχεί στο οικιστικό τοπίο της ζώνης αυτής και είναι σήμερα η δεύτερη μεγαλύτερη πόλη σε πληθυσμό της Αχΐας.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα της δομής του αστικού τοπίου της αποτελεί η διαίρεσή της σε τρία επίπεδα σε αμφιθεατρική διάταξη: α' την παραλιακή ζώνη (κάτω πόλη), β' τα γαλαξιδιώτικα ή περιοχή Αγ. Ανδρέα (μέση πόλη) και γ' την άνω πόλη όπου βρίσκεται και το ιστορικό κέντρο και ο συνοικισμός.

Στην επάνω πόλη κτισμένη πάνω σε νεογενείς κροκαλοπαγείς βαθμίδες, εκτείνεται το μεγαλύτερο μέρος της πόλης, ενώ ο παραλιακός συνοικισμός, είναι μία στενή λωρίδα εδάφους εκτεινόμενη από την θέση Μυρτιά μέχρι τον Άγιο Νικόλαο.

Οι βαθμίδες αυτές βρίσκονται σχεδόν στη μέση της νεότατης προσχωσιγενούς πεδιάδας του Αιγίου, η οποία προσχώνεται συνέχεια από τα καταρρακτώδη ποτάμια Μεγαλίτη, Σελινούντα, Κερυνίτη και Βουραϊκό.

Η Πλατεία Υψηλών Αλωνών με τον πύργο στο κέντρο της και τους φοίνικες γύρω του, αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα και συμβολικό τοπόσημο της πόλης του Αιγίου.

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα - τοπόσημα αποτελούν επίσης, ο ιστορικός Πλάτανος με τις δώδεκα βρύσες, ο ναός της Παναγίας Τρυπητής, ο καθεδρικός ναός της Παναγίας Φανερωμένης και η εκκλησία των Εισοδίων, σε σχέδια του αρχιτέκτονα Τσίλλερ.

Το Μουσείο του Αιγίου, βρίσκεται στην ανατολική μεγάλη πλευρά του κτιρίου της παλαιάς αγοράς, όπου υπάρχουν έξι αίθουσες και εκτίθενται ευρήματα που χρονολογούνται από τα νεολιθικά χρόνια έως τα ύστερο-ρωμαϊκά.

• Το Τοπίο του οικισμού Διακοφτό

Παραθαλάσσιος οικισμός ενώ το κύριο χαρακτηριστικό του γνώρισμα αποτελεί ο σταθμός από όπου ξεκινάει ο οδοντωτός σιδηρόδρομος μέσα στο ιδιαίτερης αξίας φαράγγι του Βουραϊκού. (Τοπίο Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους και περιοχή Natura 2000). Το τραίνο του Οδοντωτού λειτουργεί από το 1896, καλύπτοντας τα 22 χλμ. μήκους και τα 720μ. ύψους από το Διακοφτό μέχρι τα Καλάβρυτα.

- **Το Τοπίο του οικισμού Ακράτα**

Το όνομα του μεγάλου οικισμού της Ακράτας είναι παραφθορά του Κράθης, ονομασία του ποταμού που την διασχίζει. Ενδιαφέρον χαρακτηριστικό γνώρισμα αποτελεί η γεωγραφική θέση του οικισμού η οποία αποτελεί και το συγκριτικό του πλεονέκτημα, ενώ θεωρείται ένας από τους ωραιότερους παραλιακούς οικισμούς της Π.Ε. Αχαΐας. Παρουσιάζει μεγάλο τουριστικό ενδιαφέρον των επισκεπτών της ευρύτερης περιοχής και βρίσκεται σε μια πορεία διαρκούς αναβάθμισης των τουριστικών υποδομών της. Κοντά στην πόλη βρίσκονται τα ερείπια της αρχαίας πόλης Αιγαί και το αρχαίο θέατρο της.

- **Το Τοπίο του οικισμού Σελιάνα**

Ο οικισμός Σελιάνα έχει πολλά ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά στοιχεία, όπως οι αμέτρητες βρύσες με τρεχούμενο νερό και τα 13 εκκλησάκια, μοιρασμένα στα στενά του, καθώς και χαρακτηριστικά γνώρισμα όπως η περιποιημένη κεντρική πλατεία, το παλιό σχολείο και ο καταρράκτης στην περιβάλλουσα ύπαιθρο, στον οποίο οδηγεί ένα σύντομο μονοπάτι. Επίσης κοντά στον οικισμό διαρρέει την περιοχή ο ποταμός Κριός όπου υπάρχει μονότοξο πέτρινο γεφύρι. Στη θέση του οικισμού Σελιάνα σώζονται τα ίχνη της Αρχαίας Φελλόης.

Αρχαιολογικά Τοπία

- **Το Αίγιο**

Στην αρχαιότητα το Αίγιο ήταν η πιο σημαντική πόλη της Αχαΐας. Βασικοί ιδρυτές της πόλης θεωρούνται οι Ίωνες και διάσημο στον τότε κόσμο το ιερό του Ομαγύριου Δία.

- **Αρχαία Αίγειρα**

Νοτιοανατολικά του οικισμού της Ακράτας βρίσκονται τα ερείπια της αρχαίας Αιγείρας με το ιδιαίτερα εντυπωσιακό και καλά διατηρημένο αρχαίο θέατρο.

Η αρχαία Αίγειρα υπήρξε μία από τις σημαντικότερες πόλεις της Αχαΐας και της περίφημης Αχαϊκής Συμπολιτείας. Βρισκόταν ανατολικά της σημερινής κωμόπολης της Αιγείρας.

Κατά την ομηρική περίοδο, η πόλη ήταν γνωστή ως **Υπερησίη**.

Η αρχαία Αίγειρα πέρασε περιόδους μεγάλης ακμής και ευημερίας. Τον 8ο αι. π.Χ. η Αίγειρα μαζί με τις υπόλοιπες αχαϊκές πόλεις, συνενώθηκαν στο "Κοινόν των Αχαιών", την πρώτη ομοσπονδιακή ένωση της ανθρωπότητας, γνωστή και ως "Α' Αχαϊκή Συμπολιτεία", με έδρα την Ελίκη. Η ένωση έφερε οικονομική ισχύ και στρατιωτική υπεροχή.

Από τον "χρυσό" 5ο αι. π.Χ. η πόλη χαρακτηρίζεται από αξιοσημείωτη οικονομική ανάπτυξη. Η ελληνιστική περίοδος βρίσκει την Αίγειρα στο αποκορύφωμα της ακμής της.

Η πόλη διατήρησε την ακμή της μέχρι τον 4ο αι. μ.Χ. αιώνα.

Από τα αξιολογότερα ευρήματα είναι το μαρμάρινο κεφάλι αγάλματος του Δία. Κατά τον Πausανία το άγαλμα αυτό ήταν έργο του περίφημου πλάστη Ευκλείδη από την Αθήνα και πρέπει το ύψος του να ξεπερνούσε τα τρία μέτρα. Το εύρημα εκτίθεται σήμερα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο της Αθήνας.

Ενδιαφέρον μνημείο της περιοχής είναι επίσης και η μεταβυζαντινή μονή της Αγίας Τριάδος, (18ος αιώνας) που διαθέτει μια σημαντική συλλογή από θρησκευτικά κειμήλια και από σπάνια χειρόγραφα.

- **Το αρχαίο θέατρο της Αιγείρας**

Συνταρακτική αρχαιολογική ανακάλυψη στην περιοχή της Αρχαίας Αιγείρας ήταν το "Κοίλον" του θεάτρου που κατασκευάστηκε τον 5ο προς 4ο αιώνα π.Χ. Στην εποχή της ακμής του ήταν ένα από τα πιο φημισμένα της ευρύτερης περιοχής. Βρίσκεται σε καλή κατάσταση και θεωρείται το πιο καλοσυντηρημένο σε σχέση με τα υπόλοιπα στην Αχαΐα. Έχει εκπονηθεί μελέτη συντήρησης από την Στ' Εφορία Αρχαιοτήτων.

Χαρακτηριστικό στοιχείο του αποτελεί το ότι το μνημείο είναι λαξευμένο πάνω στον βράχο.

Το προσκήνιο του θεάτρου ήταν διακοσμημένο με ημικίονες.

- **Αρχαία Κερύνεια**

Βορείως και κοντά στον οικισμό της Μαμουσιάς σε θέση φυσικά οχυρή στο ύψωμα Βουνί του π. Δήμου Διακοππού, στη δεξιά όχθη του ποταμού Κερυνίτη, σώζονται τα λείψανα της πανάρχαιας πόλης Κερύνεια, που για μερικούς ερευνητές, υπήρξε η ακρόπολη της ιωνικής πόλης Ελίκη. Η πόλη γνώρισε την μεγαλύτερη ακμή της στην ελληνιστική εποχή, όταν προσχώρησε στην Αχαϊκή Συμπολιτεία (το 276 π.Χ.). Σώζονται κατάλοιπα του τείχους, το αρχαίο θέατρο, λείψανα δημόσιων κτιρίων και οικιών και μία κρήνη στην είσοδο της πόλης στη θέση Παλιόμυλος. Σε απόσταση 900 μ. βορειοανατολικά της οχυρωμένης πόλης, στη θέση Προφήτης Ηλίας, έχουν βρεθεί τα κατάλοιπα ιερού (6ος-4ος αι. π.Χ.). Χρονολογούνται κυρίως στην ελληνιστική εποχή.

- **Αρχαία Ελίκη**

Τα ίχνη της αρχαίας πόλης έχουν χαθεί εδώ και χιλιάδες χρόνια. Η αρχαία Ελίκη καταστράφηκε στη διάρκεια ενός ισχυρού σεισμού το 373 π.Χ. και βυθίστηκε στη θάλασσα.

Οι ψαράδες μάλιστα της περιοχής ισχυρίζονταν ότι όταν τα νερά ήταν ήσυχα, έβλεπαν στο βυθό τα ερείπια της πόλης.

Οι Αρχαιολόγοι όμως μάταια την έχουν αναζητήσει στα νερά, στο μήκος της παραλίας από Τρυπιά έως Νικολαίικα, ενώ οι έρευνες για την αρχαία Ελίκη συνεχίζονται πλέον στην ξηρά.

Η Ελίκη υπήρξε το πολιτικό και θρησκευτικό κέντρο της Αιγιάλειας, γύρω από το φημισμένο ιερό των Ιώνων, που ήταν αφιερωμένο στον Ελικώνιο Ποσειδώνα. Ο Όμηρος μνημονεύει δύο φορές τη λατρεία του στην Ιλιάδα, υπήρχε δε εκεί παλαιό χάλκινο άγαλμα του θεού με τρίαίνα.

Πολλές προσπάθειες έχουν γίνει έως σήμερα για τον εντοπισμό της αρχαίας πόλης, αλλά καμία δεν έχει αποφέρει τους επιθυμητούς καρπούς.

Βρέθηκε όμως κατά τη διάρκεια ανασκαφής στην περιοχή Ελίκης-Ριζομύλου-Νικολεϊκών, το μοναδικό παγκοσμίως νόμισμα της αρχαίας πολιτείας, που ταυτοποιεί την Ιερά πόλη του θεού Ποσειδώνος!

Το νόμισμα που είναι χάλκινο, απεικονίζει τον θεό Ποσειδώνα και είναι το μοναδικό νόμισμα της Ελίκης που έχει βρεθεί κατά τη διάρκεια ανασκαφών.

Στην ευρύτερη περιοχή της Αιγιαλείας και πιθανόν της Ελίκης βρέθηκαν στοιχεία για δύο ενδιαφέροντα **αρχαία παιχνίδια**:

Πρόκειται για ένα πνευματικό παιχνίδι, πρόγονο των σημερινών παζλ. Πιθανότατα προέκυψε από ένα μαθηματικό πρόβλημα του Αρχιμήδη ή το αντίθετο. Το παιχνίδι αυτό αποτελείται από μία τετράγωνη βάση χωρισμένη σε 14 γεωμετρικά κομμάτια.

Ένα δεύτερο παιχνίδι ήταν η «πόλις» πρόγονος του σκακιού.

Η "πόλις", ήταν ένα δημοφιλές επιτραπέζιο παιχνίδι στην αρχαιότητα. Αποτελούνταν από μια πινακίδα, την "πόλιν", που ήταν χωρισμένη σε τετράγωνα και από 32 έως 60 λευκά και μαύρα πιόνια (τους "κύνες") που τοποθετούνταν στα δύο άκρα της πινακίδας. Το παιχνίδι παιζόταν από δύο παίκτες που κινούσαν εναλλάξ τα πιόνια κάθε στρατοπέδου στις διάφορες θέσεις με σκοπό να αποκλείσουν κάποιο πιόνι του αντιπάλου. Κάθε πιόνι μπορούσε να κινηθεί εμπρός, πίσω, δεξιά και αριστερά.

• **Αρχαία Φελλόη**

Η περιοχή της Αρχαίας Φελλόης-σημερινή Σελιάνα, αποτελεί έναν σημαντικό αρχαιολογικό χώρο και ειδικότερα μετά και την τελευταία σωστική ανασκαφή της Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Πάτρας, στον κηρυγμένο από το 1996 αρχαιολογικό χώρο της Σελιάνας. Εκτός από παλαιότερα τυχαία ευρήματα προέκυψαν για πρώτη φορά ιδιαίτερα σημαντικές αρχαιότητες που αφορούν στη Φελλόη, που αλλάζουν τελείως τα μέχρι τώρα δεδομένα και στοιχεία που υπήρχαν κυρίως βάσει των πηγών, καθώς η έρευνα απέδωσε ευρήματα που ανάγονται από τους γεωμετρικούς έως και τους βυζαντινούς χρόνους, με κυρίαρχα αυτά των γεωμετρικών χρόνων, που αποτελεί μία ιδιαίτερη και σημαντική αρχαιολογικά περίοδο για την Αχαΐα, αλλά και ολόκληρο τον Ελλαδικό χώρο.

Αυτό όμως που είναι πλέον αδιαμφισβήτητο, βάσει των πλούσιων ευρημάτων και των αρχιτεκτονικών καταλοίπων είναι ότι υπήρχε μία ακμάζουσα κοινωνία, οικονομικά ισχυρή, που είχε επαφές με τον υπόλοιπο κόσμο.

B) Στοιχεία της άυλης διάστασης του Τοπίου

α) Ασχολίες

Η απασχόληση αφορά κύρια την καλλιέργεια της σταφίδας καθώς και με τις υπηρεσίες τουρισμού. Η μαύρη σταφίδα της περιοχής είναι επίσημα αναγνωρισμένη ως προϊόν Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης Π.Ο.Π. ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΗ ΣΤΑΦΙΔΑ ΒΟΣΤΙΤΣΑ (VOSTITZA).

β) Συλλογικότητες, πολιτιστικές εκδηλώσεις, έθιμα

Η Δημοτική Κοινωνικής Επιχείρηση Αιγιαλείας οργανώνει πολλές πολιτιστικές και κοινωνικές δράσεις.

γ) Αρχαιότητα και μυθολογία, ιστορία και ιστορικότητα

Η Αιγιαλεία έχει συμβάλλει κατά καιρούς αποφασιστικά σε διάφορα σοβαρά θέματα.

Στο πολίτευμα και την διακυβέρνηση, ιδρύοντας τον 8^ο αι. π.Χ. την Α΄ Αχαϊκή Συμπολιτεία με έδρα την Ελίκη και κατόπιν το Αίγιο. Υπήρξε η πρώτη στην ιστορία ομοσπονδιακή δημοκρατία, 2600 χρόνια πριν τις Η.Π.Α. και 2800 χρόνια πριν την Ευρωπαϊκή Ένωση!

Στην απελευθέρωση του έθνους, ωριμάζοντας την ιδέα και προετοιμάζοντας την επανάσταση του 1821 στη Μυσική Συνέλευση της Βοστίτσας (Αιγίου), στις 26 Ιανουαρίου 1821.

Πριμαρόλια

Πριμαρόλι λεγόταν κατά τον 19^ο αι. το πρώτο πλοίο που αναχωρούσε το φθινόπωρο φορτωμένο με τον εκλεκτό πρώτο καρπό της νέας σταφιδικής σοδειάς, μέσα σε κλίμα γιορτής στην παραλία. Τελικοί προορισμοί το Λονδίνο, το Λίβερπουλ, η Μασσαλία, η Τεργέστη, το Άμστερνταμ και η Οδησσός, λιμάνια έτοιμα να διαχύσουν το πολύτιμο προϊόν στην ευρωπαϊκή ενδοχώρα. Η εξαιρετική ποιότητα της σταφίδας έφερε πλούτο στην περιοχή, κρατώντας για χρόνια τα ηνία των εξαγωγών της χώρας με ποσοστό άνω του 50%.

Η διατροφική αξία της ως πηγής θερμίδων έκανε τη σταφίδα βασικό συστατικό στη διατροφή του πληθυσμού σε δύσκολες στιγμές, στηρίζοντας για πολλά χρόνια τη ζωή και τους αγώνες των Ελλήνων

Η αμπελουργική δραστηριότητα ασκείται ανελλιπώς στην περιοχή τουλάχιστον από την μυκηναϊκή περίοδο, η καλλιέργεια δε στην περιοχή της περίφημης «Κερυνείας αμπέλου», αναφέρεται ιδιαίτερα από τον Πausανία στα Αχαϊκά.

2. Αξιολόγηση

Η ζώνη περιλαμβάνει τέσσερα (4) τοπία Διεθνούς Αξίας, έξι (6) τοπία Εθνικής Αξίας και επτά (7) τοπία Περιφερειακής Αξίας. (Βλ. Πίνακα στο σχετικό Παράρτημα)

3. Διαδρομές και μονοπάτια, σημαντικά σημεία αξιολογής θέας / Σύνδεση με άλλα αξιολογικά τοπία

Το απότομο και επιβλητικό Φαράγγι του Βουραϊκού ποταμού με τον Οδοντωτό σιδηρόδρομο να το διασχίζει ξεκινάει από το Διακοπτό και καταλήγει στα Καλάβρυτα μετά από 22 χιλιόμετρα. Δίπλα από τις γραμμές του τρένου υπάρχει το Ευρωπαϊκό Μονοπάτι E4 που χρησιμοποιείται από Έλληνες και ξένους πεζοπόρους. Η διαδρομή για το κατέβασμα απαιτεί περίπου 6 ώρες και για το ανέβασμα περίπου 7 - 8 ώρες.

Ένα από τα ωραιότερα τμήματα της διαδρομής είναι από την Κάτω Ζαχλωρού με τον πέτρινο σταθμό και τα λιγούστα πετρόχτιστα σπίτια της, μέχρι την στενή σήραγγα στις Πόρτες. Από το χωριό ξεκινάει και μονοπάτι που το συνδέει με τη φημισμένη Μονή του Μεγάλου Σπηλαίου. Στις Πόρτες, τα τοιχώματα του φαραγγιού σχεδόν ακουμπούν μεταξύ τους και στις ρίζες τους ο Βουραϊκός συνοδεύει την πεζοπορία με το κελάρυσμα των νερών του, ανάμεσα σε πυκνά, πελώρια πλατάνια

Οι υψηλότερες κορυφές του Χελμού με εξαιρετική θέα είναι: Η Ψηλή Κορφή το Μαρμάτι το Ξεροβούνι το Αβγό ο Προφήτης Ηλίας και η Νεραϊδόραχη όπου εγκαταστάθηκε πρόσφατα ένα υπερσύγχρονο τηλεσκόπιο, μια και αυτή η περιοχή είναι μια από τις σκοτεινότερες της Ευρώπης τη νύχτα.

Ο Χελμός είναι ιδανικό βουνό για πεζοπορία και ορειβασία. Υπάρχει ορειβατικό καταφύγιο και οι εγκαταστάσεις του χιονοδρομικού κέντρου Καλαβρύτων που εκτείνεται από τον Ξερόκαμπο ως τη Νεραϊδόραχη. (7 αναβατήρες, 12 πίστες).

4. Απειλές

Οι οικιστικές πιέσεις, οι συγκρούσεις χρήσεων γης (ιδιαίτερα στις περιοχές τουριστικού ενδιαφέροντος και στις προστατευόμενες περιοχές), η διαχείριση των απορριμμάτων και λυμάτων (κυρίως των αστικών), η αυξανόμενη παραγωγή αποβλήτων κάθε είδους (λόγω και της αύξησης της τουριστικής κίνησης της περιοχής).

5. Πολιτικές και Διαχειριστικά μέτρα - Κατευθύνσεις για ΓΠΣ, ΜΠΕ

- Προστασία, επιστημονική διαχείριση και ανάδειξη του αξιολογού αγροτικού καλλιεργημένου τοπίου των Αμπελώνων, καθώς και του παραγόμενου προϊόντος.
- Η ανάδειξη των αρχαιολογικών χώρων περιλαμβάνεται στο ενιαίο πρόγραμμα που αναφέρεται στη τοπιακή ζώνη «Χελμού Βουραϊκού».
- Ανάδειξη των δύο αρχαίων πνευματικών παιγνιδιών που βρέθηκαν στη περιοχή της Αιγιαλείας και πιθανόν της Ελίκης. Το ένα θεωρείται πρόγονος των σημερινών παζλ και το άλλο πρόγονος του σκακιού με το όνομα «πόλις».
- Αναβάθμιση του αστικού τοπίου των οικισμών με ανάδειξη των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων και στοιχείων τους, καθώς και της περιβάλλουσας υπαίθρου τους.
- Προστασία, επιστημονική διαχείριση και ανάδειξη του τοπίου της λιμνοθάλασσας Αλυκής Αιγίου καθώς και της λίμνης Τσιβλού διότι είναι οικολογικά αξιολογες αλλά και διότι είναι πολύ δημοφιλείς,
- Ανάδειξη του οδοντωτού σιδηρόδρομου και της διαδρομής του, καθώς και των Σταθμών του.
- Ποιοτική, αειφόρο τουριστική ανάπτυξη ταυτόχρονα με την προστασία τη διατήρηση της ποικιλότητας και της ποιοτικής ανάδειξης του τοπίου, στο πλαίσιο της «Ολοκληρωμένης Διαχείριση Παράκτιου Χώρου».

H1. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΤΟΠΙΟ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΗΛΙΔΑΣ – ΟΛΥΜΠΙΑ - ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΑ ΚΑΙ ΠΟΤΑΜΩΝ ΑΛΦΕΙΟΥ- ΝΕΔΑ – ΠΗΝΕΙΟΥ
Z.1 ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΣ ΗΛΙΔΑΣ ΚΑΙ ΠΟΤΑΜΩΝ ΠΗΝΕΙΟΥ ΑΛΦΕΙΟΥ
Z.2 ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΑ ΠΟΤΑΜΟΥ ΝΕΔΑ
Z.3 ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΛΑΜΠΕΙΑ ΕΡΥΜΑΝΘΟΣ ή οροπέδιο Φολόης

Η Τοπιακή ενότητα αυτή έχει ένα σαφώς διακριτό τοπιακό χαρακτήρα, τόσο στην Περιφέρειας της Δυτικής Ελλάδας, όσο και στο σύνολο της Χώρας.

Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και στοιχεία του τοπίου της υλικά και άυλα είναι μοναδικά στο χώρο και στο χρόνο. Τα κύρια χαρακτηριστικά της γνωρίσματα αποτελούν οι αρχαιολογικοί χώροι με παγκόσμια αξία και αναγνωρισμότητα της Αρχαίας Ολυμπίας και του Ναού του Επικούρειου Απόλλωνα, συνυφασμένοι με τη φύση και τον θεοποιημένο Αλφειό.

Εκτός όμως από τους παγκόσμια αναγνωρισμένους αρχαιολογικούς χώρους υπάρχει πλήθος άλλων αρχαιολογικών χώρων και θέσεων, αρχαίων πόλεων κλπ.

Z.1 ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΣ ΗΛΙΔΑΣ ΚΑΙ ΠΟΤΑΜΩΝ ΠΗΝΕΙΟΥ ΚΑΙ ΑΛΦΕΙΟΥ

1. Τύποι τοπίων / Τοπία / Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά - περιγραφή

A) Η υλική διάσταση του Τοπίου

A.1) Η αβιοτική και βιολογική υλικότητα του Τοπίου

Φυσικά Υδροτοπικά Τοπία

Τα Ποτάμια Τοπία

• Το Τοπίο του Πηνειού ποταμού

Το τοπίο του Πηνειού ποταμού αποτελεί σημαντική γραμμική χωροψηφίδα (διάδρομο) του συνολικού τοπίου της Τοπιακής Ενότητας διασχίζοντας τον Ηλειακό κάμπο και αποτελώντας το βασικό υδροδότη του μεγαλύτερου μέρους του κάμπου της Ηλείας και της κοιλάδας του Πηνειού ενισχύοντας τις φυσικές διεργασίες του συνολικού Τοπίου.

Ο Πηνειός ή ποταμός της Γαστούνης πηγάζει στην κοιλάδα μεταξύ Ερύμανθου και Λάμπειας. Η πρώτη πηγή του είναι το "Κεφαλόβρυσο" στην περιοχή "Μέγα Πλάτανος" στον Ερύμανθο. Στη διαδρομή του διασχίζει τη πεδιάδα Ανδραβίδας - Γαστούνης μέσα σε βαθειά εγκιβωτισμένη κοίτη, διέρχεται κοντά στο Μυκηναϊκό νεκροταφείο, σχηματίζει μια χαρακτηριστική καμπή 90° κοντά στο Βαρθολομίο και εκβάλλει στο Ιόνιο Πέλαγος στον Χελωνίτη κόλπο βορειοδυτικά της Γαστούνης.

Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της διαδρομής του στην περιοχή αυτή αποτελούν η «τεχνητή Λίμνη» του, που δημιουργήθηκε λόγω του φράγματος που κατασκευάστηκε κοντά στον οικισμό Κέντρο, πάνω από την Αρχαία και Νέα Ήλιδα, καθώς και τα σημεία συμβολής του τόσο με τον Νότιο Λάδωνα όσο και με άλλους μικρότερους παραπόταμους.

Χαρακτηριστικά στοιχεία του από την αρχή της πορείας του αποτελούν οι πολλοί παραπόταμοι, καθώς και τα φαράγγια του, οι καταβόθρες και τα βάραθρα όπως αναφέρεται στην Ζώνη Τοπίου Λάμπεια Ερύμανθος.

Σημαντικό στοιχείο αναγνώρισης της σπουδαιότητας του ποταμού είναι ότι κοίτη του έχει χαρακτηριστεί αρχαιολογικός χώρος με την ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ7/44126/1882/28-12-1989, ΦΕΚ 45/Β/26-1-1990.

• Το Τοπίο του ποταμού Αλφειού

Το τοπίο του Αλφειού ποταμού αποτελεί τη σημαντικότερη γραμμική χωροψηφίδα (διάδρομο) του συνολικού τοπίου της ζώνης αυτής αλλά και ολόκληρης της Π.Ε. Ηλείας όντας ο μεγαλύτερος ποταμός της Πελοποννήσου, τόσο από πλευράς μήκους, όσο και υδάτινου όγκου. Σχηματίζει στην περιοχή του Παλαιοκάστρου μια καταπράσινη κοιλάδα, η οποία συνεχίζεται και κατά τη διαδρομή του στην Ηλεία μέχρι την εκβολή του στο Ιόνιο πέλαγος στην περιοχή της Τριφυλίας (Κυπαρισσιακός κόλπος). Το ολικό μήκος του είναι 116 χλμ. Οι πρώτες πηγές του βρίσκονται στην περιοχή του Ασεατικού πεδίου και κοντά στο Λεοντάρι της Μεγαλόπολης, στους πρόποδες του Ταυγέτου.

Ένα σημείο της διαδρομής του είναι υπόγειο, όπου δέχεται νερά από καταβόθρες καθώς και από τη λίμνη Τάκα. Χαρακτηριστικά στοιχεία του αποτελούν οι ποταμοί των οποίων στη διαδρομή του δέχεται τα νερά τους όπως ο Ελισσώνας, ο Λούσιος, ο Λάδωνας, ο Ερύμανθος, ο Κλάδεος και άλλοι δευτερεύοντες παραπόταμοι και χείμαρροι, με αποτέλεσμα ο Αλφειός να έχει άφθονα νερά το χειμώνα και το φθινόπωρο. Επίσης χαρακτηριστικά στοιχεία του αποτελούν και οι μαϊάνδροι, τους οποίους σχηματίζει στις κοιλάδες και στις πεδιάδες που περνάει.

Αποτελεί το φυσικό όριο και ταυτόχρονα τον κοινό Τόπο μεταξύ Αρκαδίας και Ηλείας. Χαρακτηριστικό γνώρισμα του Τοπίου του ποταμού αποτελεί η πυκνή βλάστηση με υδροχαρή φυτά και δάση ιτιάς κατά μήκος του και σε πλάτος 20-100 μέτρων, δημιουργώντας σημαντικό βιότοπο, φυσικό καταφύγιο για πολλά ζωικά είδη. Όλο το μήκος του ποταμού βρίσκεται στη ζώνη αποδημίας των τρυγονιών.

Στην Αρχαία Ολυμπία υπάρχει φράγμα εκτροπής (φράγμα του Φλόκα) απ' όπου αρδεύονται μεγάλες εκτάσεις των πεδιάδων της Ηλείας (περί τα 135.000 στρέμματα).

Ο Αλφειός έχει συμβάλλει στη δημιουργία των λιμνοθαλασσών Καϊάφα, Αγουλινίτσας και Μουριάς - οι δύο τελευταίες έχουν αποξηρανθεί.

Σε ένα μεγάλο μήκος ο ποταμός δεν είναι εύκολα προσβάσιμος. Στο ποτάμι οργανώνονται αρκετές δραστηριότητες εναλλακτικού τουρισμού.

Τα τεχνητά Λιμναία Τοπία

• Το Τοπίο της τεχνητής Λίμνης του Πηγείου

Η τεχνητή λίμνη του Πηγείου στην Ηλεία βρίσκεται πάνω από την Αρχαία και Νέα Ήλιδα, 20 περίπου χιλιόμετρα από την ακτή κοντά στο χωριό Κέντρο. Το νερό χρησιμοποιείται για την άρδευση των πεδινών εκτάσεων της περιοχής κατά μήκος του άξονα Λάππα – Αμαλιάδας – Καρδαμά τους μήνες Απρίλιο έως Οκτώβριο. Έχουν ξεκινήσει εργασίες για την κατασκευή διυλιστηρίου για την ύδρευση του ηλειακού κάμπου. Μετά από σειρά δειγματοληψιών η ποιότητα του νερού της λίμνης κρίθηκε ως εξαιρετικά καλή.

• Το Τοπίο της τεχνητής Λίμνης του Αλφειού

Χαρακτηριστικό γνώρισμα της τεχνητής λίμνης που δημιουργήθηκε στο φράγμα του Αλφειού είναι ότι έχει εξελιχθεί σε αξιόλογο βιότοπο για πολλά είδη πανίδας

Τα Λοφώδη – ημιορεινά Τοπία

• Το Τοπίο του Κρόνιου λόφου

Ο Κρόνιος λόφος αποτελεί αναγνωρίσιμο και συμβολικό τοπίο του αρχαιολογικού χώρου και υψώνεται βόρεια του περιώνυμου ιερού της Ολυμπίας.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα του Κρόνιου λόφου αποτελεί η γεωμορφή του ως μία πολύ ακανόνιστη και ασύμμετρη τετραπλευρική κόλπος πυραμίδα.

Κύρια χαρακτηριστικά στοιχεία του αποτελούν η ύπαρξη αυλακωτών διαβρώσεων και ιχνών παλαιότερων γεωλισθήσεων στη νότια και δυτική πλευρά του. Επιπλέον, στην ανατολική και βόρεια πλευρά του και κυρίως στην πρώτη, αποτελούν χαρακτηριστικά στοιχεία οι δύο διαφορετικές κλίσεις του ανώτερου και κατώτερου τμήματος των πλαγιών.

Οι διαφορετικές κλίσεις σ' αυτές δείχνουν τη “μετακίνηση” χώματος από την κορυφή προς τη βάση του λόφου και την αύξηση έτσι των κλίσεων των πλαγιών στην κορυφή τους. Επιπλέον, σε όλες οι πλαγιές του χαρακτηριστικά στοιχεία αποτελούν τα πολλά άλλα μικρότερα ίχνη διάβρωσης και γεωλισθήσεων. Την χρονική περίοδο 1880–1900 στερείτο πρακτικά δασικής βλάστησης, ενώ ισχυρές διαβρώσεις και γεωλισθήσεις τότε στις ανώτερες πλαγιές του, ίσως συνέβαλαν σε κατάρρευση και μέρους της κορυφής του. Χαρακτηριστικό γνώρισμα του Κρόνιου λόφου κατά την αρχαιότητα αποτελούσε η δασική του βλάστηση η οποία τον βοήθησε να διατηρήσει την γεωμορφή του κατά την διάρκεια των χρόνων, τουλάχιστον κατά την περίοδο ακμής της αρχαίας Ολυμπίας (776 π.Χ. έως 393 μ.Χ.). Όμως δυστυχώς δεν έχουν βρεθεί πληροφορίες για την βλάστηση του.

Σοβαροί προβληματισμοί υπάρχουν ως προς τη μέση ετήσια μείωση του υψομέτρου του Κρόνιου από το 1880 περίπου έως το 2008.

Οι μεταβολές στη γεωμορφή του Κρόνιου χρειάζονται λεπτομερή ποσοτικοποίηση για τη διαπίστωση του ρυθμού εκδήλωσης και την εξάλειψή τους

Αγροτικά Τοπία

Το αγροτικό καλλιεργημένο τοπίο συντίθεται από τις πεδινές περιοχές της Π.Ε. Ηλείας που συγκροτούν την πεδιάδα της Ηλείας τη μεγαλύτερη σε έκταση της Πελοποννήσου η οποία είναι μια ενιαία χαμηλή έκταση που χωρίζεται σε μικρότερα τμήματα με διάφορες ονομασίες κατά τόπους.

Οι πεδιάδες Γαστούνης Αμαλιάδας και Πύργου συνιστούν τη πεδιάδα της Ηλείας.

Νότια της πεδιάδας του Πύργου εκτείνονται οι πεδιάδες της Αγουλινίτσας, Ζαχάρως, και η κοιλάδα του ποταμού Νέδα. Η πεδιάδα του Αλφειού είναι μια ανοιχτή πεδιάδα που συνάδει με την ήρεμη φύση του αρχαιολογικού χώρου της Ολυμπίας.

Το αγροτικό τοπίο που δημιουργείται στις πεδιάδες παρά τα κανονικά γεωμετρικά σχήματα που δημιουργούνται από τον σύγχρονο τρόπο παραγωγής, την σχεδόν παντελή έλλειψη φυτοφρακτών απαραίτητων δομικών στοιχείων των αγροτικών τοπίων για την διατήρηση της βιοποικιλότητας, εμφανίζει κάποια ποικιλότητα λόγω των διαφορετικών καλλιεργειών με αμπελώνες, ελαιώνες κλπ. Στο αγροτικό τοπίο εμφανίζονται παρά πολλά θερμοκήπια χαρακτηριστικά στοιχεία του σύγχρονου τρόπου παραγωγής, τα οποία παρά την χρησιμότητά τους, αλλοιώνουν όμως την αισθητική του. Αγροτικά καλλιεργημένα τοπία απαντώνται και σε λόφους ορεινές και ημιορεινές περιοχές και προσομοιάζουν με τα παραδοσιακά αγροτικά τοπία. Επίσης εδώ απαντάται και το καταπράσινο τοπίο της κοιλάδας της Ολυμπίας, πλαισιωμένης από χαμηλά βουνά, η οποία ανήκει στις πεδινές περιοχές της Π.Ε. Ηλείας που συγκροτούν την πεδιάδα της Ηλείας.

Δασικά Τοπία

Χαρακτηριστικό γνώρισμα της ζώνης αυτής είναι ότι οι εκτάσεις των δασών είναι μικρές.

Το μεγαλύτερο μέρος της έκτασης της αποτελεί το αγροτικό καλλιεργημένο τοπίο, η πεδιάδα της Ηλείας με το μεγαλύτερο ποσοστό των δασικών εκτάσεων να αποτελείται κυρίως από αείφυλλα – σκληρόφυλλα φυτικά είδη τα οποία ανέρχονται μέχρι και στο 50% του συνόλου των δασικών εκτάσεων.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα των δασικών τοπίων είναι η δασική βλάστηση Χαλεπίου πεύκης.

Το μωσαϊκό των δασικών και αγροδασικών της οικοσυστημάτων στη περιοχή γύρω από την Αρχαία Ολυμπία, (Τόπος Κοινοτικής Σημασίας GR2330004) αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα της μεσογειακής

βλάστησης και έχει ενταχθεί στο δίκτυο Natura. Η πανίδα της περιοχής είναι ενδιαφέρουσα, με καταγεγραμμένα αρκετά είδη ερπετών, πολλά από τα οποία είναι ενδημικά της Πελοποννήσου, καθώς και το ενδημικό θηλαστικό των Βαλκανίων *Microtus thomasi*. Δεν φιλοξενεί σπάνια ή στενοενδημικά φυτά.

A.2) Η κοινωνική υλικότητα του Τοπίου

Ανθρωπογενή στοιχεία

Οικιστικά Τοπία

• Το Τοπίο του οικισμού Αετορράχης

Ο οικισμός της Αετορράχης βρίσκεται στο βορειοανατολικό τμήμα της Ηλείας που συνορεύει με την Αχαΐα. Χαρακτηριστικό γνώρισμα του οικισμού είναι η θέση του, χτισμένος στην άκρη ενός λοφίσκου που στη ρίζα του απλώνεται η τεχνητή λίμνη του Πηνειού ποταμού.

Η θέση του είναι πανοραμική και από εκεί φαίνονται όλα τα χωριά της Πηνείας. Στο βάθος του ορίζοντα, νοτιοδυτικά του οικισμού διακρίνεται και η Αρχαία Ήλιδα, πρώτη πρωτεύουσα της Ηλείας. Σύμφωνα με το θρύλο σε κείνο το σημείο ο Ηρακλής ένωσε τα δυο ποτάμια τον Πηνειό και τον Αλφειό και καθάρισε τα βουστάσια του βασιλιά Αυγεία.

Ο οικισμός παλιά ονομαζόταν «Βάλακα» αλλά το 1957 μετονομάστηκε σε Αετορράχη, συνθετικό δύο τοπωνυμίων της περιοχής του οικισμού, της περιοχής Αετού και της Ράχης, όπου και είναι χτισμένο.

• Το Τοπίο του οικισμού Ήλιδας

Ο σημερινός οικισμός της αρχαίας Ήλιδας (πληθυσμός 352 κάτοικοι) βρίσκεται Β.Α. της Αμαλιάδας σε απόσταση 12χλμ και σε πεδινή περιοχή δίπλα στον αρχαιολογικό χώρο της Ήλιδας.

Οι κάτοικοι ασχολούνται κυρίως με τη γεωργία (πατάτες, δημητριακά, κηπευτικά - πιπεριές, ελιές, παλαιότερα αμπέλια) και λιγότερο με την κτηνοτροφία.

Στον οικισμό υπάρχουν ο Ιερός Ναός του Αγίου Παντελεήμονα και το ξωκλήσι του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου, στην κορυφή της Αρχαίας Ακρόπολης. Την ημέρα της γιορτής των δύο Αγίων γίνονται λαμπρά θρησκευτικά πανηγύρια.

• Το Τοπίο του νέου οικισμού της Αρχαίας Ολυμπίας

Ο οικισμός της Αρχαίας Ολυμπίας έχει ιστορία σχετικά πρόσφατη. Πρόκειται για οικισμό των τελευταίων εκατό περίπου χρόνων, που αναπτύχθηκε κατά μήκος της οδού που οδηγούσε από τον Πύργο προς τον Αρχαιολογικό Χώρο της Ολυμπίας και που στη συνέχεια εξελίχθηκε στη σημερινή εθνική οδό Πύργου – Τρίπολης. Η εθνική οδός Πύργου – Τρίπολης, εκτός του ότι διχοτομεί τον Αρχαιολογικό Χώρο, διχοτομεί και τον οικισμό της Αρχαίας Ολυμπίας, δημιουργώντας σοβαρά προβλήματα λειτουργίας.

Ο οικισμός της Αρχαίας Ολυμπίας έχει αναπτυχθεί στα χαμηλά τμήματα της ευρύτερης περιοχής, κατά μήκος της εθνικής οδού και το μεγαλύτερο τμήμα του έχει διαμορφωθεί σε σημαντικό εμπορικό κέντρο, με σχεδόν αποκλειστικό χαρακτήρα και προσανατολισμό, την εξυπηρέτηση της κίνησης των επισκεπτών του Αρχαιολογικού Χώρου.

Από παλιές φωτογραφίες φαίνεται ότι ο οικισμός της Αρχαίας Ολυμπίας, χωρίς έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα, είχε μονόροφα και διώροφα σπίτια με κεραμοσκεπές, τα περισσότερα εκ των οποίων ήταν απλά λαϊκά σπίτια και ορισμένα με στοιχεία πιο έντεχνα, νεοκλασικά ή νεοκλασικότερα.

Στη περιβάλλουσα ύπαιθρο χαρακτηριστικά γνωρίσματα αποτελούν οι κατάφυτοι μικροί λόφοι, που διαμορφώνουν ένα ήπιο ανάγλυφο με πλούσια βλάστηση από ψηλά δένδρα, όπου κυριαρχούν τα πεύκα, τα κυπαρίσσια, τα πλατάνια και οι λεύκες, οι ελιές και τα εσπεριδοειδή.

Αρχαιολογικά Τοπία

• Αρχαία Ήλιδα

Η Πόλη-Κράτος της Αρχαίας Ήλιδας, βρισκόνταν κτισμένη μεταξύ του Πηνειού ποταμού και των σημερινών οικισμών Αρχαία Ήλιδα και Καλύβια. Ήταν διοργανώτρια πόλη των Ολυμπιακών αγώνων και ήταν ατείχιστη. Ήταν η ιερή πόλη του Ολύμπιου Δία και προς τιμήν του το 776 π.Χ. ο βασιλιάς Ίφιτος οργάνωσε και καθιέρωσε τους πρώτους ολυμπιακούς αγώνες σε πανελλήνια κλίμακα έως την κατάργησή τους το 394 μ.Χ. από τον αυτοκράτορα του Βυζαντίου Θεοδόσιο το Μέγα.

Η πόλη το 471 π.Χ. αριθμούσε γύρω στους 60.000 κατοίκους. Η κατάργηση των ολυμπιακών αγώνων και οι σεισμοί που έπληξαν την πόλη τον 5ο-6ο αιώνα μ.Χ. συντέλεσαν στην παρακμή της. Κατά τα βυζαντινά χρόνια, την φραγκοκρατία και την τουρκοκρατία γίνονται αναφορές για την ύπαρξη οικισμού στην περιοχή με το όνομα Παλαιόπολη.

Οι ανασκαφές ξεκίνησαν το 1910 από το Αυστριακό Ινστιτούτο και συνεχίστηκαν από την ελληνική αρχαιολογική εταιρεία το 1960 υπό την επίβλεψη του αρχαιολόγου Ν. Γιαλούρη. Ήλθαν στο φως σημαντικά ευρήματα, οικοδομήματα, πήλινα αγγεία, χάλκινα και μαρμάρινα αντικείμενα, νομίσματα της αρχαίας πόλης. Μέρος των ευρημάτων εκτίθεται στις αίθουσες του νέου μουσείου της Αρχαίας Ήλιδας.

• Αρχαιολογικός χώρος της Ολυμπίας

Στη κοιλάδα του ποταμού Αλφειού, είναι τοποθετημένο το πιο δοξασμένο ιερό της αρχαίας Ελλάδας, που ήταν αφιερωμένο στον πατέρα των θεών, τον Δία. Απλώνεται στους νοτιοδυτικούς πρόποδες του κατάφυτου Κρονίου λόφου, μεταξύ των ποταμών Αλφειού και Κλαδέου, που ενώνονται σε αυτή την περιοχή.

Το αρχαίο στάδιο της Ολυμπίας όπου τελούνταν οι Ολυμπιακοί αγώνες στην αρχαιότητα, και ο μνημειακών διαστάσεων ναός του Διός, ο μεγαλύτερος της Πελοποννήσου, είναι τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του Τοπίου.

Άλλα επίσης χαρακτηριστικά γνωρίσματα του αρχαιολογικού χώρου της Ολυμπίας αποτελούν το Ιερό του Δία, με τους ναούς και τα κτήρια που σχετίζονταν άμεσα με τη λατρεία. Ο δωρικού τύπου ναός, που στέγαζε το μεγάλο λατρευτικό άγαλμα του Διός, είναι ένα από τα επτά θαύματα του αρχαίου κόσμου. Επίσης χαρακτηριστικά γνωρίσματα – στοιχεία αποτελούν διάφορα οικοδομήματα που είχαν κτιστεί γύρω από αυτό, όπως αθλητικές εγκαταστάσεις που χρησιμοποιούνταν για την προετοιμασία και την τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων, βοηθητικά κτήρια, χρηστικά και διοικητικά, καθώς και οικοδομήματα κοσμικού χαρακτήρα. Ο ναός, είναι σήμερα ερειπωμένος, με αποτέλεσμα, η μοναδική ιδέα της τρίτης διάστασης του οικοδομήματος (καθ' ύψος δηλαδή) να γίνεται μόνο χάρη στην επανατοποθέτηση ενός κίονα, έργο που ολοκληρώθηκε το 2004.

Η Άλτις, το ιερό άλσος, επίσης χαρακτηριστικό γνώρισμα του αρχαιολογικού χώρου της Ολυμπίας καταλαμβάνει το κεντρικό τμήμα και μέσα σε αυτή αναπτύσσεται ο πυρήνας του Ιερού, με τους ναούς, τους θησαυρούς και τα σημαντικότερα κτήρια του χώρου. Έξω από το νότιο περίβολο της Άλτεως υπάρχει το Βουλευτήριο και ακόμη πιο κάτω η Νότια στοά, που αποτελούσε το νοτιότερο κτήριο του ευρύτερου ιερού χώρου και την κύρια είσοδο του ιερού από τη πλευρά αυτή. Ανατολικά της Άλτεως εκτείνεται το στάδιο, όπου τελούνταν οι Ολυμπιακοί Αγώνες. Σήμερα, παράλληλα με το ανασκαφικό έργο σε όλο το χώρο του αρχαίου ιερού πραγματοποιούνται έργα συντήρησης και αναστήλωσης.

- **Άλλοι Αρχαιολογικοί χώροι**

- ο Κοίτη Πηνειού ποταμού
- ο Αρχαιολογικός χώρος "Λακκαθέλας
- ο Αρχαιολογικός χώρος περιοχής "Σωστίου" Ηλείας
- ο Αρχαιολογικός χώρος περιοχής Τραγάμι Βαρθολομιού

B) Στοιχεία της άυλης διάστασης του Τοπίου

Οι Ολυμπιακοί αγώνες δεν ήταν απλοί αθλητικοί αγώνες. Εδώ οι άνθρωποι έρχονταν για να εξαγιστούν, να πάρουν μέρος σε μια ευγενική άμιλλα που πρόσφερε για κέρδος στο νικητή ένα στεφάνι αγριελιάς και τη δόξα των αιώνων. Έτσι ο Ολυμπισμός έγινε και σύμβολο Ειρήνης. Πέντε μέρες διαρκούσαν οι Ολυμπιακοί αγώνες. Τόσο μεγάλη ήταν η σημασία τους για τους αρχαίους Έλληνες που είχαν για χρονολογική αφετηρία τους πρώτους Ολυμπιακούς αγώνες.

Πολεμική εκχειρίδα. Πολύ σημαντικό είναι το γεγονός ότι τον 8ο αιώνα π.Χ. ο Ίφιτος αναδιοργάνωσε τους Ολυμπιακούς Αγώνες και καθιέρωσε για πρώτη φορά την πολεμική εκχειρίδα δηλαδή όσο διαρκούσαν οι αγώνες σταματούσε κάθε πολεμική σύγκρουση.

α) Ασχολίες

Οι κάτοικοι ασχολούνται κύρια στον πρωτογενή τομέα που αντιμετωπίζει όμως αρκετά προβλήματα λόγω της ηλικιακής διάρθρωσης του αγροτικού πληθυσμού αλλά και της χαμηλής εκπαίδευσης και κατάρτισης των αγροτών.

Η ευφορία του τόπου και η τουριστική ανάπτυξη έχει κρατήσει ως τώρα το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού. Συμπληρωματικά με την γεωργία ασκείται και η κτηνοτροφία και κυριαρχεί η παραδοσιακής μορφής μικρή οικογενειακή εκμετάλλευση.

Οι κάτοικοι ασχολούνται επίσης στις μεταποιητικές μονάδες της περιοχής που αφορούν κύρια στην επεξεργασία προϊόντων του πρωτογενή τομέα και βρίσκονται διάσπαρτες. Επίσης ασχολούνται σε μεταλλευτικές δραστηριότητες με κύριο προϊόν το λιγνίτη και το μαγγάνιο στην ευρύτερη περιοχή της Αρχαίας Ολυμπίας.

β) Συλλογικότητες, πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις, έθιμα

- **Αφή της Ολυμπιακής Φλόγας**

Τη σημαντικότερη εκδήλωση αποτελεί η «Αφή της Ολυμπιακής Φλόγας» που γίνεται στο χώρο της Αρχαίας Ολυμπίας.

Σύμφωνα με το τελετουργικό που έχει καθιερωθεί την αφή κάνει η πρωθιέρεια στο χώρο του ναού της Ήρας (Ηραίου), που βρίσκεται απέναντι από το ναό του Δία, στο αρχαιολογικό χώρο της Ολυμπίας. Εκεί η πρωθιέρεια ζητά τη βοήθεια του θεού του ήλιου Απόλλωνα ώστε να ανάψει η δάδα απαγγέλοντας επίκληση. Μετά την αφή η πρωθιέρεια ανάβει με τη φλόγα τη δάδα του πρώτου λαμπαδηδρόμου, ενώ παράλληλα φυλάει άσβηστη τη φλόγα σε όλη τη διάρκεια της ολυμπιακής τετραετίας σε ειδικό χώρο. Ακολουθεί λαμπαδηδρομία σε πολλές πόλεις της Ελλάδας πριν τελικά παραδοθεί στους εκπροσώπους της διοργανώτριας χώρας.

Η λαμπαδηδρομία συνεχίζεται και η φλόγα φτάνει στο στάδιο τη βραδιά της τελετής έναρξης των αγώνων.

γ) Αρχαιότητα και μυθολογία, ιστορία και ιστορικότητα

- **Αρχαιολογικός χώρος Ολυμπίας**

Η Ολυμπία καθιερώθηκε στο πανελλήνιο ως το σημαντικότερο θρησκευτικό και αθλητικό κέντρο. Εδώ γεννήθηκαν οι σπουδαιότεροι αγώνες της αρχαίας Ελλάδας, οι Ολυμπιακοί, που γίνονταν κάθε τέσσερα

χρόνια προς τιμήν του Δία, ένας θεσμός με πανελλήνια ακτινοβολία και λάμψη από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Η απαρχή της λατρείας και των μυθικών αναμετρήσεων που έλαβαν χώρα στην Ολυμπία χάνεται στα βάθη των αιώνων. Οι τοπικοί μύθοι σχετικά με τον ισχυρό βασιλιά της περιοχής, τον ξακουστό Πέλοπα, και τον ποτάμιο θεό Αλφειό, φανερώνουν τους ισχυρούς δεσμούς του ιερού τόσο με την Ανατολή όσο και με τη Δύση.

Κατά την αρχαιότητα, νότια του σταδίου υπήρχε και ο ιππόδρομος, από τον οποίο σήμερα δεν σώζεται κανένα ίχνος, διότι έχει παρασυρθεί από τον Αλφειό ποταμό. Στην ίδια περιοχή υπάρχουν κτηριακά συγκροτήματα λουτρών και επαύλεων, όπως η περίφημη έπαυλη που έκτισε ο Νέρων όταν διέμενε στην Ολυμπία, προκειμένου να συμμετάσχει στους αγώνες. Στο δυτικό τμήμα του χώρου υπάρχουν κτήρια που εξυπηρετούσαν το προσωπικό του ιερού, τους αθλητές και τους επίσημους επισκέπτες και χωρίζονται από την Άλτι με την ιερά οδό, το γυμνάσιο και η παλαίστρα, χώροι προπόνησης, το εργαστήριο του Φειδία, που στα παλαιοχριστιανικά χρόνια μετατράπηκε σε βασιλική, τα ελληνικά λουτρά με το κολυμβητήριο, οι ρωμαϊκές θέρμες, ο Θεηκολεών, (κατοικία των ιερέων), το Λεωνίδαίο, που ήταν ξενώνας για τους επισήμους και οι μεταγενέστεροι ρωμαϊκοί ξενώνες

Η λειτουργία του συνεχίστηκε κανονικά τα πρώτα χριστιανικά χρόνια επί Μεγάλου Κωνσταντίνου. Το 393 μ.Χ. έγιναν οι τελευταίοι Ολυμπιακοί Αγώνες και λίγο αργότερα ο αυτοκράτορας του Βυζαντίου Θεοδόσιος Α', με διάταγμά του απαγόρευσε οριστικά την τέλεσή τους, ενώ επί Θεοδοσίου Β', επήλθε η οριστική καταστροφή του ιερού (426 μ.Χ.).

Η πρώτη ανασκαφή στο χώρο διεξήχθη το 1829 από τη Γαλλική Επιστημονική Αποστολή στην Πελοπόννησο, με επικεφαλής το στρατηγό N. J. Maison. Τότε αποκαλύφθηκε μέρος του ναού του Δία και τμήματα των μετοπών που τον κοσμούσαν, πολλά από τα οποία μεταφέρθηκαν στο Μουσείο του Λούβρου. Η συστηματική έρευνα του ιερού άρχισε το 1875 από το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο και με διακοπές συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Οι πιο πρόσφατες έρευνες, την τελευταία δεκαετία, έγιναν στο νοτιοδυτικό κτήριο.

Ανάμεσά στα ευρήματα της περιοχής είναι και η περίφημη Νίκη του Παιωνίου.

Η σχέση που συνδέει ήδη από την αρχαιότητα και μέχρι σήμερα τους ποταμούς Κλαδέο και Αλφειό και την γη της Ολυμπίας, το λίκνο του πολιτισμού, του αθλητισμού και της οικουμενικότητας είναι μια ιδιαίτερη σχέση ετεροπροσδιορισμού, σε σημείο ταύτισης. Η Ολυμπία είναι τόσο αναπόσπαστα συνδεδεμένη με τον Αλφειό και ο Αλφειός με αυτή, ώστε συχνά στις διηγήσεις τους οι αρχαίοι συγγραφείς, ποιητές και τραγωδοί, αντικαθιστούν το όνομά της με το όνομα του Αλφειού, όπως κάνει για παράδειγμα ο Πίνδαρος.

• Πηνεός

Ο Πηνεός ποταμός είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με τον πέμπτο άθλο του Ηρακλή (καθαρισμός των στάβλων του Αυγεία από την κόπρη). Κατά τον μύθο, ο Ηρακλής, αφού γκρέμισε το μαντρότοιχο των στάβλων, εξέτρεψε τα ποτάμια Πηνεό και Αλφειό (περίπου στο σημείο του οικισμού της Αετοράχης) και καθάρισε τους στάβλους.

• Αλφειός

Η Αρχαία Ελληνική Μυθολογία έχει προσωποποιήσει τον ποταμό και βρήκει μύθων που σε πολλές περιπτώσεις είναι αντικρουόμενοι. Ένας κεντρικός μύθος για τον ποταμό, διηγείται ότι ο Αλφειός, πηγαίνοντας στο κυνήγι, συνάντησε και ερωτεύτηκε την Αρέθουσα, που ήταν και αυτή κυνηγός, και άρχισε να την ακολουθεί με επιθετικές διαθέσεις. Η Αρέθουσα μην θέλοντας να ενδώσει, πέρασε σε ένα νησάκι που λεγόταν Ορτυγία και βρισκόταν κοντά στις Συρακούσες, όπου μεταμορφώθηκε σε πηγή. Ο Αλφειός στην απελπισία του, αναγκάστηκε κι αυτός να μεταμορφωθεί σε ποτάμι ώστε τα νερά του να φτάσουν στην Ορτυγία και να ενωθούν με τα νερά της αγαπημένης του.

Η μορφή του ποταμού έφτασε ως εμάς σε ρωμαϊκά ψηφιδωτά, όπως εκείνο που βρίσκεται στο μουσείο της Αντιόχειας καθώς και εκείνο που βρίσκεται στο Ελληνο-Ρωμαϊκό μουσείο της Αλεξάνδρειας και απεικονίζεται μαζί με την Αρεθούσα.

Κατά την αρχαιότητα, ο Αλφειός λατρευόταν σαν θεότητα πάνω και από το Δία. Για το λόγο αυτό απεικονιζόταν στο αέτωμα του ναού του Ολυμπίου Δία στην αρχαία Ολυμπία. Πιστεύεται ότι το όνομά του προήλθε από τη χρήση του νερού του, για την πλύση και θεραπεία των αλφών, μιας δερματικής πάθησης.

Η εκβολή του Αλφειού βρισκόταν κοντά στο σημερινό Επιτάλιο και ακόμη ανατολικότερα. Σύμφωνα με την περιγραφή του Πλινίου, το ποτάμι ήταν πλωτό, από την εκβολή του μέχρι την περιοχή της αρχαίας Ολυμπίας, όπου έφθαναν επισκέπτες κι αθλητές με μικρά σκάφη για τους Ολυμπιακούς αγώνες. Με την πάροδο του χρόνου, οι προσχώσεις μετατόπισαν την ακτή και κατ' επέκταση την εκβολή του ποταμού.

• Το “Κρόνιο όρος”

Η ονομασία του, ως “Κρόνιο όρος”, σύμφωνα με τον Πίνδαρο (Ολυμπιονίκι, Ι' 50), δόθηκε από τον Ηρακλή, ο οποίος τον αφιέρωσε στον παππού του Κρόνο.

Ο Πausανίας (VI, 20, 1-2) αναφέρει ότι στην κορυφή του οι ιερείς που ονομάζονταν “Βασίλει” έκαναν θυσίες στον Κρόνο κατά την εαρινή ισημερία, το μήνα Ελάφιο (Μάρτιο). Εκτός αυτού, στις νότιες πλαγιές του Κρόνιου λατρεύτηκαν πολλές θεότητες (Γαία, Κρόνος, Ειλείθια, Ρέα, Ιδαίος

Ηρακλής, Θέμις) και Νύμφες, κατά τους προϊστορικούς χρόνους πριν ακόμα αρχίσει η λατρεία του Διός.

Σοβαροί προβληματισμοί όμως υπάρχουν ως προς τη μέση ετήσια μείωση του υψομέτρου του Κρόνιου από το 1880 περίπου έως το 2008.

Οι μεταβολές στη γεωμορφή του Κρόνιου χρειάζονται λεπτομερή ποσοτικοποίηση για τη διαπίστωση του ρυθμού εκδήλωσης και την εξάλειψή τους.

- **Αρχαία Ήλιδα**

Υπάρχουν πολλές ιστορικές αναφορές για την πόλη, με κυριότερη αυτή του περιηγητή Πausανία που πέρασε το 170 μ.Χ. μένοντας έκπληκτος από την θέα των μεγαλοπρεπών οικοδομημάτων και την οργάνωση της πόλης. Κατέγραψε σπουδαία μνημεία όπως το Γυμνάσιο που ιδρύθηκε το 172 π.Χ., το Πλέθριον, το Τετράγωνο, τη Μαλθώ, κτίσματα που οι αθλητές χρησιμοποιούσαν για την προπόνησή τους. Το Λαλίχιον, που ήταν το βουλευτήριο των Ηλείων, η αγορά, το θέατρο, ο ιππόδρομος, η στοά των Ελληνοδικών, η Κερκυραϊκή στοά, τα λουτρά, το τέμενος της Αφροδίτης καθισμένης σε τράγο έργο του Σκόπα. Στην Ακρόπολη της πόλης υπήρχε Ναός της Αθηνάς με χρυσελεφάντινο άγαλμα της θεάς που έφερε στο κράνος κόκορα, το ιερό πτηνό της θεάς, έργο πιθανόν του Φειδία ή της σχολής του. Άλλοι σπουδαίοι ναοί και αγάλματα ήταν του Ποσειδώνα, της Τύχης, του Άδη, το Ήραιον, του Ηρακλή, της Φιλομείρακος Αρτέμιδος του Σωσιπόλη (ντόπιος θεός) κτλ.

2. Αξιολόγηση

Η ζώνη περιλαμβάνει ένα (1) τοπίο Διεθνούς Αξίας, και τέσσερα (4) τοπία Περιφερειακής Αξίας. (Βλ. Πίνακα στο σχετικό Παράρτημα)

3. Διαδρομές και μονοπάτια, σημαντικά σημεία αξιολογής θεάς / Σύνδεση με άλλα αξιόλογα τοπία

- Η θεά από τον οικισμό της Αετορράχης είναι ιδιαίτερα αξιόλογη. Η θέση του οικισμού της είναι πανοραμική και από εκεί φαίνονται όλα τα χωριά της Πηνειάς.
- Ενδιαφέρουσα διαδρομή στην περιοχή είναι το μονοπάτι Αγία Τριάδα (Μποκοβίνα) Ηλείας – Πηγές Κακοταρίου.
Ακολουθώντας δασικό δρόμο με κατεύθυνση ανατολικά στα 1000 μέτρα φτάνουμε στο φαράγγι του Πηνειού. Στο δυτικό μέρος του φαραγγιού υπάρχει μεγάλο μυκηναϊκό νεκροταφείο με λαξευτούς τάφους. Η διαδρομή με κατεύθυνση ΒΑ συνεχίζεται σε δασικό δρόμο που καταλήγει στις πηγές του Κακοταρίου.

4. Απειλές

- **Στην Τοπιακή Ζώνη από τις πυρκαγιές του 2007**

Η συγκεκριμένη τοπιακή ζώνη υπέστη τις μεγαλύτερες καταστροφές από τις πυρκαγιές του 2007 με επακόλουθο τεράστιες και ανεκτίμητες έως και σήμερα καταστροφές στο τοπίο της. Ενδεικτικά μπορούν να αναφερθούν η φυσική αποσύνθεση των πετρωμάτων που οδηγεί σε κατολισθητικά φαινόμενα, η διάβρωση των εδαφών, οι πλημμύρες, κ.α., τα οποία έχουν μεταβάλλει ή δύνανται να μεταβάλλουν πολύ περισσότερο τα μορφολογικά χαρακτηριστικά της.

Σημαντικές επίσης καταστροφικές επιπτώσεις υπήρξαν κυρίως στους μη κηρυγμένους ακόμη ιστορικούς τόπους και αρχαιολογικούς χώρους.

Επιπλέον, ακόμη και σε ό,τι αφορά τον σημαντικότερο αρχαιολογικό χώρο της ΠΔΕ, την Αρχαία Ολυμπία, δεν έχει ολοκληρωθεί πλήρως η αποκατάσταση του τοπίου μετά τις πυρκαγιές του 2007.

Γενικά η υλοποίηση των έργων και των δράσεων που προτάθηκαν για την αντιμετώπιση των μεγάλων καταστροφών είναι ακόμη εξαιρετικά χαμηλού βαθμού.

Σημαντικά επίσης προβλήματα που εντείνονται διαρκώς είναι ερημοποίηση, η άναρχη οικιστική ανάπτυξη, οι αναδασώσεις χωρίς σχεδιασμό / μέριμνα, η εγκατάλειψη των παραδοσιακών καλλιεργειών και οι ανεξέλεγκτες χωματερές

- **Στη περιοχή του Αλφειού**

Παρά την μεγάλη οικολογική σημασία του, (το δέλτα του αποτελεί κρίκο στην αλυσίδα των υδροτόπων της δυτικής Ελλάδας), το ποτάμι και τα παραποτάμια οικοσυστήματα του Αλφειού δέχονται έντονες ανθρωπογενείς πιέσεις όπως: αλλοιώσεις από την κατασκευή φραγμάτων, επιπτώσεις από αμμοχαλικοληψίες, καταπάτηση παρόχθιων δασών, ρύπανση από τα ελαιουργεία και τα αστικά απόβλητα. Σύμφωνα μάλιστα με έρευνα επιστημόνων του πανεπιστημίου Πατρών ο Αλφειός μετατρέπεται σε δεξαμενή αποβλήτων. Ειδικότερα, σε τμήματα του ποταμού σε Αρκαδία και Ηλεία, οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι υπάρχουν υψηλές συγκεντρώσεις επικίνδυνων τοξικών αποβλήτων, βαρέων μετάλλων και ενώσεων θείου. Υπάρχουν πιέσεις αλλά και ήδη δράσεις για την οικοτουριστική αξιοποίηση του, αλλά αυτές γίνονται χωρίς ένα συνολικό σχέδιο, με συνέπεια να υπάρχουν επιπτώσεις στα οικοσυστήματα του.

- **Στη περιοχή του Πηνειού**

Η ρύπανση κατά μήκος του Πηνειού προέρχεται από οικιακά απορρίμματα, αλλά και επικίνδυνα βιομηχανικά απόβλητα. Η ρύπανση έχει προκαλέσει μόλυνση του υδροφόρου ορίζοντα και κατά συνέπεια του κάμπου της Ηλείας. Ήδη σε παλαιότερη έρευνα δειγματοληψίες έδειξαν αυξημένες συγκεντρώσεις νιτρικών, τόσο στα επιφανειακά όσο και στα υπόγεια νερά λόγω γεωργικών δραστηριοτήτων.

Καταγγελίες για την υποβάθμιση του Πηνειού κάνουν επίσης λόγο για καταπατήσεις.

- **Στη περιβάλλουσα περιοχή της Αρχαίας Ολυμπίας**

Η περιβάλλουσα περιοχή της Αρχαίας Ολυμπίας δέχεται αρκετές οικιστικές πιέσεις. Η εθνική οδός Πύργου – Τρίπολης, διχοτομεί τον οικισμό της Αρχαίας Ολυμπίας, δημιουργώντας σοβαρά προβλήματα λειτουργίας

Η ανάπτυξη του οικισμού χωρίς την απαιτούμενη προσοχή και το σεβασμό προς τον άμεσα γειτνιάζοντα Αρχαιολογικό Χώρο, δημιουργεί σοβαρά λειτουργικά και μορφολογικά προβλήματα σ' αυτόν.

5. Πολιτικές και Διαχειριστικά μέτρα - Κατευθύνσεις για ΓΠΣ, ΜΠΕ

- Ολοκλήρωση των έργων αποκατάστασης από τις πυρκαγιές με σκοπούς και κατευθύνσεις που αφορούν σε έναν ολοκληρωμένο σχεδιασμό που περιλαμβάνει όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και στοιχεία του τοπίου ως ολότητα
- Τοπιακή μελέτη των ποταμών Αλφειού και Πηνειού, για τον ακριβή εντοπισμό και την ανάδειξη των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων και στοιχείων τους, στο πλαίσιο της οικολογίας του τοπίου, καθώς και το προσδιορισμό των δραστηριοτήτων αναψυχής που μπορούν να αναπτυχθούν σε αυτούς.
- Μέτρα διαχείρισης της προστασίας των ποταμών Πηνειού και Αλφειού από παράνομες δραστηριότητες, καταπατήσεις παρόχθιων δασών, ρύπανση από οικιακά απορρίμματα, αλλά και επικίνδυνα βιομηχανικά απόβλητα και αγροτοχημικά, καθώς και ενημέρωση των πολιτών για την αξία του τοπίου και τις υπηρεσίες που τους προσφέρει.
- Αναβάθμιση της ευρύτερης περιοχής της Αρχαίας Ολυμπίας με αντιμετώπιση του κυκλοφοριακού προβλήματος, βελτίωση του οικιστικού τοπίου του νέου οικισμού της Αρχαίας Ολυμπίας κ.α.
- Διατήρηση του αγροτικού τοπίου στις πεδινές περιοχές της Π.Ε. Ηλείας που συγκροτούν την πεδιάδα της Ηλείας, με διάφορες ονομασίες κατά τόπους, όπως Γαστούνης, Αμαλιάδας και Πύργου κ.α., τόσο ποιοτικά όσο και εκτατικά, με ανάπτυξη των «δομικών στοιχείων του αγροτικού καλλιεργημένου τοπίου» (μετά από οικολογική μελέτη της αγροτικής περιοχής), όπως φυτοφράκτες, ακαλλιέργητες λωρίδες στα άκρα των αγρών, κ.α., για τη διατήρηση της αγρίας ζωής μέσα στα αγροτικά τοπία.
- Προώθηση της βιολογικής γεωργίας και της Αγροδοασπονίας, που έχουν μεγάλη αξία για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και του αγροτικού Τοπίου, αλλά και οικονομική αξία, καθώς και μεγάλη αξία για την αποφυγή της ρύπανσης των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων.
- Προστασία και διατήρηση των αγροτικών καλλιεργημένων τοπίων που απαντώνται σε λόφους, ορεινές και ημιορεινές περιοχές και προσομοιάζουν με τα παραδοσιακά αγροτικά τοπία και είναι αρμονικά συνδεδεμένα με το τοπίο.
- Προστασία και διατήρηση του μωσαϊκού των δασικών και αγροδασικών οικοσυστημάτων στην περιοχή γύρω από την Αρχαία Ολυμπία, που αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα της μεσογειακής βλάστησης και έχει ενταχθεί στο δίκτυο Natura. (Τ Κ Σ GR2330004).
- Ανάδειξη, των αρχαιολογικών χώρων και θέσεων του συνόλου της τοπιακής ενότητας, με δημιουργία «Αρχαιολογικών Τοπίων» στο πλαίσιο της νέας αντίληψης για την ανάδειξη τους, σύμφωνα με την οποία πρέπει να αναδεικνύονται και να προβάλλονται ταυτόχρονα οι αυθεντικές ιδιότητες του τοπίου (Morin 1999). Ταυτόχρονα δημιουργία δικτύου διαδρομών πεζοδρόμων, ποδηλατοδρόμων διάμεσου του αγροτικού τοπίου, των αναβαθμισμένων αγροτικών οικισμών με αγορές τοπικών προϊόντων, του Αλφειού και της Νέδα, συνδυασμένων με τις υπάρχουσες διαδρομές, τα νέα και αρχαία μονοπάτια που έχουν εντοπιστεί, καθώς και τα σημεία αξιολογής θέας, επανασυνδέοντας τον αρχαιολογικό χώρο με το ευρύτερο περιβάλλον του στο πλαίσιο της δημιουργίας ενός ενιαίου Προγράμματος του συνόλου της Τοπιακής Ενότητας.
- Το «Δίκτυο των Αρχαιολογικών Τοπίων» θα περιλαμβάνει μαζί με τους παγκόσμια αναγνωρισμένους αρχαιολογικούς χώρους Ολυμπίας και Επικούρειου Απόλλωνα, (στο κέντρο της Πελοποννήσου), και τους πολλούς άλλους αρχαιολογικούς χώρους και θέσεις, αρχαίες πόλεις, νεκροταφεία, θέατρα, πολλοί από τους οποίους ήδη έχουν αναφερθεί.
- Βελτίωση του οικιστικού τοπίου του νέου οικισμού της Αρχαίας Ήλιδας, του οικισμού της Αετορράχης κ.α.

Ζ.2 ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΕΠΙΚΟΥΡΙΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΑ ΠΟΤΑΜΟΥ ΝΕΔΑ

1. Τύποι τοπίων / Τοπία / Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά - περιγραφή

Α) Η υλική διάσταση των Τύπων Τοπίου

Α.1) Η αβιοτική και βιολογική υλικότητα του Τοπίου

Φυσικά Υγροτοπικά Τοπία

Τα Ποτάμια Τοπία

• Το Τοπίο του ποταμού η Νέδα (η νύμφη του νερού)

Ο Ποταμός Νέδα αποτελεί το φυσικό σύνορο – κοινό τόπο- που ενώνει την Ηλεία με την Μεσσηνία.

Η Νέδα είναι το μοναδικό θηλυκό ποτάμι. Πηγάζει από το όρος Λύκαιο στα σύνορα Αρκαδίας και Μεσσηνίας. Χαρακτηριστικό γνώρισμα της Νέδα αποτελεί το μεγάλο μήκους στενό φαράγγι, που διασχίζει στην πορεία του. Στη διαδρομή εμφανίζεται μεγάλη ποικιλότητα χαρακτηριστικών γνωρισμάτων που δημιουργούν πολύ αξιολογικά τοπία, μικροί καταρράκτες και τρεις μεγάλοι, οι οποίοι σχηματίζουν "κολυμπήθρες" με τirkουάζ νερά, επιβλητικοί βράχοι, καμπυλόθετες της διαδρομής, βλάστηση άγρια και πυκνή.

Το πέρασμα του φαραγγιού της Νέδας συνοδεύεται από μύθους της αρχαίας Ελληνικής μυθολογίας

Κοντά στις όχθες της Νέδας βρίσκεται η αρχαία Φιγαλεία, ενώ λίγα χιλιόμετρα δυτικά της νέας Φιγαλείας βρίσκεται το Στόμιο, ένα μεγάλο σπήλαιο, απ' όπου περνούν τα νερά του ποταμού, μέχρι να καταλήξουν στον παραπόταμο Πάμισσο. Στο ίδιο ύψος της διαδρομής υπάρχει το εκκλησάκι της Παναγίας.

Αγροτικά Τοπία

Το αγροτικό καλλιεργημένο τοπίο δημιουργείται στη πεδιάδα της Ζαχάρως - Γιαννιτσοχωρίου που αποτελεί τμήμα της πεδιάδας της Ηλείας, στην κοιλάδα του ποταμού η Νέδα, στους ορεινούς ελαιώνες της Φυγαλείας και εμφανίζει κατά τόπους τα χαρακτηριστικά του αγροτικού τοπίου της ζώνης «ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΣ ΗΛΙΔΑΣ ΚΑΙ ΠΟΤΑΜΩΝ ΠΗΝΕΙΟΥ ΚΑΙ ΑΛΦΕΙΟΥ»

A.2) Η κοινωνική υλικότητα του Τοπίου

Ανθρωπογενή στοιχεία

Οικιστικά Τοπία

• Το Τοπίο του οικισμού Ανδρίτσαινα

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα του τοπίου του οικισμού, αποτελούν η προσαρμογή του στη δυτική πλευρά του Λυκαίου όρους (μεταξύ Αρκαδίας Μεσσηνίας), η ιστορικότητα του με τα αρχοντικά του, η πλατεία του με τα ψηλά δέντρα και την υπέροχη θέα, η περίφημη Νικολοπούλειος Βιβλιοθήκη που ιδρύθηκε το 1840 καθώς και η Τρανή Βρύση-τοπόσημο του οικισμού που βρίσκεται ακριβώς απέναντί της και είναι η αρχαιότερη της Πελοποννήσου (έχει χτιστεί το 1724). Επίσης χαρακτηριστικά στοιχεία του αποτελούν τα πλακόστρωτα σοκάκια του.

Η συλλογή της βιβλιοθήκης περιλαμβάνει σπάνια χειρόγραφα του 16ου και 17ου αιώνα, σπάνια βιβλία, σημαντικά έγγραφα από την περίοδο της επανάστασης και πλούσιο λαογραφικό υλικό. Η Ανδρίτσαινα παρά το ότι διοικητικά ανήκει στην Περιφερειακή Ενότητα Ηλείας, δίνει την εντύπωση ότι με τους οικισμούς της Ορεινής Αρκαδίας, την Καρύταινα, τα Λαγκάδια, τη Δημητσάνα, τη Βυτίνα και τη Στεμνίτσα συνιστούν ένα ενιαίο σύνολο από πραγματικά αξιόλογους και καλοδιατηρημένους οικισμούς.

Αρχαιολογικά Τοπία

• Ναός Επικούρειου Απόλλωνα

Ο ναός του Επικούρειου Απόλλωνα στις Βάσες της Φιγαλείας είναι ένας από τους σπουδαιότερους και επιβλητικότερους της αρχαιότητας. Ήταν το πρώτο μνημείο στην Ελλάδα που περιλήφθηκε στα Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς της Ουνέσκο το 1986. (Μνημείο ΠΠΚ). Ο ναός υψώνεται επιβλητικά στα 1.130 μέτρα, στο κέντρο της Πελοποννήσου, πάνω στα βουνά μεταξύ Ηλείας, Αρκαδίας και Μεσσηνίας και βρίσκεται 14 χλμ. νότια της Ανδρίτσαινας. Ο ναός ανεγέρθηκε το δεύτερο μισό του 5ου αιώνα π.Χ. (420-410 π.Χ.) και αποδίδεται στον Ικτίνο, τον αρχιτέκτονα του Παρθενώνα. Το μνημείο αυτό με την πανανθρώπινη σημασία είναι συνάμα ένα από τα καλύτερα σωζόμενα της κλασικής αρχαιότητας. Τμήμα της ζωφόρου του ναού αποσπάστηκε το 1814 και εκτίθεται στο Βρετανικό Μουσείο στο Λονδίνο.

Ο κλασικός ναός είναι θεμελιωμένος πάνω στο φυσικό βράχο του όρους Κωτιλίου σε ειδικά διαμορφωμένο γήπεδο.

Ο ναός ξεχωρίζει από τους υπόλοιπους κλασικούς ναούς της αρχαιότητας γιατί δεν εμφανίζει ανατολικο-μεσημβρινό προσανατολισμό αλλά είναι κατασκευασμένος με διεύθυνση από βορά προς νότο.

Ο ναός συνδυάζει αρχαϊκά, κλασικά και παραδοσιακά αρκαδικά χαρακτηριστικά. Έτσι προσφέρει ένα ελκυστικό μείγμα του παλιού και του νέου, του αγροτικού και του εκλεπτυσμένου. Χαρακτηρίζεται ως ναός δωρικός, δίστυλος εν παραστάσει περίπτερος. Αντιθέτως στον σηκό μια σειρά εντοιχισμένων ιωνικών κίονων στέκονται απέναντι σε χαμηλούς τοίχους στήριξης. Στο νότιο τμήμα όπου βρίσκεται το άδυτο, οι δύο τελευταίοι ιωνικοί κίονες του σηκού στέκονται στο μακρινό άκρο λοζών τοίχων, ενώ ανάμεσά τους βρίσκεται ένας κορινθιακός κίονας, μόνος στο κέντρο του ναού. Το κιονόκρανο του κίονα αυτού αποτελεί «το αρχαιότερο σωζόμενο δείγμα και θεωρείται πρότυπο για όλα τα "Κορινθιακά" μνημεία του ελληνικού, ρωμαϊκού και μεταγενέστερων πολιτισμών».

Ο ναός παρέμεινε σε χρήση κατά τα ελληνιστικά και ρωμαϊκά χρόνια όπως φαίνεται από τις επιδιορθώσεις που δεχόταν η κεραμοσκεπή. Με την κατάρρευση της στέγης λόγω της φθοράς των ξύλινων δοκαριών της επήλθε η πρώτη σημαντική καταστροφή.

Το σαθρό έδαφος στο οποίο είναι χτισμένος, οι ψυχρές κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν στην περιοχή και το ασβεστολιθικό υλικό από το οποίο είναι φτιαγμένος, επέβαλαν τη μόνιμη κάλυψη του με στέγαστρο από το 1987. Σύμφωνα με τον προγραμματισμό του υπουργείου Πολιτισμού το στέγαστρο, το αντισεισμικό ικρίωμα και οι άλλες εγκαταστάσεις θα απομακρυνθούν μετά την ολοκλήρωση των απαραίτητων επεμβάσεων

• Αρχαιολογικός χώρος Πλατιάνας

Ο ερειπιώνας της αρχαία πόλης (Τυπανέαι ή Αίπυ) καταλαμβάνει λόφο του όρους Λαπίθας στα νότια του χωριού Πλατιάνα. Η οχυρωμένη, ελλειπτική και μακρόστενη πόλη μεγίστου μήκους 600 μέτρων και πλάτους 200 περιβάλλεται από μια σειρά τειχών πιθανώς του 4ου ή 3ου αιώνα π.χ. που σώζονται στο σύνολό τους σε πολύ καλή κατάσταση. Διαθέτει 3 μεγάλες πύλες στα βορειοδυτικά, νοτιοδυτικά και ανατολικά όπου είναι η κύρια πύλη, καθώς και αρκετούς αμυντικούς πύργους κυρίως ορθογώνιας αλλά και τραπεζιόσχημης κάτοψης. Τα τείχη έχουν χτιστεί από ογκόλιθους κατά το πολυγωνικό σύστημα τειχοδομίας. Υποδιαιρείται σε

8 βαθμιδωτά άνδρα (επίπεδες επιφάνειες), που συγκροτούνται από αναλημματικούς τείχους, χτισμένους κατά το τραπεζοειδές ή ορθογώνιο σύστημα τειχοδομίας. Σε ένα από τα άνδρα αυτά υπάρχει θέατρο του οποίου σώζεται τμήμα της σκηνής και του κοίλου, ενώ σε άλλα διακρίνεται πρώτον η ακρόπολη, δεύτερον η αγορά, με μεγάλη δεξαμενή λαξευμένη στο φυσικό ασβεστολιθικό βράχο και τρίτον το ανάλημμα του ναού. Στο ανατολικό τμήμα υπάρχουν θεμέλια διαφόρων κατασκευών, πρόκειται μάλλον για σπίτια επιφανών προσώπων. Η συστηματική ανάδειξη της ακρόπολεως πραγματοποιήθηκε κατά τα έτη 2002 – 2003 από την Ζ' εφορία προϊστορικών και κλασικών αρχαιοτήτων.

- **Η Αρχαία Φιγάλεια (ή Φιγαλεία)**

Η Αρχαία Φιγάλεια (ή Φιγαλεία) υπήρξε μια ακμαία και σημαντική πόλη της αρχαίας Αρκαδίας. Βρίσκεται κοντά στους σημερινούς οικισμούς της Ηλείας Φιγαλεία και Περιβόλια, στην όμορφη κοιλάδα του ποταμού Νέδα.

Σήμερα στο χώρο της αρχαίας Φιγαλείας σώζονται ερείπια του αρχαίου ναού της Αρτέμιδος με έναν εντυπωσιακό βωμό. Στη γύρω περιοχή διακρίνονται εύκολα τα τείχη του οχυρωματικού περιβόλου πάνω από τις απότομες πλαγιές και τους λόφους που κάποτε ήταν γεμάτα με τα αμπέλια των Φιγαλείων.

Β) Στοιχεία της άυλης διάστασης του Τοπίου

α) Ασχολίες

Οι κάτοικοι ασχολούνται κύρια στον πρωτογενή τομέα και αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα με τις άλλες Ζώνες της Τοπιακής Ενότητας.

β) Συλλογικότητες, πολιτιστικές εκδηλώσεις, έθιμα

Το Σαββατοκύριακο διοργανώνονται συχνά river trekking στη Νέδα μέχρι και τον Σεπτέμβριο.

γ) Αρχαιότητα και μυθολογία – ιστορία και ιστορικότητα

- **Ο ποταμός η Νέδα (η νύμφη του νερού)**

Ο Πausανίας άφησε πολύτιμες πληροφορίες για τη Νέδα. Μας ενημερώνει ότι ήταν πλωτή για μικρά πλοία. Εκεί όπου απλώνεται το ποτάμι έχουν βρεθεί ίχνη από αγκυροβόλια. Από τον Pausanias μάθαμε και το ευλαβικό έθιμο σύμφωνα με το οποίο τα αγόρια της περιοχής έκοβαν τα μακριά μαλλιά τους και τα έριχναν στα νερά της Νέδας, για να ευχαριστήσουν τη θεότητα τους για το αίσιο πέρασμά τους από την παιδική ηλικία στην ώριμη. Το πέρασμα του φαράγγιού της Νέδας συνοδεύεται από μύθους της αρχαίας Ελληνικής μυθολογίας

Από στόμα σε στόμα, η νύμφη Νέδα μεταμορφώθηκε σε ποτάμι και έγιναν οι μακριές πλεξούδες των μαλλιών της πανέμορφοι καταρράκτες για να στολίζουν στην αιωνιότητα το πέρασμα του νερού στο φαράγγι.

- **Ανδρίτσαινα**

Πρόκειται για μια μικρή πόλη με μεγάλη ιστορία, που αναπτύχθηκε κατά τη Φραγκοκρατία (12ος – 13ος αι. μ.Χ.) και, μάλιστα, αναφέρεται στο *Χρονικόν του Μορέως*. Η Ανδρίτσαινα διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο τόσο στα Ορλωφικά όσο και κατά την Ελληνική Επανάσταση. Το 1826, μάλιστα, η πόλη καταστράφηκε από τα στρατεύματα του Ιμπραήμ.

- **Η Αρχαία Φιγάλεια (ή Φιγαλεία)**

Η πόλη ιδρύθηκε από τον Φίγαλο, γιο του Λυκάωνα, ιδρυτή της Λυκόσουρας. Η πόλη ήταν κτισμένη σε ύψωμα, με πολλά τείχη γύρω από γκρεμούς και ισχυρό οχυρωμένο περίβολο, και εκκοσμητό από αγάλματα. Εδώ υπήρχε το ιερό της Αρτέμιδος "σώτειρας", με λίθινο άγαλμα της θεάς και γυμναστήριο με αγάλματα του Ερμή και του ολυμπιονίκη του παγκρατίου Αρραχίωνα.

Οι Φιγαλείς είχαν δύο ιερά βουνά. Το Κωτίλιον όρος, όπου έκτισαν τον ναό του *Επικούρειου Απόλλωνα* και το Ελάιον όρος (νότια από το χωριό Στόμιο της Ηλείας), στη νότια πλευρά του οποίου υπήρχε μια σπηλιά, πάνω από το βαθύ φαράγγι, όπου λατρευόταν η *Μέλαινα Δήμητρα*.

Στα ρωμαϊκά χρόνια οι Φιγαλείς έκοψαν νομίσματα που εμφάνιζαν τη Νέδα με τη μορφή θεού που κρατάει στα χέρια του υδρία απ' όπου χύνεται νερό.

2. Αξιολόγηση

Η ζώνη περιλαμβάνει ένα (1) τοπίο Διεθνούς Αξίας και τέσσερα (4) τοπία Περιφερειακής Αξίας. (Βλ. Πίνακα στο σχετικό Παράρτημα)

3. Διαδρομές και μονοπάτια, σημαντικά σημεία αξιολογής θεάς / Σύνδεση με άλλα αξιολογικά τοπία

- Ακολουθώντας το μονοπάτι από τα Πλατάνια Τριφυλλίας φθάνει κανείς στο σημείο «εισόδου» στο φαράγγι του ποταμού Νέδα. Μετά από 500-600 μέτρα η διαδρομή οδηγεί εκεί όπου οι καταρράκτες της Νέδας σχηματίζουν μικρές, φυσικές πισίνες που προσφέρονται για μπάνιο. Σε περισσότερα, απομονωμένα σημεία για μπάνιο και βουτιές οδηγεί η όλη διαδρομή μέσα στο φαράγγι.
- Σημείο αξιολογής θεάς στην περιοχή είναι η πλατεία του οικισμού Ανδρίτσαινα με τα ψηλά δέντρα.

4. Απειλές

Δυσκολίες πρόσβασης στον ποταμό της Νέδας. Η πρόσβαση από την υπάρχουσα μικρή γέφυρα, είναι ιδιαίτερα επικίνδυνη, καθώς η κατασκευή έχει υποστεί σημαντικές φθορές και δεν διαθέτει προστατευτικές μπάρες.

Επίσης το μονοπάτι παραπλεύρως της κοίτης του ποταμού που οδηγεί προς τους καταρράχτες είναι ιδιαίτερα δύσβατο.

Η Νέδα απειλείται από τη ρίψη απορριμμάτων υπάρχει δε και σοβαρό πρόβλημα καθαρισμού των εκβολών του ποταμού.

5. Πολιτικές και Διαχειριστικά μέτρα - Κατευθύνσεις για ΓΠΣ, ΜΠΕ

- Ολοκλήρωση των έργων αποκατάστασης από τις πυρκαγιές με σκοπούς και κατευθύνσεις που αφορούν σε έναν ολοκληρωμένο σχεδιασμό που περιλαμβάνει όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και στοιχεία του τοπίου ως ολότητα
- Τοπιακή μελέτη του ποταμού η Νέδα για τον ακριβή εντοπισμό και την ανάδειξη των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων και στοιχείων του, στο πλαίσιο της οικολογίας του τοπίου, την βελτίωση της πρόσβασής του και ειδικότερα στα σημεία με τα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα, όπως οι καταρράκτες, οι «κολυμπήθρες», το στενό φαράγγι κλπ, καθώς και το προσδιορισμό των δραστηριοτήτων αναψυχής που μπορούν να αναπτυχθούν σε αυτόν.
- Μέτρα διαχείρισης της προστασίας του ποταμού η Νέδα από παράνομες δραστηριότητες, ρύπανση από οικιακά απορρίμματα, αλλά και επικίνδυνα βιομηχανικά απόβλητα και αγροτοχημικά, καθώς και ενημέρωση των πολιτών για την αξία του τοπίου και τις υπηρεσίες που τους προσφέρει.
- Οι κατευθύνσεις για την ανάδειξη των αρχαιολογικών χώρων περιλαμβάνονται στο ενιαίο Πρόγραμμα που αναφέρεται στη τοπιακή ζώνη «Αρχαιοτήτων Ολυμπίας Ήλιδας Πηνειού Αλφειού»
- Οι κατευθύνσεις για τα Αγροτικά καλλιεργημένα τοπία της πεδιάδας της Ζαχάρως- Γιαννιτοχωρίου, που αποτελεί τμήμα της πεδιάδας της Ηλείας, αναφέρονται στη τοπιακή ζώνη «Αρχαιοτήτων Ολυμπίας Ήλιδας Πηνειού Αλφειού».
- Προστασία και διατήρηση του αγροτικού τοπίου των ορεινών ελαιώνων της Φυγαλείας και της κοιλάδας του ποταμού Νέδα, στο πλαίσιο των παραπάνω κατευθύνσεων.

Ζ3. ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΛΑΜΠΕΙΑ ΕΡΥΜΑΝΘΟΣ ΟΡΟΠΕΔΙΟ ΦΟΛΩΗΣ

1. Τύποι τοπίων / Τοπία / Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά - περιγραφή

Α) Η υλική διάσταση των Τύπων Τοπίου

Α.1) Η αβιοτική και βιολογική υλικότητα του Τοπίου

Ορεινά Τοπία

Κύριο γεωμορφολογικό χαρακτηριστικό του ορεινού τοπίου της τοπιακής ζώνης αποτελεί το ότι το ορεινό συγκρότημα του όρους Λάμπεια και του όρους Ερύμανθος εκτείνεται σαν οροσειρά στα όρια Αχαΐας και Ηλείας.

• Το Τοπίο του όρους Λάμπεια

Η δομή του όρους Λάμπεια στο πλαίσιο της οικολογίας του τοπίου του, εμφανίζει οριζόντια χωρική ετερογένεια, διαθέτοντας γραμμικές χωροψηφίδες (διαδρόμους) που σχηματίζονται από τους ποταμούς Πηνειός, Λάδωνας και Ερύμανθος καθώς και μη γραμμικές χωροψηφίδες οικοτόπων με αξιόλογα οικοσυστήματα, το δρυοδάσος της Φολής και το ελατοδάσος της Λαμπίνας που αποτελούν και αξιόλογα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του όλου τοπίου.

Αξιόλογα χαρακτηριστικά γνωρίσματα αποτελούν επίσης μνημεία της Αρχαίας Ελλάδας όπως το Μυκηναϊκό Νεκροταφείο των 50 θαλαμοειδών ταφών, η αρχαία πόλις Λασιώνα, κ.α.

Οι οικισμοί της περιοχής όπως η Δίβρη, ο Αστράς, η Ορεινή χτισμένοι στις παρυφές του όρους Λάμπεια, και του όρους Αστράς με σημαντική ιστορικότητα και συνδεδεμένοι με τη φύση. Βλάστηση και ποτάμια αποτελούν χαρακτηριστικά στοιχεία τα οποία συνθέτουν πολύ αξιόλογα τοπία, χαρακτηριστικά του Ελληνικού ορεινού χώρου.

• Το Τοπίο του όρους Ερύμανθος (Ωλονός)

Τα κύρια γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά του αποτελούν η επιμήκης μορφή του η οποία χωρίζεται σε τρεις βασικούς ορεινούς όγκους, τον Προφήτη Ηλία, τον Μουγγίλα και τον Ωλονό που εκτείνονται σαν οροσειρά στα όρια Αχαΐας και Ηλείας. Το διασελο του Ωλονού είναι ο τόπος συνάντησης των τριών αυτών ορεινών όγκων. Η κορυφή της «οροσειράς» αυτής θεωρούμε ότι αποτελεί το όριο της τοπιακής αυτής ζώνης. Χαρακτηριστικά στοιχεία του οι πολλές απρόσιτες ασβεστολιθικές βραχοπλαγιές και οι πηγές πολλών ποταμών όπως ο Πηνειός, Ερύμανθος κ.α. Η ανάγνωση του όρους Ερύμανθος θα συνεχισθεί στην Π.Ε Αχαΐας.

- **Το Τοπίο του Οροπεδίου Φολόης**

Το οροπέδιο της Φολόης βρίσκεται στις νοτιοδυτικές κάτω απολήξεις του όρους Ερύμανθου. Το κύριο και οικολογικά πιο σημαντικό χαρακτηριστικό γνώρισμα του οροπεδίου, αποτελεί το εκτεταμένο και το μοναδικό αυτοφυές δάσος πλατύφυλλης δρυός στα Βαλκάνια, «το δάσος της Φολόης».

Χαρακτηριστικά στοιχεία του είναι τα φαράγγια, που σχηματίζονται καθώς το οροπέδιο περιβάλλεται από ορεινούς όγκους. Τα φαράγγια, της Γκούρας, του Ερύμανθου και του Γούμερου είναι κατάλληλα για περιήγηση και πεζοπορία.

Φυσικά Υδροτοπικά Τοπία

Τα Ποτάμια Τοπία

- **Το Τοπίο του ποταμού Πηνειού**

Ο Πηνειός ή ποταμός της Γαστούνης πηγάζει στην κοιλάδα μεταξύ Ερύμανθου και Λάμπειας.

Χαρακτηριστικά στοιχεία του Πηνειού ποταμού αποτελούν οι παραπόταμοι του που έχουν νερό όλο τον χρόνο, μερικοί από αυτούς είναι το "Μπερδεσολάγκαδο", το "λαγκάδι του Χαριά", το "λαγκάδι του Ντάρνου", το λαγκάδι της "Παναγιάς", το "λαγκάδι του Βλάχου", το ποταμι της Κερεσοβας καθώς και τα πολλά φαράγγια του, οι καταβόθρες και τα βάραθρα που χάνεται ποσότητα του νερού, με ποιο γνωστό από αυτά τη Δρακοτρυπα.

Στο ξεκίνημα του από τον "Μέγα πλάτανο" σχηματίζει μεγάλο φαράγγι, με πλατάνια κι έλατα, με πολλές βαθιές λιμνούλες στην κοίτη του, με βαθύτερη αυτή του "Μπαρδούση". Άλλα φαράγγια είναι το φαράγγι με το όνομα του το «φαράγγι του Πηνειού» και το φαράγγι Ακρώρειας. Το «φαράγγι Ακρώρειας» έχει πλούσια βλάστηση, κυρίως πλατάνια. Στην κοίτη του Πηνειού και μέσα στο φαράγγι υπάρχουν δύο μικρές λίμνες με μεγάλο βάθος, η Μαύρη λίμνη και η Δρακολιμνα.

- **Το Τοπίο των Πηγών του Πηνειού**

Οι πηγές του Πηνειού βρίσκονται στον Ερύμανθο και ανάμεσα στις κορυφές του Ωλονού και του Αστρά, όπου σχηματίζονται μικρά ρυάκια από τα επιφανειακά νερά από το λιώσιμο του χιονιού το καλοκαίρι. Στα ψηλά σημεία τον δύο κορυφών έχει λίγες πηγές με λίγα νερά αλλά κατεβαίνοντας πιο χαμηλά στα όρια της Κρυόβρυσης, υπάρχουν πλήθος πηγές με πολλά και παγωμένα νερά που αποτελούν και τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του ποταμού και υποδηλώνουν, βάσει της οικολογίας των υδροτόπων, την ύπαρξη ολόκληρου υδροτοπικού οικοσυστήματος.

Η πρώτη πηγή του Πηνειού είναι το "κεφαλόβρυσο" στην περιοχή "Μέγα πλάτανος" και μέχρι την πηγή "Κάνδαλος" υπάρχουν πολλές μικρές πηγές. Η "μεγάλη βρύση" και η "μικρή βρύση" είναι οι δύο πηγές που υδρεύεται και αρδεύεται κυρίως το χωριό και είναι οι επόμενες μεγάλες πηγές του Πηνειού. Άλλες μεγάλες πηγές είναι ο "Κάνδαλος", η "Κορακοφωλιά", η "βρύση του Κούρτη", η "κρύα βρύση", ο "Τροχωτός", οι "βρύσες του Χαριά" κι άλλες. Η Διακότρυπα, είναι ένα από τα βάραθρα της κοίτης του Πηνειού

- **Το Τοπίο του Ποταμού Ερύμανθου**

Ο ποταμός Ερύμανθος αποτελεί το φυσικό όριο και ταυτόχρονα τον κοινό τόπο μεταξύ των περιφερειών «Πελοποννήσου» και «Δυτικής Ελλάδας». Η βασική κοίτη του ποταμού ξεκινά από την περιοχή των Τριποτάμων των Καλαβρύτων και φθάνει μέχρι την Αρχαία Ολυμπία, στα όρια Αχαΐας, Ηλείας και Αρκαδίας.

Σχηματίζεται, από τη συμβολή τριών μικρότερων ποταμών, του κυρίως Ερυμάνθου (Νουσαϊτικό ποτάμι), που πηγάζει από το ομώνυμο όρος και των ποταμών Αροάνιου (Λιβαρτζινό ποτάμι) και Σειραίου (Βερτσιώτικο ποτάμι), που έχουν τις πηγές τους στην ορεινή περιοχή ανάμεσα στον Ερύμανθο και στα Αροάνια όρη. Η διεύθυνση της ροής του ποταμού Ερυμάνθου είναι από το βορρά προς τον νότο.

Είναι παραπόταμος του Αλφειού και προσφέρεται για ελεύθερο canoe, την άνοιξη αλλά και τους θερινούς μήνες. Η πιο εντυπωσιακή διαδρομή την οποία προτιμούν οι τολμηροί φυσιολάτρες είναι το φαράγγι του Ερύμανθου από τα Τριπόταμα ως την Νεμούτα. Θεωρείται από τα πιο εντυπωσιακά, άγριας ομορφιάς ποτάμια της Ελλάδος.

Φυσικοί Σχηματισμοί

Το Φαράγγι Αντρωνίου βρίσκεται 500 περίπου μέτρα χαμηλότερα από το επίπεδο του οικισμού. Χαρακτηριστικά του γνωρίσματα είναι οι δυο απότομες χαράδρες που τις διασχίζουν ο Ομηρικός *Σελλήεις* και το Παλιοπόταμο. Χαρακτηριστικά στοιχεία του οι εγκαταλειμμένοι νερόμυλοι και το σπήλαιο με τους σταλακτίτες. Το Φαράγγι χαρακτηρίζεται ως οικότοπος μεγάλης ιστορικής και οικολογικής αξίας. Η βλάστηση αποτελείται κύρια απο πλατύφυλλα και αιθαλή δένδρα.

Το φαράγγι της Γκούρας όπως λένε οι ντόπιοι τον Πηνιαίο Λάδωνα ή Σελλήει ποταμό, βρίσκεται στο βορειοδυτικό τμήμα του οροπεδίου, ανάμεσα στους οικισμούς Κούμανι και Αντρών. Αρκετά χαρακτηριστικά στοιχεία της διαδρομής του, όπως μικροί καταρράκτες και σπηλιές, συνθέτουν αξιόλογα τοπία. Το καλοκαίρι υπάρχει η δυνατότητα να μπει κανείς στα νερά του.

Το φαράγγι του Ερύμανθου βρίσκεται ανατολικά του οροπεδίου και αποτελεί το φυσικό σύνορο με την Αρκαδία. Το φαράγγι είναι προσβάσιμο από διάφορα σημεία αλλά στην περιοχή της Ελαίας κοντά στη Νεμούτα μπορεί κανείς να δει τη γέφυρα του Ερύμανθου και τους καταρράκτες.

Το φαράγγι του Γούμερου βρίσκεται στο νοτιοανατολικό σύνορο του οροπεδίου προσφέροντας μια εύκολη και ενδιαφέρουσα πεζοπορική διαδρομή τριών ωρών.

Το φαράγγι Ακρώρειας όπου έχει πλούσια βλάστηση και δέντρα κυρίως πλατάνια, υπάρχουν πολλά παλιά πέτρινα αλλά και ξύλινα παραδοσιακά γεφύρια και νερόμυλοι. Στην κοίτη του Πηνειού και μέσα στο φαράγγι

υπάρχουν δύο μικρές λίμνες με μεγάλο βάθος, η Μαύρη λίμνη και η Δρακολιμνα. Στο Κακοτάρι δέχεται νερά από τις πηγές του Κακοταρίου.

Δασικά Τοπία

• Το δρυοδάσος της Φολόης - Κάπελης

Το δρυοδάσος της Φολόης βρίσκεται σε υψόμετρο 688 μ. στο ομώνυμο οροπέδιο και είναι προστατευόμενη περιοχή από το Δίκτυο NATURA 2000. Είναι το μοναδικό αυτοφυές δάσος πλατύφυλλης δρυός στα Βαλκάνια, με γηραιές συστάδες με βελανιδιές (*Quercus* sp.) και ένα από τα μεγαλύτερα δάση βελανιδιών. Βρίσκεται μέσα στις λεκάνες απορροής των ποταμών Ερύμανθου και Πηνειού. Συνορεύει ανατολικά με τον ποταμό Ερύμανθο, δυτικά με τον οικισμό Σιμόπουλο και νότια με τους οικισμούς Νεμούτα, Λάλα και Δούκα. Το δασικό σύμπλεγμα Κάπελης - Φολόης είναι ένα οικοσύστημα με πολυπληθή βλάστηση και πανίδα. Καλύπτει μια έκταση 42 χιλιάδων στρεμμάτων και είναι από τα λίγα αμιγώς σπερμοφυή στην Ευρώπη και το μοναδικό, επίπεδο δάσος της Ελλάδας. Σε όλο το οροπέδιο κυριαρχεί η ευθύκορμη βελανιδιά (δρυς), την οποία οι κάτοικοι της γύρω περιοχής ονόμασαν Κάπελη, που σημαίνει πυκνό δάσος ή άφθονο δάσος.

Το δρυοδάσος όμως έχει πλέον πολύ περιορισμένη φυσική αναγέννηση. Μέσα στο δρυοδάσος υπάρχουν και άτομα μαύρης πεύκης που έχουν φυτευτεί με στόχο τη μεγαλύτερη παραγωγή ξυλείας.

Κοντά στις κατοικημένες περιοχές και στις χαράδρες συναντώνται καστανιές, πλατάνια, πουρνάρια, αριές, κουμαριές, ρείκια, σπάρτα, καρυδιές, οπωροφόρα δέντρα και ορεινότερα σφάκα. Στην πλούσια πανίδα της, κατά την αρχαιότητα και μέχρι το 1950, είχε αγριογούρουνα, ζαρκαδία, ελάφια, ρήσους, ικτίνους. Σήμερα συναντάμε λαγούς, κουνάβια, αλεπούδες, τσακάλια, νυφίτσες, σκαντζόχοιρους και χελώνες. Θεωρείται επίσης μία από τις «196 σημαντικές περιοχές για τα πουλιά της Ελλάδας».

Η διέλευση των ποταμών Ερύμανθου και Ηλειακού Λάδωνα δημιουργεί τοπία με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στοιχεία.

Πολλοί αριθμημένοι δασικοί δρόμοι που προσφέρονται για ιππασία και ποδηλατοδρομία διασχίζουν την περιοχή. Δυστυχώς μεγάλα κομμάτια του δάσους κόπηκαν και εκχερσώθηκαν από καταπατητές για να γίνουν καλλιεργήσιμες εκτάσεις και για να εκμεταλλευτούν την ξυλεία.

A.2) Η κοινωνική υλικότητα του Τοπίου

Ανθρωπογενή στοιχεία

Οικιστικά Τοπία

• Το Τοπίο του οικισμού Δίβρη ή Λάμπεια

Χαρακτηριστικό γνώρισμα του τοπίου του οικισμού είναι η προσαρμογή του στις πλαγιές του Λάμπειου όρους σε υψόμετρο 900μ (Δίβρη). Χαρακτηριστικά στοιχεία της Δίβρης είναι τα πετρόκτιστα σπίτια της, με στοιχεία παραδοσιακής Αρχιτεκτονικής, η πλούσια βλάστηση, τα πολλά νερά της και η πανοραμική της θέα. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα – Τοπόσημα του οικισμού αποτελούν τα δύο αρχοντικά, τα δύο νεοκλασικά διατηρητέα σχολεία, και πολλές από τις εκκλησίες.

Το οικιστικό τοπίο συμπληρώνεται και από χαρακτηριστικά στοιχεία της τοπικής αρχιτεκτονικής, όπως βρύσες, γεφύρια, καμπαναριά κ.α.

Έχει χαρακτηριστεί επίσημα ως «ενδιαφέρων οικισμός», ένας από τους λίγους της Ηλείας.

Απέναντι από τον οικισμό είναι το όρος Αφροδίσιο, ενώ από κάτω κυλά ήρεμα τα νερά του ο ποταμός Ερύμανθος.

Στην περιοχή υπήρχε κατά την αρχαιότητα η αρχαία κώμη *Λαμπεία*, της οποίας ελάχιστα λείψανα έχουν βρεθεί. Σε μικρή απόσταση βρίσκονται δύο αξιόλογα παλιά μοναστήρια, ενώ ενδιαφέρον παρουσιάζει και η παλιά βυζαντινή εκκλησία της Παναγίας, κτίσμα του 11ου αι. στην επάνω γειτονιά του οικισμού.

Με δροσερό κλίμα το καλοκαίρι και συχνά χιονισμένο το χειμώνα, ο οικισμός προσφέρεται για χειμερινό και θερινό τουρισμό και είναι πόλος έλξης πολλών επισκεπτών. Το όνομα «Δίβρη», με το οποίο ο οικισμός είναι γνωστός στους ντόπιους και τους κατοίκους των γύρω περιοχών, έχει πιθανότητα σλάβικη ρίζα και σημαίνει «δροσιά».

• Το Τοπίο του οικισμού Αντρώνη

Το **Αντρώνη** είναι χτισμένο στο οροπέδιο "Φολόη", στην Ακρώρεια (άκρα-όρος), περιοχή της Ηλείας με ποικιλία χαρακτηριστικών γνωρισμάτων και στοιχείων φυσικών και πολιτιστικών. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα του οικιστικού τοπίου του αλλά και ενδείξεις της ιστορικότητας του, αποτελούν η πλατεία στο κέντρο του οικισμού με τα παραδοσιακά καφενεία, το σχολείο φτιαγμένο από δωρεά του Αντρέα Συγγρού σε νεοκλασικό αρχιτεκτονικό ρυθμό, η πέτρινη εκκλησία του Αγ. Κωνσταντίνου, χτισμένη το 1895 καθώς και ο Βυζαντινός Ναός των Αγ. Αναργύρων με τις τοιχογραφίες του. Χαρακτηριστικά στοιχεία του είναι τα πετρόκτιστα σπίτια, τα ποτάμια, οι χαράδρες, οι πηγές, οι καταρράχτες, οι σπηλιές, το άφθονο πράσινο και οι αγραπιδιές, οι κερασιές, οι καστανιές και οι καρυδιές που συνθέτουν το περιβάλλον του οικισμού. Γύρω από το Αντρώνη σχηματίζεται το ομώνυμο φαράγγι που χαρακτηρίζεται ως οικότοπος μεγάλης ιστορικής και οικολογικής αξίας.

• Το Τοπίο του οικισμού Κρυόβρυση

Η Κρυόβρυση (παλαιότερη ονομασία Βερβινή ή Δερβινή) είναι από τα πιο ορεινά χωριά του Νομού Ηλείας σε υψόμετρο 1.020 μέτρων Έχει πραγματικό πληθυσμό 622 κατοίκους (2001). Η Κρυόβρυση είναι κτισμένη

μέσα σε έλατα, περιτριγυρισμένη από τους δύο ορεινούς όγκους του Ερύμανθου και της Λάμπειας. Το χωριό διασχίζει ο Πηνειός και ο παραπόταμος του "Μπερδεσολάγκαδο"

Παλαιότερα τα σπίτια του χωριού ήταν χτισμένα από πελεκητή πέτρα κυρίως από τεχνίτες από τα Λαγκάδια Αρκαδίας και ήταν όλα ομοιόμορφα σκεπασμένα με πλάκες πέτρας. Όλα τα σπίτια διέθεταν ισόγειο χώρο, το "κατώι", για την φύλαξη των ζωοτροφών του κρασιού τα σιτηρά, εργαλεία ή ακόμα έβαζαν και τα ζώα μέσα. Σήμερα διασώζονται τα περισσότερα από αυτά τα σπίτια, ανακαινισμένα με κεραμίδια, διατηρώντας πολλά χαρακτηριστικά της παραδοσιακής τους κατασκευής. Αρχιτεκτονικό λιθόκτιστο υπόδειγμα είναι το Δημοτικό Σχολείο.

Στη Κρυόβρυση λειτουργούσαν τρεις υδρόμυλοι και μερικοί διασώζονται και σήμερα.

Αρχαιολογικά Τοπία

• Η Αρχαία πόλη ο Λασιών

Η σπουδαιότερη πόλη της Ηλειακής Ακρώρειας. Βρισκόταν στο μέσο του κατάφυτου οροπεδίου της Κάπελης κοντά στο σημερινό χωριό Αντρώνι. Σήμερα σώζονται ίχνη των τειχών στη θέση Κούτη (Μεγαλοπρεπές Παλιόκαστρο) μεταξύ Κούμανι και Αντρώνι. Στην περιοχή βρέθηκαν ερείπια κτισμάτων, κομμάτια κιόνων, τάφοι πήλινα αγγεία και ένα αρχαίο νεκροταφείο, αρχιτεκτονικά μέλη, θραύσματα επιγραφών, αγάλματα, αγγεία καθώς και μικρά ευρήματα. Επίσης, βρίσκονται διάσπαρτα νομίσματα από πολλές πόλεις της Ελλάδος και των Συρακουσών (Αλεξανδρινά, Ρωμαϊκά, Κωσταντινάτα κ.α.) λόγω των επισκεπτών των Ολυμπιακών Αγώνων, από όλον τον τότε γνωστό κόσμο. Υπάρχουν επομένως σοβαρές ενδείξεις ότι υπάρχει θαμμένος ένας σημαντικός πολιτισμός με ιστορία, ωστόσο οι γεωγράφοι περιηγητές και οι νεότεροι ιστορικοί και αρχαιολόγοι έστρεψαν την προσοχή τους κυρίως στην γειτονική Ολυμπία και την Ήλιδα.

B) Στοιχεία της άυλης διάστασης του Τοπίου

α) Ασχολίες

Οι κάτοικοι ασχολούνται κυρίως με την κτηνοτροφία, πτηνοτροφία λίγοι με τη μελισσοκομία, τις αγροτικές εργασίες κ.ά.

Τελευταία, με την είσοδο του τρεχούμενου νερού από την Κρέσοβα αυξήθηκε και η καλλιέργεια ζαρζαβατικών. Ακόμα, η περιοχή φημίζεται για τα καλά κρέατα, τα κυνήγια, τα τυροκομικά προϊόντα και το κοκκινέλι.

Για τα χαρακτηριστικά αυτά μαζί με το υγιεινό κλίμα η περιοχή έλκει εσωτερικό Τουρισμό.

β) Συλλογικότητες, πολιτιστικές εκδηλώσεις, έθιμα

Σημαντικότερη γιορτή με συμμετοχή όλων των κατοίκων ήταν το Καρναβάλι στο Αντρώνι που συνεχίζεται, με μικρότερη βέβαια ένταση, και σήμερα.

γ) Αρχαιότητα και μυθολογία, ιστορία και ιστορικότητα

• Ο Πηνειός ποταμός

Ο Πηνειός ποταμός είναι συνδεδεμένος με τον πέμπτο άθλο του Ηρακλή (καθαρισμός των στάβλων του Αυγεία από την κόπρη). Κατά τον μύθο, ο Ηρακλής, αφού γκρέμισε το μαντρότοιχο των στάβλων, εξέτρεψε τα ποτάμια Πηνειό και Αλφειό καθαρίζοντας τους στάβλους.

• Το Όρος Ερύμανθος

Ο Ερύμανθος απετέλεσε πάντα το κρησφύγετο των κατατρεγμένων και ορμητήριο επαναστατών, τόσο στην περίοδο της Τουρκοκρατίας όσο και στη Γερμανοϊταλική κατοχή. Η Μυθολογία τον συνοδεύει όπως σχεδόν όλα τα όρη τους ποταμούς και τις λίμνες. Ο Ερύμανθος στην αρχαιότητα θεωρούνταν τόπος διαμονής της Αρτέμιδος και του Πάνα και εδώ ζούσε ο φοβερός και τρομερός κάπρος που εξολόθρευσε ο Ηρακλής.

• Ηλειακή Ακρόρεια

Η Μυθολογία των αρχαίων Ελλήνων συνέδεσε την περιοχή Ηλειακής Ακρώρειας με τους άθλους του Ηρακλή (Ερυμάνθιος Κάπρος), με την θεά Άρτεμη και τις Δρυάδες νύμφες, τους μυθικούς Κενταύρους της Φολόης και τη μητέρα τους, Νεφέλη. Η ολική καταστροφή της Αρχαίας πόλης Λασιών ήλθε τον 6ο αιώνα (522), με το μεγάλο σεισμό που συγκλόνησε την Ηλεία και την Αχαΐα.

Στη Φραγκοκρατία φαίνεται πως πάνω στα ερείπια της αρχαίας πόλης κτίσθηκε ισχυρός φραγκικός πύργος.

• Η Λάμπεια ή Δίβρη

Για την Λαμπεία στην αρχαιότητα δεν έχουμε επαρκείς πληροφορίες, καθώς δεν σώζονται ιδιαίτερα αρχαιολογικά ευρήματα. Η γραπτή περιγραφή του Πausανία ωστόσο πως: «*Εν Λαμπεία είχε τας πηγάς ο ποταμός Ερύμανθος, ήν δε το όρος τούτο ιερόν του Πανός και μοίρα του όρους Ερυμάνθου*», καθώς και σημαντικότερα αρχαιολογικά ευρήματα σε όμορους Δήμους, καταμαρτυρούν ότι στην ευρύτερη περιοχή υπήρχαν αξιόλογοι οικισμοί οι οποίοι προκαλούσαν το ενδιαφέρον περιηγητών. Λόγω του δύσβατου της περιοχής και της ορεινής τοποθεσίας της, στη Λαμπεία δεν υπήρξε ποτέ έντονη παρουσία κατακτητών, συμπεριλαμβανομένων και των Τούρκων.

Μετά την απελευθέρωση από τους Τούρκους, η Λάμπεια αξιοποίησε στο έπακρο την ευνοϊκή θέση της καθώς και τη μικρή της απόσταση από μεγάλες πόλεις της Πελοποννήσου (Πάτρα, Πύργος, Τρίπολη) και εξελίχθηκε σε σημαντικό οικονομικό, εμπορικό και πολιτισμικό κέντρο για τα γύρω χωριά και την ευρύτερη

περιοχή. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι στη Δίβρη λειτούργησε το πρώτο σχολείο στην Ηλεία μετά την απελευθέρωση από τους Τούρκους το 1821.

Τη δεκαετία του '50 πολλοί κάτοικοί της μετανάστευσαν σε μεγάλες πόλεις (κυρίως στην Πάτρα και την Αθήνα), κατάσταση που συνεχίζεται ακόμα και στις μέρες μας.

Σήμερα οι χίλιοι περίπου μόνιμοι κάτοικοί της ασχολούνται κυρίως με το εμπόριο και την κτηνοτροφία. Το καλοκαίρι ωστόσο ο πληθυσμός αυξάνεται σημαντικά καθώς οι μετανάστες από τις γειτονικές μεγάλες πόλεις επιστρέφουν για μεγάλα διαστήματα.

• **Οροπέδιο Φολόη**

Το οροπέδιο Φολόη ονομάστηκε έτσι, γιατί εκεί ζούσε ο Κένταυρος Φόλος, πάνω σε μεγάλες απότομες χαράδρες, τις οποίες διασχίζουν από τη μια το Παλιοπόταμο με τα ρυάκια και τα πολλά πλατάνια, και από την άλλη το Κοκαλάκη ή Ομηρικός ποταμός Σελλήεις ή Πηνιακός Λάδωνας.

Λέγεται ότι εδώ ο Ηρακλής έριξε δίχτυ για να πιάσει τον Ερυμάνθιο Κάπρο. Ο περίπατος στο φαράγγι καθώς και στο δάσος ζωντανεύει τους μύθους για τους Κενταύρους

• **Αντρώνιο**

Οι κάτοικοι του Αντρωνίου προέρχονται κυρίως από την αρχαία πόλη Λασιών, όπου μετακινήθηκαν μετά την καταστροφή της στην θέση που είναι τώρα, καθώς και από κυνηγημένους Έλληνες αγωνιστές από Φράγκους, Βυζαντινούς και Τούρκους κατακτητές. Η σημερινή του θέση επιλέχθηκε, γιατί εκεί ήταν ένα φυσικό Οχυρό (Αντρο), από όπου πιθανότατα πήρε και το όνομά του.

Η συνεισφορά του χωριού στον Αγώνα του 1821 ήταν πολύ σημαντική. Το Αντρώνι γύρω στο 1940 και κατά τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια ήταν ένα από τα μεγαλύτερα χωριά της περιοχής με μεγάλη αφθονία σε σιτηρά, όταν οι γύρω περιοχές πεινούσαν.

Το χωριό είχε πολλούς τεχνίτες: μαραγκούς, χτίστες, σαμαράδες, βαρελάδες, καλανζήδες, χαλικάδες (γύφτους), αροτροποιούς, τσαγγαράδες, φραγκοράφτες. Είχε επίσης αγωγιάτες, γυρολόγους (με κρεμασμένη την βαντάκα), δραγάτες και καλλιτέχνες με κλαρίνα, βιολιά, κιθάρες και λαούτα. Κάθε σπίτι είχε και τον ξύλινο αργαλειό, στον οποίο εργάζονταν οι γυναίκες. Ξεχωριστή θέση κατείχε και η πρακτική ιατρική.

Μετά το 1960 άρχισε η μεγάλη μετανάστευση των κατοίκων προς το εξωτερικό (Αμερική, Αυστραλία, Καναδά) και αργότερα στην Ευρώπη (Γερμανία) και στις μεγάλες πόλεις της Ελλάδας (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα).

2. Αξιολόγηση

Η Ζώνη περιλαμβάνει, τρία (3) τοπία Εθνικής Αξίας και πέντε (5) τοπία Περιφερειακής Αξίας. (Βλ. Πίνακα στο σχετικό Παράρτημα)

3. Διαδρομές και μονοπάτια, σημαντικά σημεία αξιολογής θέας/ Σύνδεση με άλλα αξιόλογα τοπία

- Ο Ερύμανθος διακρίνεται για την εξαιρετική θέα και αποτελεί πόλο έλξης εναλλακτικού τουρισμού, πεζοπόρων και ορειβατών στα αρκετά δημοφιλή μονοπάτια του, καθώς και για τους λάτρεις των δύσκολων διαδρομών.
- Από τους πρόποδες του βουνού Ερύμανθος περνάει το μονοπάτι 31 το οποίο συνδέει την Πάτρα με την Αρχαία Ολυμπία. Για να το βρει κανείς θα πρέπει να πάει στο χωριό Μίχας ή στην Άνω Βλασία. Το μεγάλο δίκτυο μονοπατιών, επιτρέπει στους πεζοπόρους να επισκεφτούν πολλά μέρη στην περιοχή, πραγματοποιώντας μονοήμερες αλλά και πολυήμερες διασχίσεις
- Ο Ερύμανθος προτείνεται για όλες τις εποχές του χρόνου. Το χειμώνα λόγω της γεωγραφικής του θέσης δέχεται μεγάλες ποσότητες χιονιού, ενώ το καλοκαίρι οι πολλές πηγές που βρίσκονται διάσπαρτες στο βουνό δροσίζουν τους ορειβάτες.
- Ορεινά μονοπάτια οδηγούν από τη Λαμπεία στις κορυφές και τα δάση του Λάμπειου όρους, περιοχή που προσφέρεται για πεζοπορία και κυνήγι.
- Ποταμός Ερύμανθος: Εξαιρετική η διαδρομή καγιάκ ή και ράφτιγκ από Τριπόταμα μέχρι Βιδιάκι, αλλά και πιο κάτω, μέχρι την Ελαία.
- Οικισμός Λάμπεια ή Δίβρη με πανοραμική θέα.
- Η Κάπελη λέγεται και «μπαλκόνι της Ηλείας». Από τα ψηλότερα βουνά φαίνεται σαν μεγάλο αλώνι με ακτίνα δέκα χιλιομέτρων, ενώ από τα χαμηλότερα σαν δρεπάνι.
- Πολλοί αριθμημένοι δασικοί δρόμοι διασχίζουν την Κάπελη που προσφέρεται για ιππασία και ποδηλατοδρομία.
- Τα φαράγγια, του οροπεδίου της Φολόης, της Γκούρας, του Ερύμανθου και του Γούμερου είναι καταλληλα για περιήγηση και πεζοπορία.

4. Απειλές

- Το όρος Ερύμανθος, δέχεται έντονες ανθρωπογενείς πιέσεις, παράνομο κυνήγι κλπ.
- Δυστυχώς μεγάλα κομμάτια του δρυοδάσους της Φολόης κόπηκαν και εκχερσώθηκαν από καταπατητές για να γίνουν καλλιεργήσιμες εκτάσεις και για να εκμεταλλευτούν την ξυλεία.

5. Πολιτικές και Διαχειριστικά μέτρα - Κατευθύνσεις για ΓΠΣ, ΜΠΕ

- Ολοκλήρωση των έργων αποκατάστασης από τις πυρκαγιές με σκοπούς και κατευθύνσεις που αφορούν σε έναν ολοκληρωμένο σχεδιασμό που περιλαμβάνει όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και στοιχεία του τοπίου ως ολότητα
- Ανάδειξη των οικιστικών τοπίων των ορεινών οικισμών στο πλαίσιο της συγκράτησης για την προσαρμογή της διαχείρισης των δασών και διατήρηση της ποικιλότητας του τοπίου για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής όπως κ.α. Δίβρη, Αντρώνιο Κρυόβρυση κ.α.
- Προστασία και ανάδειξη όλων των αξιόλογων χαρακτηριστικών γνωρισμάτων - τοπίων και στοιχείων του, που συνθέτουν / διατάσσονται στο υψηλής ποικιλότητας τοπίου της ζώνης, όπως, το δρυοδάσος της Φολόης, το ελατοδάσος της Λαμπείας, οι πολλές πηγές του Πηνειού και τμήμα της διαδρομής του, το «φαράγγι Ακρώρειας», οι παραπόταμοι του Πηνειού, οι διελεύσεις των ποταμών Ερύμανθου και Ηλειακού Λάδωνα, η αρχαία πόλις Λασιώνα, το Μυκηναϊκό Νεκροταφείο των 50 θαλαμοειδών ταφών, οι ιστορικοί οικισμοί της περιοχής, όπως η Δίβρη, ο Αστράς, η Ορεινή, το Αντρώνι, η Κρυόβρυση, οι πολλοί αριθμημένοι δασικοί δρόμοι που διασχίζουν την Κάπελη και που προσφέρονται για ιππασία και ποδηλατοδρομία κ.α. Όλα αυτά συνηγορούν για την προστασία και αειφόρο διαχείριση του όλου τοπίου της ζώνης, στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης τοπιακής μελέτης.

H2. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΟΠΙΟΥ ΗΛΕΙΑΣ - ΑΧΑΪΑΣ

Η Παράκτια Ενότητα Τοπίου, δυτικά «ορίζεται» από τις αμμώδεις ακτές του Ιονίου πελάγους και ανατολικά «ορίζεται» με σχετικότητα από το κύριο οδικό δίκτυο. Αποτελεί ενιαία τοπιακή ενότητα με την δυτική Παράκτια Ζώνη τοπίου της ΠΕ Αχαΐας. Αποτελείται από 4 ζώνες τοπίου, τη Ζώνη του Κυπαρισσιακού κόλπου στον οποίο εκβάλλει ο ποταμός Αλφειός και ο ποταμός Νέδα, η οποία είναι ενταγμένη στις περιοχές του δικτύου Natura 2000, τη Ζώνη του Χελωνίτη κόλπου στον οποίο εκβάλλει ο ποταμός Πηνειός, σημαντικός τόπος ωτοκίας της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta*, τη ζώνη της χερσονήσου Κυλλήνης και τη ζώνη του Κυλληνιακού κόλπου, του οποίου οι χερσαίες, υδάτινες και θαλάσσιες περιοχές χαρακτηρίστηκαν ως Εθνικό Πάρκο «Υγροτόπων Κοτυχίου – Στροφιλιάς».

- Z1. ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΑΚΟΥ ΚΟΛΠΟΥ**
- Z2. ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΧΕΛΩΝΙΤΗ ΚΟΛΠΟΥ**
- Z3. ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ ΤΗΣ ΚΥΛΛΗΝΗΣ**
- Z4. ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΚΥΛΛΗΝΙΟΥ ΚΟΛΠΟΥ**

Z1. ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΑΚΟΥ ΚΟΛΠΟΥ

1. Τύποι τοπίων / Τοπία / Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά - περιγραφή

A) Η υλική διάσταση των Τύπων Τοπίου

A.1) Η αβιοτική και βιολογική υλικότητα του Τοπίου

Τα Παράκτια Τοπία

- **Το Τοπίο του Κυπαρισσιακού Κόλπου**

Ορίζεται από το ακρωτήριο του Κατάκολου στα βόρεια, όπου σχηματίζει έναν μικρότερο κόλπο και το ακρωτήριο του Κούνελου στα νότια.

Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του Κυπαρισσιακού κόλπου, σε ότι αφορά στη γεωμορφολογία του, αποτελούν το μεγάλο μέγεθος του ανοίγματος της ακτής του, που είναι χαμηλή και χαρακτηρίζεται από ομαλότητα χωρίς φυσικά λιμάνια, το αμμώδες υπόστρωμα, η κάλυψη του θαλάσσιου στρώματος με λεπτόκοκκη άμμο με διάσπαρτους ασβεστολιθικούς βράχους, ενώ κατά μήκος των ακτογραμμών υπάρχουν μεγάλες παραλίες με λεπτόκοκκη άμμο που χαρακτηρίζονται από εκτεταμένα αμμοθινικά συστήματα. Είναι η πλουσιότερη και πιο εκτεταμένη ζώνη των αμμοθινών στην Ελλάδα. Ο κόλπος είναι γενικά ρηχός. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα αποτελούν επίσης, τα σημαντικά ποτάμια που εκβάλλουν στον Κυπαρισσιακό κόλπο, ο Αλφειός και η Νέδα. Χαρακτηριστικά στοιχεία βλάστησης αποτελούν τα τμήματα με *Cymodocea nodosa* στα ρηχά μέρη, που ακολουθούνται από λιβάδια της *Posidonia oceanica*, με πολύ καλή ανάπτυξη.

Ο Κυπαρισσιακός κόλπος έχει σημαντική οικολογική αξία καθώς οι ακτές του αποτελούν τον δεύτερο μεγαλύτερο βιότοπο αναπαραγωγής της σπάνιας θαλάσσιας χελώνας καρέτα-καρέτα. Οι ακτές του φιλοξενούν τον δεύτερο μεγαλύτερο πληθυσμό της χελώνας στη Μεσόγειο. Το μεγαλύτερο ποσοστό των χελωνών που φωλιάζουν στον Κυπαρισσιακό, φωλιάζουν στο νότιο τμήμα του κόλπου μεταξύ της Κυπαρισσίας και των εκβολών της Νέδας.

Η παράκτια και η θαλάσσια ζώνη του Νότιου Κυπαρισσιακού Κόλπου εντάσσονται στις περιοχές του δικτύου Natura 2000, "Θίνες Κυπαρισσίας, παραλιακό δάσος Ζαχάρως, Λ. Καϊάφα, Στροφυλιά, Κακοβατος" και "Θαλάσσια Περιοχή Κόλπου Κυπαρισσίας" αντίστοιχα.

Αντίθετα το βόρειο τμήμα του κόλπου μεταξύ του Δέλτα του Αλφειού και του Κατακόλου αποτελεί το πιο υποβαθμισμένο τμήμα της παραλιακής ζώνης κυρίως λόγω πληθώρας αυθαιρέτων κτισμάτων και μάλιστα κακής ποιότητας, καταπατήσεων δημόσιων χώρων κ.α.

- **Το Δελταϊκό Τοπίο του Αλφειού ποταμού**

Το Δέλτα του ποταμού Αλφειού αποτελείται από μωσαϊκό διαφόρων τύπων υγροτόπων αλλά και χερσαίων τοποθεσιών με ποικιλία τύπων βλάστησης μικρής έκτασης, αφού η καλλιεργήσιμη επιφάνεια καλύπτει το μεγαλύτερο ποσοστό.

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της περιοχής του Δέλτα αποτελούν η περίεργη μορφή του -όπως διακρίνεται από την δορυφορική εικόνα, έχει μικρό στόμιο και λωρίδες άμμου μπροστά του, αποτέλεσμα των θαλάσσιων κυματισμών και παράκτιων ρευμάτων-, η πλατιά κοίτη του ποταμού με παρόχθια πυκνή χαμηλή βλάστηση και καλαμιές, αλλά και υψηλή από ασημοϊτίες, πλατάνια και σκλήθρα. Η πρόσβαση στο Δέλτα γίνεται είτε από τον παραποτάμιο χωματόδρομο, είτε από τον ευκολότερο αλλά μακρύτερο ασφαλτοστρωμένο δρόμο του κάμπου, που συνδέεται με την Ε.Ο. Στο Δέλτα του ποταμού η διάβρωση και απώλεια παραλίας λόγω της παρακράτησης των φερτών υλών του, εκτιμάται ότι ξεπερνά το 1,0 μέτρο ετησίως.

Τα Λιμναία Τοπία

- **Το Τοπίο της Λίμνης Καϊάφα και των Ιαματικών πηγών**

Στη Π.Ε. Ηλείας υπάρχουν 30 περίπου ιαματικές πηγές από τις οποίες αναγνωρισμένη στη τοπιακή αυτή ζώνη, είναι του Καϊάφα.

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της λίμνης του Καϊάφα αποτελούν το νησάκι της Αγίας Αικατερίνης που είναι στη μέση, το όνομά του οποίου προέρχεται από την ομώνυμη εκκλησία που βρίσκεται εκεί, τα βράχια του όρους Λαπίθα που ξεπροβάλουν κάθετα πάνω από τα νερά της λίμνης σχηματίζοντας την ανατολική όχθη της, καθώς και δύο σπήλαια που σχηματίζουν τα βράχια, τα οποία είναι γνωστά από την αρχαιότητα, τα σπήλαια Ανηδρίδες Νύμφες και Γεράνιο άντρο. Αυτό είναι το σημείο όπου οι πηγές αναδύονται από το βουνό. Το σπήλαιο των Ανηδρίδων Νυμφών έχει 200 μέτρα μήκος και το νερό αναβλύζει από το δάπεδο της, σε ορισμένες περιπτώσεις ζεστό, σε άλλες δροσερό, το μίγμα των οποίων σχηματίζουν την φυσική ιαματική πηγή. Το νερό θεωρείται ότι βοηθά στην θεραπεία πολλών παθήσεων. Είναι υδροθειοχλωριονατριούχο και συνιστάται για παθήσεις δέρματος, ήπατος και νεφρών. Οι εγκαταστάσεις των Λουτρών Καϊάφα είναι χτισμένες πάνω στο νησάκι της λίμνης Αγίας Αικατερίνης, που συνδέεται με τη στεριά με τεχνητή γέφυρα.

Η λίμνη σχηματίστηκε μετά από εκτεταμένους σεισμούς τον 6ο μ.Χ. αιώνα. Επίσης στο σχηματισμό της λίμνης επέδρασε ο ποταμός Αλφειός μαζί με την δράση της θάλασσας.

Η λίμνη καλύπτει περίπου 400 στρέμματα. Έχει 3 χιλιόμετρα μήκος, 500-600 μ πλάτος και έχει πάνω από 2 μέτρα βάθος. Διαθέτει σημαντική, λιμναία πανίδα, ψάρια, χέλια, φίδια, χελώνες και αποτελεί τόπο διαμονής πολλών ειδών αποδημητικών πτηνών το χειμώνα.

Στη σύνθεση του τοπίου περιλαμβάνεται επίσης το δάσος της Στροφυλιάς που είναι ανάμεσα στη λίμνη και τη θάλασσα.

Στις εκβολές του ποταμού Αλφειού υπήρχαν οι λίμνες της Μουριάς και της Αγουλινίτσας οι οποίες αποξηράνθηκαν και τα εδάφη τους αποδόθηκαν στην καλλιέργεια.

Αγροτικά Τοπία

• Το παράκτιο αγροτικό καλλιεργημένο τοπίο

Το αγροτικά καλλιεργημένο τοπίο της περιοχής, αποτελεί συνέχεια του αγροτικού τοπίου της πεδιάδας της Ηλείας, με τις ονομασίες στη συγκεκριμένη ζώνη, πεδιάδα Πύργου - Ζαχάρως και συμπληρώνεται με το καλλιεργημένο αγροτικό τοπίο στο δέλτα του ποταμού Αλφειού και στις προσχώσεις του, που δημιούργησαν τον εύφορο Επιταλιώτικο κάμπο, εμφανίζοντας σχεδόν τα ίδια δομικά χαρακτηριστικά και τα ίδια είδη καλλιεργειών.

Δασικά Τοπία

• Το Τοπίο του παραλιακού δάσους της Στροφυλιάς (Ζαχάρως)

Χαρακτηριστικό γνώρισμα του πευκοδάσους της Στροφυλιάς, αποτελεί η μορφή και το μέγεθός, του βάσει των οποίων του αποδίδεται και η μοναδικότητα. Η βλάστηση του αποτελείται από *Pinus halepensis* και *P. pinea*. Σημαντικό τμήμα της περιοχής καλύπτουν συστάδες με *Platanus orientalis* και *Ceratonia siliqua*, καθώς και θάμνοι. Βρίσκεται στη παράκτια ζώνη που περιλαμβάνει τη λίμνη Καϊάφα, τις αμμοθίνες που εκτείνονται μεταξύ της αποξηραμένης λίμνης Αγουλινίτσας και του χωριού Κακκόβατος, τον λόφο Ελληνικό (ή Σταυρός), τον αρχαιολογικό χώρο της περιοχής του Καϊάφα, τα σπήλαια των Ανυγρίδων Νυμφών και τις ιαματικές πηγές του Καϊάφα. Πίσω από το δάσος της Στροφυλιάς βρίσκεται η λίμνη Καϊάφα που συνδέεται με τη θάλασσα μέσω ενός καναλιού. Η περιοχή αποτελεί πολύ σημαντικό οικοσύστημα, με πλούσια βλάστηση και πανίδα, λόγω του συνδυασμού παράκτιου δάσους, αμμοθινών και λίμνης.

ΔΑΣΟΣ ΖΑΧΑΡΩΣ, ΛΙΜΝΗ ΚΑΪΑΦΑ

Φυσικοί σχηματισμοί

• Οι αμμοθίνες

Στην παραλία του Καϊάφα, οι παράκτιες αμμοθίνες που υπάρχουν σχηματίζουν δύο παράλληλες ζώνες. Στην πρώτη απαντά η φυτοκοινωνία *Agropyretum mediterraneum*, ενώ στη δεύτερη υπάρχουν σταθερές αμμοθίνες με κυρίαρχα είδη την *Euphorbia terracina* και τη *Silene nicaensis*. Στην παραλία αναπτύσσονται αμμοθίνες με κυρίαρχη τη φυτοκοινωνία *Ammophila arenariae*. Πίσω από αυτές τις αμμοθίνες αναπτύσσονται και πάλι σταθερές αμμοθίνες.

Στην παραλία, μεταξύ της περιοχής του Καϊάφα και της Ζαχάρως, οι αναπτυσσόμενες αμμοθίνες είναι σε καλή κατάσταση.

A.2) Η κοινωνική υλικότητα του Τοπίου

Ανθρωπογενή στοιχεία

Οικιστικά Τοπία

Λόγω του αμμώδους εδάφους των ακτών δεν υπάρχουν πολλοί οικισμοί χτισμένοι στις ακτές του. Ο μόνος μεγάλος οικισμός που είναι χτισμένος στις ακτές του κόλπου είναι η Κυπαρισσία, στην οποία οφείλει και το όνομά του. Οι μεγαλύτεροι οικισμοί που είναι χτισμένοι σε μικρή απόσταση από τις ακτές του, είναι ο Πύργος (απέχει 3 χιλιόμετρα από τις ακτές) και η Ζαχάρω (απέχει 2 χιλιόμετρα).

Στην περιοχή λειτουργεί ο Περιβαλλοντικός Σταθμός Αγιαννάκη για την ενημέρωση του κοινού και ειδικά των μαθητών.

- **Το Τοπίο της πόλης Πύργος**

Χαρακτηριστικό γνώρισμα της πόλης αποτελεί το ότι είναι χτισμένη πάνω σε επτά λοφίσκους. Αποτελεί το διοικητικό και εμπορικό κέντρο της ευρύτερης περιοχής. Το επίνειο του είναι το Κατάκολο. Η πόλη του Πύργου είναι χτισμένη στο νοτιοδυτικό τμήμα του Νομού Ηλείας σε υψόμετρο δεκατριών μέτρων. Στον ίδιο χώρο που βρίσκεται ο Πύργος σήμερα, τοποθετείται η Αρχαία πόλη Δυσπόντιο. Στα περίχωρα του Πύργου ήταν η αρχαία πόλη Λέτρινα, απ' όπου είχε πάρει και την ονομασία του σαν Δήμος Λετρίνων μέχρι την Δεκαετία του 1980. Η ονομασία της πόλης προέρχεται από τον πύργο που είχε κατασκευάσει το 1512, στην θέση του Επαρχείου ο Μπέης της ευρύτερης περιοχής Γεώργιος Τσερνωτάς.

- **Το Τοπίο του οικισμού Επιτάλιο**

Το Επιτάλιο είναι ένας μικρός οικισμός με χαρακτηριστικά γνωρίσματα, τη θέση του μέσα σε ένα σπάνιο και θαυμάσιο σε σύνθεση περιβάλλον, τον καταπράσινο λόφο της Ντάρντιζας, βορειοανατολικά του Επιταλίου, με τον οικισμό να προσαρμόζεται σε τμήματα των υπωρειών του. Νοτιοδυτικά εκτείνεται μια απέραντη αμμώδης παραλία με θίνες, μήκους 8.300 μ. και μέσου πλάτους 45 μ.

Βρίσκεται κοντά στον Πύργο και σε απόσταση 7 χιλιομέτρων από αυτόν. Μέχρι το 1927 ονομαζόταν Αγουλινίτσα, οπότε μετονομάστηκε σε Επιτάλιο από το όνομα της αρχαίας πόλης που βρισκόταν στην περιοχή

Στην παραλία Επιταλίου, ολοκληρώθηκε η διαδικασία κατεδάφισης των δεκαπέντε κτισμάτων, τα οποία είχαν κριθεί επικινδύνως ετοιμόρροπα και αποκαταστάθηκε στο σύνολό της και παραδόθηκε στην ελεύθερη χρήση των Πολιτών, μια παραλία μοναδικού κάλλους. Σήμερα λούονται και πάλι οι κάτοικοι, ξαναγύρισαν τα παιδιά και μαζί επέστρεψαν και μικρά χελωνάκια καρέτα-καρέτα, που είχαν εδώ και χρόνια εξαφανισθεί.

- **Το Τοπίο του οικισμού Ζαχάρω**

Χαρακτηριστικό γνώρισμα του οικισμού αποτελεί ο διαχωρισμός του σε δυο τμήματα: το ένα εκτείνεται σε πεδινή περιοχή, ενώ το άλλο απλώνεται στην πλαγιά ενός χαμηλού λόφου. Στην κορυφή λόφου βρίσκεται η εκκλησία του Αγίου Σπυριδωνος.

Ο οικισμός της Ζαχάρως απέχει από την παραλία δύο χιλιόμετρα.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα της αποτελεί και ο περιβάλλον χώρος της. Είναι πλαισιωμένη με αμμόλοφους από πεύκα και ελαιόδεντρα, που φτάνουν μέχρι την τεράστια παραλία με την λευκή άμμο.

Η παραλία της Ζαχάρως είναι η από τις μεγαλύτερες της Ευρώπης. Το μήκος της ξεπερνάει τα 60 χλμ.

Τον Αύγουστο 2007 η Ζαχάρω επλήγη από φοβερές πυρκαγιές, με αρκετές ανθρώπινες απώλειες και ανυπολόγιστες ζημιές σε σπίτια και περιουσίες.

- **Το Τοπίο του οικισμού Κατάκολο**

Το Κατάκολο είναι λιμάνι, επίνειο του Πύργου και τοπικό τουριστικό κέντρο. Η παραλία πίσω από το λιμάνι του Κατάκολου αναβαθμίστηκε σχετικά πρόσφατα με σειρά παρεμβάσεων που έγιναν από το λιμενικό ταμείο.

Αρχαιολογικά Τοπία

- **Αρχαία πόλη (Φεία) - Ποντικόκαστρο**

Μεταξύ του ακρωτηρίου Αγ. Ανδρέα Κατάκολου και της νησίδας Τηγάνι, (στη μεταξύ τους θαλάσσια ζώνη), βρίσκονται κατακρημνισμένα ερείπια αρχαίας πόλης (Φεία). Στη θέση της ακρόπολης της Φείας σώζεται το θαυμάσιο διατηρημένο βυζαντινό κάστρο, γνωστό ως Ποντικόκαστρο (Μπωβουάρ).

Υπάρχει όμως κίνδυνος καταστροφής των αρχαίων της περιοχής.

- **Αρχαιολογικός χώρος του Κακοβάτου**

Αποτελεί μια σημαντική μυκηναϊκή θέση καθώς εκεί ανεσκάφησαν τρεις θολωτοί τάφοι και ένας οχυρωμένος οικισμός, 4 χλμ. βορειοανατολικά της σημερινής ομώνυμης κοινότητας. Ο W. Doerpfeld το 1907 έφερε στην επιφάνεια λείψανα ακρόπολης και πόλης Μυκηναϊκής Εποχής, καθώς και θολωτών τάφων Ύστερης Εποχής. Βρέθηκαν αμφορείς μεγάλων διαστάσεων με διακόσμηση, με θέματα από το θαλάσσιο ή φυτικό κόσμο (αργοναύτες, χταπόδια, άνθη παπύρου, φύλλα κισσού), επηρεασμένοι από την μινωική Κρήτη. Επίσης χάλκινα ξίφη, χτένια και δισκάρια από ελεφαντόδοντο, χρυσά αντικείμενα, λίθινα αγγεία, καθώς ψήφοι από κεχριμπάρι που εισαγόταν από την μακρινή Βαλτική.

Ο οικισμός ήταν οχυρωμένος με ισχυρό τείχος.

- **Το αρχαίο Λέπρεο**

Η ακρόπολη του αρχαίου Λεπρέου είναι μια από τις πιο εντυπωσιακές της δυτικής Πελοποννήσου και οι ανασκαφές (1853-1940) έφεραν στο φως ευρήματα και μαρτυρίες μέχρι και τους κλασσικούς, ελληνιστικούς και ρωμαϊκούς χρόνους. Ο χώρος του αρχαίου Λεπρέου ήταν κατοικημένος από την νεολιθική εποχή (6000-2700 π.Χ.). Η μεγάλη ακμή εντοπίζεται την περίοδο μετά το 1900 π.Χ. Το Λέπρεο ήταν μέρος της Αχαϊκής συμπολιτείας. Τα ευρήματα των ανασκαφών στο χώρο του ναού της Δήμητρας είναι εντυπωσιακά.

- **Αρχαίο θέατρο Πλατιάνας**

Το θέατρο της Πλατιάνας είναι χτισμένο στην ανατολική απόληξη του όρους Λαπίθα, στα νότια της ομώνυμης κοινότητας του Δήμου Κρεστένων - Ανδρίτσαινας.

Το θέατρο χρονολογείται σε δύο φάσεις. Το κοίλο χρονολογείται στον 4ο αι. π.Χ, ενώ το σκηνικό οικοδόμημα χρονολογείται στο 245 π.Χ. Το θέατρο, παρουσιάζει την τριμερή χαρακτηριστική διάρθρωση των ελληνιστικών θεάτρων: κοίλο, ορχήστρα και σκηνικό οικοδόμημα.

Σήμερα διατηρείται μόνο τμήμα της σκηνής και του κοίλου, ενώ σε καλή κατάσταση σώζεται ο αρχαίος αναλημματικός τοίχος του θεάτρου και στην αρχική θέση του ένας θρόνος από τις προεδρίες. Το σωζόμενο

κοίλο έχει διάμετρο 34,5μ. Το μνημείο παρουσιάζει σήμερα τη μορφή μεγάλου ερειπιώνα. Αποτελεί το δεύτερο σωζόμενο μνημείο της συγκεκριμένης κατηγορίας στη Π.Ε. Ηλείας, μετά από το θέατρο της αρχαίας Ήλιδας. (Αρχαίο θέατρο Πλατιάνας: Ζαχαρούλα Λεβεντούρη Αρχαιολόγος Ζ' ΕΠΚΑ)

• **Η Ακρόπολη της αρχαίας Σάμης**

Τα ερείπια του τείχους της αρχαίας ακροπόλεως βρίσκονται στο όρος Λάπιθα που υψώνεται πάνω από την λίμνη Καϊάφα. Ο Όμηρος έχει κάνει αναφορές για αυτή την ακρόπολη, η ιστορία της όμως χάνεται στα βάθη των αιώνων. Μπορεί ο επισκέπτης να περπατήσει ανάμεσα στα αρχαία ερείπια και να απολαύσει το πανέμορφο τοπίο

Οι Επιταλιώτες πάντα θεωρούσαν τον Αλφειό και το Δέλτα του, σαν το δικό τους ποτάμι, γι' αυτό τον καθιέρωσαν σαν κυρίαρχη μορφή και στην σφραγίδα του Δήμου Βώλακος.

Β) Στοιχεία της άυλης διάστασης του Τοπίου

α) Ασχολίες

Οι κάτοικοι στην πλειονότητα τους ασχολούνται με τη γεωργία και την κτηνοτροφία, καθώς και με τον Τουρισμό. Κυριότερες καλλιέργειες: ελιές, τομάτα, καλαμπόκι, βαμβάκι.

β) Συλλογικότητες, πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες εκδηλώσεις, έθιμα

- Το καρναβάλι των Απόκρεω στη Ζαχάρω κάθε χρόνο. Η πανήγυρης του Προφήτη Ηλία στις 20 Ιουλίου στη Ζαχάρω.
- Διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις γίνονται κύρια κατά την θερινή περίοδο, όπως θεατρικές παραστάσεις κλπ.
- Αναβίωσε το έθιμο των ιππποδρομιών στο Επιτάλιο Πύργου κοντά στο αεροδρόμιο με έπαθλο την κουλούρα, τιμώντας με αυτόν τον τρόπο τον Άγιο Γεώργιο. Στις κούρσες συμμετείχαν πάνω από 30 άλογα.
- Οι ιαματικές πηγές του Καϊάφα προσελκύουν πολλούς επισκέπτες όλο τον χρόνο και αποτελούν σημαντική πηγή τουρισμού στην περιοχή.
- Στη λίμνη Καϊάφα εκτός από τα ιαματικά λουτρά, ο επισκέπτης μπορεί να ασχοληθεί με θαλάσσια sports και θαλάσσιο σκι. Εδώ υπάρχουν οι εγκαταστάσεις για την εξάσκηση της Ελληνική ομάδας θαλάσσιου σκι, χωρίς να διαταράσσεται το οικοσύστημα.

γ) Αρχαιότητα και μυθολογία, ιστορία και ιστορικότητα

• **Το Δέλτα του Αλφειού**

Πριν το 1965 αποτελούσε τον φόβο και τρόμο για τους Επιταλιώτες με τις συχνές καταστροφικές πλημμύρες του κατά τους χειμωνιάτικους και τους πρώτους ανοιξιάτικους μήνες. Εκείνη την εποχή, λίμνη και ποτάμι, συχνά στις έντονες βροχοπτώσεις, ενώνονταν σε ενιαία υδάτινη επιφάνεια, εξαφανίζοντας για μικρό διάστημα τον Επιταλιώτικο κάμπο, με καταστροφικές συνέπειες στις καλλιέργειες και κατασκευές. Η θετική όψη των πλημμυρών, ήταν ο συνεχής εμπλουτισμός των κατακλιζόμενων εδαφών, που τα καθιστούσε ιδιαίτερα εύφορα. Έτσι από το «αλφάνω» = αποφέρω κέρδη, πλουτοδοτώ, προέρχεται πιθανότατα και το Αλφειός (κατά άλλους από την θεραπεία του «αλφού»=λεύκη, δερματική ασθένεια).

Πριν την υλοποίηση των έργων, ο Αλφειός εναπόθετε στις εκβολές του κάθε χρόνο 2,5 εκατομ. κυβικά φερτών στερεών, δημιουργώντας συνεχώς εκτεταμένες προσχώσεις. Είναι οι προσχώσεις του ποταμού που μετέφεραν μέσα από χιλιάδες χρόνια, τις αρχαίες εκβολές του από τον Αϊ Γιώργη του Επιταλίου, 4 χιλιόμετρα περίπου νοτιοδυτικά. Με αυτές τις προσχώσεις του σκέπασε, φύλαξε και διέσωσε μέχρι τον προηγούμενο αιώνα τις αρχαιότητες της Αρχαίας Ολυμπίας και του Αρχαίου Επιταλίου.

• **Πύργος Ηλείας**

Από ιστορικής πλευράς ο Πύργος πρωτοεμφανίστηκε τον 17ο αιώνα και ιδρυτής του θεωρείται ο Γεώργιος Τσερνωτάς. Κατά τη διάρκεια της επανάστασης του 1821 ο Πύργος διαδραμάτισε σπουδαίο ρόλο χάρη στη συμβολή των κατοίκων του στον εθνικό αγώνα. Ήταν μάλιστα η πρώτη ελληνική πόλη που καταστράφηκε από τους Τούρκους. Γνώρισε ιδιαίτερη ανάπτυξη την εποχή της σταφίδας (19ος αιώνας - 1930) εξαιτίας της γεωγραφικής του θέσεως και εξελίχθηκε σε σταυροδρόμι του εμπορίου της σταφίδας. Οι κάτοικοι συμμετείχαν στον αγώνα για το Σταφιδικό ζήτημα. Παρουσίασε σημαντική πνευματική ανάπτυξη.

• **Το αρχαίο Επιτάλιο**

Η αρχαία πόλη του Επιταλίου βρίσκεται ΒΔ του σημερινού ομώνυμου χωριού κοντά στις εκβολές του Αλφειού ποταμού. Ο Αλφειός την προστάτευσε με τις προσχώσεις του για εκατοντάδες χρόνια.

Οι συστηματικές ανασκαφές έφεραν στο φως στοιχεία που αποδεικνύουν ότι η περιοχή έχει κατοικηθεί από τα Μυκηναϊκά χρόνια. Ένα Μυκηναϊκό σπήλι έχει αποκαλυφθεί στο ανατολικό αρχαίο Επιτάλιο, ενώ οι τάφοι, που κατά πάσα πιθανότητα ανήκουν στο νεκροταφείο του Θρύου, ανακαλύφθηκαν στους γύρω λόφους. Επιπλέον, στοιχεία της ρωμαϊκής παρουσίας έχουν ανακαλυφθεί, όπως μια miliarium (μυλιόπετρα), ένας δείκτης της απόστασης από τη Ρώμη, ρωμαϊκά λουτρά, εργαστήρια, ένα δημόσιο κτίριο και πολλά θεμέλια των σπιτιών που ανήκουν σε ρωμαϊκούς και ελληνιστικούς χρόνους.

• **Το θέρετρο των Ολύμπιων Θεών**

Τα ιαματικά λουτρά του Καϊάφα είναι δημοφιλή από την αρχαιότητα. Σύμφωνα με τη μυθολογία, η περιοχή της Ζαχάρως ήταν το θέρετρο των Ολύμπιων Θεών. Το σπήλαιο των Νυμφών Ανιγρίδων από όπου

πηγάζουν τα ζεστά νερά των λουτρών, είναι ο τόπος, όπου σύμφωνα με την μυθολογία γεννήθηκε ο Δάρδανος, πρόγονος των Τρώων. Τα νερά ήταν γνωστά για τις θεραπευτικές τους ιδιότητες, από τα αρχαία χρόνια. Την ιαματική τους ιδιότητα οι αρχαίοι την απέδωσαν στις νύμφες που κατοικούσαν στα δάση της περιοχής, για αυτό και τα είχαν στολίσει με ναούς και ιερά μνημεία προς τιμή τους.

2. Αξιολόγηση

Η ζώνη περιλαμβάνει τέσσερα (4) τοπία Εθνικής Αξίας και πέντε (5) τοπία Περιφερειακής Αξίας. (Βλ. Πίνακα στο σχετικό Παράρτημα)

3. Διαδρομές και μονοπάτια, σημαντικά σημεία αξιολογής θέας/ Σύνδεση με άλλα αξιόλογα τοπία

- Από το όρος Λάπιθας που υψώνεται πάνω από την λίμνη Καϊάφα η πανοραμική θέα, στα γαλάζια νερά της θάλασσας είναι πραγματικά μαγευτική.
- Κάθε χρόνο τον Αύγουστο, τοπικοί φορείς και φυσιολατρικοί όμιλοι οργανώνουν διήμερη πεζοπορία στην κοίτη της Νέδας.

4. Απειλές

• Αλφειός

Οι ανθρώπινες δραστηριότητες ασκούνται με έντονο βαθμό και περιλαμβάνουν κυρίως την ύπαρξη του φράγματος του Αλφειού, με συνέπειες τη μείωση και τη διακοπή της ιζηματογένεσης και τη μετατόπιση της παραποτάμιας βλάστησης από την περιοχή των εκβολών προς την περιοχή του φράγματος.

Ο Αλφειός σήμερα διαθέτει σημαντικά μειωμένο όγκο νερού και ελάχιστη στερεοπαροχή. Αποτέλεσμα είναι η σημερινή διάβρωση της παραλίας, αισθητή σε όλους από την καταστροφή τα τελευταία χρόνια των πλησιέστερων προς τον αιγιαλό κτισμάτων.

Η αμμοληψία και η χαλικοληψία διενεργείται σε όλη την έκταση της κοίτης του ποταμού, με αποτέλεσμα τη μείωση της παραποτάμιας και λοιπής υδρόβιας βλάστησης, τη διάβρωση και τον υποβιβασμό του υδροφόρου ορίζοντα. Οι εκχερσώσεις και οι πυρκαγιές συμβάλλουν στη μείωση της φυσικής βλάστησης και στην υποβάθμιση της σωστής λειτουργίας του Δέλτα. Η αυθαίρετη δόμηση (με εκρηκτικές διαστάσεις τα τελευταία χρόνια), κυρίως στην περιοχή των αμμοθινών, έχει επιφέρει τη διάσπαση των αμμόφιλων φυτοκοινωνιών και η βλάστηση η οποία αποτελεί την αρχή της διαδοχής της προς το εσωτερικό του Δέλτα δεν επιτελεί τον ρόλο της.

Τα αστικά και βιομηχανικά- βιοτεχνικά λύματα καθώς και η γεωργική ρύπανση από την χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων που δέχεται ο ποταμός, όπως αναφέρθηκε και στην ζώνη τοπίου «**ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΣ ΗΛΙΔΑΣ ΚΑΙ ΠΟΤΑΜΩΝ ΠΗΝΕΙΟΥ ΚΑΙ ΑΛΦΕΙΟΥ**», καταλήγουν στο Δέλτα του ποταμού με καταστροφικά αποτελέσματα. Ο δημιουργούμενος ευτροφισμός προκαλεί υπερβολική ανάπτυξη φυτοπλαγκτού, ανατρέπει το οικοσύστημα και εξαφανίζει τα ψάρια. Στα πιο πάνω προβλήματα πρέπει να προστεθεί και η καλλιέργεια και βοσκή στα παραποτάμια εδάφη μεταξύ αναχωμάτων και κοίτης του ποταμού.

Ένας βιότοπος, ο μοναδικός πλέον στην περιοχή βρίσκεται σε κίνδυνο και χρήζει ιδιαίτερης προστασίας και φροντίδας.

• Το αρχαίο Επιτάλιο

Ο αρχαιολογικός χώρος του Επιταλίου με ευρήματα οκτώ αιώνων πέραν της περιφράξης που έγινε παραμένει απαξιωμένος και άγνωστος. Ο χώρος έχει τραγικές ελλείψεις.

• Το βόρειο τμήμα του Κυπαρισσιακού κόλπου

Το βόρειο τμήμα του κόλπου μεταξύ του Δέλτα του Αλφειού και του Κατακόλου αποτελεί το πιο υποβαθμισμένο τμήμα της παραλιακής ζώνης κυρίως λόγω πληθώρας αυθαιρέτων κτισμάτων και μάλιστα κακής ποιότητας, καταπατήσεων δημόσιων χώρων και σχετικών ακόμα πιέσεων.

5. Πολιτικές και Διαχειριστικά μέτρα - Κατευθύνσεις για ΓΠΣ, ΜΠΕ

- Ολοκλήρωση των έργων αποκατάστασης από τις πυρκαγιές με σκοπούς και κατευθύνσεις που αφορούν σε έναν ολοκληρωμένο σχεδιασμό που περιλαμβάνει όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και στοιχεία του τοπίου ως ολότητα.
- Στο Σχέδιο Διαχείρισης για την παράκτια και θαλάσσια ζώνη του Νότιου Κυπαρισσιακού Κόλπου (του δικτύου Natura 2000, "Θίνες Κυπαρισσίας, παραλιακό δάσος Ζαχάρως, λ. Καϊάφα, Στροφυλιά, Κακόβατος" και "Θαλάσσια Περιοχή Κόλπου Κυπαρισσίας") ως εργαλείο σχεδιασμού στο πλαίσιο των γενικών όρων που διέπουν το προστατευόμενο αντικείμενο (δάσος, Θίνες) οι σκοποί και οι κατευθύνσεις πρέπει να αφορούν σε ένα ολοκληρωμένο σχεδιασμό που θα περιλαμβάνει όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και στοιχεία του τοπίου ως ολότητα.
- Ενημέρωση των πολιτών για την εγγενή αξία και τις «υπηρεσίες» του τοπίου.
- Διατήρηση του αγροτικού τοπίου, τόσο ποιοτικά όσο και εκτατικά και σε συνάρτηση με τις κατευθύνσεις για το συνολικό Αγροτικό τοπίο της πεδιάδας της Ηλείας.

- Αναβάθμιση του αστικού τοπίου, της πόλης Πύργος και των οικισμών Επιτάλιο, Ζαχάρω, Κατάκολο με διατήρηση και ανάδειξη των αξιολογών χαρακτηριστικών γνωρισμάτων και στοιχείων τους και της περιβάλλουσας υπαίθρου.
- Η προστασία και διατήρηση των ευαίσθητων παράκτιων τοπίων, και των Δέλτα των ποταμών Αλφειού, Νέδα συμπεριλαμβανομένων, λόγω της υψηλής οικολογικής αλλά και αισθητικής τους αξίας και της εξ αυτών των λόγων υψηλής ελκυστικότητάς τους, αλλά και του υψηλού ανταγωνισμού των χρήσεων γης, πρέπει να υλοποιείται στο πλαίσιο της «Ολοκληρωμένης Διαχείριση Παράκτιου Χώρου». Στο πλαίσιο αυτό προτείνεται διερευνητική μελέτη της αναγκαιότητας συνέχισης των άμμο-χαλικοληψιών στη κοίτη του Αλφειού ποταμού.
- Οι κατευθύνσεις για την ανάδειξη των αρχαιολογικών χώρων περιλαμβάνεται στο ενιαίο πρόγραμμα που αναφέρεται στη τοπική ζώνη «Αρχαιοτήτων Ήλιδας – Ολυμπίας Επικούρειου Απόλλωνα και ποταμών Αλφειού, Νέδα, Πηνειού».
- Ανάδειξη του τοπίου της λίμνης Καϊάφα και των ιαματικών πηγών καθώς και των σπηλαίων Ανηδρίδες, Νύμφες και Γεράνιο άντρο.

Z2 . ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΧΕΛΩΝΙΤΗ ΚΟΛΠΟΥ

1.Τύποι τοπίων / Τοπία / Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά - περιγραφή

A) Η υλική διάσταση των Τύπων Τοπίου

A.1) Η αβιοτική και βιολογική υλικότητα του Τοπίου

Παράκτια Τοπία

• Το Τοπίο του Χελωνίτη Κόλπου

Χαρακτηριστικό γνώρισμα του Χελωνίτη ή Χελωνάτα κόλπου, είναι ότι αποτελεί σημαντικό τόπο ωοτοκίας της θαλάσσιας χελώνας Caretta Caretta. Χαρακτηριστικά γεωμορφολογικά του γνωρίσματα αποτελούν, το μικρό βάθος του, η θέση του μεταξύ των ακρωτηρίων Χελωνίτης στη χερσόνησο της Κυλλήνης και Ιχθύς στη Χερσόνησο του Κατακόλου.

Ο κόλπος με τις αμμώδεις ακτές και τις αμμοθίνες ήταν γνωστός από την αρχαιότητα ως ενδιαίτημα της θαλάσσιας χελώνας, γι αυτό και πήρε από αυτήν το όνομά του. Κατά μήκος των χαμηλών και αμμωδών ακτών του Ιονίου σχηματίζονται δημοφιλείς παραλίες. Έχουν ιδιαίτερα αναπτυχθεί τουριστικά οι ακτές από Κατάκολο μέχρι Δουνέικα.

Παράλια Τοπία

• Παραλία Κουρούτας

Χαρακτηριστικά της γνωρίσματα αποτελούν, η μικρή απόσταση από την Αμαλιάδα καθώς και από τον οικισμό Παλούκι όπου και υπάρχει μικρό λιμάνι, με δυνατότητα εξυπηρέτησης σκαφών και δυο campings, καθώς και ο ποδηλατόδρομος που συνδέει τη παραλία Κουρούτας με τον οικισμό Παλούκι.

• Παραλία Αγ. Ανδρέα

Η παραλία του Αγ. Ανδρέα βρίσκεται δυτικά του Πύργου. Χαρακτηριστικά της γνωρίσματα το μικρό μέγεθος και η θέα του ηλιοβασιλέματος, καθώς και τα εύκολα προσεγγίσιμα νησάκια Κόρακας και Τηγάνι.

Άλλα χαρακτηριστικά στοιχεία της, τα βραχάκια και τα δέντρα. Πρόκειται για μια πολύ καθαρή αμμώδη παραλία που ενδείκνυται και για καταδύσεις, με συνεχή αυξανόμενη τουριστική κίνηση.

• Παραλία Λεβεντοχωρίου

Η μικρή και η μεγάλη παραλία του Λεβεντοχωρίου χαρακτηρίζονται από τη σκούρα χοντρή άμμο και τα βράχια που την περιβάλλουν.

• Παραλία Σκαφιδιάς

Χαρακτηριστικά της, η άμμος και τα καθαρά και νερά, με κατάφυτη περιοχή πίσω από την παραλία. Η πρόσβαση στην παραλία γίνεται μέσα από ξενοδοχειακό συγκρότημα που βρίσκεται εκεί (ελεύθερη είσοδος για το κοινό), και από μικρότερους δρόμους στη βόρεια πλευρά της ακτής, που είναι ελεύθερη. Η παραλία προσφέρεται για θαλάσσια σπορ.

Δελταϊκά Τοπία

• Το Δελταϊκό Τοπίο του Ηλειακού Πηνειού ποταμού

Οι εκβολές του Πηνειού που λέγονται και "Μπούκα Παλαιοχωρίου" είναι στον Χελωνίτη κόλπο βορειοδυτικά της Γαστούνης. Στην αρχαιότητα οι εκβολές του ήταν στον κόλπο της Κυλλήνης.

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα του δελταϊκού τοπίου του Πηνειού της Ηλείας αποτελούν η μεγάλη έκταση του και το ότι έχει σχηματισθεί από φυσικές διεργασίες, αποτελώντας κατά αυτό τον τρόπο ένα φυσικό υδροβιότοπο σπουδαίας οικολογικής αξίας για την οποία προστατεύεται από το διεθνή πρόγραμμα "Φύση 2000". Οι αμμώδεις παραλίες του σε συνδυασμό με τα ισχυρά θαλάσσια ρεύματα και τους ανέμους, δημιουργούν αμμοθίνες. Στο Δέλτα υπάρχει τεχνητό δάσος που δημιουργήθηκε από την τοπική κοινότητα την δεκαετία του 50.

Τμήμα του Δέλτα αποτελούν οι καθαρές παραλίες, το Παλούκι που έχει κι αλιευτικό καταφύγιο, ο Αγ. Ηλίας, η Αγ. Μαρίνα, και οι παραλίες Σκαφιδιά, Λεβεντοχώρι.

Αγροτικά Τοπία

• **Αγροτικά καλλιεργημένα Τοπία**

Το αγροτικό καλλιεργημένο τοπίο με την ονομασία πεδιάδα της Αμαλιάδας αποτελεί συνέχεια του αγροτικού τοπίου της πεδιάδας της Ηλείας στη συγκεκριμένη ζώνη, εμφανίζοντας σχεδόν τα ίδια δομικά χαρακτηριστικά και τα ίδια είδη καλλιεργειών.

A.2) Η κοινωνική υλικότητα του Τοπίου

Ανθρωπογενή στοιχεία

Οικιστικά Τοπία

• **Το Τοπίο της πόλης Αμαλιάδα**

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της πόλης της Αμαλιάδας αποτελούν η επίπεδη γεωμορφολογία της, το ρυμοτομικό της σχέδιο και το μεγάλο ποσοστό των νεόδμητων κατοικιών, λόγω της αντικατάστασης των παλιών που είχαν υποστεί ζημιές από τους σεισμούς. Οι αναπλάσεις των τελευταίων ετών έχουν αλλάξει το ιστορικό και εμπορικό κέντρο της πόλης. Αυξημένες δυνατότητες τουριστικής υποδομής δίνει η ανάπτυξη παραθαλάσσιων οικισμών στο δυτικό τμήμα της περιοχής. Χαρακτηριστικά στοιχεία της πόλης αποτελούν οι κήποι και οι αυλές των νέων κατοικιών, καθώς και οι ποδηλατόδρομοι.

B) Στοιχεία της άυλης διάστασης του Τοπίου

α) Ασχολίες

Οι κάτοικοι στην πλειονότητα τους ασχολούνται με τη γεωργία και την κτηνοτροφία με κυριότερες καλλιέργειες: ελιές, τομάτα, καλαμπόκι, βαμβάκι.

Επίσης ασχολούνται και με τον τουρισμό.

β) Συλλογικότητες, πολιτιστικές εκδηλώσεις, έθιμα

Διοργανώνονται Φεστιβάλ Αρχαίας Ήλιδας, Κινηματογραφικό Φεστιβάλ για νέους, εκδήλωση με θέμα «Η τέχνη των Ηλείων», Συνέδρια.

Ανά διετία διοργανώνεται το σημαντικό Επιστημονικό Συνέδριο με θέμα "Φιλοσοφία - Ιστορία - Περιβάλλον, στο οποίο συμμετέχουν καθηγητές Πανεπιστημίων από όλη την χώρα.

Σε εβδομαδιαία σχεδόν βάση διοργανώνονται από τοπικούς φορείς πολιτιστικές εκδηλώσεις - ενημερώσεις σε θέματα που αφορούν την ιστορία, την Λογοτεχνία, τον Πολιτισμό, την Οικονομία, την Παιδεία, την Υγεία, αλλά και θέματα προβληματισμού σχετικά με την καθημερινότητα. Καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου διοργανώνονται συναυλίες από τους σπουδαστές του Ωδείου της πόλης, από τη χορωδία και από τους πολιτιστικούς συλλόγους.

Εκδηλώσεις γίνονται καθ' όλη τη διάρκεια των Αποκριών με αναβίωση τοπικών εθίμων στα Δημοτικά Διαμερίσματα του δήμου.

γ) Αρχαιότητα και μυθολογία – ιστορία και ιστορικότητα

Στους Βυζαντινούς χρόνους υπήρχε στην περιοχή της σημερινής Αμαλιάδας, ο οικισμός του ναού της Παναγίας της Πλατυτέρας, που επονομάζεται Φραγκαβίλλα μετά την κατάληψη της περιοχής από τους Φράγκους. Στην βυζαντινή περίοδο δημιουργείται ο οικισμός του Καλίτσα και επί Τουρκοκρατίας το Δερβίς Τσελεπή. Πρώτοι δε κάτοικοι τότε ήταν Αιγύπτιοι και άλλοι Άραβες .

Με την απελευθέρωση από τους Τούρκους δημιουργείται ο Δήμος Ελίσσης με έδρα το Δερβή - Τσελεπή και τους γύρω οικισμούς. Το όνομα ο νέος Δήμος το δανείζεται από την μυθική Έλισσα, κέντρο επεξεργασίας πορφύρας που βρισκόταν στις εκβολές του Ελισσαίου (Κουρλέσα) ποταμού.

Την εποχή αυτή η περιοχή γίνεται πόλος έλξης, χάρη στον εύφορο κάμπο που την περιστοιχίζει, εγκατάστασης πληθυσμών (εσωτερική μετανάστευση) από ορεινές περιοχές των Καλαβρύτων, της Γορτυνίας (Μαγούλιανα, Βυτίνα), Ζακύνθου, Κεφαλληνίας. Οι δυο οικισμοί Καλίτσα και Δερβή Τσελεπή ενώνονται με τον εποικισμό των παραπάνω και η πόλη με ενιαίο πρόσωπο ονομάζεται *Αμαλιάδα*, ξεκινώντας τον νέο δρόμο της ανάπτυξης της (1885). Σ' αυτό δίνει την ώθησή του και ο σιδηρόδρομος Πύργου - Πατρών, που λειτούργησε το 1885.

Εδώ θα καταφτάσουν και πολλοί πρόσφυγες της Μικρασιατικής καταστροφής του 1922.

Αυτό το «σύρε κι έλα» των ανθρώπων δημιούργησε κινητικότητα και πρόοδο στην πόλη της Αμαλιάδας, που κάθεται στους πρόποδες του αρχαίου Αλισσαίου λόφου, ενώ μπροστά της απλώνεται ο πλουσιότατος σε βλάστηση κάμπος της «Κοίλης (εύφορης) Ήλιδας», όπως ο Όμηρος την ονομάζει.

2. Αξιολόγηση

Η ζώνη περιλαμβάνει ένα (1) τοπίο Εθνικής Αξίας και έξι (6) τοπία Περιφερειακής Αξίας. (Βλ. Πίνακα στο σχετικό Παράρτημα)

3. Διαδρομές και μονοπάτια, σημαντικά σημεία αξιολογής θέας - Σύνδεση με άλλα αξιολογικά τοπία

- Ο ποδηλατόδρομος που συνδέει τη παραλία Κουρούτας με τον οικισμό Παλούκι.
- Ηλιοβασιλέμα στη παραλία Αγ. Ανδρέα
- Εύκολη προσέγγιση στα νησάκια Κόρακας και Τηγάνι από την παραλία του Αγ. Ανδρέα

4. Απειλές

Πιέσεις στη περιοχή του Πηνειού

Υπενθυμίζεται, όπως ήδη αναφέρθηκε στην ζώνη τοπίου αρχαιοτήτων Ολυμπίας Ήλιδας και ποταμών Αλφειού και Πηνειού, ότι τα τελευταία χρόνια ο Πηνειός έχει υποστεί σοβαρή υποβάθμιση καθώς οι όχθες του σε διάφορα σημεία μετατράπηκαν σε χωματερές οικιακών απορριμμάτων, αλλά και επικίνδυνων βιομηχανικών αποβλήτων.

Η ρύπανση κατά μήκος του Πηνειού έχει προκαλέσει μόλυνση του υδροφόρου ορίζοντα και κατά συνέπεια του κάμπου της Ηλείας.

Σύμφωνα με παλαιότερη έρευνα για τους υδάτινους πόρους στη χώρα μας η λεκάνη απορροής του ποταμού Πηνειού Ηλείας έχει ήδη υποστεί σημαντική μόλυνση, καθώς δειγματοληψίες έδειξαν αυξημένες συγκεντρώσεις νιτρικών τόσο στα επιφανειακά όσο και στα υπόγεια νερά λόγω γεωργικών δραστηριοτήτων.

Οι καταγγελίες για την υποβάθμιση του Πηνειού κάνουν επίσης λόγο για καταπατήσεις από τους αγρότες της περιοχής (πριν και μετά τις φωτιές του 2007), οι οποίοι καταστρέφουν με τις δραστηριότητές τους τις όχθες του πολύπαθου ποταμού.

5. Πολιτικές και Διαχειριστικά μέτρα - Κατευθύνσεις για ΓΠΣ, ΜΠΕ

- Προστασία και αειφόρος διαχείριση του ευαίσθητου παράκτιου τοπίου, λόγω της υψηλής οικολογικής αλλά και αισθητικής του αξίας και της εξ αυτού του λόγου υψηλής ελκυστικότητάς του, αλλά και του υψηλού ανταγωνισμού των χρήσεων γης, στο πλαίσιο της «Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Παράκτιου Χώρου».
- Διατήρηση του αγροτικού τοπίου τόσο ποιοτικά όσο και εκτατικά και σε συνάρτηση με τις κατευθύνσεις για το συνολικό αγροτικό τοπίο της πεδιάδας της Ηλείας.
- Μέτρα διαχείρισης της προστασίας του παράκτιου τοπίου από παράνομες δραστηριότητες, καθώς και ενημέρωση των πολιτών για την αξία του τοπίου και τις υπηρεσίες που τους προσφέρει.
- Αναβάθμιση του οικιστικού τοπίου, οικισμών με διατήρηση και ανάδειξη των αξιολογών χαρακτηριστικών γνωρισμάτων και στοιχείων τους και της περιβάλλουσας υπαίθρου τους

Z3. ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ ΤΗΣ ΚΥΛΛΗΝΗΣ

Η αλληλοδιείσδυση της ζώνης του Χελωνίτη κόλπου και της ζώνης του Κυλλήνιου κόλπου δημιουργούν ένα κοινό τόπο – τοπίο, οριοθετώντας το κατά προσέγγιση, από την διαδρομή του Πηνειού ποταμού και την εκβολή του έως το Ακρωτήριο της Κυλλήνης και τις αλυκές των Λεχαινών.

1. Τύποι τοπίων / Τοπία / Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά - περιγραφή

A) Η υλική διάσταση των Τύπων Τοπίου

A.1) Η αβιοτική και βιολογική υλικότητα του Τοπίου

Λοφώδη – ημιορεινά Τοπία

Γεωμορφολογικό γνώρισμα της χερσονήσου, εκτός από το ιδιαίτερο σχήμα της, αποτελούν οι λόφοι της με δασώδη βλάστηση αλλά και ελαιώνες. Ανατολικά όμως η περιοχή της χερσονήσου είναι επίπεδη.

Φυσικά Υδροτοπικά Τοπία

• Το Δελταϊκό Τοπίο του Πηνειού ποταμού ή ποταμού της Γαστούνης

Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του δελταϊκού τοπίου του Πηνειού της Ηλείας και η διαδρομή του αναφέρθηκαν στην «Τοπιακή ενότητα τοπίου Αρχαιοτήτων Ήλιδας Ολυμπίας Επικούρειου Απόλλωνα και ποταμών Πηνειού, Αλφειού, Νέδα». Ο Πηνειός διασχίζει τη πεδιάδα Γαστούνης - Ανδραβίδας μέσα σε βαθιά εγκιβωτισμένη κοίτη, διέρχεται κοντά από το Μυκηναϊκό νεκροταφείο, σχηματίζει μια χαρακτηριστική καμπή 90° κοντά στο Βαρθολομιά και εκβάλλει στο Ιόνιο Πέλαγος στον Χελωνίτη κόλπο, βορειοδυτικά της Γαστούνης, όπου σχηματίζει μια εκτεταμένη δελταϊκή πεδιάδα 83 τετρ. χλμ. τμήμα του Δέλτα αποτελούν οι καθαρές παραλίες, η Γλύφα και Θίνες που περιβάλλονται από δάσος.

• Ιαματικές πηγές Κυλλήνης

Είναι ένα σύγχρονο υδροθεραπευτήριο. Τα λουτρά Κυλλήνης, γνωστά και ως Λίτζι, απέχουν από την Κυλλήνη 9 χλμ. Είναι μια δασώδης περιοχή με καταπληκτική ομορφιά, που διακόπτεται από μεγάλα κομμάτια καλλιεργήσιμης γης. Το δάσος φτάνει μέχρι την αμμουδιά.

Εκεί έχουν σχηματιστεί σπάνιες αμμοθίνες με πυκνή βλάστηση από μεγάλα αρμυρίκια, κέδρους και κρινάκια.

Πρόκειται για το δυτικότερο άκρο της Πελοποννήσου, σε μία πανέμορφη κατάφυτη παραλιακή περιοχή, με πευκοδάσος, ευκάλυπτος, πλάτανους, βελανιδιές, οξιές, φλαμουριές, συκιές, κέδρους, ιπιές, σε συνδυασμό με μεγάλες εκτάσεις καλλιεργήσιμης γης μ' ελιές, αμπέλια, εσπεριδοειδή και κηπευτικά.

Η παραλία θεωρείται από πολλούς, από τις ωραιότερες στην Ελλάδα με χιλιόμετρα άμμου και τα καταγάλανα πεντακάθαρα νερά του Ιονίου Πελάγους. Στις αμμοθίνες της παραλίας αυτής, τους θερινούς μήνες, φύονται τα σπάνια κρινάκια της άμμου.

Νησιωτικό Τοπίο

- **Νησάκι Καυκαλίδας**

Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του μικρού αυτού νησιού, αποτελούν οι Ρωμαϊκοί τάφοι, τα ερείπια ενός παλαιοχριστιανικού ναΐσκου και ο φάρος που κατασκευάστηκε το 1906 με ύψος πύργου 15 μέτρα. Το νησάκι αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα του λιμένα της Κυλλήνης με εύκολη και ολιγόλεπτη πρόσβαση με βάρκα από την ακτή. Είναι ακατοίκητο.

Αγροτικά Τοπία

Το αγροτικό καλλιεργημένο τοπίο αποτελεί συνέχεια του αγροτικού τοπίου της πεδιάδας της Ηλείας με την ονομασία πεδιάδα – Κάμπος της Γαστούνης. Στη συγκεκριμένη ζώνη κυριαρχούν οι καλλιέργειες αμπελιών, ελαιόδενδρων, σπυροφόρων και λαχανικών. Κατά τόπους μπορεί να χαρακτηρισθεί μη αμιγώς καλλιεργημένο τοπίο διότι υφίστανται επίσης πολλές βιοτεχνίες και βιομηχανίες.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα της περιοχής αποτελεί και το Αγροτικό καλλιεργημένο τοπίο των λόφων με κυρίαρχα είδη καλλιέργειας εσπεριδοειδών και ελαιόδενδρων.

A.2) Η κοινωνική υλικότητα του Τοπίου

Ανθρωπογενή στοιχεία

Οικιστικά Τοπία

- **Το Τοπίο του οικισμού Κυλλήνη**

Η Κυλλήνη είναι οικισμός της Ηλείας. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της, αποτελούν το ιστορικό λιμάνι της, το κάστρο και το καλλιεργημένο αγροτικό τοπίο στη περιβάλλουσα ύπαιθρο.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα του λιμένα της Κυλλήνης κοντά στο ακρωτήριο Κυλλήνη, αποτελεί το μικρό νησί Καυκαλίδα. Η Κυλλήνη σήμερα έχει αναδειχθεί σε δημοφιλές θέρετρο με σύγχρονες τουριστικές υποδομές.

- **Το Τοπίο του οικισμού Βαρθολομιό**

Το Βαρθολομιό είναι μικρή πόλη που παρουσίασε αύξηση κατά την απογραφή του πληθυσμού του 2011. Χαρακτηριστικό γεωλογικό του γνώρισμα οι συχνές ισχυρές σεισμικές δονήσεις, με αρκετές καταστροφές κύρια σε λιθόκτιστα κτίρια. Χαρακτηριστικό και πολύ ενδιαφέρον γνώρισμα για τον πολιτισμό των κατοίκων αποτελεί το Μουσικό Σχολείο Βαρθολομιού που ιδρύθηκε το 1997. Η μικρή απόσταση από την παράλια «Θίνες» κάνει το Βαρθολομιό πόλο έλξης για προσέλκυση νέων κατοίκων και τουριστών.

- **Το Τοπίο του οικισμού Γαστούνη**

Η Γαστούνη είναι ιστορική πόλη. Χαρακτηριστικό της γνώρισμα η βυζαντινού ρυθμού εκκλησία της Κοίμησης της Θεοτόκου στη συνοικία "Καθολική". Χαρακτηριστικό γνώρισμα της περιβάλλουσας υπαίθρου αποτελεί ο Πηνειός ποταμός, που διέρχεται βόρεια και δυτικά κοντά της, καθώς και το αγροτικό μη αμιγώς καλλιεργημένο τοπίο, με καλλιέργειες αμπελιών, ελαιόδενδρων, σπυροφόρων και λαχανικών, ενώ υφίστανται επίσης πολλές βιοτεχνίες και βιομηχανίες με συνέπεια να αποτελεί σημαντικό αγροτικό και εμπορικό κέντρο της περιοχής.

Αρχαιολογικά Τοπία

- **Κάστρο Χλεμούτσι ή Clermont**

Το 'Χλεμούτσι', είναι ένα από τα καλύτερα διατηρημένα κάστρα στην Ελλάδα και αποτελεί σήμερα το σημαντικότερο αξιοθέατο στην ευρύτερη περιοχή της Κυλλήνης. Στην περίοδο της ακμής του όποιος το κατείχε μπορούσε να ελέγχει όλη την Πελοπόννησο. Βρίσκεται στο Κάστρο Κυλλήνης ψηλά στη κορυφή του λόφου χελωνάτα. Το Χλεμούτσι αποτελεί παράδειγμα οχυρωματικής τεχνικής. Χτίστηκε μέσα σε τρία χρόνια από τον Βιλλεαρδουίνο.

Το Κάστρο Χλεμούτσι συχνά παρουσιάζεται σαν ένα σαφές παράδειγμα της φράγκικης αρχιτεκτονικής λόγω της δομής του και της γενικής εμφάνισής του.

Γι' αυτό προσελκύει συχνά αρχιτέκτονες από όλο τον κόσμο.

Το κάστρο Χλεμούτσι έχει ανακηρυχθεί ως Μνημείο Πολιτιστικής Κληρονομιάς από την UNESCO και σύντομα εντός του κάστρου θα φιλοξενηθεί σε ένα πρότυπο μουσείο μια συλλογή που θα αφορά τους ιππότες στην Ελλάδα.

Το Κάστρο περιλαμβάνει δύο βασικούς τομείς. Το εσωτερικό περίβλημα, περιέχει ένα παρεκκλήσι και δύο κτίρια κατοικίας. Ο άλλος τομέας, το εξωτερικό περίβλημα, περιλαμβάνει αρκετές μικρότερες αίθουσες και κτίρια, με απαλά οξυκόρυφα τόξα. Πολλές από αυτές τις αίθουσες εξακολουθούν να διατηρούν την αρχική τους εμφάνιση, αλλά υπάρχουν και αρκετές ερειπωμένες.

- **Η Γλαρέντζα**

Η Γλαρέντζα είναι κτισμένη σε κάπως υπερυψωμένο και ελαφρώς επικλινές έδαφος. Από Βορρά και Δύση βρέχεται από την θάλασσα. Η τειχισμένη πόλη, το βούργο, είχε ακανόνιστο σχήμα και καταλάμβανε έκταση 450 x 350μ. περίπου. Προς βορράν, στη θέση «Αρσανάς» εκεί που σήμερα είναι μια ελώδης έκταση, βρισκόταν το εσωτερικό, σκαφτό λιμάνι. Ήταν οχυρωμένο με πύργους, τοποθετημένους στην προέκταση των τειχών της πόλης. Διατείχισμα χώριζε τον τομέα του λιμανιού, δηλαδή το εμπόρειο της πόλης, από το βούργο. Στο νοτιοδυτικό άκρο ένας εσωτερικός περίβολος οριοθετούσε ένα μικρό φρούριο. Σποραδικές έρευνες έξω από την τάφρο της οχύρωσης απέδωσαν πλήθος κεραμικής και άλλων ευρημάτων. Ο εξωτερικός περίβολος είναι κατεστραμμένος. Κατά διαστήματα ενισχύονταν από ορθογωνικής κατόψεως πύργους, ιδίως σε καίρια σημεία, όπως στις γωνίες και στις πύλες. Η πόλη διέθετε τρεις πυργοειδείς πύλες. Στην βορειοανατολική πλευρά του βούργου αποκαλύφθηκε ένας μεγάλος γοθτικός ναός. Στο πιο οχυρό σημείο της πόλης, πάνω από την δυτική απόκρημη ακτή, υπάρχει ένα μικρό φρούριο.

Στο βούργο εντοπίστηκαν τρία ακόμη κτίσματα. Από τις πηγές μνημονεύονται επίσης νομισματοκοπείο, νοσοκομείο, ναός του Αγ. Μάρκου, κατοικίες, κτίρια για υπηρεσίες, χωρίς να έχουν προς το παρόν εντοπιστεί.

Οι περιηγητές του 19ου αι. αναφέρονται σε μία πόλη ερειπωμένη και έρημη. Τα ερείπια τα οποία περιγράφουν οι περιηγητές και σώζονται σε φωτογραφίες κατεδαφίζονται από τον γερμανικό στρατό στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

- **Μοναστήρι Βλαχέρνας**

Το γυναικείο βυζαντινό μοναστήρι της Παναγίας της Βλαχέρνας, είναι χτισμένο σε μια τοποθεσία με μεγάλη βλάστηση και απέχει 2 χλμ. από την Κ. Παναγιά Το καθολικό του είναι τρίκλιτη βασιλική με εξωνάρθηκα, εσωνάρθηκα, πρόναο και κυρίως ναό. Το μοναστήρι, από την αρχιτεκτονική του φαίνεται ότι άρχισε να χτίζεται στη Βυζαντινή Εποχή (γύρω στα τέλη του 12ου αι.) και ολοκληρώθηκε από τους Φράγκους. Το εσωτερικό του έχει αξιόλογες τοιχογραφίες και την ωραία εικόνα της Παναγίας της Βλαχέρνας. Στις 8 Σεπτεμβρίου εορτάζει, αφιερωμένο στα Γενέθλια της Θεοτόκου.

- **Η βυζαντινή εκκλησία της Παναγίας της Καθολικής**

Βρίσκεται στη Γαστούνη Ηλείας και ανήκει στον τύπο του δικιόνιου σταυροειδούς εγγεγραμμένου ναού και χρονολογείται στον 12ο αιώνα. Έχει ημιεξαγωνική αψίδα, τρούλο με οκτάπλευρο τύμπανο και νάρθηκα στα δυτικά.

Οι τοίχοι είναι κτισμένοι με πλινθοπερίκλειστο σύστημα και χρήση διπλών πλίνθων στους αρμούς. Μοναδική φράγκικη επίδραση (του 14ου αιώνα) το οζυκόρυφο τόξο, της σφραγισμένης σήμερα, βόρειας θύρας. Η μεταγενέστερη προσθήκη εξωνάρθηκα και τα νεώτερα μεγάλα θυραία ανοίγματα συνιστούν τις μόνες μείζονες επεμβάσεις στην αρχική του μορφή.

Στο εσωτερικό διατηρούνται δύο στρώματα τοιχογραφιών. Το δεύτερο, σύμφωνα με επιγραφή χρονολογείται το 1702. Μία δεύτερη επιγραφή της ίδιας εποχής, που αναφέρει τους κτήτορες του ναού και ως έτος ανεγέρσεως το 1279, αντιγράφει, πιθανόν, την παλαιότερη κτητορική επιγραφή.

Β) Στοιχεία της άυλης διάστασης του Τοπίου

α) Ασχολίες

Η κύρια ενασχόληση των κατοίκων είναι οι αγροτικές εργασίες. Σημαντική ανάπτυξη παρουσιάζουν οι τομείς του τουρισμού του εμπορίου και της ελαφράς βιοτεχνίας.

Από τα μέσα του 19ου αιώνα, μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας από τους Τούρκους έως και σήμερα, οι βασικοί οικονομικοί πυλώνες της ευρύτερης περιοχής της Κυλλήνης είναι η γεωργία, η κτηνοτροφία, η αλιεία και βέβαια ο τουρισμός ο οποίος αναπτύχθηκε σημαντικά τα τελευταία χρόνια

β) Αρχαιότητα και μυθολογία – ιστορία και ιστορικότητα

- **Η Κυλλήνη**

Η Κυλλήνη αναφέρεται πρώτη φορά στη Ιλιάδα του Ομήρου όπου γίνεται λόγος για την δολοφονία του Ότου του Κυλλήνιου. Σύμφωνα με τον Πausανία η Κυλλήνη ιδρύθηκε από τους Αρκάδες οι οποίοι είχαν μεταναστεύσει στην περιοχή του όρους Κυλλήνη. Στην αρχαία Ελλάδα η Κυλλήνη υπήρξε ένα από τα σημαντικότερα λιμάνια της Πελοποννήσου, διότι ήταν η κυρία είσοδος της αρχαίας Ηλίδας. Με τον ερχομό των Φράγκων το 1204, δημιουργήθηκε μια νέα πόλη με την ονομασία Γλαρέντζα, η οποία σε συνδυασμό με το λιμάνι της Κυλλήνης που ανακατασκευάστηκε, έδωσε στην περιοχή μεγάλη ανάπτυξη. Τον μεσαίωνα η Κυλλήνη ήταν ιδιαίτερα γνωστή για την εξαγωγή των προϊόντων της, όπως η σταφίδα, κρασί, λάδι και βαμβάκι. Το 1428 η περιοχή της Κυλλήνης πέρασε στα χέρια του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, του τελευταίου βυζαντινού αυτοκράτορα, ο οποίος όμως αναγκάστηκε να γκρεμίσει το λιμάνι για να μην πέσει στα χέρια πειρατών. Από τότε η Κυλλήνη έχασε σημαντικό κομμάτι του κύρους της και μετατράπηκε σε έναν απλό ασήμαντο οικισμό.

- **Η Γλαρέντζα**

Η Γλαρέντζα αποδεικνύεται τάχιστα ως το σημαντικότερο οικονομικό και αστικό κέντρο της σταυροφορικής ηγεμονίας με διεθνή ακτινοβολία. Διέθετε νοσοκομείο, τράπεζες και κτήρια για την εξυπηρέτηση των ναυτιλλομένων, το νομισματοκοπείο κ.α. Η αντίστροφη μέτρηση ξεκινά από τις αρχές του 15ου αι. Το Πριγκηπάτο είναι σε πλήρη αποσύνθεση, η Γλαρέντζα χάνει το ρόλο της και μένει απροστάτευτη. Το 1407

καταλαμβάνεται και λεηλατείται από τον στρατό του Λεονάρδου Τόκκο. Το 1421-22 πωλείται στον κόμη της Κεφαλονιάς και δεσπότη της Ηπείρου Κάρολο Τόκκο. Το 1427 πολιορκείται από τον Ιωάννη Η' Παλαιολόγο και το 1428 παραχωρείται από τον Τόκκο στον Κωνσταντίνο Παλαιολόγο ως προίκα της ανιψιάς του. Το 1430 καταλαμβάνεται από τους Καταλανούς που την πουλάνε πάλι στον Κωνσταντίνο Παλαιολόγο. Ο τελευταίος τότε γκρεμίζει τα τείχη της για να αποτρέψει νέα κατάληψη. Το 1432 η Γλαρέντζα γίνεται έδρα ενός δευτέρου Δεσποτάτου. Το 1446 η ευρύτερη περιοχή υπέστη δήμευση από τον σουλτάνο Μουράτ Β'. Λίγα χρόνια αργότερα παραδίδεται στους Οθωμανούς ακολουθώντας την τύχη του Δεσποτάτου. Μετά από αυτές τις περιπέτειες, η Γλαρέντζα ερημώνει και δεν απομένει παρά μόνον ο θρύλος της.

• Το Βαρθολομιο

Πριν τη Φραγκοκρατία το χωριό ονομαζόταν εξαιτίας ενός έλους στη περιοχή Βαλτοχώρι ή Βατραχοχώρι. Άλλαξε όνομα με τη έναρξη της Φραγκοκρατίας και πήρε το όνομα του φεουδάρχη Βαρθολομαίου Β' Γκίζι.

Η Φραγκοκρατία διήρκεσε από το 1204 μέχρι το 1430. Η παλαιότερη αναφορά του χωριού με το όνομα Βαρθολομιο είναι ένα πατριαρχικό σιγίλιο του 1200, που βρίσκεται στη μονή των Βλαχερνών, στη περιοχή της Κυλλήνης. Το 1825, κατά τη διάρκεια της Επανάστασης του 1821 κοντά στο Βαρθολομιο δόθηκε η Μάχη του Βαρθολομίου. Η μάχη δόθηκε μεταξύ τις 9 και 11 Νοεμβρίου 1825 και ήταν μια προσπάθεια να ανακοπεί η πορεία του Ιμπραήμ Πασά προς το Μεσολόγγι. Έληξε με μεγάλες απώλειες για τους Τούρκους, με περίπου 1.000 νεκρούς. Από τους Έλληνες όλοι εκτός ενός πέθαναν στη μάχη, σύνολο 150 (κατά τον Φραντζή), ή 180 (κατά τον Γ. Σισίνη). Ο πρώτος εορτασμός της επετείου της μάχης του Βαρθολομίου έγινε το 2001.

• Η Γαστούνη

Παλιός τόπος διαμονής των Φράγκων πριγκίπων της Αχαΐας με το όνομα *La Gastogne*.

Επί Φραγκοκρατίας αποτελούσε μέρος του Πριγκιπάτου Αχαΐας, ενώ επί τουρκοκρατίας ήταν πρωτεύουσα της Ηλείας και κατέστη κέντρο ανεφοδιασμού κατά την Ελληνική επανάσταση του 1821.

Η Γαστούνη είναι άγνωστο πότε ιδρύθηκε. Τον 6ο με 8ο αιώνα μ.Χ αναφέρεται ότι η περιοχή ήταν σημαντικό κέντρο παραγωγής μεταξιού και ευδοκίμουσαν γι' αυτό το σκοπό πολλές μουριές. Μετά την κατάκτηση της Πελοποννήσου από τους Φράγκους, έγινε εγκατάσταση τους και στην Γαστούνη, ένας από αυτούς ο "Γκαστόν" (*Gaston*) έδωσε και το σημερινό όνομα της πόλης.

Επί Ενετοκρατίας αποτέλεσε έδρα επαρχίας (*territorii*) της Γαστούνης που ανήκε με τη σειρά της στη διοίκηση Αχαΐας μία από τις τέσσερις της Πελοποννήσου.

Μέχρι την Τουρκοκρατία έγινε το σημαντικότερο κέντρο και αργότερα η πρωτεύουσα της Ηλείας.

Το 1922 έγινε εγκατάσταση προσφύγων από την Μικρά Ασία από διάφορες περιοχές. Σήμερα είναι οργανωμένοι στον "Σύλλογο Μικρασιατών Γαστούνης «Οι Ίωνες»".

• Τα λουτρά Κυλλήνης

Τα λουτρά είναι φημισμένα από την αρχαιότητα για τις ιαματικές τους πηγές, που τα νερά τους, οι αναθυμιάσεις και η λάσπη τους, θεραπεύουν παθήσεις του αναπνευστικού συστήματος, αρθρικά και δερματικές παθήσεις.

Το 1880, επί Τρικούπη, τα λουτρά παραχωρήθηκαν στον Οργανισμό Σιδηροδρόμων Πελοποννήσου, που προχώρησε στα πρώτα έργα εκμετάλλευσης των ιαματικών πηγών, φτιάχνοντας ξενοδοχείο και υδροθεραπευτήριο. Το 1951 παραχωρήθηκαν στον ΕΟΤ. Ένα νέο υδροθεραπευτήριο έχει κατασκευαστεί.

2. Αξιολόγηση

Η ζώνη περιλαμβάνει τρία (3) τοπία Εθνικής Αξίας και τρία (3) τοπία Περιφερειακής Αξίας. (Βλ. Πίνακα στο σχετικό Παράρτημα)

3. Απειλές

Οι κυριότερες απειλές για την περιοχή της χερσονήσου της Κυλλήνης είναι η επέκταση των ορίων των παραθεριστικών οικισμών με άναρχη δόμηση και για τον Πηνειό ποταμό, η ρύπανση όπως έχει ήδη αναφερθεί στην προηγούμενη ζώνη.

4. Πολιτικές και Διαχειριστικά μέτρα - Κατευθύνσεις για ΓΠΣ, ΜΠΕ

- Ολοκλήρωση της σύνταξης διαχειριστικού σχεδίου της προστατευόμενης περιοχής του Δέλτα του Πηνειού και άμεση υλοποίηση του μεταξύ των άλλων με μέτρα διαχείρισης της προστασίας του δελταϊκού τοπίου του ποταμού Πηνειού ως κοινού τόπου – τοπίου, πολύ υψηλής οικολογικής αξίας, με τη ζώνη του Χελωνίτη κόλπου, καθώς και του όλου παράκτιου τοπίου, από παράνομες δραστηριότητες, καταπατήσεις, άναρχη δόμηση.
- Προστασία και διαχείριση των παράκτιων τοπίων, λόγω της υψηλής οικολογικής αλλά και αισθητικής τους αξίας και εξ αυτών των λόγων, υψηλής ελκυστικότητας, αλλά και του υψηλού ανταγωνισμού των χρήσεων γης, στο πλαίσιο της «Ολοκληρωμένης Διαχείρισης του Παράκτιου Χώρου».
- Ανάδειξη, των αρχαιολογικών χώρων και θέσεων του συνόλου της τοπιακής ζώνης με δημιουργία «Αρχαιολογικών Τοπίων στο πλαίσιο της νέας αντίληψης για την ανάδειξή τους, σύμφωνα με την οποία πρέπει να αναδεικνύονται και να προβάλλονται ταυτόχρονα οι αυθεντικές ιδιότητες του τοπίου (*Morin*

1999). Ταυτόχρονα δημιουργία δικτύου διαδρομών πεζοδρομών, ποδηλατοδρόμων, μονοπατιών για τη σύνδεσή τους, διάμεσου του αγροτικού τοπίου και Αγροτικών οικισμών με αγορές τοπικών προϊόντων, επανασυνδέοντας τους αρχαιολογικούς χώρους με το ευρύτερο περιβάλλον τους, στο πλαίσιο ενός ενιαίου Προγράμματος Τοπιακής μελέτης ολόκληρης της Χερσονήσου.

- (Κάστρο Χλεμούτσι, Γλαρέντζα, Μοναστήρι Βλαχέρνας, βυζαντινή εκκλησία της Παναγίας της Καθολικής, τα Λουτρά Κυλλήνης).
- Διατήρηση του αγροτικού τοπίου τόσο ποιοτικά όσο και εκτατικά και σε συνάρτηση με τις κατευθύνσεις για το συνολικό αγροτικό τοπίο της πεδιάδας της Ηλείας.
- Αναβάθμιση του οικιστικού τοπίου, των οικισμών Κυλλήνης, Βαρθολομιού, Γαστούνης, με διατήρηση και ανάδειξη των αξιόλογων χαρακτηριστικών γνωρισμάτων και στοιχείων τους και της περιβάλλουσας υπαίθρου τους.
- Προστασία και αιεφόρος διαχείριση για τη διατήρηση της καλής κατάστασης του όλου τοπίου της περιοχής των «Πηγών Κυλλήνης».
- Προστασία και ανάδειξη του χαρακτηριστικού γνωρίσματος του λιμένα της Κυλλήνης, «Νησάκι Καυκαλίδας».

Z4. ΖΩΝΗ ΤΟΠΙΟΥ ΚΥΛΛΗΝΙΟΥ ΚΟΛΠΟΥ

1. Τύποι τοπίων / Τοπία / Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά - περιγραφή

Στην ζώνη αυτή του Κυλλήνιου κόλπου, «οι χερσαίες, υδάτινες και θαλάσσιες περιοχές της λιμνοθάλασσας Κοτυχίου, του δάσους Στροφυλιάς και της ευρύτερης περιοχής τους (Αχαΐας, Ηλείας)» χαρακτηρίστηκαν ως Εθνικό Πάρκο «Υγροτόπων Κοτυχίου –Στροφυλιάς» διότι διακρίνονται για τη μεγάλη βιολογική, οικολογική, αισθητική, επιστημονική, γεωμορφολογική και παιδαγωγική τους αξία.

Σκοπός είναι η προστασία, διατήρηση και διαχείριση της φύσης και του τοπίου, ως φυσικής κληρονομιάς και πολύτιμου εθνικού φυσικού πόρου.

Στο μεγαλύτερο μέρος της περιοχής επικρατούν σχεδόν επίπεδα εδάφη. Ανάμεσά τους αναδύονται οι ασβεστολιθικοί λόφοι «Μαύρα Βουνά» (240 μ.) και ο μικρός λόφος «Κουνουπέλι» (47 μ.).

Η περιοχή χαρακτηρίζεται από μια - γνήσια μεσογειακή - ποικιλότητα οικοσυστημάτων και οικοτόπων που συνδυάζει παράκτιους υγροτόπους (λιμνοθάλασσες, έλη, αλμυρόβαλτους, αλίπεδα, καλαμιώνες, παραποτάμιες δενδρώδεις συστάδες) με εκτεταμένα συστήματα θινών, παραλιακών δασών και ασβεστολιθικών λόφων με τυπική μεσογειακή βλάστηση (κυρίως φρυγάνων και αραιών συστάδων *Quercus macrolepis*).

Αποτελείται κυρίως:

- Από τους εσωτερικούς υγροβιότοπους και ελώδεις εκτάσεις Καλογριά, Προκόπου, Λάμιας, Κοτυχίου με διάταξη Β-Ν και παράλληλα προς το θαλάσσιο μέτωπο, με αβαθή ως επί το πλείστον ύδατα και μεταβαλλόμενα όρια υδάτινης επιφάνειας, συνολικής μέσης ετήσιας έκτασης 15.100 περίπου στρεμμάτων.
- Από το δάσος Στροφυλιάς, με διάταξη Β -Ν και παράλληλα προς το θαλάσσιο μέτωπο του Κυλλήνιου κόλπου, από τον οποίο χωρίζεται με παραλιακές αμμώδεις εκτάσεις και αμμοθίνες, συνολικής εκτάσεως 22.000 περίπου στρεμμάτων.
- Από καλλιεργούμενες εκτάσεις, ως επί το πλείστον αρδευόμενες (70%), που περικλείουν ανατολικά τους υγροβιότοπους και το δάσος Στροφυλιάς, συνολικής καλυπτόμενης έκτασης 61.340 περίπου στρεμμάτων.
- Από διάσπαρτους κοινοτικούς και ιδιωτικούς βοσκότοπους, συνολικής καλυπτόμενης έκτασης 20.000 περίπου στρ.
- Από 18 διάσπαρτους οικισμούς, συνολικής καλυπτόμενης οικιστικής έκτασης 1.200 περίπου στρεμμάτων.

A) Η υλική διάσταση των Τύπων Τοπίου

A.1) Η αβιοτική και βιολογική υλικότητα του Τοπίου

Παράκτια Τοπία

• Το Τοπίο του ακρωτηρίου Άραξος

Ο Άραξος ή Κάβο Πάπας ή Καλογριά, είναι ακρωτήριο της Αχαΐας στα δυτικά της Περιφερειακής Ενότητας, το οποίο από την αρχαιότητα έως σήμερα θεωρείται το σύνορο Αχαΐας - Ηλείας.

Το ακρωτήριο αυτό χαρακτηρίζεται ως αμμώδης «γλώσσα» που τερματίζει προς Ν. στο λεγόμενα Μαύρα Βουνά, όπου και η ομώνυμη λίμνη Καλογριά, Είναι ιδιαίτερα επικίνδυνο λόγω των συνεχών προσχώσεων από την ιλύ των ποταμών Αχελώου και Εύηνου που δημιουργούν προσχωματικά βέλη από τα θαλάσσια ρεύματα, δημιουργώντας έτσι ένα υφαλοπλάσιο βάθους μέχρι 5 οργιές και σε απόσταση ενάμισι μιλίου, όπου τα νερά καθίστανται αβαθή. Ασφαλής όρμος προσέγγισης θεωρείται η ανατολική σχηματιζόμενη αγκάλη του ακρωτηρίου, που φέρει εξ αυτού το όνομα "καραβοστάσι".

Ο Άραξος είναι ένα από τα περίδοξα ελληνικά ακρωτήρια, όπου εν όψει αυτού κατά την Ελληνική Επανάσταση του 1821, συνέβη η περίφημη ναυμαχία των Πατρών.

Φυσικά Υγροτοπικά Τοπία

Τα Λιμναία Τοπία

• Το Τοπίο της Λιμνοθάλασσας της Καλογριάς

Η λιμνοθάλασσα Καλογριάς (ιχθυοτροφείο Πάππια) βρίσκεται στο βορειοδυτικό ακρωτήριο της Πελοποννήσου.

Συνορεύει νότια και δυτικά με τα Μαύρα Βουνά. Εκτενείς αμμοθινικοί σχηματισμοί την διαχωρίζουν από το Ιόνιο πέλαγος.

Στα ανατολικά και βόρεια μία επιμήκης αμμονησίδα την διαχωρίζει από τον Πατραϊκό κόλπο.

Στο ΝΑ τμήμα της υπάρχει και ένα τυπικό αλμυρό έλος. Η έκταση που καταλαμβάνει η λιμνοθάλασσα είναι 4.500 στρέμματα και το μέσο βάθος είναι 0,5 - 2,5 μ. ενώ το μέγιστο βάθος είναι 3,4 μ.

Το νερό είναι υφάλμυρο και προέρχεται εξολοκλήρου από φυσική ροή.

Η λιμνοθάλασσα λειτουργεί σαν εκτατικό ιχθυοτροφείο.

Επίσης, λόγω της γεωγραφικής της θέσης (βρίσκεται ακριβώς απέναντι από το Μεσολόγγι) πλήθος πουλιών την επισκέπτονται καθημερινά.

• Το Τοπίο της λιμνοθάλασσας Κοτυχίου

Το Κοτύχι (ή Νέβυθος) είναι μια υφάλμυρη παραλιακή ρηχή (30-40 εκατοστά) λιμνοθάλασσα, η μεγαλύτερη λιμνοθάλασσα που παραμένει στη δυτική Πελοπόννησο, η οποία βρίσκεται λίγα χιλιόμετρα βόρεια του ακρωτηρίου της Κυλλήνης.

Η λιμνοθάλασσα Κοτύχι διαχωρίζεται από τη θάλασσα με στενή

αμμολωρίδα μήκους περίπου 4.5 χλμ., πλάτους 30 μ. και ύψους 2.5-3.0μ. Η επιφάνειά της παρουσιάζει έντονη εποχική διακύμανση (710-850 ha), που εξαρτάται κύρια από την ετήσια βροχόπτωση.

Η λιμνοθάλασσα επικοινωνεί με τη θάλασσα μέσω μικρού σχετικά ανοίγματος, πλάτους περίπου 8 μέτρων, (το οποίο μεγάλωσε πολύ μετά το τέλος των έργων του Πηνειού), ενώ στο εσωτερικό της εκβάλλουν οκτώ υδατορεύματα που την τροφοδοτούν με γλυκό νερό, με συνέπεια το νερό να είναι υφάλμυρο. Η βλάστηση της περιοχής του Κοτυχίου ανήκει στο σύνολο της στη διάπλαση της παράκτιας βλάστησης που συγκροτούν δυο κύριες μορφές βλάστησης: αμμόφιλη και βλάστηση υφάλμυρων νερών.

Είναι επίσης και Περιοχή για τα Πουλιά (GR099). Στη λιμνοθάλασσα Κοτυχίου βρίσκουν καταφύγιο και τροφή πολλές αγριόπαπιες αλλά και παρυδάτια πουλιά όπως βουτηχτάρια, νανογλάρωνα, τσικνιάδες, φαλαριδές, αλκυόνες.

Η λιμνοθάλασσα του Κοτυχίου είναι ένα από τα πιο παραγωγικά φυσικά ιχθυοτροφεία της χώρας μας με κύρια αλιεύματα λαβράκι, τσιπούρα, κέφαλο, χέλι.

• Το Τοπίο της λιμνοθάλασσας Πρόκοπου

Η Λιμνοθάλασσα Πρόκοπου αποτελεί τον αποδέκτη του ποταμού Λαρισσού και του παραπόταμου του Φούσια, ο οποίος αποχετεύει τα επιφανειακά νερά καθώς και αυτά των αρδευτικών - στραγγιστικών έργων των χαμηλών περιοχών του αρδευτικού έργου του Ποταμού Πηνειού.

Συνορεύει Β με τα Μαύρα Βουνά και αποτελεί το βόρειο τμήμα της ευρύτερης

περιοχής του έλους Λάμιας. Στην λιμνοθάλασσα του Πρόκοπου ασκείται ιχθυοκαλλιέργεια εκτατικής μορφής.

Καλύπτει έκταση εμβαδού περίπου 1.500 στρέμματα με μικρά βάθη της τάξης των 0,5 μ.

Μέσα σε αυτήν την έκταση υπάρχουν τρεις βαθιές λεκάνες - λίμνες με βάθη περίπου 1,5 μ. οι οποίες είναι οι εξής:

1. Παλάδες (έκταση 120 στρέμματα)
2. Χειροβολιά (έκταση 200 στρέμματα)
3. Μικρολίμνη (έκταση 30 στρέμματα).

Συνδέεται με τη θάλασσα μέσω δύο ειδικών στομιών.

Παράλληλα με την ακτή κινείται το αυλάκι Κέντρος το οποίο όμως δεν έχει άμεσα καμία σχέση με την τροφοδοσία με νερά της λιμνοθάλασσας Πρόκοπου

• Αλυκές Λεχαινών

Οι αλυκές Λεχαινών βρίσκονται βόρεια του ομώνυμου οικισμού. Οι αλυκές καλύπτουν μία έκταση 900 περίπου στρεμμάτων και παρήγαγαν αλάτι από το 1900 έως το 1991 οπότε με απόφαση του Υπουργείου Βιομηχανίας, που είχε και την διαχείριση των αλυκών, έκλεισαν οι εγκαταστάσεις ως μη αποδοτικές οικονομικά. Αποτέλεσμα κατά την άποψη των κατοίκων ήταν να εγκαταλειφθεί η περιοχή των Αλυκών και να στερηθούν οι ίδιοι έναν από τους σημαντικούς πλουτοπαραγωγικούς τους πόρους. Έκτοτε δεν υπόκειται σε διαχείριση των εισροών γλυκού και θαλασσίου νερού.

Σήμερα αποτελεί μια περιοδικά κατακλυζόμενη έκταση από τις βροχοπτώσεις και με μερική είσοδο θαλασσινού νερού από το παράκτιο μέτωπο. Οι πλημμυρισμένες λεκάνες συντηρούν μεγάλους πληθυσμούς από ψάρια *Aphanius fasciatus* και ασπόνδυλα *Gambusia affinis* και *Artemia salina*. Η ύπαρξη κατ' αρχήν τροφής αλλά και κατάλληλων θέσεων ανάπαυσης και η γεινίαση με το Κοτύχι, καθιστούν την περιοχή σημαντική για τα πουλιά σε όλο το διάστημα του χρόνου. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η περιοχή κατά τη μετανάστευση. Οι Αλυκές Λεχαινών, παρ' όλη την εικόνα εγκατάλειψης, είναι ένα ιδιαίτερο τοπίο.

Παράλια Τοπία

• Παραλία της Καλογριάς

Η οργανωμένη παραλία της Καλογριάς είναι αναμφίβολα ιδανικός τόπος για κολύμπι με αμμουδιά και αβαθή και ζεστά νερά

Δασικά Τοπία

• Δάσος Στροφυλιάς

Το δάσος της Στροφυλιάς βρίσκεται στα όρια των νομών Αχαΐας και Ηλείας και καταλαμβάνει μια παραλιακή ζώνη μήκους 14 χλμ. περίπου και με μέσο πλάτος 1500μ. Η συνολική του έκταση ανέρχεται στα 19.000 στρ. Είναι το πιο εκτεταμένο δάσος κουκουναριάς στην Ελλάδα με δένδρα ηλικίας 150-200 χρόνων.

Ανατολικά του βρίσκεται το έλος της Λάμιας, δυτικά το Ιόνιο πέλαγος, βόρεια η λίμνη Πρόκοπος και νότια η λιμνοθάλασσα Κούτσι, που συντελούν στο σχηματισμό μιας αλληλουχίας υγρών (με γλυκά και υφάλμυρα νερά) και χερσαίων βιοτόπων. Η αλληλουχία αυτή δημιουργεί ένα οικοσύστημα μεγάλης βιοποικιλότητας.

Είναι ένα δάσος μοναδικό σε σύνθεση και έκταση σε 1000 περίπου στρέμματα χαλεπίου πεύκης, 3000 περίπου στρέμματα κουκουναριάς και 600 περίπου στρέμματα βελανιδιάς.

Από τα είδη που συγκροτούν τον ανώροφο του δάσους, η *Pinus halepensis*

καταλαμβάνει τη μεγαλύτερη έκταση και εμφανίζεται αμιγής κυρίως κατά μήκος της αμμώδους παραλίας και των αμμοθινών. Η συστάδα της κουκουναριάς καταλαμβάνει το βόρειο τμήμα και στο μέσον περίπου της έκτασης και προς τα βόρεια συναντιέται η βελανιδιά. Σε ορισμένες όμως τοποθεσίες, όπως κοντά στα όρια των αμιγών υπάρχουν μικτές συστάδες και με τα τρία είδη.

Η έκταση της κουκουναριάς συνεχώς ελαττώνεται και δεν ανανεώνεται επειδή είναι ένα ισχυρά φωτόφιλο και δύσκολα αναγεννόμενο είδος. Στη Μεσόγειο έχει περιοριστεί σε χώρες όπως η Ισπανία, Ιταλία, Ελλάδα.

Στο δάσος δεν εμφανίζεται συνεχής θαμνώδης υπόροφος. Μόνο σε θέσεις όπου διασπάται η κομοστέγη αναπτύσσεται, ανάλογα με τις ειδικές συνθήκες κάθε φορά, θαμνώδης υπόροφος από είδη που συνθέτουν μακία βλάστηση ή φρύγανα.

Την πανίδα του δάσους αποτελούν ποντίκια, νυφίτσες, κουνάβια, ασβόι, χελώνες καθώς και τα πουλιά ο κούκος, το ξεφτέρι, ο νανόμπουφος, ο χουχουριστής, η καρδερίνα, ο φλώρος, ο σπίνος, η κουρούνα και η καρακάξα.

Αγροτικά Τοπία

Το αγροτικό καλλιεργημένο τοπίο αποτελεί συνέχεια του αγροτικού τοπίου της πεδιάδας της Ηλείας κυρίως στην παραλιακή ζώνη και ιδιαίτερα στα πεδινά, παραποτάμια και παραλίμνια τμήματα, με τις κατά τόπους ονομασίες πεδιάδα Μανωλάδας, Λεχαιών, Βάρδα, στην βόρεια παραλιακή ζώνη.

Το ανάγλυφο της περιοχής δεν παρουσιάζει έντονες αυξομειώσεις. Χαρακτηρίζεται κυρίως από τις πολύ χαμηλές έως και μηδαμινές κλίσεις, ενώ τα εδάφη είναι αρκετά γόνιμα, γεγονός που οδηγεί στην έντονη καλλιέργεια που απαντάται στην περιοχή.

A.2) Η κοινωνική υλικότητα του Τοπίου

Ανθρωπογενή στοιχεία

Οικιστικά Τοπία

• Το Τοπίο του οικισμού Βάρδα

Η Βάρδα είναι οικισμός της περιοχής που χαρακτηρίζεται από τις σημαντικές εύφορες και παραγωγικές γεωργικές εκμεταλλεύσεις. Βρίσκεται δίπλα στο υπέροχο δάσος της Στροφυλιάς. Η Βάρδα οφείλει την ανάπτυξη της στη κεντρική γεωγραφική της θέση στην περιοχή και το ρόλο που παίζει ως συγκοινωνιακός κόμβος (Ο.Σ.Ε κλπ) εξυπηρέτησης των γύρω οικισμών. Το όνομα της το οφείλει στην φράση «Βάρδα να περάσω», που έλεγαν οι ταξιδιώτες λόγω της επικινδυνότητας της περιοχής.

Τη μεγαλύτερη πληθυσμιακή άνοδο, παρουσίασε η Βάρδα κατά τα έτη μεταξύ των απογραφών του 1961 και 1971, όταν μετοίκησαν αρκετοί από τους κατοίκους των Ξενιών, οι οποίες εγκαταλείφθηκαν λόγω της κατασκευής της τεχνικής λίμνης του Πηνειού.

• Το Τοπίο του οικισμού Μανωλάδα

Η Μανωλάδα είναι οικισμός που βρίσκεται στην εύφορη περιοχή της βορειοδυτικής Πελοποννήσου. Στον οικισμό λίγο μετά το 1922 με την ανταλλαγή πληθυσμών μεταφέρθηκαν νέοι κάτοικοι από το Ντεμούζντερε της Τουρκίας. Οι ντόπιοι κατοικούν στο πάνω μέρος του χωριού ενώ οι πρόσφυγες στο κάτω. Η Νέα Μανωλάδα γι' αυτό το λόγο έχει 2 εκκλησίες. Σήμερα σε περιόδους συγκομιδής περιτριγυρίζεται από παραγκουπόλες αλλοδαπών εργατών.

• Το Τοπίο του οικισμού Λεχαινά

Χαρακτηριστικό γνώρισμα του οικισμού των Λεχαιών αποτελεί η θέση του στο κέντρο του δυτικού μέρους του Ηλειακού κάμπου. Το κλίμα που επικρατεί στα Λεχαινά είναι ήπιο, υποτροπικό μεσογειακό κλίμα με ψηλό δείκτη υγρασίας και άφθονες βροχοπτώσεις. Κάτι που παίζει σημαντικό ρόλο στην χλωρίδα και την πανίδα της περιοχής που είναι κατεξοχήν αγροτική με πλούσια βλάστηση αλλά και στην κτηνοτροφία. Μεγάλος είναι επίσης ο πληθυσμός των υδρόβιων πτηνών. Άλλο χαρακτηριστικό γνώρισμα του οικισμού των

Λεχαινών είναι το ότι αποτελεί τον τόπο γέννησης πολλών προσωπικοτήτων όπως του Ανδρέα Καρκαβίτσα κ.α.

Αρχαιολογικά Τοπία

• «Δυμαία Χώρα» Το Τείχος Δυμαίων

Το Τείχος Δυμαίων είναι η σπουδαιότερη Μυκηναϊκή Ακρόπολη της Δυτικής Ελλάδας. Βρίσκεται στον Δήμο Λαρισού κοντά στον Άραξο. Θρυλείται ότι το Τείχος έχτισε ο ημίθεος Ηρακλής για να προστατεύσει τη «Δυμαία Χώρα» από τις ληστρικές επιθέσεις των Ηλείων. Η «Δυμαία Χώρα» περιελάμβανε την Ωλενός, τη Τευθέα, την Λάρισα, την Θέλπουσα, την Φαιστό και άλλους οικισμούς.

Β) Στοιχεία της άυλης διάστασης του Τοπίου

α) Ασχολίες

Η κύρια ασχολία των κατοίκων της περιοχής είναι ο πρωτογενής τομέας παραγωγής συμπεριλαμβανομένης και της αλιείας αλλά και η μεταποίηση αγροτικών προϊόντων.

β) Συλλογικότητες, πολιτιστικές εκδηλώσεις, έθιμα

Οργανώνονται πολιτιστικές δράσεις από ομάδες (ομάδα 'φράγμα') που οργανώνουν μεταξύ άλλων και τις εκδηλώσεις 'Σάββατα στο σταθμό, με θέματα που αφορούν την λογοτεχνία, την ποίηση, το περιβάλλον, την οικονομία κλπ.

γ) Αρχαιότητα και μυθολογία, ιστορία και ιστορικότητα

• Βάρδα

Σαν οικισμός αναφέρεται στις αρχές του αιώνα. Ουσιαστικός παράγων στην ανάπτυξη του υπήρξε η κατασκευή της σιδηροδρομικής γραμμής κατά το έτος 1888. Οι εύφορες και παραγωγικές απέραντες γεωργικές εκμεταλλεύσεις και το πρώτο ρυμοτομικό σχέδιο του οικισμού που έγινε το 1926, έδωσαν μια εντυπωσιακή ανάπτυξη. Ακόμη η Βάρδα οφείλει την ανάπτυξη της στη κεντρική γεωγραφική της θέση στη περιοχή και το ρόλο που παίζει ως συγκοινωνιακός κόμβος (Ο.Σ.Ε κλπ.) εξυπηρέτησης των γύρω οικισμών. Λόγω λοιπόν του σιδηροδρομικού σταθμού, και της οδικής συγκοινωνίας Πατρών - Πύργου, άρχισε να προσελκύει πολλούς από τους κατοίκους της περιοχής, αλλά και από γειτονικούς νομούς και νησιά. Ο πληθυσμός της Βάρδας κατά την απογραφή του 1920 ήταν 1.073 κάτοικοι, το 1928 ήταν 1.273, το 1940 ήταν 1668, το 1951 ήταν 2044, για να φτάσουμε το 1991 να έχει 3.725 κατοίκους.

• Λόφοι Κουνουπέλι

Στην περιοχή Κουνουπέλι, υπάρχουν δύο μικροί λόφοι ύψους 50 και 80 μέτρων αντίστοιχα. Κατά την αρχαιότητα ήταν νησιά, που προϋπήρχαν της πεδιάδας η οποία δημιουργήθηκε με τις προσχώσεις από την άμμο της θάλασσας, αλλά και από την αμμώδη λίμνη Λάμια (λέγεται Λάμια γιατί ο λαός προσωποποιούσε τα φθοροποιά πνεύματα της ελονοσίας), η οποία κατά τους θερινούς μήνες αποξηραίνεται, τους δε χειμερινούς προχωρούσε μέχρι τη θάλασσα, σχηματίζοντας έτσι τον Κυλλήνιο κόλπο. Στον έναν από τους δύο λόφους υπάρχουν κατάλοιπα Φραγκικού τείχους, το οποίο ήταν χτισμένο με πέτρες χωρίς λάσπη, και χρησιμοποιείτο για την διαμονή της φρουράς του Διοικητού της περιοχής. Στον δεύτερο λόφο υπήρχε χριστιανικός ναός ο οποίος ήταν πολυτελέστατος και αυτό το μαρτυρούν οι μεγάλες μαρμάρινες πλάκες με βυζαντινά ανάγλυφα. Δυστυχώς μετά την εγκατάσταση των γερμανικών στρατευμάτων στην περιοχή, καταστράφηκαν από τις διάφορες εδαφικές αναμορφώσεις που έκαναν.

2. Αξιολόγηση

Η ζώνη περιλαμβάνει δύο (2) τοπία Εθνικής Αξίας και δύο (2) τοπία Περιφερειακής Αξίας. (Βλ. Πίνακα στο σχετικό Παράρτημα)

3. Απειλές

Αλυκές Λεχαινών

Η απόφαση για εγκατάλειψη των Αλυκών Λεχαινών είχε σαν αποτέλεσμα να στερηθούν οι κάτοικοι της περιοχής έναν από τους σημαντικούς πλουτοπαραγωγικούς τους πόρους. Έκτοτε δεν υπόκειται σε διαχείριση των εισροών γλυκού και θαλασσίου νερού και παρουσιάζουν εικόνα εγκατάλειψης.

Δάσος Στροφυλιάς

Η έκταση της κουκουναριάς στο δάσος της Στροφυλιάς συνεχώς ελαττώνεται και δεν ανανεώνεται επειδή είναι ένα ισχυρά φωτόφιλο και δύσκολα αναγεννόμενο είδος.

Αγροτικά τοπία ζώνης

Τα εδάφη στα αγροτικά τοπία της ζώνης είναι αρκετά γόνιμα γεγονός που οδηγεί στην έντονη καλλιέργεια.

Μανωλάδα

Σήμερα η Μανωλάδα ιδιαίτερα σε περιόδους συγκομιδής περιτριγυρίζεται από παραγκουπόλεις αλλοδαπών εργατών.

4. Πολιτικές και Διαχειριστικά μέτρα - Κατευθύνσεις για ΓΠΣ, ΜΠΕ

- Στο Σχέδιο Διαχείρισης του Εθνικού Πάρκου «Υγροτόπων Κοτυχίου – Στροφιλιάς» ως εργαλείο σχεδιασμού στο πλαίσιο των γενικών όρων που διέπουν το προστατευόμενο αντικείμενο (δάσος, υγρότοπος) οι σκοποί και οι κατευθύνσεις πρέπει να αφορούν σε ένα ολοκληρωμένο σχεδιασμό που θα περιλαμβάνει όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και στοιχεία του τοπίου ως ολότητα
- Αναβάθμιση του οικιστικού τοπίου των διάσπαρτων οικισμών, εντός του Εθνικού Πάρκου, καθώς και των οικιστικών τοπίων των οικισμών των Λεχαινών της Μανωλάδας και της Βάρδας.
- Προστασία και διαχείριση του τοπίου του ακρωτηρίου Άραξος.
- Να διερευνηθεί και να αξιολογηθεί η δυνατότητα επαναλειτουργίας των Αλυκών Λεχαινών και οι επιπτώσεις της στο τοπίο.
- Προστασία και διαχείριση του τοπίου της παραλίας της Καλογριάς.
- Διατήρηση του αγροτικού τοπίου, τόσο ποιοτικά όσο και εκτατικά. Η ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας, θα μειώσει τη ρύπανση της λιμνοθάλασσας του Κοτυχίου που προέρχεται από αγροτοχημικά με αποτέλεσμα να παρατηρούνται φαινόμενα ευτροφισμού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Κωνσταντίνος Θ. Μαντζανός «Αγροδοασοπονία : Μια νέα επιστήμη αλλά πολύ παλιά πρακτική» Εργαστήριο Λιβαδικής Οικολογίας Σχολή Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος Εισήγηση στην ημερίδα ΑΓΡΟΔΑΣΟΠΟΝΙΑ: ΜΙΑ ΝΕΑ ΧΡΗΣΗ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑΤΗΣ ΚΑΠ 2014-2020
- «Ευάλωτη γη» ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ Περιβάλλοντος και πολιτισμού
- Λάββας, Γ. Π.1998 Ο σχεδιασμός των αρχαιολογικών χώρων. Αρχιτέκτονες
- Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Larousse Britannica
- ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ /ΤΟΜΟΣ Α-Β/JEAN RICHERIN/ Εκδόσεις Δημητράκου
- Τσαλικίδης Ι, Αθανασιάδου Ε. «Αειφορικός Σχεδιασμός των Χρήσεων Γης-Τοπίο &Περιβάλλον»
- Τρατσελα Μ, «Ιστορικότητα και Τοπίο-Σύγχρονοι προβληματισμοί για τον Σχεδιασμό Αρχαιολογικών Χώρων»
- Yves Luginbuhl: Το τοπίο, μια κοινωνική κατασκευή. Από το βιβλίο: Θεωρία και πολιτική του τοπίου. ΤΜΧΠΠΑ-ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
- Parayannis T,Howard P. "reclaiming the Greek Landscape" Med-INA 2012 Athens
- Παπαγιάννης Θ, Σορώτου Α. «σε αναζήτηση του ελληνικού τοπίου» επιμέλεια Med-INA
- COUNCIL OF EUROPE Futuropa n 2/2010 "Landscape and transfrontier co-operation"
- NATIONAL GEOGRAPHIC - ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ «ΟΛΥΜΠΙΑ»
- ΕΛΛΗΝΙΚΗ Προεδρία της Ε.Ε. ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟΥ «Αξιοποίηση και Ανάδειξη της Πολιτιστικής Κληρονομιάς» 2006
- Ζαλίδης Γ, Κατσαβούνη Σ, Παπαδήμος Δ. «Αλληλεπίδραση Υγροτόπων και Αγροτοοικοσυστημάτων» στο «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ» επιμέλεια Μπεριάτος Η, Ψαλτόπουλος Δ. εκδόσεις Θεμέλιο
- Κυριοπούλου Αύρα «Προστασία και ανάδειξη του Τοπίου» στο «Η Φυσική και Πολιτιστική κληρονομιά στο πλαίσιο της Αειφόρου Ανάπτυξης της Αττικής» Μ.Δ 2000
- Κακούρος Π «Προσαρμογή της διαχείρισης των δασών στις κλιματικές αλλαγές» ΕΚΒΥ «ΑΜΦΙΒΙΟΝ» Τ.77
- Κυριοπούλου Αύρα «Φυσικό Τοπίο» και Σύνδεση Φυσικού και Πολιτιστικού Περιβάλλοντος και ανάδειξη του Αττικού Τοπίου» στο «Στρατηγικό Πλαίσιο Χωρικής Ανάπτυξης για την Αθήνα –Αττική» Ερευνητικό Πρόγραμμα ΕΜΠ 2004
- Δρ Μπαλούτσος Γ, Δασολόγος, Βικάτου Ο, Αρχαιολόγος Ποιραζίδης Κ, WWF Ελλάς «Η διαχρονική εξέλιξη της βλάστησης του Κρόνιου τον 20ο και τις αρχές του 21ου αιώνα»
- Δουκέλης Π. επιμέλεια συλλογικού βιβλίου «Το Ελληνικό Τοπίο»
- Υπουργείο Πολιτισμού. ΕΛΛΑΔΑ – ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΧΩΡΟΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

- <http://www.achaia.gr/>
- http://monuments.hpclab.ceid.upatras.gr/dig_obj.php?dig_obj=1108&type=1&ph_id=180
- <http://www.visitgreece.gr>
- Στρατηγικό Σχέδιο Επιχειρησιακού Προγράμματος Δήμου Καλαβρύτων_3-11-2011
- <http://arcadia.ceid.upatras.gr/arkadia/places/neopaos.htm>
- <http://paosachaias.blogspot.gr/>
- <http://www.paion.gr>
- <http://www.epathlo.gr/>
- http://homouniversalisgr.blogspot.gr/2013/05/blog-post_135.htm Γ. ΔΗΜΑΚΗΣ "ΨΩΦΙΔΑ-Τριπόταμα Αχΐας9 Μαΐου 2013
- <http://www.hellenicgeoparks.gr>
- <http://www.eurovillages.info>
- <http://www.hellenica.de/Griechenland/Geo/GR/NomosAchaias.html>
- www.aigeira.gov.gr
- <http://www.dimosprofile.gr/media/dimos-aigialias/>
- www.inewsgr.com
- www.aigeira.gov.gr
- <http://www.econews.gr/>
- <http://www.wondergreece.gr/v1/el/>
- <http://www.thebest.gr/news/index/viewStory/240021>
- http://oreini-ileia.blogspot.gr/2012/11/blog-post_24.html#more
- <http://iliapress.gr/eidiseis/4256-paremvasis.html>
- <http://www.visitilia.gr/el/component/content/article/110-n-paths/496-path-ag-triada-kakotari.html>
- http://www.wwf.gr/storage/additional/FIRE_report_Peloponnisos.pdf
- http://www.wwf.gr/storage/additional/FIRE_report_Peloponnisos.pdf Οροπέδιο Φολόης
- www.minagric.gr/index.php/el/component/content/.../1322-neda
- in2life.gr ΠΟΤΑΜΙΑ ΓΙΑ ΒΟΥΤΙΕΣ Νέδα,

- <http://www.visitilia.gr> ΝΟΜΑΡΧΙΑ ΗΛΕΙΑΣ
- http://olonos.blogspot.gr/2009/10/blog-post_17.html
- <http://olonos.blogspot.gr/2005/07/2224m.html><http://olonos.blogspot.gr/2005/07/2224m.html>
- econews.gr/2011/05/09/alfeios-rupansi-apovlita/
- [Filotis EMPfilotis@itia.ntua.gr](mailto:Filotis_EMPfilotis@itia.ntua.gr)
- <http://www.econews.gr/2012/07/10/epitalio-pyrgou-careta-careta/>
- http://www.diazoma.gr/gr/Page_04-01_AT-073.asp
- «Αρχαίο θέατρο Πλατιάνας» Ζαχαρούλα Λεβεντούρη Αρχαιολόγος Ζ'ΕΠΚΑ Αρχαίο θέατρο Πλατιάνας.
- http://www.epitaliotes.gr/articles_003.php «Το Δέλτα του ποταμού Αλφειού» Σταύρος Φωτόπουλος
- Η Γλαρέντζα (Clarentia, Clarence) Συντάκτης Α. Ράλλη, αρχαιολόγος
- Βικιπαίδεια, ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια† Πηγή βιβλίο "Η Αιτωλική Παραχελωίτιδα
- greenapple.lio Λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου - Αιτωλικού - Δέλτα Αχελώου Γρηγόρης Τσουνής
- Λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου: ΜΟΥΣΕΙΟ ΓΟΥΛΑΝΔΡΗ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ -ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΒΙΟΤΟΠΩΝ - ΥΓΡΟΤΟΠΩΝ, "Ελληνικοί Υγρότοποι
- Καρύμπαλης Ε. Επίκουρος Καθηγητής Τμ. Γεωγραφίας Χαροκοπείου Παν/μίου,Κ. Γάκη-Παπαναστασίου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Τμ. Γεωλογίας &Γεωπεριβάλλοντος Παν/μίου Αθηνών Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο «ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΔΕΛΤΑ ΤΩΝ ΠΟΤΑΜΩΝ ΠΗΝΕΙΟΥ, ΚΑΛΑΜΑ, ΕΥΗΝΟΥ ΚΑΙ ΜΟΡΝΟΥ»
- ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΗΜΟΥ Ι.Π. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ 2011-2014ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΣΧΕΙΑΣΜΟΣ & ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ
- Ειδική Γραμματεία Υδάτων «Λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου»
- Ο Λούρος, [greekscapes](http://greekscapes.com)
- LivePedia.gr :: Η Ελληνική Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια
- <http://www.progpindos.gr/>
- http://ornithologiki.gr/page_iba.php?aID=88
- <http://www.teeait.gr>
- <http://trans.kathimerini.gr>
- http://paleomanina.blogspot.gr/2008/02/blog-post_13.html ΑΧΕΛΩΟΣ
- <http://xiromeronews.blogspot.gr/2010>
- <http://www.fities.org> καταφύγιο στην άγρια πανίδα,
- <http://www.epoxi.gr/seeing4.htm>Νέα Εποχή η εφημερίδα του Αγρινίου στο διαδίκτυο
- www.agriniolife.gr
- <http://www.thermo.gov.gr>
- www.hellenica.de/.../Therm..Θέρμο Αιτωλοακαρνανίας - Hellenica
- <http://e-city.gr/aitoloakarnania/home/view/1305.php>
- <http://www.minenv.gr/1/12/121/12103/viotopoi/g2310009.html>
- <http://www.agrocapital.gr/Category/Afieromata/Article/5337/om%CE%BFrfes-technites-limnes-tis-elladas-i-live.gr> , Κατσιάνου Ελευθερία
- www.nafraktia.com/ Ναύπακτος και Ναυπακτία
- <http://www.prasinomple.gr>
- www.agro-tour.net
- ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΗΜΟΥ ΝΑΥΠΑΚΤΙΑΣ (Α΄ ΦΑΣΗ) ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2011
- Ε. ΛΕΚΚΑΣ, Α. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ, Μ. ΠΑΓΟΥΝΗΣ «Υδρογεωλογική Γεωφυσική έρευνα περιοχής Αντιρρίου Προτάσεις υδροληπτικού σχεδιασμού» www.29dytika.gr © 2002-2013 | Αιτωλοακαρνανία
- Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων Υγροτόπων "Γεωμορφολογική Μελέτη των Δέλτα των ποταμών Πηνειού, Καλαμά,Εύηνου και Μόρνου"
Γέφυρα Ρίου-Αντιρρίου ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΜΗΧΑΝΙΚΟΥ ΔΠΘ diocles.civil.duth.gr/.../rioan
- Απόστολος Κυριαζόπουλος «Αγροδοσποπνία»
- Christopher Taylored. P. Everson & T. Williamson "Moving through the landscape. In The Archaeology of Landscape" Manchester University Press1998

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΑΑ1. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ – ΖΩΝΗ Οινιάδων, λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου

ΑΑ2. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ – ΖΩΝΗ Δήμου Ξηρομέρου και παράκτιων περιοχών Ιονίου

ΑΑ3. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Λιμνών

Z1. Ζώνη Τοπίου Ορέων του Βάλτου
Z2. Ζώνη Τοπίου Λιμνών

ΑΑ4. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Ναυπακτίας

Z1. Ζώνη Τοπίου Ορεινή Ναυπακτία
Z2. Ζώνη Τοπίου Παράκτια Ναυπακτία

ΑΑ5. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ – ΖΩΝΗ Αμβρακικού

Α1. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ : Ευρύτερης περιοχής Πάτρας – Παναχαΐκου

Z1. Ζώνη Τοπίου Παναχαΐκου
Z2. Ζώνη Τοπίου παράκτιων περιοχών πατραϊκού κόλπου

Α2. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ : Χελμού – Βουραϊκού – Αιγιαλείας

Z1. Ζώνη Τοπίου Χελμού – Βουραϊκού
Z2. Ζώνη Τοπίου Αυχένα Χελμού και Αφροδίσιου όρους
Z3. Ζώνη Τοπίου περιοχών Κορινθιακού κόλπου και ορεινής Αιγιαλείας

Η1. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ : Αρχαιοτήτων Ήλιδας, Ολυμπίας, ναού Επικούρειου Απόλλωνα και ποταμών Αλφειού, Νέδα και Πηνειού

Z1. Ζώνη Τοπίου Αρχαιοτήτων Ολυμπίας, Ήλιδας και ποταμών Πηνειού και Αλφειού
Z2. Ζώνη Τοπίου Αρχαιοτήτων Επικούρειου Απόλλωνα και ποταμού Νέδα
Z3. Ζώνη Τοπίου: Λάμπεια, Ερύμανθος, οροπέδιο Φολόης

Η2. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ : Παράκτια ενότητα τοπίου Ηλείας

Z1. Ζώνη Τοπίου Κυπαρισσιακού κόλπου
Z2. Ζώνη Τοπίου κόλπου Χελωνίτη
Z3. Ζώνη Τοπίου: Χερσονήσου της Κυλλήνης
Z4. Ζώνη Τοπίου: Κυλλήνιου κόλπου

ΑΑ1. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ – ΖΩΝΗ: Οινιάδων, λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου

α/α	Τύπος Τοπίου	Όνομα Τοπίου	ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ								ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΞΙΩΝ				
			Αισθητικό και φυσικό κάλλος	Αντιπροσωπευτικότητα	Αναγνωρισιμότητα	Ποιότητα & αναλλοίωτο Χαρακτήρα	Παρουσία προστατευόμενων στοιχείων & τοπόσημων	Μοναδικότητα / σπανιότητα	Λειτουργία ως φυσικού πόρου	Αρχαιότητα Ιστορικότητα	ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΟΥ	Τοπικό	Περιφερειακό	Εθνικό	Διεθνές
1	Ορεινά Τοπία	Τοπίο όρους Αράκυνθος (Νοτιοδυτική πλευρά)	2	1	2	2	3	1	2	2	15		x		
2	Φυσικοί Σχηματισμοί	Η Κλεισούρα Αιτωλοακαρνανίας	2	2	2	2	3	2	1	1	15		x		
3	Υγροτοπικά Τοπία	Λιμνοθάλασσες Μεσολογγίου – Αιτωλικού	3	3	3	1	3	3	3	3	22				x
4	Υγροτοπικά Τοπία	Δελταϊκό Τοπίο του Αχελώου	3	2	2	1	3	2	2	2	17		x		
5	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο Παραλίας Λούρου η της λουρονησίδας Αχελώου και λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου	3	3	1	1	1	2	2	3	16		x		
6	Αγροτικά Τοπία	πεδιάδες Ευήνου Αχελώου,	1	1	1	1	3	2	2	2	13	x			
7	Δασικά Τοπία	Τοπίο Δάσους Φραζού Λεσβίου	3	3	1	1	3	3	3	2	19			x	
8	Οικιστικά Τοπία	Τοπίο της πόλης Μεσολόγγι	2	1	2	3	3	2	1	3	17		x		
9	Παράκτια Τοπία	Τοπίο του Αιτωλικού η «νερένια πόλη»,	2	2	3	2	2	2	1	1	15		x		
10	Παράκτια Τοπία	Τοπίο της Τουρλίδας	2	2	3	2	2	2	2	1	16		x		
11	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Οινιάδες- αρχαίο θέατρο των Οινιάδων	2	2	1	1	3	2	1	3	15		x		
12	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αρχαίο Θέατρο Πλευρώνος	2	2	1	1	3	2	1	3	15		x		
13	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αρχαία Καλυδώνια	1	1	1	1	3	2	1	3	13	x			
ΠΛΗΘΟΣ ΤΟΠΙΩΝ												2	9	1	1
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΖΩΝΗΣ:															

ΑΑ2. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ – ΖΩΝΗ Δήμου Ξηρομέρου και παράκτιων περιοχών Ιονίου

α/α	Τύπος Τοπίου	Όνομα Τοπίου	ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ								ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΞΙΩΝ				
			Αισθητικό και φυσικό κάλλος	Αντιπροσωπευτικότητα	Αναγνωρισιμότητα	Ποιότητα & αναλλοίωτο Χαρακτήρα	Παρουσία προστατευόμενων στοιχείων & τοπόσημων	Μοναδικότητα / σπανιότητα	Λειτουργία ως φυσικού πόρου	Αρχαιότητα Ιστορικότητα	ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΟΥ	Τοπικό	Περιφερειακό	Εθνικό	Διεθνές
1	Ορεινά Τοπία	Τοπίο των Ακαρνανικών ορειών Μπούμστος	2	2	2	2	1	2	2	2	15		x		
2	Φυσικοί Σχηματισμοί	Σπηλιά του Κύκλωπα	2	2	1	2	1	2	1	3	14	x			

Υπόμνημα Αξιολόγησης Τοπίων:
Υπόμνημα Κατάταξης Τοπίων:1:χαμηλής αξίας
12-14: Τοπικό2:Μέσης αξίας
15-17 Περιφερειακό3:Υψηλής αξίας
18-20 Εθνικό

21-24 Διεθνές

α/α	Τύπος Τοπίου	Όνομα Τοπίου	ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ								ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΞΙΩΝ				
			Αισθητικό και φυσικό κάλλος	Αντιπροσωπευτικότητα	Αναγνωρισιμότητα	Ποιότητα & αναλλοίωτο χαρακτήρα	Παρουσία προστατευόμενων στοιχείων & τοποσημών	Μοναδικότητα / σπανιότητα	Λειτουργία ως φυσικού πόρου	Αρχαιότητα Ιστορική	ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΟΥ	Τοπικό	Περιφερειακό	Εθνικό	Διεθνές
3	Φυσικοί Σχηματισμοί	Σπηλιά Αγίας Ελεούσας	2	2	1	2	1	2	1	3	14	x			
4	Υγροτοπικά Τοπία	Πηγές 1.Κορπή 2.Πηγές στα Μπάνια Μύτικα	3	2	2	2	1	2	3	1	16		x		
5	Δασικά Τοπία	Χαμηλά υψόμετρα Ακαρνανικών ορέων	2	2	1	1	1	1	2	2	12	x			
6	Παράκτια Τοπία		2	2	2	2	2	2	2	2	16		x		
7	Οικιστικά Τοπία	Τοπίο της πόλης του Αστακού	3	1	1	2	1	2	1	3	14	x			
8	Οικιστικά Τοπία	Τοπίο οικισμού Μύτικα	2	2	2	2	2	2	2	2	16		x		
ΠΛΗΘΟΣ ΤΟΠΙΩΝ												4	4	0	0
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΖΩΝΗΣ:															

ΑΑ3. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ : Λιμνών Αιτωλοακαρνανίας Ζ1. Ζώνη Τοπίου: Ορέων του Βάλτου

α/α	Τύπος Τοπίου	Όνομα Τοπίου	ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ								ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΞΙΩΝ				
			Αισθητικό και φυσικό κάλλος	Αντιπροσωπευτικότητα	Αναγνωρισιμότητα	Ποιότητα & αναλλοίωτο χαρακτήρα	Παρουσία προστατευόμενων στοιχείων & τοποσημών	Μοναδικότητα / σπανιότητα	Λειτουργία ως φυσικού πόρου	Αρχαιότητα Ιστορική	ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΟΥ	Τοπικό	Περιφερειακό	Εθνικό	Διεθνές
1	Ορεινά Τοπία	Τοπίο των Ορέων του Βάλτου και Μακρυνόρους	2	1	3	2	3	1	2	3	17		x		
2	Φυσικοί Σχηματισμοί	Σπηλαίο με εκκλησιάκι στο όρος Κανάλα	2	2	1	2	3	2	1	1	14	x			
3	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο του Ίναχου	3	2	2	2	1	1	3	2	16		x		
4	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο του Αχελώου ή Ασπροπόταμου	3	2	3	1	3	2	3	3	20			x	
5	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο της τεχνητής Λίμνης Κρεμαστών	3	3	3	3	1	2	3	1	19			x	
6	Υγροτοπικά Τοπία	Ιαματικά Λουτρά Κρεμαστών	3	2	2	2	1	2	3	2	17		x		
7	Δασικά Τοπία	Το ελατοδάσος Στα όρη Μητσέλι και Γραμματικού	3	2	1	2	3	3	3	1	18			x	
8	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Εμπεσός-Κάστρο του Εμπεσού	2	2	1	1	3	2	1	3	15		x		
9	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Το γεφύρι της Τέμπλας	3	3	2	3	1	3	1	3	19			x	
ΠΛΗΘΟΣ ΤΟΠΙΩΝ												1	4	4	0
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΖΩΝΗΣ:															

ΑΑ3. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ : Λιμνών Αιτωλοακαρνανίας
Ζ2. Ζώνη Τοπίου: Λιμνών

α/α	Τύπος Τοπίου	Όνομα Τοπίου	ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ								ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΞΙΩΝ				
			Αισθητικό και φυσικό κάλλος	Αντιπροσωπευτικότητα	Αναγνωρισιμότητα	Ποιότητα & αναλλοίωτο χαρακτήρα	Παρουσία προστατευόμενων στοιχείων & τοπόσημων	Μοναδικότητα / σπανιότητα	Λειτουργία ως φυσικού πόρου	Αρχαιότητα ιστορικότητα	ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΟΥ	Τοπικό	Περιφερειακό	Εθνικό	Διεθνές
1	Ορεινά Τοπία	Τοπίο του όρους Πανατωλικό (Κυρά – Βγένα)	2	2	3	1	3	1	2	3	17		x		
2	Ορεινά Τοπία	Τοπίο όρους Αράκυνθος	3	1	2	2	3	1	2	2	16		x		
3	Ορεινά Τοπία		3	2	1	2	1	1	2	1	13	x			
4	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο του ποταμού Αχελώου	3	2	3	1	3	2	3	3	20			x	
5	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο ρεμάτων													
6	Υγροτοπικά Τοπία	Πηγές Μουρσιάννου	1	1	1	1	1	1	3	3	12	x			
7	Υγροτοπικά Τοπία	Λουτρά Μυρτιάς	3	1	1	1	3	1	3	2	15		x		
8	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο της Λίμνης Τριχωνίδα	3	2	1	3	3	3	3	2	20			x	
9	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο Λίμνης Λυσιμάχεια ή Λίμνη του Αγγελόκαστρου	2	1	1	2	3	2	2	2	15		x		
10	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο της Λίμνης Οζερός	3	2	1	1	3	1	3	1	15		x		
11	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο της Λίμνης Αμβρακία	3	2	1	1	3	1	3	1	15		x		
12	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο της τεχνητής Λίμνης Κρεμαστών	3	3	3	3	1	2	3	1	19			x	
13	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο της τεχνητής Λίμνης Καστρακίου	3	2	1	2	1	2	3	1	15		x		
14	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο της τεχνητής Λίμνης Στράτου	3	2	1	2	1	2	3	1	15		x		
15	Αγροτικά Τοπία		2	2	2	2	1	1	3	1	14	x			
16	Δασικά Τοπία	Δρυοδασος Ξηρομερου» Μάνινα	3	2	1	2	3	3	3	3	20			x	
17	Οικιστικά Τοπία	οικιστικό Τοπίο της πόλης Αγρίνιο	2	2	2	2	2	1	1	3	15		x		
18	Οικιστικά Τοπία	Οικιστικά Τοπία γύρω από την Λ. Τριχωνίδα	3	2	1	2	1	1	1	3	14	x			
19	Οικιστικά Τοπία	Θέρμο	3	2	2	2	2	2	1	3	17		x		
20	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αρχαίο Θέρμο	3	2	3	2	3	3	1	3	20			x	
21	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αρχαία Στράτος, τα τείχη, το αρχαίο θέατρο	3	2	3	3	3	2	1	3	20			x	

Αξιολόγηση Τοπίων Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας ανά Τοπιακή Ενότητα και Ζώνη

α/α	Τύπος Τοπίου	Όνομα Τοπίου	ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ								ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΞΙΩΝ				
			Αισθητικό και φυσικό κάλλος	Αντιπροσωπευτικότητα	Αναγνωρισιμότητα	Ποιότητα & αναλλοίωτο χαρακτήρα	Παρουσία προστατευόμενων στοιχείων & τοπόσημων	Μοναδικότητα / σπανιότητα	Λειτουργία ως φυσικού πόρου	Αρχαιότητα Ιστορική	ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΟΥ	Τοπικό	Περιφερειακό	Εθνικό	Διεθνές
22	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Το αρχαίο Αγρίνιο	2	1	1	1	3	1	1	3	13	x			
23	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αρχαία ακρόπολη των Θεσπιέων	2	1	2	2	3	2	1	3	16		x		
24	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αρχαίο Τριχονείο και Ασκληπιείο	2	2	2	2	3	2	1	3	17		x		
25	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αρχαιολογικός χώρος του Λιθουβουνίου	2	1	1	2	1	2	1	3	13	x			
26	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αρχαίο Βουκατίο	3	2	1	2	1	2	1	3	15		x		
27	Θρησκευτικά τοπία	Ο παλαιός νερόμυλος του Κωνσταντόπουλου –Η μονή Μυρτιάς	3	2	1	2	1	2	2	2	15		x		
ΠΛΗΘΟΣ ΤΟΠΙΩΝ												6	14	6	0
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΖΩΝΗΣ:															

ΑΑ4. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Ναυπακτίας
Z1. Ζώνη Τοπίου: Ορεινή Ναυπακτία

α/α	Τύπος Τοπίου	Όνομα Τοπίου	ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ								ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΞΙΩΝ				
			Αισθητικό και φυσικό κάλλος	Αντιπροσωπευτικότητα	Αναγνωρισιμότητα	Ποιότητα & αναλλοίωτο χαρακτήρα	Παρουσία προστατευόμενων στοιχείων & τοπόσημων	Μοναδικότητα / σπανιότητα	Λειτουργία ως φυσικού πόρου	Αρχαιότητα Ιστορική	ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΟΥ	Τοπικό	Περιφερειακό	Εθνικό	Διεθνές
1	Ορεινά Τοπία	Τοπίο των Ορεινών της Ναυπακτίας	3	2	1	2	1	1	2	2	14	x			
2	Υδροτοπικά Τοπία	Τοπίο του ποταμού Εύηνου	3	2	2	2	1	2	3	3	18			x	
3	Υδροτοπικά Τοπία	Τοπίο του ποταμού Μόρνου	3	2	3	2	1	2	3	2	18			x	
4	Υδροτοπικά Τοπία	Τοπίο της τεχνητής λίμνης Ευήνου	3	2	2	2	1	2	3	1	16		x		
5	Υδροτοπικά Τοπία	Λουτρά Στάχτης	3	1	1	2	3	2	3	2	17		x		
6	Αγροτικά Τοπία		3	2	1	2	2	2	2	1	15		x		
7	Δασικά Τοπία	δάσος Οξυάς & δάσος ελάτης	3	3	1	2	1	2	3	1	16		x		
8	Οικιστικά Τοπία	Άνω Χώρα	3	2	1	2	1	1	1	1	12	x			
9	Οικιστικά Τοπία	Αμπελακιώτισσα	3	2	1	2	1	2	1	2	14	x			
10	Οικιστικά Τοπία	Πλάτανος	3	2	1	2	1	2	1	2	14	x			

 Υπόμνημα Αξιολόγησης Τοπίων:
 Υπόμνημα Κατάταξης Τοπίων:

 1:χαμηλής αξίας
 12-14: Τοπικό

 2:Μέσης αξίας
 15-17 Περιφερειακό

 3:Υψηλής αξίας
 18-20 Εθνικό

21-24 Διεθνές

Αξιολόγηση Τοπιών Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας ανά Τοπιακή Ενότητα και Ζώνη

11	Οικιστικά Τοπία	Η Ελατού	3	2	2	2	2	2	1	1	15		x		
12	Οικιστικά Τοπία	Το Καταφύγιο	3	2	1	2	1	1	1	1	12	x			
13	Θρησκευτικά μνημεία	Μοναστήρια	2	2	2	2	3	3	1	2	17		x		
14	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Τα πέτρινα γεφύρια	2	2	2	2	2	2	2	2	16		x		
15	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Νερόμυλοι	2	2	1	2	1	2	1	2	13	x			
ΠΛΗΘΟΣ ΤΟΠΙΩΝ												6	7	2	0
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΖΩΝΗΣ:															

ΑΑ4. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Ναυπακτίας
Ζ2. Ζώνη Τοπίου: Παράκτια Ναυπακτία

α/α	Τύπος Τοπίου	Όνομα Τοπίου	ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ								ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΞΙΩΝ				
			Αισθητικό και φυσικό κάλλος	Αντιπροσωπευτικότητα	Αναγνωρισιμότητα	Ποιότητα & αναλλοίωτο Χαρακτήρα	Παρουσία προστατευόμενων στοιχείων & τοπόσημων	Μοναδικότητα / σπανιότητα	Λειτουργία ως φυσικού πόρου	Αρχαιότητα Ιστορικότητα	ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΟΥ	Τοπικό	Περιφερειακό	Εθνικό	Διεθνές
1	Ορεινά Τοπία	Τοπίο όρους Βαράσσοβα	2	2	2	1	3	2	3	2	17		x		
2	Ορεινά Τοπία	Τοπίο του όρους Κλόκοβα	3	3	2	1	1	2	2	2	16		x		
3	Φυσικοί Σχηματισμοί	Το φαράγγι του Σκα Ναυπακτίας	3	1	1	2	2	2	2	2	15		x		
4	Υγροτοπικά Τοπία	Δελταϊκό Τοπίο του Μόρνου	2	2	2	1	3	2	3	1	16		x		
5	Υγροτοπικά Τοπία	Ιαματική πηγή, στον Αγραπιδόκαμπο	2	1	1	2	1	2	3	1	13	x			
6	Αγροτικά Τοπία	Καστελόκαμπος – Εκβολές του Μόρνου	2 1	2 2	1 2	2 2	1 3	2 1	2 3	1 1	13 15		x		
7	Παράκτια Τοπία		3	2	2	1	3	2	1	2	16		x		
8	Οικιστικά Τοπία	Τοπίο της Ναυπάκτου	3	2	3	2	3	2	1	3	19			x	
9	Οικιστικά Τοπία	Οικισμοί Κάτω Βασιλικής και Κρουνερίου	2	2	1	1	2	1	2	1	12	x			
10	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Η αρχαία πόλη Μακύνεια/ Αρχαίο Θέατρο Μακύνειας	3	2	1	2	3	2	1	3	17		x		
11	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αρχαία Χαλκίδα	2	1	1	1	3	1	1	3	13	x			
12	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Κάστρο Ναυπάκτου	3	2	2	2	1	2	1	3	16		x		
13	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Κάστρο Αντιρρίου	2	2	1	1	3	1	1	3	14	x			
14	Θρησκευτικά τοπία	Σπήλαια στη Βαράσσοβα με Βυζαντινούς ναούς	3	2	1	1	3	3	2	2	17		x		
15	Νέο Τοπίο	Γέφυρα Ρίου – Αντιρρίου	3	3	3	3	3	3	1	2	21				x
ΠΛΗΘΟΣ ΤΟΠΙΩΝ												4	9	1	1
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΖΩΝΗΣ:															

ΑΑ5. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Αμβρακικού κόλπου

α/α	Τύπος Τοπίου	Όνομα Τοπίου	ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ								ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΞΙΩΝ				
			Αισθητικό και φυσικό κάλλος	Αντιπροσωπευτικότητα	Αναγνωρισιμότητα	Ποιότητα & αναλλοίωτο χαρακτήρα	Παρουσία προστατευόμενων στοιχείων & τοπίσμων	Μοναδικότητα / σπανιότητα	Λειτουργία ως φυσικού πόρου	Αρχαιότητα Ιστορικότητα	ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΟΥ	Τοπικό	Περιφερειακό	Εθνικό	Διεθνές
1	Υγροτοπικά Τοπία	Το ιδιαίτερο Τοπίο του Αμβρακικού κόλπου	3	2	1	2	3	2	3	3	19			x	
2	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο της Λίμνης Βουλκαρία	3	2	1	2	3	2	2	2	17		x		
3	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο της Λίμνης Αμβρακία	3	2	1	1	3	2	3	1	16		x		
4	Υγροτοπικά Τοπία	Οι παράκτιες λίμνες της χερσονήσου Στέρνας	3	1	1	2	3	2	2	1	15		x		
5	Υγροτοπικά Τοπία	Νεοεμφανιζόμενα Λιμναία Τοπία	2	2	1	2	2	2	2	1	14				
6	Υγροτοπικά Τοπία	Πηγή Τρύφου	3	3	1	3	2	3	3	1	19			x	
7	Παράκτια Τοπία	Νησάκι Κουκουμίτσα Βόνιτσας	3	2	1	2	3	2	1	1	15		x		
8	Φυσικοί Σχηματισμοί	Το Σπήλαιο Κωνωπίνας	3	2	1	3	1	2	1	1	14	x			
9	Αγροτικά Τοπία		2	2	1	2	1	1	2	1	12	x			
10	Οικιστικά Τοπία	Τοπίο του οικισμού Πάλαιρος	3	2	2	2	1	2	1	2	15		x		
11	Οικιστικά Τοπία	Τοπίο της πόλης Βόνιτσα	3	2	1	1	3	1	1	3	15		x		
12	Οικιστικά Τοπία	Τοπίο της πόλης Αμφιλοχία	1	1	2	1	3	1	1	2	12	x			
13	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αρχαιολογικό Τοπίο της Χερσονήσου του Ακτιού	3	2	1	1	3	2	1	3	16		x		
14	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αρχαιολογικό και Ενετικό Τοπίο της Χερσονήσου της Πλαγιάς	3	2	1	1	3	3	1	3	17		x		
15	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αρχαίο Θύρρειο Ακαρνανίας	3	2	1	1	3	2	1	3	16		x		
16	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Άλλοι Αρχαιολογικοί χώροι	3	2	1	1	3	1	1	3	15		x		
17	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Μνημεία	3	2	1	1	3	1	1	3	15		x		
18	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Κάστρο Βόνιτσας	2	2	2	3	3	2	1	3	18			x	
ΠΛΗΘΟΣ ΤΟΠΙΩΝ												4	11	3	0
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΖΩΝΗΣ:															

A1. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ : Ευρύτερης περιοχής Πάτρας - Παναχαϊκού
Z1. Ζώνη Τοπίου: Παναχαϊκού

α/α	Τύπος Τοπίου	Όνομα Τοπίου	ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ								ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΞΙΩΝ				
			Αισθητικό και φυσικό κάλλος	Αντιπροσωπευτικότητα	Αναγνωρισιμότητα	Ποιότητα & αναλλοίωτο χαρακτήρα	Παρουσία προστατευόμενων στοιχείων & τοπόσημων	Μοναδικότητα / σπανιότητα	Λειτουργία ως φυσικού πόρου	Αρχαιότητα ιστορικότητα	ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΟΥ	Τοπικό	Περιφερειακό	Εθνικό	Διεθνές
1	Ορεινά Τοπία	Τοπίο του όρους Παναχαϊκό	2	1	1	1	3	2	2	1	13	x			
2	Ορεινά Τοπία	Τοπίο όρους Ερύμανθος (Ωλονός)	3	2	2	3	3	2	2	2	19			x	
3	Ορεινά Τοπία	Ημιορεινό Τοπίο Σκολίς ή Σαντομέρι	2	2	2	2	3	2	1	3	17		x		
4	Ορεινά Τοπία	Λοφώδες Τοπίο Μόβρη	2	2	2	2	2	1	1	2	14	x			
5	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο των Πηγών του ποταμού Ερύμανθου	3	2	2	3	2	2	3	2	19			x	
6	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο ποταμού Πείρος	2	2	1	1	2	2	3	2	15		x		
7	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο ποταμού Σελινούνα	3	2	1	1	3	2	3	1	16		x		
8	Υγροτοπικά Τοπία	Βολινάιος ή Δρεπανέικο	1	1	1	1	2	1	3	2	12	x			
9	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο της Λίμνης της Ρακίτας	3	1	1	1	1	2	3	1	13	x			
10	Αγροτικά Τοπία	Τοπία πεδιάδων Μόβρης Πατρών	2	2	2	2	1	2	3	2	16		x		
11	Δασικά Τοπία	Δάση Ορειν Αισθητικό Δάσος Σελέμνου και Χαράδρου	3	1	1	2	2	1	3	1	14	x			
12	Οικιστικά Τοπία	Τοπίο της πόλης Χαλανδρίτσας	2	2	2	2	3	2	1	2	16		x		
13	Οικιστικά Τοπία	Τοπίο του οικισμού Αλεποχώρι	2	2	2	2	3	3	1	3	18			x	
14	Οικιστικά Τοπία	Τοπίο του οικισμού Ρακίτα	1	2	1	2	3	2	1	2	14	x			
15	Οικιστικά Τοπία	Τοπίο του οικισμού Φαρές ή Φαραί	3	2	2	3	2	2	1	2	17		x		
16	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Πόρτες (Κεφαλόβρυσο)	3	3	2	2	3	3	1	3	20			x	
17	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Κάστρο Σαντομερίου	2	2	2	2	3	2	1	3	17		x		
18	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Γυφτόκαστρο	3	2	2	3	3	2	1	3	19			x	
19	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αρχαία Τριτεια ή Τρίταια	2	2	2	2	3	1	1	3	16		x		
20	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Σγάρτσικο ή Κάστρο Δοξαπατρή	3	3	2	3	3	2	1	3	20			x	
21	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αχαϊκό Λεόντιο	3	2	2	2	3	3	1	3	19			x	

α/α	Τύπος Τοπίου	Όνομα Τοπίου	ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ								ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΞΙΩΝ				
			Αισθητικό και φυσικό κάλλος	Αντιπροσωπευτικότητα	Αναγνωρισιμότητα	Ποιότητα & αναλλοίωτο χαρακτήρα	Παρουσία προστατευόμενων στοιχείων & τοπίσμων	Μοναδικότητα / σπανιότητα	Λειτουργία ως φυσικού τόπου	Αρχαιότητα Ιστορικότητα	ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΟΥ	Τοπικό	Περιφερειακό	Εθνικό	Διεθνές
22	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Λιθόκτιστα Γεφύρια στον ποταμό Ερύμανθο	3	3	2	3	1	2	1	2	17		x		
23	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αρχαιολογικός χώρος Πετρωτού-Κρήνης	2	2	2	2	3	2	1	3	17		x		
24	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Φαραί Αχαΐας	2	2	2	1	1	2	1	3	14	x			
ΠΛΗΘΟΣ ΤΟΠΙΩΝ												7	10	7	0
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΖΩΝΗΣ:															

A1. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ : Ευρύτερης περιοχής Πάτρας – Παναχαϊκού**Z2. Ζώνη Τοπίου: παράκτιων περιοχών πατραϊκού κόλπου**

α/α	Τύπος Τοπίου	Όνομα Τοπίου	ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ								ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΞΙΩΝ				
			Αισθητικό και φυσικό κάλλος	Αντιπροσωπευτικότητα	Αναγνωρισιμότητα	Ποιότητα & αναλλοίωτο χαρακτήρα	Παρουσία προστατευόμενων στοιχείων & τοπίσμων	Μοναδικότητα / σπανιότητα	Λειτουργία ως φυσικού τόπου	Αρχαιότητα Ιστορικότητα	ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΟΥ	Τοπικό	Περιφερειακό	Εθνικό	Διεθνές
1	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο του έλους της Αγυιάς	2	2	1	2	1	2	3	1	14	x			
2	Παράκτια Τοπία		2	2	2	2	1	2	2	2	15		x		
3	Αγροτικά Τοπία	μη αμιγώς καλλιεργημένα Τοπία	2	2	2	2	1	1	2	1	13	x			
4	Οικιστικά Τοπία	Τοπίο της πόλης Πάτρα	2	3	3	1	3	2	1	3	18			x	
5	Οικιστικά Τοπία	Ρίο	2	1	2	2	2	3	1	3	16		x		
6	Οικιστικά Τοπία	Κάτω Αχαΐα ή Αχαγιά,	2	1	2	1	2	2	2	3	15		x		
7	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αρχαιότητες Πάτρας	3	3	3	2	3	2	1	3	20			x	
8	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Ρίο - Κάστρο Ρίου	2	2	2	2	3	2	1	3	17		x		
9	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αρχαία Δύμη Ωλενος Αχαΐας	2	1	1	1	2	1	1	3	12	x			
ΠΛΗΘΟΣ ΤΟΠΙΩΝ												3	4	2	0
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΖΩΝΗΣ:															

A2. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ : Χελμού – Βουραϊκού – Αιγιαλείας
Z1. Ζώνη Τοπίου: Χελμού – Βουραϊκού

α/α	Τύπος Τοπίου	Όνομα Τοπίου	ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ								ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΞΙΩΝ				
			Αισθητικό και φυσικό κάλλος	Αντιπροσωπευτικότητα	Αναγνωρισιμότητα	Ποιότητα & αναλλοίωτο χαρακτήρα	Παρουσία προστατευόμενων στοιχείων & τοποσημιών	Μοναδικότητα / σπανιότητα	Λειτουργία ως φυσικού πόρου	Αρχαιότητα ιστορικότητα	ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΟΥ	Τοπικό	Περιφερειακό	Εθνικό	Διεθνές
1	Ορεινά Τοπία	Τοπίο του όρους Χελμός	3	3	3	3	3	3	3	2	23				x
2	Ορεινά Τοπία	Τοπίο του όρους Κλωκός	2	2	1	3	3	1	2	1	15		x		
3	Ορεινά Τοπία	Τοπίο του όρους Μάρμπας	2	2	1	3	3	1	2	1	15		x		
4	Ορεινά Τοπία	Τοπίο της ορθοπλαγιάς, Μπουφούσκια Αιγίου	2	2	1	3	3	1	2	1	15		x		
5	Φυσικοί Σχηματισμοί	Τοπίο του Σπηλαίου Λιμνών Καστριών	2	3	3	3	3	2	1	3	20			x	
6	Φυσικοί Σχηματισμοί	Τοπίο στο φαράγγι του Βουραϊκού και ο Οδοντωτός	3	2	3	3	3	3	2	1	20			x	
7	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο των Υδάτων Στυγός ή Μαυρονέρι ή Αθάνατο Νερό	3	2	3	3	3	3	3	3	23				x
8	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο των Πηγών του Αροάνιου ποταμού	3	3	1	2	3	2	3	2	19			x	
9	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο των Πηγών του ποταμού Λάδωνα	3	3	1	2	3	2	3	2	19			x	
10	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο του Βουραϊκού ποταμού	3	2	3	2	3	3	3	3	22				x
11	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο του ποταμού Κράθη	3	2	1	2	2	3	3	2	18			x	
12	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο του Αροάνιου ποταμού	2	2	2	2	3	2	3	2	18			x	
13	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο του χειμάρρου Κριός	2	2	1	2	3	2	3	2	17		x		
14	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο του ποταμού Σελινούντα	3	3	1	2	3	2	3	2	19			x	
15	Αγροτικά Τοπία	Αγροτικά Τοπία καλλιεργημένα και μη	3	3	1	2	2	2	3	1	17		x		
16	Δασικά Τοπία	Δασικά Τοπία στις ορθοπλαγίες του Χελμού	3	3	3	2	1	1	3	1	17		x		
17	Δασικά Τοπία	Αισθητικό Δάσος Εθνικής Ανεξαρτησίας	3	2	2	3	3	2	3	3	21				x
18	Δασικά Τοπία	Τοπία του πλατανόδασους στις πηγές του Αροάνιου ποταμού	3	3	1	3	1	3	3	1	18			x	
19	Δασικά Τοπία	Δάσος Περιθωρίου – Ζαρούχλας	3	3	1	3	1	2	3	1	17		x		

Υπόμνημα Αξιολόγησης Τοπίων:

1:χαμηλής αξίας

2:Μέσης αξίας

3:Υψηλής αξίας

10

Υπόμνημα Κατάταξης Τοπίων:

12-14: Τοπικό

15-17 Περιφερειακό

18-20 Εθνικό

21-24 Διεθνές

α/α	Τύπος Τοπίου	Όνομα Τοπίου	ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ								ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΞΙΩΝ				
			Αισθητικό και φυσικό κάλλος	Αντιπροσωπευτικότητα	Αναγνωρισιμότητα	Ποιότητα & αναλλοίωτο χαρακτήρα	Παρουσία προστατευόμενων στοιχείων & τοπόσημων	Μοναδικότητα / σπανιότητα	Λειτουργία ως φυσικού πόρου	Αρχαιότητα Ιστορικότητα	ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΟΥ	Τοπικό	Περιφερειακό	Εθνικό	Διεθνές
20	Δασικά Τοπία	Δάσος Κανίστας	3	3	1	3	1	2	3	1	17		x		
21	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Ο πλάτανος της Πλατανιώτισσας	3	3	1	3	3	2	1	1	17		x		
22	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Ο πλάτανος της μονής της Αγίας Λαύρας	3	2	3	3	3	2	1	3	20			x	
23	Οικιστικά Τοπία	Καλάβρυτα	2	2	3	3	3	2	1	3	19				x
24	Οικιστικά Τοπία	Πλανητέρο	3	2	1	3	1	1	1	1	13	x			
25	Οικιστικά Τοπία	Κάτω Λουσοί	3	1	1	3	1	1	1	1	12	x			
26	Θρησκευτικά τοπία	Ιερά Μονή Μεγάλου Σπηλαίου	3	2	2	3	1	3	1	3	18			x	
27	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Οι Αρχαίοι Λουσοί	3	3	1	2	3	2	1	3	18			x	
28	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αρχαία (Αχαική) Φαρραί	3	3	1	2	3	2	1	3	18			x	
ΠΛΗΘΟΣ ΤΟΠΙΩΝ												2	9	13	4
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΖΩΝΗΣ:															

A2. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ : Χελμού – Βουραϊκού – Αιγιαλείας Z2. Ζώνη Τοπίου: Αυχένα Χελμού και Αφροδίσιου όρους

α/α	Τύπος Τοπίου	Όνομα Τοπίου	ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ								ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΞΙΩΝ				
			Αισθητικό και φυσικό κάλλος	Αντιπροσωπευτικότητα	Αναγνωρισιμότητα	Ποιότητα & αναλλοίωτο χαρακτήρα	Παρουσία προστατευόμενων στοιχείων & τοπόσημων	Μοναδικότητα / σπανιότητα	Λειτουργία ως φυσικού πόρου	Αρχαιότητα Ιστορικότητα	ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΟΥ	Τοπικό	Περιφερειακό	Εθνικό	Διεθνές
1	Υδροτοπικά Τοπία	Τοπίο των Πηγών του ποταμού Ερύμανθου	3	2	1	3	1	3	3	2	18			x	
2	Υδροτοπικά Τοπία	Τοπίο του ποταμού Λάδωνα		2	3	2	3	3	3	3	19			x	
3	Υδροτοπικά Τοπία	Τοπίο τεχνητής Λίμνης του Λάδωνα	3	2	1	3	1	1	3	1	15		x		
4	Αγροτικά Τοπία	Αγροτικά Τοπία καλλιεργημένα και μη	3	2	1	1	1	1	2	1	12	x			
5	Οικιστικά Τοπία	Κλειτορία (Μαζείκα)	3	1	1	1	1	2	1	2	12	x			
6	Οικιστικά Τοπία	Βεσίφι	3	2	1	3	3	1	1	3	17		x		
7	Οικιστικά Τοπία	Δάφνη ή Στρέζοβα	3	2	1	3	1	2	1	2	15		x		
8	Οικιστικά Τοπία	Τριπόταμα	3	2	1	3	1	2	1	2	15		x		
9	Οικιστικά Τοπία	Πάος	3	2	1	2	2	2	1	1	14	x			
10	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αρχαίος Κλείτωρ	3	2	1	2	3	2	1	3	17		x		

Υπόμνημα Αξιολόγησης Τοπίων:
Υπόμνημα Κατάταξης Τοπίων:

1:χαμηλής αξίας
12-14: Τοπικό

2:Μέσης αξίας
15-17 Περιφερειακό

3:Υψηλής αξίας
18-20 Εθνικό

21-24 Διεθνές

Αξιολόγηση Τοπίων Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας ανά Τοπιακή Ενότητα και Ζώνη

11	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	αρχαίο θέατρο της Κλειτορίας	3	2	1	2	3	2	1	3	17		x		
12	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αρχαία Ψωφίς	3	2	1	2	3	2	1	3	17		x		
13	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αρχαίος Πάος	3	2	1	2	3	2	1	3	17		x		
ΠΛΗΘΟΣ ΤΟΠΙΩΝ												3	8	2	0
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΖΩΝΗΣ:															

A2. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ : Χελμού – Βουραϊκού – Αιγιαλείας
Z3. Ζώνη Τοπίου: περιοχών Κορινθιακού κόλπου και ορεινής Αιγιαλείας

α/α	Τύπος Τοπίου	Όνομα Τοπίου	ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ								ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΞΙΩΝ				
			Αισθητικό και φυσικό κάλλος	Αντιπροσω- τευτικότητα	Αναγνωρισιμότητα	Ποιότητα & αναλλοίωτο Χαρακτήρα	Παρουσία προστατευόμενων στοιχείων & τοπόσημων	Μοναδικότητα / σπανιότητα	Λειτουργία ως φυσικού τόπου	Αρχαιότητα Ιστορικότητα	ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΟΥ	Τοπικό	Περιφερειακό	Εθνικό	Διεθνές
1	Ορεινά Τοπία	Τοπίο της ορεινής Αιγιαλείας	3	2	2	2	3	2	2	2	18			x	
2	Υδροτοπικά Τοπία	Τοπίο της Λιμνοθάλασσας Αλυκής Αιγίου	2	2	1	2	3	2	2	1	15		x		
3	Υδροτοπικά Τοπία	Τοπίο Λίμνης Σισβλού	3	1	2	3	3	2	3	1	18			x	
4	Αγροτικά Τοπία	Καλλιεργημένα Τοπία «Αμπελώ- νες Αιγιαλείας»	3	3	3	3	1	2	3	2	20			x	
5	Παράκτια Τοπία	Ακρωτήρια Πού- ντας & Ακράτας Παραλίες Τράπε- ζας και Πλατάνου	3	2	2	2	1	1	1	1	13	x			
6	Οικιστικά Τοπία	Τοπίο της πόλης Αίγιο	2	2	2	2	3	1	1	2	15		x		
7	Οικιστικά Τοπία	Τοπίο του οικισμού Διακοφτό	2	1	2	2	3	2	1	3	16		x		
8	Οικιστικά Τοπία	Τοπίο του οικισμού Ακράτα	3	2	2	2	2	1	1	2	15		x		
9	Οικιστικά Τοπία	Τοπίο του οικισμού Ζαρούχλα	2	1	2	2	3	2	1	2	15		x		
10	Οικιστικά Τοπία	Τοπίο του οικισμού Σελιάνα	3	1	1	3	3	2	1	2	16		x		
11	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αρχαία Αίγειρα	3	1	1	2	3	2	1	3	16		x		
12	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	αρχαίο θέατρο της Αιγείρας	3	2	2	2	3	2	1	3	18			x	
13	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αρχαία Κερύνεια	3	2	2	2	3	2	1	3	18			x	
14	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αρχαία Φελλόη	3	2	2	2	3	2	1	3	18			x	
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΖΩΝΗΣ:												1	7	6	0

H1. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ : Αρχαιοτήτων Ήλιδας, Ολυμπίας, ναού Επικούριου Απόλλωνα και ποταμών Αλφειού, Νέδα και Πηνειού
Z1. Ζώνη Τοπίου: Αρχαιοτήτων Ολυμπίας, Ήλιδας και ποταμών Πηνειού και Αλφειού

α/α	Τύπος Τοπίου	Όνομα Τοπίου	ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ								ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΞΙΩΝ				
			Αισθητικό και φυσικό κάλλος	Αντιπροσωπευτικότητα	Αναγνωρισιμότητα	Ποιότητα & αναλλοίωτο χαρακτήρα	Παρουσία προστατευόμενων στοιχείων & τοπόσημων	Μοναδικότητα / σπανιότητα	Λειτουργία ως φυσικού πόρου	Αρχαιότητα Ιστορικότητα	ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΟΥ	Τοπικό	Περιφερειακό	Εθνικό	Διεθνές
1	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο ποταμού Πηνειού	2	1	2	1	3	1	3	2	15		x		
2	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο ποταμού Αλφειού	2	1	2	2	2	2	3	3	17		x		
3	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο τεχνητής Λίμνης του Πηνειού	2	1	2	1	2	2	3	1	14	x			
4	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο τεχνητής Λίμνης του Αλφειού	2	2	1	2	2	2	3	1	15		x		
5	Ορεινά Τοπία	Τοπίο Κρόνιου λόφου	3	3	3	2	3	3	2	3	22				x
6	Αγροτικά Τοπία	Τοπίο πεδιάδας Ηλείας	1	3	2	3	2	1	3	1	16		x		
7	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Τοπίο της Αρχαίας Ήλιδας	2	2	2	2	3	3	1	3	18			x	
8	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αρχαιολογικός χώρος της Ολυμπίας	3	3	3	3	3	3	1	3	22				x
ΠΛΗΘΟΣ ΤΟΠΙΩΝ												1	4	1	2
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΖΩΝΗΣ:															

H1. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ : Αρχαιοτήτων Ήλιδας, Ολυμπίας, ναού Επικούριου Απόλλωνα και ποταμών Αλφειού, Νέδα και Πηνειού
Z2. Ζώνη Τοπίου: Αρχαιοτήτων Επικούρειου Απόλλωνα και ποταμού Νέδα

α/α	Τύπος Τοπίου	Όνομα Τοπίου	ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ								ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΞΙΩΝ				
			Αισθητικό και φυσικό κάλλος	Αντιπροσωπευτικότητα	Αναγνωρισιμότητα	Ποιότητα & αναλλοίωτο χαρακτήρα	Παρουσία προστατευόμενων στοιχείων & τοπόσημων	Μοναδικότητα / σπανιότητα	Λειτουργία ως φυσικού πόρου	Αρχαιότητα Ιστορικότητα	ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΟΥ	Τοπικό	Περιφερειακό	Εθνικό	Διεθνές
1	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο του ποταμού Νέδα	3	2	2	2	1	2	3	1	16		x		
2	Αγροτικά Τοπία	Τοπίο πεδιάδας της Ηλείας	1	2	2	2	1	1	3	1	13	x			
3	Οικιστικά Τοπία	Τοπίο του οικισμού Ανδρίτσαινα	2	2	2	2	2	2	2	3	17		x		
4	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Ναός Επικούριου Απόλλωνα	3	3	3	3	3	3	1	3	22				x
5	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αρχαιολογικός χώρος Πλατιάνας	2	2	2	2	3	2	1	2	16		x		
6	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Η Αρχαία Φιγάλεια	2	2	2	2	3	2	1	3	17		x		
ΠΛΗΘΟΣ ΤΟΠΙΩΝ												1	4	0	1
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΖΩΝΗΣ:															

H1. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ : Αρχαιοτήτων Ήλιδας, Ολυμπίας, ναού Επικούριου Απόλλωνα και ποταμών Αλφειού, Νέδα και Πηνειού

Z3. Ζώνη Τοπίου: Λάμπεια, Ερύμανθος, οροπέδιο Φολόης

α/α	Τύπος Τοπίου	Όνομα Τοπίου	ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ								ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΞΙΩΝ				
			Αισθητικό και φυσικό κάλλος	Αντιπροσωπευτικότητα	Αναγνωρισιμότητα	Ποιότητα & αναλλοίωτο χαρακτήρα	Παρουσία προστατευόμενων στοιχείων & τοπόσημων	Μοναδικότητα / σπανιότητα	Λειτουργία ως φυσικού πόρου	Αρχαιότητα Ιστορικότητα	ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΟΥ	Τοπικό	Περιφερειακό	Εθνικό	Διεθνές
1	Ορεινά Τοπία	Τοπίο του όρους Λάμπεια	3	3	1	2	3	2	2	1	17		x		
2	Ορεινά Τοπία	Τοπίο του όρους Ερύμανθος	2	2	2	3	3	2	3	3	20			x	
3	Ορεινά Τοπία	Τοπίο του Οροπέδιου Φολόης	3	3	1	3	3	2	3	2	20			x	
4	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο του Ποταμού Ερύμανθου	2	2	2	2	3	2	3	1	17		x		
5	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο του ποταμού Πηνειού	3	1	2	2	3	1	3	2	17		x		
6	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο των Πηγών του Πηνειού	2	2	1	1	1	2	3	2	14	x			
7	Δασικά Τοπία	Το δρυοδάσος της Φολόης	3	3	1	2	3	3	3	2	20			x	
8	Φυσικοί Σχηματισμοί	Φαράγγια Αντρωνίου Γκούρα Ερύμανθου Γούμερου Ακρώρειας	3	2	1	2	2	1	2	2	15		x		
9	Οικιστικά Τοπία	Το Τοπίο του οικισμού Αντρώνι	3	2	1	2	2	1	1	3	15		x		
ΠΛΗΘΟΣ ΤΟΠΙΩΝ												1	5	3	0
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΖΩΝΗΣ:															

H2. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ : Παράκτια ενότητα τοπίου Ηλείας και Αχαΐας

Z1. Ζώνη Τοπίου: Κυπαρισσιακού κόλπου

α/α	Τύπος Τοπίου	Όνομα Τοπίου	ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ								ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΞΙΩΝ				
			Αισθητικό και φυσικό κάλλος	Αντιπροσωπευτικότητα	Αναγνωρισιμότητα	Ποιότητα & αναλλοίωτο χαρακτήρα	Παρουσία προστατευόμενων στοιχείων & τοπόσημων	Μοναδικότητα / σπανιότητα	Λειτουργία ως φυσικού πόρου	Αρχαιότητα Ιστορικότητα	ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΟΥ	Τοπικό	Περιφερειακό	Εθνικό	Διεθνές
1	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο του Κυπαρισσιακού Κόλπου	2	3	2	2	3	2	3	2	19			x	
2	Υγροτοπικά Τοπία	Δελταϊκό Τοπίο του Αλφειού ποταμού	3	2	1	2	1	2	2	2	15		x		
3	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο της Λίμνης Καϊάφα και Ιαματικών πηγών	3	2	2	2	3	3	3	2	20			x	

Αξιολόγηση Τοπίων Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας ανά Τοπιακή Ενότητα και Ζώνη

α/α	Τύπος Τοπίου	Όνομα Τοπίου	ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ								ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΞΙΩΝ				
			Αισθητικό και φυσικό κάλλος	Αντιπροσωπευτικότητα	Αναγνωρισιμότητα	Ποιότητα & αναλλοίωτο χαρακτήρα	Παρουσία προστατευόμενων στοιχείων & τοπόσημων	Μοναδικότητα / σπανιότητα	Λειτουργία ως φυσικού πόρου	Αρχαιότητα Ιστορικότητα	ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΟΥ	Τοπικό	Περιφερειακό	Εθνικό	Διεθνές
4	Αγροτικά Τοπία	Παράκτιο Αγροτικό καλλιεργημένο Τοπίο	2	2	2	2	3	2	3	1	17		x		
5	Δασικά Τοπία	Τοπίο του παραλιακού δάσους της Στροφυλιάς (Ζαχάρως)	3	3	2	2	3	2	3	2	20			x	
6	Φυσικοί Σχηματισμοί	Οι αμμοθίνες	3	3	1	3	3	2	1	1	17		x		
7	Οικιστικά Τοπία	Τοπίο της πόλης Πύργος	2	1	2	2	2	1	1	2	13	x			
8	Οικιστικά Τοπία	Τοπίο του οικισμού Επιτάλιο	3	1	1	2	3	1	1	1	13	x			
9	Οικιστικά Τοπία	Τοπίο του οικισμού της Ζαχάρως	3	1	2	2	1	1	1	2	13	x			
10	Οικιστικά Τοπία	Τοπίο του οικισμού Κατάκολο	2	2	2	1	2	2	1	2	14	x			
11	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αρχαία πόλη (Φεία) Ποντικόκαστρο Στο Κατάκολο	1	1	1	2	3	2	1	3	14	x			
12	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αρχαιολογικός χώρος του Κακοβάτου	2	2	1	1	3	3	1	3	16		x		
13	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αρχαίο Λέπρεο	3	3	1	2	3	3	1	3	19			x	
14	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Αρχαίο θέατρο Πλατιάνας	3	2	1	2	3	2	1	3	17		x		
15	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Ακρόπολη της αρχαίας Σάμης	2	1	1	1	3	2	1	3	14	x			
16	Υποβαθμισμένα τοπία	Βόρειο τμήμα του κόλπου από Κατάκολο έως δέλτα Αλφειού	1	1	1	1	1	1	1	1	8				
ΠΛΗΘΟΣ ΤΟΠΙΩΝ												6	5	4	0
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΖΩΝΗΣ:															

H2. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ : Παράκτια ενότητα τοπίου Ηλείας και Αχαΐας
Z2. Ζώνη Τοπίου: κόλπου Χελωνίτη

α/α	Τύπος Τοπίου	Όνομα Τοπίου	ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ								ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΞΙΩΝ				
			Αισθητικό και φυσικό κάλλος	Αντιπροσωπευτικότητα	Αναγνωρισιμότητα	Ποιότητα & αναλλοίωτο χαρακτήρα	Παρουσία προστατευόμενων στοιχείων & τοπόσημων	Μοναδικότητα / σπανιότητα	Λειτουργία ως φυσικού πόρου	Αρχαιότητα Ιστορικότητα	ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΟΥ	Τοπικό	Περιφερειακό	Εθνικό	Διεθνές
1	Παράκτια Τοπία	Τοπίο του Χελωνίτη Κόλπου	3	3	1	2	2	3	3	1	18			x	
2	Παράκτια Τοπία	Παραλία Κουρούτας	3	2	1	2	3	3	1	1	16		x		
3	Παράκτια Τοπία	Παραλία Αγ. Ανδρέα	3	2	1	2	3	3	1	1	16		x		

Υπόμνημα Αξιολόγησης Τοπίων:
 Υπόμνημα Κατάταξης Τοπίων:

1:χαμηλής αξίας
 12-14: Τοπικό

2:Μέσης αξίας
 15-17 Περιφερειακό

3:Υψηλής αξίας
 18-20 Εθνικό

21-24 Διεθνές

Αξιολόγηση Τοπιών Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας ανά Τοπιακή Ενότητα και Ζώνη

4	Παράκτια Τοπία	Παραλία Λεβεντοχωριού	3	2	1	2	3	3	1	1	16		x		
5	Παράκτια Τοπία	Παραλία Σκαφιδιάς	3	2	1	2	3	3	1	1	16		x		
6	Υδροτοπικά Τοπία	Δελταϊκό Τοπίο Ηλιακού Πηνειού ποταμού	3	1	1	1	3	2	3	1	15		x		
7	Αγροτικά Τοπία	Αγροτικά καλλιεργημένα Τοπία	2	2	2	2	3	2	3	1	17		x		
8	Οικιστικά Τοπία	Τοπίο της πόλης Αμαλιάδα	2	1	1	2	2	1	2	2	13	x			
ΠΛΗΘΟΣ ΤΟΠΙΩΝ												1	6	1	0
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΖΩΝΗΣ:															

H2. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ : Παράκτια ενότητα τοπίου Ηλείας και Αχαΐας
Z3. Ζώνη Τοπίου: Χερσονήσου της Κυλλήνης

α/α	Τύπος Τοπίου	Όνομα Τοπίου	ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ								ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΞΙΩΝ				
			Αισθητικό και φυσικό κάλλος	Αντιπροσωπευτικότητα	Αναγνωρισιμότητα	Ποιότητα & αναλλοίωτο χαρακτήρα	Παρουσία προστατευόμενων στοιχείων & τοπόσημων	Μοναδικότητα / σπανιότητα	Λειτουργία ως φυσικού πόρου	Αρχαιότητα Ιστορικότητα	ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΟΥ	Τοπικό	Περιφερειακό	Εθνικό	Διεθνές
1	Υδροτοπικά Τοπία	Δελταϊκό Τοπίο Πηνειού ποταμού ή ποταμού της Γαστούνης	3	1	1	2	3	2	3	2	17		x		
2	Υδροτοπικά Τοπία	Ιαματικές πηγές Κυλλήνης	3	2	2	2	3	2	3	2	19			x	
3	Φυσικοί Σχηματισμοί	Νησάκι Καυκαλίδας	3	1	1	1	3	1	1	2	13	x			
4	Αγροτικά Τοπία		2	2	2	2	3	2	3	1	17		x		
5	Οικιστικά Τοπία	Τοπίο οικισμού Κυλλήνη	3	2	2	2	2	2	1	3	17		x		
6	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Κάστρο Χλεμούτσι ή Clermont	3	2	1	3	3	2	1	3	18			x	
7	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	Γλαρέντζα	3	2	1	3	3	2	1	3	18			x	
8	Θρησκευτικά τοπία	Μοναστήρι Βλαχέρνας	3	1	2	2	2	1	1	2	14	x			
ΠΛΗΘΟΣ ΤΟΠΙΩΝ												2	3	3	0
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΖΩΝΗΣ:															

H2. ΤΟΠΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ : Παράκτια ενότητα τοπίου Ηλείας και Αχαΐας
Z4. Ζώνη Τοπίου: Κυλλήνιου κόλπου

α/α	Τύπος Τοπίου	Όνομα Τοπίου	ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ								ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΞΙΩΝ			
			Αισθητικό και φυσικό κάλλος	Αντιπροσωπευτικότητα	Αναγνωρισιμότητα	Ποιότητα & αναλλοίωτο χαρακτήρα	Παρουσία προστατευόμενων στοιχείων & τοπόσημων	Μοναδικότητα / σπανιότητα	Λειτουργία ως φυσικού πόρου	Αρχαιότητα Ιστορικότητα	ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΟΥ	Τοπικό	Περιφερειακό	Εθνικό
1	Παράκτια Τοπία	Τοπίο του ακρωτηριού Αραξος	2	1	1	1	3	1	1	3	13	x		
2	Υδροτοπικά Τοπία	Τοπίο της Λιμνοθάλασσας της Καλογριάς	3	2	1	2	3	2	3	1	17		x	

Υπόμνημα Αξιολόγησης Τοπιών:
 Υπόμνημα Κατάταξης Τοπιών:

1:χαμηλής αξίας
 12-14: Τοπικό

2:Μέσης αξίας
 15-17 Περιφερειακό

3:Υψηλής αξίας
 18-20 Εθνικό

21-24 Διεθνές

Αξιολόγηση Τοπίων Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας ανά Τοπιακή Ενότητα και Ζώνη

α/α	Τύπος Τοπίου	Όνομα Τοπίου	ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ								ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΞΙΩΝ				
			Αισθητικό και φυσικό κάλλος	Αντιπροσωπευτικότητα	Αναγνωρισιμότητα	Ποιότητα & αναλλοίωτο χαρακτήρα	Παρουσία προστατευόμενων στοιχείων & τοπόσημων	Μοναδικότητα / σπανιότητα	Λειτουργία ως φυσικού πόρου	Αρχαιότητα Ιστορικότητα	ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΟΥ	Τοπικό	Περιφερειακό	Εθνικό	Διεθνές
3	Υγροτοπικά Τοπία	Τοπίο της λιμνοθάλασσας Κοτυχίου	3	2	2	2	3	2	3	1	18			x	
4	Παράκτια Τοπία	Παραλία της Καλογριάς	3	2	2	3	2	2	2	1	17		x		
5	Δασικά Τοπία	Δάσος Στροφυλιάς	3	2	2	3	3	3	3	1	20			x	
6	Αγροτικά Τοπία		3	2	1	2	1	1	3	1	14	x			
7	Αρχαιολογικά & Παραδοσιακά Στοιχεία	«Δυμαία Χώρα»/ Τείχος Δυμαίων	2	1	1	1	3	1	1	3	13	x			
ΠΛΗΘΟΣ ΤΟΠΙΩΝ												3	2	2	0
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΖΩΝΗΣ:															